

LATVIJAS REPUBLIKAS **AUGSTĀKĀS TIESAS**

BILETENS

NR.28 / 2024 MARTS

PĀRSKATS PAR
AUGSTĀKĀS
TIESAS DARBU
2023.GADĀTIESĪBDOMAS:
PRIEKŠLASĪJUMI,
PUBLIKĀCIJASTIESU PRAKSE
VALSTS
DROŠĪBAS
LIETĀSVINU
LIKŅENĪGAIS
AD

CIVILLIETAS CEĻŠ SENĀTĀ – VIDEOFILMĀ

SVINAM LATVIJAS SENĀTA 105. GADADIENU

Ar svētku pasākumu 19.decembrī Augstākā tiesa atzīmēja augstākās tiesu instances – Latvijas Senāta – 105.gadadienu. Pasākumā kopā ar tagadējiem senatoriem un tiesas darbiniekiem piedalījās arī bijušie Augstākās tiesas tiesneši, kā arī tiesas darbinieki, kas kļuvuši par tiesnešiem un strādā rajona un pilsētas tiesās un apgabaltiesās.

Šī ir tikai apmēram puse no Augstākās tiesas skolu izgājušajiem rajona (pilsētu) tiesu un apgabaltiesu tiesnešiem – tiem, kas pirms tiesneša amata bijuši tiesnešu palīgi Augstākajā tiesā.

No kreisās: Madara Štorha, Vadims Terentjevs, Elīna Slišāne, Kristīne Vinte-Korme, Silvija Kuškina, Kristīne Vanaga, Iluta Kovaļova, Līga Cielava, Lāsma Lipkina, Māris Vīgants, Renāte Vernuša, Edīte Turkopule, Viesturs Gaidukevičs, Agnese Feldmane, Agnese Adgere

Temīdas balvas 2023.gada uzvarētājiem pasākumā pasniedza bijušie senatori Valerijans Jonikāns un Ilze Skultāne

19.decembrī bija vēl viena jubileja – Augstākās tiesas muzeja 25.dzimšanas diena. Pasākumā tika atvērta grāmata „Muzeja lietu stāsti”

Labu vēlējumi Augstākajai tiesai no Administrācijas pirmās vadītājas Anitas Kehres un ilggadējā Civillietu tiesu palātas priekšsēdētāja Gunāra Aigara

BILETENS
,
Nr.28
2024. gada marts

ISSN 1691-810X

Izdevējs
LATVIJAS REPUBLIKAS
AUGSTĀKĀ TIESA
Brīvības bulvāris 36, Rīgā, LV-1511

Sagatavoja
Augstākās tiesas Administrācija
Redaktore Rasma Zvejniece

Foto: Augstākā tiesa,
Valsts prezidenta kanceleja (D. Doršs),
Saeima (I. Ābele),
Tiesu administrācija,
Augstākās tiesas senatori un darbinieki

Iespiests
Dardedze hologrāfija

Metiens 300 eks. Rīga, 2024

I	AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA	4
	Augstākās tiesas plēnuma lēmums	4
	Aktualitātes	4
II	PĀRSKATS PAR AUGSTĀKĀS TIESAS DARBU 2023.GADĀ	8
III	TIESĪBDOMAS	43
	<i>Aigars STRUPIŠS.</i> Satversme paredz tiesnešus – cilvēkus, nevis robotus	43
	Izdots otrais Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājums	45
	<i>Aigars STRUPIŠS.</i> Tiesu vara spēj tikt galā ar izaicinājumiem un savām problēmām	45
	<i>Anita KOVAĻEVSKA.</i> Ētikas komisija ir attīstījusies par vērtīgu tiesu varas instrumentu	46
	<i>Dzintra AMERIKA.</i> Novēlu grāmatai likteni būt nobružātai	46
	<i>Dzintra BALTA.</i> Lai vairāk vērtību un attīstības krāsu!	47
	<i>Reinis ODINŠ.</i> Izaicinājumi un iespējamie tiesiskie risinājumi saistībā ar negatīvās atzišanas prasību civilprocesā	48
	<i>Zinaīda INDRŪNA.</i> Ar % darba algas	62
	Juridiskās literatūras jaunumi	65
	Interesu pārstāvības process. Skaidrojumi un komentāri	65
	<i>Sanita OSIPOVA.</i> Ievadvārdi grāmatai	65
IV	KOMANDĒJUMU PIEREDZE	67
	Komandējumu atziņas	67
	<i>Veronika KRŪMIŅA, Jānis PLEPS, Ervīns DARAPOLSKIS, Jānis GEKS, Dzintra AMERIKA, Zane PĒTERSONE</i>	67
	Pārstāvniecība Eiropas institūcijās	72
	<i>Aija BRANTA, Zane PĒTERSONE</i>	72
V	TIESĪBU PRAKSE	74
	Senāta departamentu priekšsēdētāju sēdes lēmums	74
	Tiesu prakses apkopojumi	75
	<i>Anita POĻAKOVA.</i> Tiesām jātiek līdzī reālajai valsts drošības situācijai	76
	Sodu noteikšanas prakse par noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret valsts drošību (Kopsavilkums)	77
	Būtiski tiesību jautājumi Senāta praksē	82
VI	VĒSTURE	84
	Administratīvajām tiesām – 20	84
	<i>Aigars STRUPIŠS.</i> Administratīvās tiesas uz divdesmitgades sliekšņa	84
	Fotoizstāde „Retrospekcija. Administratīvajām tiesām 20”	86
VII	NO OTRAS PUSES	88
	Viņu liktenīgais ALD. <i>Saruna ar Līvu un Agri Dreimaņiem</i>	88

AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA

Augstākās tiesas plēnuma lēmums

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.1

29.02.2024.

Par kandidāta izvirzīšanu Satversmes tiesas tiesneša amatam

Augstākās tiesas plēnums, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49.panta piekto daļu,
nolēma

- izvirzīt par Satversmes tiesas tiesneša kandidātu Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnesi Veroniku Krūmiņu.

Priekšsēdētājs A.Strupišs
Plēnuma sekretāre M.Senkāne

PLĒNUMS SATVERSMES TIESAS TIESNEŠA AMATAM VIRZA VERONIKU KRŪMIŅU

Plēnumā ar balsu vairākumu pieņemts lēmums par Satversmes tiesneša amata kandidāti virzīt Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāju Veroniku Krūmiņu.

„Manas profesionālās zināšanas, daudzpusīgā pieredze un personības briedums ļautu man izsvērti, neatkarīgi un objektīvi izspriest Satversmes tiesas kompetencē nodotos tiesību jautājumus, kā arī dotu pienesumu Satversmes tiesas darbā,” senatore norādīja apsvērumos, kādēļ pieteikusi savu kandidatūru.

Veronikai Krūmiņai ir liela tiesneša darba pieredze, strādājot dažādās tiesu instancēs un ar dažādu veidu lietām. 1999.gadā viņa iecelta par rajona tiesas tiesnesi, skatījusi krimināllietas, civilīetas un administratīvo pārkāpumu lietas. Kopš 2004.gada saistīta ar administratīvajām tiesībām – sākumā apgabaltiesā, bet no 2005.gada Senātā.

Līdztekus tiešajiem senatores un departamenta priekšsēdētājas darba pienākumiem viņu padziļināti

interesē lietu izskatīšanas metodoloģija, kvalitatīva nolēmumu sagatavošana, tostarp valodas lietošana tiesu nolēumos, un tiesas procesa vadīšana. Šos jautājumus senatore ir padziļināti pētījusi un dalās savās zināšanās un pieredzē, vadot nodarbība tiesnešiem. Senatore arī aktīvi iesaistās sabiedrības izglītošanā, un neatņemama viņas darbības sastāvdaļa ir darbs ar skolēniem un jauniešiem.

Pirms tiesneša amata strādājusi valsts pārvaldē, piedaloties normatīvo aktu izstrādē. Arī tagad piedalās tiesību aktu projektu darba grupās un sniedz atzinumus. Līdz ar to ir pieredze un padziļināta izpratne par normatīvo aktu izstrādi, kas būtiski Satversmes tiesneša amatā.

Rekomendācijas Veronikai Krūmiņai devusi Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja Anita Polakova, bijusī Civillietu departamenta senatore Edīte Vernuša un bijusī Administratīvo lietu departamenta senatore Ilze Skultāne.

Aktualitātes

AMATA PIENĀKUMUS BEIDZ PILDĪT SENATORE INTA LAUKA

31.janvārī tiesneša amata pienākumus beidza pildīt un pensijā devās Augstākās tiesas Civillietu departamenta senatore Inta Lauka.

Inta Lauka par tiesnesi strādāja kopš 1993.gada – bijusi Aizkraukles rajona tiesas tiesnese, Zemgales apgabaltiesas tiesnese, no 2007.gada Augstākās tiesas tiesnese – septiņus gadus Civillietu tiesu palātā, bet no 2014.gada – senatore Civillietu departamentā.

VALSTS PREZIDENTS PIENĒM SENATORES SANITAS OSIPOVAS ZVĒRESTU

Zvēresta došanas ceremonijā klāt bija Augstākās tiesas priekšsēdētājs, tieslietu ministre un Civillietu departamenta senatori

2.janvārī Senāta Civillietu departamenta senatores amatā darbu sāka tiesību zinātņu doktore Sanita Osipova. 5.janvārī Valsts prezidents pieņēma viņas tiesneša zvērestu.

„Augstākās tiesas tiesnešu saimei pievienojas visaugstākās raudzes juriste, zinātniece, augstskolas mācībspēks – Sanita Osipovas kundze. Jūsu akadēmiskā

darbība un darbs Satversmes tiesā, kā arī spēja paust savu viedokli un būt neatkarīgai sniegs lielu pienesumu Augstākajai tiesai. Latvijai ir jābūt gan tiesiskai, gan taisnīgai. Augstākās tiesas loma ir pilnīgi skaidra, lai šo tiesiskumu un taisnīgumu sajustu ikkatrs no mums,” ceremonijā teica Valsts prezidents Edgars Rinkēvičs.

SENATORI TIESNEŠU PAŠPĀRVALDĒ

Latvijas tiesnešu neklātienas konferencē 20.decembrī Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijā ievēlēja Senāta Civillietu departamenta senatore Ināra Garda.

Jauns pārstāvis no Augstākās tiesas Civillietu

departamenta senatoru vidus bija jāvēlē tādēļ, ka senators Aivars Keišs, kas darbojās šajā tiesnešu pašpārvaldes institūcijā, 31.decembrī beidza tiesneša darba gaitas.

SENATORS JĀNIS PLEPS IEVĒLĒTS PAR LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS KORESPONDĒTĀJLOCEKLI

Latvijas Zinātņu akadēmijas pilnsapulce 23.novembrī par Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekli ievēlēja Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docentu, Senāta Administratīvo lietu departamenta

senatoru tiesību zinātņu doktoru Jāni Plepu. Viņa zinātnisko pētījumu virzieni ir tiesību teorija un vēsture, konstitucionālās tiesības, Satversmes iztulkošana un konstitucionālisma gēnēze.

ASV EKSPERTI DALĀS PIEREDZĒ PAR NOZIEDZĪGI IEGŪTU LĪDZEKĻU LEGALIZĒŠANAS NOVĒRŠANU

Lai vērstu uzmanību un sniegtu izpratni par jauniem virzieniem, tendencēm, metodēm un izaicinājumiem noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanā un apkarošanā, februārī Augstākā tiesa sadarbībā ar Amerikas Savienoto Valstu vēstniecību organizēja mācības, kurās pulcējās krimināltiesību nozares praktiķi un jomas eksperti no ASV.

Mācībās aplūkota noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas izpratne ASV no normatīvi tiesiskā

aspekta, kā arī praksē. Uzmanība vērsta uz veidiem, kādos iespējama šādu līdzekļu konfiskācija, pierādīšanas standartu un pierādīšanas procesu šīs kategorijas lietās. Salīdzinošā formā tika apsvērtas un diskutētas tiesiskās un praktiskās līdzīgās un dažādās situācijas ASV un Latvijā. Aplūkota ASV perspektīva starptautiskajā sadarbībā, izmeklējot noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas lietas, kā arī kriptovalūtu izmantošana līdzekļu legalizēšanā.

SEMINĀRĀ TIESNEŠIEM AKTUALIZĒ DELIKTU TIESĪBU AKTUALITĀTES

Decembra sākumā notika seminārs visu instanču tiesu tiesnešiem „Deliktu tiesību aktualitātes: vaina kā civiltiesiskās atbildības priekšnoteikums”, ko organizēja un moderēja Latvijas Tiesnešu mācību centra kursa direktore senatore Zane Pētersone. Seminārs sniedza ieskatu aktuālajos jautājumos par vainas konceptu deliktu tiesībās Latvijā un citur Eiropā.

Ar ārzemju pieredzi dalījās profesori no Itālijas, Luksemburgas un Nīderlandes – Neapoles Partenopes

universitātes profesors Driur. Mateo Nuco (*Matteo Nuzzo*), Luksemburgas Universitātes profesors Driur. Žils Kuniberti (*Gilles Cuniberti*), profesors Driur. Keiss van Dams (*Cees van Dam*) no Londonas Karaļa koledžas un Māstrihtas universitātes Nīderlandē. No Latvijas referēja Senāta Civillietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks Rihards Gulbis un Latvijas Universitātes profesori, zvērināti advokāti Jānis Kārklīšs un Edijs Brants.

Kursa direktore un semināra moderatore Zane Pētersone kopā ar semināra lektoriem

SATVERSMES AIZSARDZĪBAS BIROJS INFORMĒ TIESNEŠUS PAR VALSTS DROŠĪBAS JAUTĀJUMIEM

Lai iegūtu informāciju par aktuālo drošības situāciju valstī, Augstākās tiesas un Rīgas apgabaltiesas tiesneši janvārī tikās ar Satversmes aizsardzības biroja darbiniekiem. Pēc Augstākās tiesas priekšsēdētāja Aigara Strupiša iniciatīvas šādas tikšanās notiks visiem

Latvijas tiesnešiem. Kā uzsvēra priekšsēdētājs, ņemot vērā, ka situācija valstī kļūst aizvien nopietnāka un ar valsts drošības jautājumiem var saskarties ne tikai krimināllietās, bet arī civillietās un administratīvajās lietās, šie jautājumi ir aktuāli visiem tiesnešiem.

TEMĪDAS BALVAS – 2023

Ar Temīdas balvām
(no kreisās)
Judikatūras un zinātniski
analītiskās nodaļas
vadītāja Anīta Zikmane,
Administrācijas vadītāja
Sandra Lapiņa,
Augstākās tiesas
priekšsēdētāja palīdze
Santa Vīgante

Augstākās tiesas **Profesionālā Temīdas balva** 2023.gadā piešķirta Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītājai Anītai Zikmanei. Viņas vadībā sagatavotas Kasācijas sūdzību vadlīnijas un tiesas spriedumu vadlīnijas. Novērtēts atbalsts senatoriem nolēmumu sagatavošanā, sarežģītu tiesību jautājumu izpētē un Eiropas Savienības normu piemērošanā, kā arī Senāta un citu judikatūras resursu mācības jauniešiem tiesas darbiniekiem, zemāku instanču tiesām un studentiem, skaidrojošie videomateriāli un rokasgrāmata judikatūras klasifikatoru lietošanai.

Radošā Temīdas balva Augstākās tiesas Administrācijai. Par vairākiem lieliem un radošiem

projektiem, ko tā organizējusi vadītājas Sandras Lapiņas vadībā – Plēnuma zāles pārbūve, divas starptautiskas konferences, skolu projekts ar animācijas filmām, skolotāju semināru un skolēnu ekskursijām, Muzeju nakts Augstākajā tiesā, Temīdas telts Lampā. Novērtēti kolektīva saliedēšanas pasākumi un plašs mācību piedāvājums, īpaši senatoru palīgiem.

Īpašo Temīdas balvu saņēma Augstākās tiesas priekšsēdētāja palīdze Santa Vīgante par sistēmisku, pedantisku pieeju darba organizācijai, par aktīvu dalību un iesaisti tiesas darba dzīvē, par interesi un iedziļināšanos visos jautājumos.

PĀRSKATS PAR AUGSTĀKĀS TIESAS DARBU 2023.GADĀ

IEVADS.....	9
AUGSTĀKĀS TIESAS VADĪBA	10
AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMS.....	11
SENATORI	11
Aigars STRUPIŠS: Mērķus varam sasniegt sadarbībā. Par Augstākās tiesas darbu 2023.gadā un uzdevumiem 2024.gadam	13
SENĀTA DARBA STATISTIKA	15
STRUKTŪRVIENTĪBU DARBĪBAS PĀRSKATS	
Civillietu departaments	
<i>Departamenta priekšsēdētāja Normunda Salenieka ziņojums</i>	<i>17</i>
Krimināllietu departaments	
<i>Departamenta priekšsēdētājas Anitas Poļakovas ziņojums</i>	<i>24</i>
Administratīvo lietu departaments	
<i>Departamenta priekšsēdētājas Veronikas Krūmiņas ziņojums</i>	<i>28</i>
Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa	
<i>Nodaļas vadītājas Anitas Zikmanes ziņojums.....</i>	<i>34</i>
Administrācija	
<i>Administrācijas vadītājas Sandras Lapiņas ziņojums</i>	<i>36</i>
DISCIPLINĀRTIESA	39
PLĒNUMA VIESU UZRUNAS	
Ģenerālprokurors Juris Stukāns: Jāmaina kasācijas instances tiesas kompetence krimināltiesībās	40
Tieslietu ministre Inese Lībiņa-Egnere: Senātam ir jāuzņemas atbildība par Latvijas valstiskumam nozīmīgu jautājumu skaidrošanu nolēmumos	41

IEVADS

Augstākā tiesa aizvadītajā gadā strādājusi labi, taču ir rezerves efektivitātes uzlabošanai – gada atskaites plēnumā 19.janvārī norādīja Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs.

Ir samazinājies neizskatīto lietu daudzums, izskatīto lietu skaita attiecība pret saņemto lietu skaitu jeb izskatīšanas koeficients ir pozitīvs, lietu izskatīšanas termiņi atbilst Tieslietu padomes apstiprinātajiem standartiem.

Veiksmīga bijusi sadarbība starp Senāta departamentiem tiesību jautājumu risināšanā, kā arī departamentu sadarbība ar zemāku instanču tiesām.

Plēnumā izskanēja Senāta vadības un ģenerālprokurora priekšlikumi kasācijas procesa pilnveidošanā. Īpaša uzmanība jāpievērš iemesliem, kuru dēļ lietas Senātā nonāk atkārtoti.

Turpināma diskusija par kasācijas un apelācijas robežām un likuma normu interpretāciju par kasācijas instances kompetenci. Jāanalizē arī, kā praksē darbojas pagājušajā gadā izstrādātās kasācijas sūdzību sagatavošanas vadlīnijas.

Aizvadītajā gadā Augstākā tiesa stiprinājusi Eiropas tiesu savstarpējo dialogu. Februārī Augstāko tiesu apmeklēja Eiropas Savienības Tiesas delegācija. Eiropas Savienības Tiesas tiesnese Ineta Ziemele un Vispārējās tiesas tiesnese Inga Reine ar senatoriem pārrunāja aktuālo EST judikatūru, savukārt Eiropas Savienības Tiesas sekretārs Alfredo Kalots Eskobars un tiesas struktūrvienību vadītāji ar Augstākās tiesas Administrācijas un Judikatūras un zinātniski

analītiskās nodaļas vadītājiem pārrunāja tiesu sadarbību pētniecības un dokumentācijas jautājumos, kā arī informācijas apmaiņu, veidojot kopīgu dialogu ar sabiedrību Latvijā.

Organizētas divas starptautiskas konferences – sadarbībā ar Eiropas Savienības Valsts padomju un augstāko administratīvo tiesu asociāciju (*ACA-Europe*) aprīlī rīkots seminārs „Administratīvā klusēšana. Iestāžu diskrecionārā vara”, savukārt septembrī Latvijas prezidentūras Eiropas Padomes Ministru komitejā ietvaros Augstākā tiesa kopā ar Satversmes tiesu rīkoja konferenci „Tiesu varas loma Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu izpildē”.

Augstākā tiesa arī īstenojusi vairākus sabiedrību izglītojošus projektus, kas veicina izpratni par tiesneša amatu un dara to pievilcīgu jaunās paaudzes karjeras veidošanā.

Augstākās tiesas gada pārskata plēnuma notika 19.janvārī. Pārskatu par aizvadīto gadu sniedza struktūrvienību vadītāji – Civillietu departamenta priekšsēdētājs Normunds Salenieks, Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja Anita Poļakova, Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa. Plēnumu uzrunāja ģenerālprokurors Juris Stukāns un tieslietu ministre Inese Lībiņa-Egnere.

Publiskajā pārskatā apkopoti ziņojumi un uzrunas plēnumā, Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas un Administrācijas atskaites, statistikas dati un cita Augstākās tiesas informācija.

AUGSTĀKĀS TIESAS | SENĀTA DARBĪBAS STRATĒGIJA 2021.-2025.GADAM

PRIORITĀRIE DARBĪBAS VIRZIENI:

- Stabīlas judikatūras veidošana
- Efektīva kasācijas procesa nodrošināšana
- Resursu izmantošanas un iekšējo procesu efektivizēšana
- Sadarbība un dialogs
- Sabiedrības informēšana un izglītošana

AUGSTĀKĀS TIESAS VADĪBA

Augstākās tiesas vadība gada atskaites plēnumā. No kreisās: Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja Anīta Poļakova, Civillietu departamenta priekšsēdētājs Normunds Salenieks, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs, Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJS

Augstākās tiesas darbu vada priekšsēdētājs, kuru no tiesnešu vidus amatā pēc plēnuma ieteikuma uz piecu gadu termiņu apstiprina Saeima.

Kopš 2020.gada 16.jūnija Augstākās tiesas priekšsēdētājs ir Aigars Strupišs.

DEPARTAMENTU PRIEKŠSĒDĒTĀJI

Senāta departamentu darbu vada priekšsēdētāji, kurus uz piecu gadu termiņu ievēl Augstākās tiesas plēnums.

2023.gadā Senāta Civillietu departamentu vadīja Normunds Salenieks, Krimināllietu departamentu Anīta Poļakova, Administratīvo lietu departamentu Veronika Krūmiņa.

ADMINISTRĀCIJAS VADĪTĀJS

Administratīvo darbu Augstākajā tiesā veic Administrācija, kuras uzdevums ir radīt priekšnoteikumus tiesas saskaņotai un optimālai darbībai, lai nodrošinātu likumā noteikto Augstākās tiesas uzdevumu izpildi.

Administrācija darbojas tiešā Augstākās tiesas priekšsēdētāja pakļautībā, tās darbu vada Administrācijas vadītājs, kuru ieceļ priekšsēdētājs.

Augstākās tiesas Administrācijas vadītāja ir Sandra Lapiņa.

AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMS

2023.gadā notika trīs Augstākās tiesas plēnuma sēdes jeb tiesnešu kopsapulces.

27.janvārī plēnums izvērtēja Augstākās tiesas darbu iepriekšējā gadā.

25.septembrī par Disciplinārtiesas locekli no Civillietu departamenta senatoru vidus ievēlēts Normunds Salenieks.

5.oktobrī plēnums Normundu Salenieku apstiprināja par Disciplinārtiesas priekšsēdētāju.

SENATORI

Ar Saeimas lēmumu noteikts, ka no 2023.gada 1.janvāra Senātā ir 36 senatori.

Tieslietu padomes apstiprinātais senatoru skaits departamentos 2023.gadā attiecīgi bija: Administratīvo lietu departamentā – 12, Civillietu departamentā – 14, Krimināllietu departamentā – 9 senatori.

SENATORU SASTĀVA IZMAIŅAS 2023.GADĀ

Divi Civillietu departamenta senatori devās pensijā – Anita Čerņavska 30.novembrī, Aivars Keišs 31.decembrī.

No 2.janvāra Civillietu departamentā darbu sāka senators Erlens Kalniņš.

Administratīvo lietu departamentā 22.martā darbu sāka senators Ermīns Darapoļskis.

Krimināllietu departamenta senatores amatā 13.aprīlī apstiprināta Rīgas apgabaltiesas tiesnese Irīna Jansone, kas jau kopš 2022.gada bija senatora pienākumu izpildītāja.

Saeima 5.oktobrī Augstākās tiesas tiesneša amatā apstiprināja profesori Sanitu Osipovu, amata pienākumus senatore sāka pildīt 2024.gada 2.janvārī.

Visu gadu senatora pienākumus Administratīvo lietu departamentā pildīja Administratīvās apgabaltiesas tiesnese Ilze Freimane.

Erlens Kalniņš

Ermīns Darapoļskis

Irīna Jansone

Sanita Osipova

SENATORI PAŠPĀRVALDES INSTITŪCIJĀS

Tieslietu padome: Tieslietu padomes priekšsēdētājs Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs, Tieslietu padomes priekšsēdētāja vietniece Civillietu departamenta senatore Dzintra Balta.

Tiesnešu disciplinārkolēģija: Civillietu departamenta senators Valerijs Maksimovs (disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs), Administratīvo lietu departamenta senatore Līvija Slica, Krimināllietu departamenta senators Aivars Uminskis.

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija: Administratīvo lietu departamenta senatore Rudīte Vīduša, Civillietu departamenta senators Aivars Keišs (līdz 20.12.2023.), Ināra Garda (no 20.12.2023.), Krimināllietu departamenta senators Artūrs Freibergs (līdz 18.04.2023.), Ivars Bičkovičs (no 18.04.2023.)

Tiesnešu ētikas komisija: Krimināllietu departamenta senatore Inese Laura Zemīte, Administratīvo lietu departamenta senatore Diāna Makarova.

SENATORU PAPILDU PIENĀKUMI

Papildus tiešajam darbam lietu izskatīšanā un darbībai tiesnešu pašpārvaldē senatori veic pienākumus arī citās ar likumu noteiktās institūcijās, kā arī lasa lekcijas.

Centrālās vēlēšanu komisijas locekle no tiesnešu vidus ir Marika Senkāne.

Tieslietu padomes komisijas un darba grupas. Dzintra Balta ir Rajona (pilsētas) un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases komisijas priekšsēdētāja. Šajā komisijā strādā arī Sandra Kaija, Ieva Višķere un Ilze Freimane.

Darba grupā tiesu darba organizācijas izvērtēšanai lietās, kas saistītas ar vardarbību ģimenē un draudiem personas dzīvībai, piedalās Aigars Strupišs un Sandra Kaija.

Tiesu sistēmai piederīgu un citu juridisko amatu profesionālās institūcijas. Ingunā Radzeviča, Veronika Krūmiņa un Erlens Kalniņš ir zvērinātu advokātu eksaminācijas komisijas locekļi, Zane Pētersone Mediatoru sertifikācijas un atestācijas komisijas locekle, Kristīne Zīle zvērināta notāra amata pretendenta eksāmena komisijas locekle.

Valerijs Maksimovs ir Senāta pārstāvis Maksātnespējas jautājumu konsultatīvajā padomē, Kaspars Balodis maksātnespējas administratoru disciplinārās atbildības komisijā. Intars Bisters ir zvērinātu tiesu izpildītāju Disciplinārlietu komisijas loceklis.

Latvijas Tiesnešu mācību centrs. 2023.gadā lekcijas lasīja Sandra Kaija, Anita Kovaļevska, Veronika Krūmiņa, Diāna Makarova, Zane Pētersone, Anita Poļakova, Marika Senkāne, Aigars Strupišs, Ieva Višķere, Kristīne Zīle.

Augstskolu mācībspēki. Kaspars Balodis, Erlens Kalniņš, Anita Kovaļevska, Sanita Osipova, Jānis Pleps, Kristīne Zīle Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē, Sandra Kaija un Aivars Uminskis Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskajā fakultātē.

Kristīne Zīle un Sandra Kaija ir Valsts vienotā juristu profesionālās kvalifikācijas eksāmena komisijas locekles.

Latvijas Zinātņu akadēmija. Jānis Pleps 2023.gadā ievēlēts par Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekli.

Likumdošanas darba grupas. Zane Pētersone piedalās Intelektuālā īpašuma tiesību ekspertu darba grupā un Preču zīmju likuma izstrādes darba grupā, Kristīne Zīle Civillikuma mantojuma tiesību daļas grozījumu izstrādes darba grupā, Veronika Krūmiņa pastāvīgajā Administratīvā procesa likuma darba grupā.

Senatori pārstāv Latviju **starptautiskās tieslietu institūcijās un organizācijās:**

Aija Branta – Tieslietu sistēmu efektivizācijas komisijā (*CEPEJ*), Eiropas tiesnešu konsultatīvajā padomē (*CCJE*) un ir Eiropas Komisijas tieslietu sistēmu kontaktpersona no Latvijas (*Scoreboard*);

Veronika Krūmiņa – Starptautiskajā Augstāko administratīvo tiesu asociācijā (*IASAJ*); kopā ar Jāni Plepu – Eiropas Savienības Valsts padomju un Augstāko administratīvo tiesu asociācijā (*ACA Europe*)

Zane Pētersone – Eiropas tiesnešu asociācijā mediācijai (*GEMME*) un Mediācijas un intelektuālā īpašuma tiesnešu tīklā, Eiropas preču zīmju tiesnešu tīklā (*CET-J*), Intelektuālā īpašuma tiesnešu asociācijā (*IPJA*)

Dzintra Amerika – Eiropas Konkurences tiesību tiesnešu asociācijā (*AECLJ*). 2023.gadā senatore ir izvēlēta par starptautiskās strīdu izšķiršanas padomdevēju komisijas locekli.

Augstāko tiesu likumprojektu darba grupās lielākoties pārstāv zinātniski analītiskie padomnieki.

Arī lekcijas un seminārus vada Augstākās tiesas darbinieki. Latvijas Tiesnešu mācību centrā 2023.gadā lektori bija Senāta departamentu zinātniski analītiskie padomnieki Rihards Gulbis, Reinis Odiņš, Oskars Kulmanis, Santa Savina un Tieslietu padomes sekretariāta vadītāja Alla Spale. Administratīvo lietu departamenta padomnieki un senatoru palīgi iesaistījās e-kursa sagatavošanā.

MĒRĶUS VARAM SASNIEGT SADARBĪBĀ

Kopsavilkums par Augstākās tiesas darbu 2023.gadā un uzdevumiem 2024.gadam

Aigars STRUPIŠS,
Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Pagājušajā gadā Senāts ir strādājis pietiekami efektīvi un darba rezultāti ir adekvāti mūsu resursiem.

Senātā saņemto lietu skaits turpina samazināties – ja iepriekšējā gadā bija saņemta 2101 lieta, tad 2023.gadā – 2040 lietas. Situācija departamentos ir atšķirīga – Civillietu departamentā lietu skaits ir palielinājies par apmēram 50 lietām, bet Krimināllietu departamentā un Administratīvo lietu departamentā lietu skaits ir samazinājies par apmēram 50 lietām katrā departamentā. Kopumā tas izlīdzinās gandrīz iepriekšējā gada līmeni. Pozitīva tendence ir neizskatīto lietu krājuma samazināšanās – ja iepriekšējā gada sākumā neizskatītas bija 1252 lietas, tad šogad tās ir 1011 lietas. Tas nozīmē, ka lietu caurlaidības jeb lietu izskatīšanas koeficients ir pozitīvs – iepriekšējā gadā tas vidēji Senātā bija 111%, 2023.gadā – 109%. Visiem departamentiem tas ir apmēram iepriekšējā gada robežās, augstāks rādītājs ir Administratīvo lietu departamentam, kuram arī ir lielākais uzkrājums.

Lietu izskatīšanas termiņi Senātā atbilst lietu izskatīšanas standartiem, ko apstiprina Tieslietu padome. Administratīvo lietu departamentā lietu izskatīšanas vidējais ilgums mēnešos ir 13 mēneši,

Civillietu departamentam 5 mēneši, Krimināllietu departamentam 4 mēneši. Tie ir labi rādītāji. Administratīvo lietu departamentam ir savi iemesli, kāpēc ir ilgās lietas, tas saistīts ar prejudiciālajiem jautājumiem Eiropas Savienības Tiesai un pieteikumiem Satversmes tiesai.

Redzam, ka efektivitāte ir uzlabojusies arī statistiski – tiek rosināts mazāk lietu, kurās nolēmumi tiek atcelti, respektīvi, netiek rosinātas lietas, lai atstātu spēkā nolēmumus. Tas ir labs rādītājs efektivitātes kontekstā. Es teiktu, mēs esam uz laba, pareiza ceļa.

Ir lietas, kuras, protams, ir jāuzlabo – termiņi administratīvajās lietās un iekšējās efektivitātes rezerves. To arī darba gaitā darīsim.

Pozitīvi ir tas, ko esam sasnieguši departamentu sadarbības jomā. Visi departamentu priekšsēdētāji savos ziņojumos akcentēja, ka sadarbība notiek. Ja agrāk, kaut retāk, bet tas notika pārsvarā starp Civillietu un Administratīvo lietu departamentiem, tad tagad jau sadarbojas un tiesību jautājumus apspriež visi trīs departamenti. Tas ir ļoti pozitīvs rādītājs. Esam vienota tiesa, un ir jāizmanto tie resursi, kas mums ir pieejami, jo ir lietas, kas skar starpdisciplinārus jautājumus. Negribu vēl runāt par konkrētām rīcībām, bet parādās tādas domas, ka varbūt kādās lietās varētu veidot arī starpdepartamentu sastāvus. Tas ir apsverams jautājums. Vēl gan rūpīgi jāizanalizē, vai tas mums ir pieļaujams no likuma viedokļa tā striktā izpratnē. Lai gan jau ir bijuši gadījumi, kad tiesneši skata lietas citos departamentos. Jāatrod optimālais, pareizais risinājums, ja tas ir nepieciešams. Bet tendence ir ļoti pozitīva.

Šogad ir pirmais gads, kad darbojas vadlīnijas kasācijas sūdzību sagatavošanai. Nākamgad vajadzēs izvērtēt, vai un kā tās ir ietekmējušas iesniegtās kasācijas sūdzības un to kvalitāti. Mērķis bija izstrādāt vadlīnijas, kuras atbilst mūsu darba metodei, lai saņemam pēc iespējas kvalitatīvākas kasācijas sūdzības.

Attīstās arī mūsu komunikācija ar sabiedrību. Kā vienu no pēdējiem veiksmīgākajiem piemēriem jāuzteic Krimināllietu departamentu, kur senatore Inese Laura Zemīte komunicēja televīzijā par digitālās televīzijas lietu. Sabiedrībai ir jāsaprot, kāpēc ir tāds spriedums, kur lieta atkārtoti nonāk no Senāta apelācijas instancē. Tas ir temats, kam pieskāramies arī plēnumā, – par lietas nebeidzamo ceļošanu starp kasācijas instanci un apelācijas instanci. Tas sabiedrībai ir jāskaidro, un šajā gadījumā tas izdevās ļoti labi. Tāpat turpinās mūsu jau ierastā komunikācija caur preses relizēm un konkrētu lietu komentāriem.

Pagājušajā gadā lielu ieguldījumu komunikācijā ar sabiedrību veica Administratīvo lietu departaments skolu projektā. Var šķist – kāda nozīme strādāt ar skolām? Bet visā Eiropā ir novērojama problēma ar tiesnešu kandidātiem, arvien mazāk cilvēku grib kļūt par tiesnešiem. Iemesli ir dažādi. Esmu Eiropas Tieslietu padomju tīkla valdē, un mums ir izveidota darba grupa, kura risina tieši šo problēmu par tiesneša

profesijas pievilcīguma attīstīšanu. Runājam par rekomendācijām, ko varētu darīt. Nevar garantēt, ka darbam ar skolēniem būs rezultāts, bet tas ir vismaz kaut kas, kas cilvēkus, bērnus varētu ieinteresēt šajā virzienā. Tas nedos pozitīvu pienesumu šodien vai rīt, tas nedos pienesumu arī pēc trīs gadiem, bet, iespējams, pēc pieciem, desmit gadiem tas var parādīties. Mums ir jāskatās uz priekšu. Protams, ir jāskata konkrētās lietas, jāveic tiešā funkcija, taču ir jāskatās arī tālāk uz priekšu, jāredz attīstība un tās tendences.

Notiek Senāta komunikācija ar zemāka līmeņa tiesām, un tas ir jāturpina, jo saprotam, ka tas ir nepieciešams zemāku instanču tiesnešiem. Caur lietām komunikācija notiek citā līmenī, bet vajag arī to cilvēcisko kontaktu, klātienē diskusiju, sarunu. Administratīvo lietu departamentam tas ir vienkāršāk, jo ir tikai trīs tiesu priekšsēdētāji, kuri var operatīvi satikties un izrunāt uzreiz visas trīs instances. Vispārējās jurisdikcijas tiesām ir sarežģītāk, jo tur ir padsmis tiesu priekšsēdētāji un kolēģiju priekšsēdētāji, bet turpinām arī to.

Šobrīd idejas līmenī ir doma attīstīt vienu virzienu šajā komunikācijā – tā sauktos metodes vēstnešus pirmās instances tiesās. Konstatējam, ka tiesnešiem ir problēmas ar lietu izskatīšanas metodi un ar argumentācijas metodi. Gan sūdzībās, gan pārsūdzētajos nolēmumos bieži ir redzams, ka tiesa neprot argumentēt. Pārāk daudz ir nolēmumu, kur argumentācijas daļa satur apmēram tādu formulējumu: izvērtējot visus lietā esošos pierādījumus to kopsakarā, tiesa konstatē to un to... Kas konkrēti ir vērtēts, kādā kopsakarā, kurš apstāklis ar kuru pierādījumu, kā pierādījums ir vērtēts – tas nav norādīts. Šāds spriedums neatbilst likumam. Ir saņemts arī iesniegums no Tiesībsarga par nemotivētu lēmumu, un, pirmšķietami skatoties, viņam ir taisnība. Ir pieņemts lēmums, kurā nav vispār atrodama motivācija, kāpēc lietas rezultāts ir tāds, kāds tas ir.

Pirmās un otrās instances tiesnešiem vadām seminārus par civillietu iztiesāšanas metodi. Semināros tiek salikti kopā abi komponenti – juridiskā metode un civilprocess (ar akcentu uz metodi) – un iedots instruments, kā pareizi sagatavot lietu, lai pēc iespējas mazinātu kļūdas iespējamību. Satraucoši dzirdēt gan no palīgiem, gan no dažiem tiesnešiem, ka nav laika šādā veidā lietu sagatavot. Runa ir par tā saukto izvilkumu vai relāciju. Tas ir tiesneša pamatdarbs – sagatavot lietu. Nevis vienkārši izlasīt, bet sagatavot atbilstoši juridiskajai metodei un atbilstoši civilprocesam. Daļēji šo problēmu veicina atbalsta personāla trūkums, tiesnešu palīgu kvalifikācija, kas ir atsevišķi risināms jautājums, ko Tieslietu padome jau dara. Bet lietu sagatavošana ir viens no metodiskiem darbiem, kas ir jāveic.

Metodes vēstnešu doma ir tāda, ka Senāts varētu izstrādāt programmu, kurā informē pirmās instances tiesnešus, kā metodiski pareizi sagatavot lietu. Tas ir ilgtermiņa ieguldījums. Tas neatvieglos mūsu darbu šodien vai rīt, bet nedaudz ilgākā – gada, divu, triju gadu termiņā tas varētu ļoti pozitīvi atsaukties uz Senāta saņemtajām lietām.

Meklējam risinājumus kasācijas procesa pilnveidošanai visos departamentos. Plēnumā dzirdējam ģenerālprokurora idejas, kas ir

apspiežamas. Izskanēja arī Civillietu departamenta priekšsēdētāja tēzes, piemēram, par zemāku instanču tiesu prejudiciālajiem jautājumiem Senātam, kas varētu būt viens no risinājumiem. Taču ir jautājums, vai Senātam pašreizējā kapacitātē šāda papildu slodze ir iespējama. Resursu jautājums vienmēr būs izšķirošs. Prejudiciālais jautājums dažās valstīs ir kā risinājums, piemēram, Itālijā. Taču nevar vienkārši kaut ko pārņemt, nesaprotot kontekstu. Itālija gadu desmitiem ir bēdīgi slavena ar garajiem lietu iztiesāšanas termiņiem. Varbūt prejudiciālais jautājums ir kā viens no risinājumiem, lai uzlabotu lietu izskatīšanu pirmajā instancē un tādā veidā paātrinātu procesu? Mums šādas sistēmiskas problēmas nav, mums ir problēma ar atsevišķām lietām, arī ģenerālprokurors norādīja pāris kļedzošus gadījumus, bet tas lielākoties ir saistīts ar lietas vairākkārtēju atgriešanos apelācijā, kam var būt dažādi cēloņi. Prejudiciālo jautājumu var apskatīt kā opciju, bet tā nav panaceja. Bet esam atvērti diskutēt par jebkādiem risinājumiem, ja tas palīdz uzlabot procesa efektivitāti un aizsargāt cilvēka tiesības uz tiesvedību normālā, saprātīgā termiņā.

Ir jāmeklē risinājumi termiņu samazināšanai Administratīvo lietu departamentā, jāpabeidz vecās lietas. Jāuzteic Krimināllietu departaments, kam vairs nav 2022.gada lietu, tas ir ļoti labs sasniegums. Taču, kā jau minēju, mums ļoti nopietni jāanalizē spriedumu atkārtotas atcelšanas iemesli. Kasācijas sistēmā, protams, nevar pilnībā izslēgt, ka lieta kādreiz nonāk kasācijas instancē atkārtoti, jo katrā skatīšanas reizē apelācija var pieļaut katreiz jaunu procesuālu pārkāpumu, kas noved pie sprieduma atcelšanas. Bet tam ir jābūt citam pamatam. Ja lieta nonāk Senātā otro reizi, trešo vai ceturto reizi uz tā paša pamata, tur kaut kas nav normāli. Tas tā nedrīkst būt. Ir jāskatās cēloņi, bet šobrīd hipotētiski gribu teikt, ka ir jārunā gan par kasācijas robežām, gan par apelācijas robežām, gan par apelācijas instances tiesas kompetenci un robežām, atkārtoti skatot lietu. Piekrītu ģenerālprokuroram, ka kaut ko noteikti varam atrisināt caur interpretāciju, likuma grozījumi varbūt nav nepieciešami. Piemēram, man vienmēr ir jautājums, kad skata lietu no jauna, atkārtoti – vai no jauna nozīmē pilnīgi no jauna, no nulles, ignorējot pilnīgi visu iepriekšējo? Taču nē! Lietu nevar skatīt pilnīgi no jauna, it kā tā lieta nekad nebūtu bijusi Senātā. Tad ir jautājums, ko nozīmē civilprocesā „atkārtoti izskatīt lietu pēc būtības”? Vai tas nozīmē atkal no nulles, pilnīgi neņemot vērā to, kas ir noticis pirmo reizi apelācijas instancē? Vai var mainīt tos atceltā sprieduma aspektus, kuros Senāts nav atradis kļūdas? Šis robežu jautājums ir tīrs interpretācijas jautājums, un mums jāizpēta, vai varam vai nevaram tikt galā šādā aspektā. Piemēram, digitālās televīzijas lietā tā bija problēma, ka apelācijas instance, otrreiz skatot lietu pēc pirmās atcelšanas, bija pilnībā pretēji pirmajā skatīšanas reizē izmantotajai pieejai pagriežusi izskatīšanas pamatprincipu par apsūdzības raksturu, kas radīja jaunu pamatu spriedumu atkārtoti atcelt. Jautājums, vai apelācijas instance, atkārtoti skatot lietu, vispār drīkst radikāli atkāpties no tā, kā tā lieta tika skatīta pirmo reizi apelācijas instancē, mainot konceptuālās pieejas ārpus kasācijas sprieduma norādījumiem? Tas ir sarežģīts jautājums, kas nav

vienkārši atbildams, bet par to mums ir jārunā. Ģenerālprokurora minētie gadījumi, kad cilvēki ir apcietinājumā bez sprieduma vairāk nekā 10 gadus, ir kļedoši gadījumi, tas ir absolūti nenormāli.

Tieslietu padomē ir aktualizēts jautājums par Kriminālprocesa likuma 14.pantu par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Izstrādājam vadlīnijas tiesu priekšsēdētājiem, kā monitorēt ilgās lietas, un 14.pants ir viens no kritērijiem šajā monitorēšanas sistēmā. Tas gan neattieksies uz Senātu, bet uz pirmās un otrās instances tiesām.

Senāts strādā pie padomnieku korpusa izmantošanas efektivitātes paaugstināšanas. Pagājušā gada nogalē veicām aptauju par to, kā tiek izmantots padomnieku resurss. Rezultātus analizēsim un mēģināsim optimizēt padomnieku ieguldījumu, jo padomnieki ir ļoti augsti kvalificēti speciālisti, kuru darbs ir jāizmanto maksimāli Senāta funkciju kontekstā.

Esam sagatavojuši aptauju par Senāta darbu, ar ko vēlamies iegūt informāciju tieši no lietu dalībniekiem, kam ir bijušas lietas Senātā. Sabiedrības aptaujās, kuras tiek veiktas plašākā nozīmē, vienmēr tiek konstatēts, ka no kopējā aptaujas dalībnieku skaita tikai 10–11% ir bijusi tieša saskarsme ar tiesu. Pārējie 89–90% informāciju par tiesu iegūst no sociālajiem tīkliem un masu medijiem, kur parādās ne tās labākās atsauksmes. Reizēm varbūt tas tiek darīts apzināti hibrīdkara ietekmē, lai Latvijas valsti tādā veidā nomelnotu.

Iniciatīva par tiesas klientu aptauju radās no Tieslietu padomes iniciētās aptaujas par pirmās un otrās instances tiesām, ko veica sabiedriskās domas centrs „Providus”. Aptaujājot tieši tiesu klientus, rezultāti bija ļoti labi – 5 ballu sistēmā nevienā no rādītājiem vērtējums nebija zemāks par 4,3. Lielākā daļa novērtējumu bija 4,5 un augstāk, kas ir ļoti labs rādītājs tiesu sistēmai. Augstākajai tiesai gan ir problemātiskāk nokļūt pie respondentiem, jo mums nav klātienēs sēžu. Taču „Providus” ir plāns, kā šo pētījumu veikt arī attiecībā uz Senātu.

Visbeidzot par sadarbību un dialogu ar citiem valsts orgāniem. Varu pilnībā apstiprināt tieslietu ministres plēnumā teikto, ka mums ir ļoti laba sadarbība gan ar Tieslietu ministriju, gan ar Saeimu, gan ar Valsts prezidentu. Esmu patīkami pārsteigts par Valsts prezidenta izpratni par tiesu sistēmu. Arī viņa iepriekšējā pieredze kā ārlietu ministram devusi unikālu iespēju redzēt un saprast tiesu problēmas starptautiskā mērogā, piemēram, Polijas problēmu ar tiesu neatkarību.

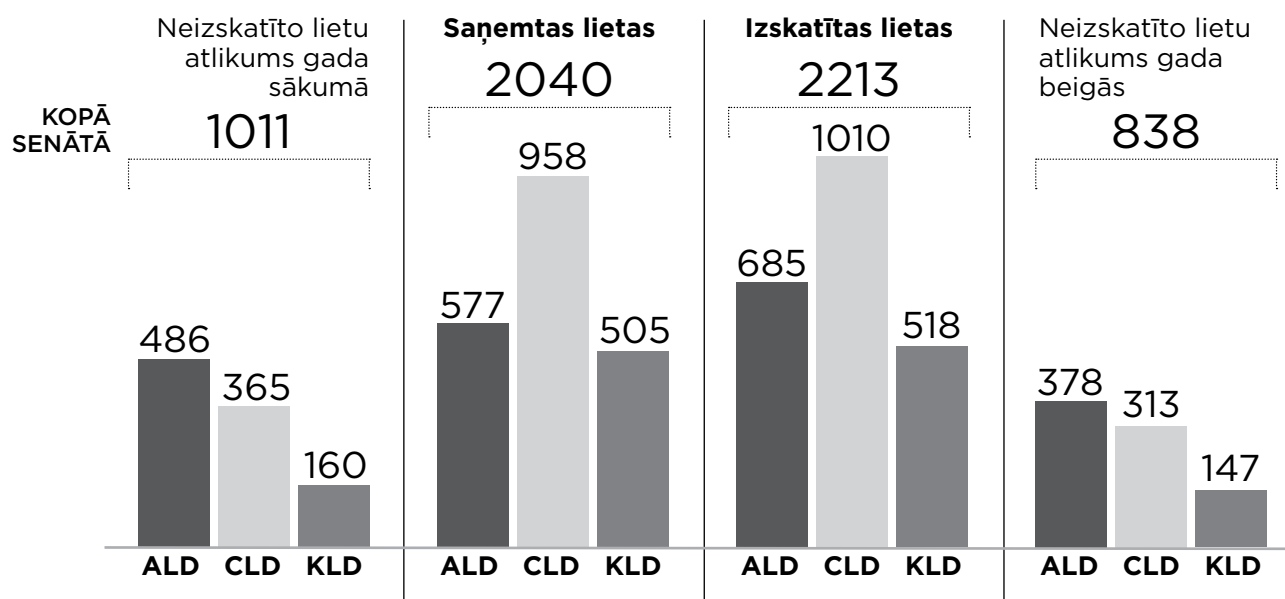
Paldies visiem senatoriem, departamentu priekšsēdētājiem par labu darbu, par tiesiskuma stiprināšanu un ieguldījumu Latvijas iedzīvotāju tiesību aizsardzībā. Paldies arī visiem Augstākās tiesas darbiniekiem, Administrācijai, struktūrvienību vadītājiem. Mēs esam komanda, kas darbojas kopā, un tikai kopā mēs varam sasniegt mērķus!

SENĀTA DARBA STATISTIKA

● Lietu skaita dinamika Senātā 2019.–2023.gadā

	2019	2020	2021	2022	2023
Saņemtas lietas	2772	2639	2460	2101	2040
Izskatītas lietas	2942	2945	2543	2342	2213
Atlikums	1641	1335	1252	1011	838

● Lietu skaits Senāta departamentos 2023.gadā

● **Lietu izskatīšanas koeficients**
(Izskatīto lietu skaits pret saņemto lietu skaitu)

2023

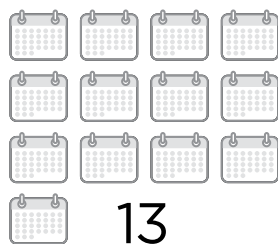
109%

2022

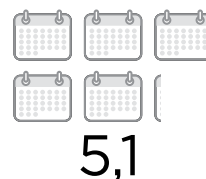
111%

● **Lietu izskatīšanas vidējais ilgums (mēnešos)**

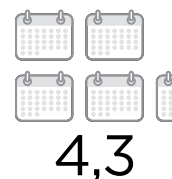
Administratīvo lietu departaments

Civillietu departaments

Krimināllietu departaments

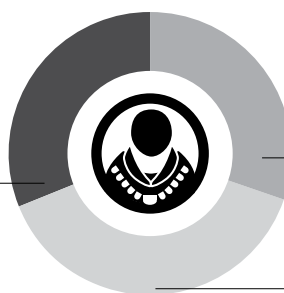
● **Senatoru slodze**

(pabeigtas lietas uz vienu senatoru)

Krimināllietu departaments

58*

* Krimināllietu departamentā senatoriem papildu slodze ir Operatīvās darbības likumā noteikto pienākumu izpilde

Administratīvo lietu departaments

57

Civillietu departaments

72

● **Mutvārdu procesā izskatītas lietas**

Administratīvo lietu departaments

5

Civillietu departaments

0

Krimināllietu departaments

11

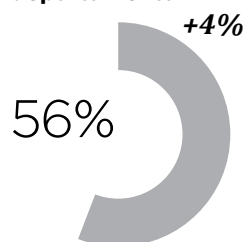
● **Kasācijas kārtībā pabeigto lietu rezultāti**

	Kasācijas kārtībā pabeigto lietu skaits	Atteikums ierosināt kasācijas tiesvedību	Nolēmums atstāts negrozīts	Nolēmums atcelts pilnībā/daļā vai grozīts	Cits
Administratīvo lietu departaments	530	296	112	109	13
Civillietu departaments	810	662	12	132	4
Krimināllietu departaments	488	344	29	103	12

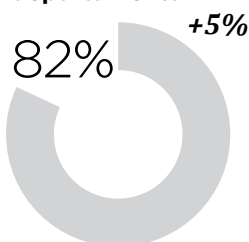
● **Atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību**

Salīdzinot ar 2022.g.

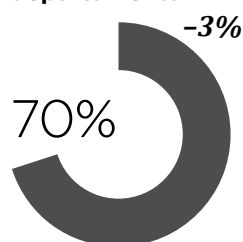
Administratīvo lietu departaments

Civillietu departaments

Krimināllietu departaments

● **Kasācijas kārtībā skatīto lietu rezultāti**

Administratīvo lietu departaments	234	48%	47%	5%
Civillietu departaments	148	8%	89%	3%
Krimināllietu departaments	144	21%	72%	7%

Kasācijas kārtībā izskatīto lietu skaits

■ Spriedums atstāts negrozīts ■ Spriedums atcelts pilnībā/daļā vai grozīts ■ Cits

● **Senātā izlemti jautājumi**

Par lietas pakļautību **1**

Par piekritības noteikšanu **340**

civillietas **123**

krimināllietas **217**

SENĀTA CIVILLIETU DEPARTAMENTS

Civillietu departamenta priekšsēdētājs Normunds SALENIEKS

Departamenta senatori 2023.gadā: Kaspars BALODIS, Dzintra BALTA, Intars BISTERS, Anita ČERŅAVSKA (līdz 30.11.), Ināra GARDA, Erlens KALNIŅŠ, Aivars KEIŠS, Ļubova KUŠNIRE, Inta LAUKA, Valerijs MAKSIMOVŠ, Zane PĒTERSONE, Marika SENKĀNE, Kristīne ZĪLE

Civillietu departamenta priekšsēdētāja Normunda SALENIEKA ziņojums

1. AKTUALITĀTES DEPARTAMENTA DARBĀ

2023.gadā Civillietu departamentā īstenojām iepriekšējos gados ieviestos uzlabojumus, pilnveidojot lietu izskatīšanas procesus, tostarp uzlabojot un aprobējot kārtību, kādā senatori civillietas izskata paplašinātā sastāvā. Tāpat turpinājām vienveidīgu lietu identificēšanu un protesta lietu pirmapstrādi.

Meklēti arī jauni veidi, kā efektīvāk izskatīt civillietas. Piemēram, kopš pagājušā gada, izmantojot lietu uzskaites elektronisko tabulu, senatoriem tiek nodrošinātas labākas iespējas pārraudzīt katras konkrētā senatora referātā esošās lietas virzību un izskatīšanas termiņu atbilstību noteiktajam termiņu standartam. Izveidots un ieviests arī departamenta

zinātniski analītisko padomnieku darba uzdevumu pārraudzības elektroniskais rīks, kas ļauj precīzāk pārvaldīt katra padomnieka noslodzi.

Šādi organizatoriskie pasākumi ir viens no faktoriem, kas ir palīdzējis sasniegt atzīstamus departamenta darba efektivitātes rādītājus. 2023.gadā senatori izskatījuši vairāk lietu, nekā departamentā saņemts, kas ļāvis samazināt neizskatīto lietu uzkrājumu līdz 315 lietām. Savukārt vidējais lietu izskatīšanas termiņš 2023.gadā salīdzinājumā ar 2022.gadu samazinājās par 12,5% un veidoja 154 dienas jeb 5,1 mēnesi.

Vienlaikus šie pasākumi palīdz nodrošināt departamenta darba stabilitāti, kas ir izaicinājums laikā, kad departamentā turpinās senatoru paaudžu maiņa. 2023.gada nogalē pelnītā atpūta devās divi senatori, bet darbu uzsāka viens senators. Šā gada sākumā vēl viena senatore beigs pildīt amata pienākumus, bet viena senatore ir šomēnes uzsākusi darbu departamentā. Turklāt viena Civillietu departamenta senatora vakance uz laiku ir pārdalīta Administratīvo lietu departamentam, kas nozīmē, ka Civillietu departaments jau ilgstoši darbojas nepilnā sastāvā. Jāatzīmē, ka arvien papildu slodzi, kas samazina laiku lietu izskatīšanai, rada normatīvajos aktos senatoriem paredzētie pienākumi piedalīties dažādu koleģiālu institūciju darbā. Uzskatām, ka tā nav vēlama prakse, it īpaši, ja šādu institūciju pieņemtie lēmumi var tikt pārsūdzēti tiesā.

Cits faktors, kuram ir nozīmīga loma departamenta darba stabilitātes un efektivitātes nodrošināšanā, ir senatoru atbalsta personāls. Senatoru palīgi un departamenta zinātniski analītiskie padomnieki palīdz senatoriem sagatavot kvalitatīvus, tiesību jautājumu padziļinātā izpētē balstītus nolēmumus. Turklāt liels uzsvars tiek likts uz lietas un tajā risināmo tiesību jautājumu izpēti, pirms senatori izlemj, vai ierosināma kasācijas tiesvedība. Par to liecina arī tas, ka 2023.gadā tikai 12 lietās jeb 8,3% pēc kasācijas tiesvedības ierosināšanas pārsūdzētais spriedums atstāts negrozīts.

Attiecībā uz tiesību jautājumu izpēti esam attīstījuši tādu darbības modeli, kur padomnieku veiktās izpētes rezultāts nereti ir tieši atzinums, nevis sprieduma projekts. Šādā veidā padomnieki var analizēt konkrētās tiesiskās attiecības plašāk par izskatāmajā lietā atbildamo tiesību jautājumu, kas savukārt palīdz arī senatoriem paraudzīties uz šīm tiesiskajām attiecībām sistēmiskā kontekstā un efektīvāk veidot saskaņotu judikatūru attiecīgajā tiesību nozarē. Pozitīvu ietekmi ir devusi departamenta padomnieku skaita

TIESU DIALOGS	1 vērsšanās Eiropas Savienības Tiesā	1 pieteikums Satversmes tiesā
----------------------	---	--------------------------------------

● 2023.gadā izskatītas lietas

Kasācijas kārtībā (SKC)	810
Blakus sūdzības (SKC)	174
Pieteikumi sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem (SJC)	10
Protesti sakarā ar būtiskiem pārkāpumiem (SPC)	16
Kopā	1010
Piekritības noteikšana	123

palielināšana – departamentā ir pieci padomnieki. 2023.gadā darbu departamenta padomnieka amatā uzsāka Konstantīns Vaivods, kurš iepriekš bija senatora palīgs. Viņš specializējas darba tiesību jautājumos un citastarp ar savu pētniecisko darbu ir palīdzējis senatoriem veidot vienotu pieeju to darba lietu izskatīšanā, kurās bija jārisina ar Covid-19 pandēmiju saistītie darba tiesību jautājumi.

Ar ievērojamu slodzi, kuru veido privātpersonu un valsts iestāžu ārpus civilprocesa iesniegto sūdzību un ziņojumu izskatīšana, kas ir departamenta priekšsēdētāja kompetencē, palīdz tikt galā departamenta konsultante, kura veic saņemto sūdzību pamatotības priekšizpēti. 2023.gadā saņemtas 124 sūdzības.

Departamentam nepieciešamās izpētes un departamenta judikatūras sistematizēšanā ievērojama loma ir Judikatūras un zinātniski analītiskajai nodaļai. 2023.gadā tā ir sagatavojusi gan pētījumus, kas bija nepieciešami konkrētu civillietu izspriešanai, gan apkopojusi departamenta judikatūru lietās par negodīgas konkurences aizliegumu un zaudējumu, kas nodarīti ar konkurences pārkāpumu, atlīdzināšanu

un lietās par ārpusģimenes aprūpi un adopciju. Tāpat darbā noderīgs palīgavots ir apkopojumi par Senāta un tiesību zinātnieku starpkaru laikā paustajām atziņām par prasības institūtu un sprieduma saistošo spēku. Tie ir fundamentāli tiesību jautājumi, kuri saglabā aktualitāti tiesu praksē un tiesību zinātnē arī mūsdienās un kuru izpēte tādēļ jāturpina.

Turpinājās cieša un veiksmīga sadarbība ar kolēģiem no Administratīvo lietu departamenta un Krimināllietu departamenta. Pēc kolēģu lūguma esam snieguši savus viedokļus un arī sagatavojuši atzinumus par starpdisciplināriem tiesību jautājumiem, vienlaikus saņemot operatīvu atbalstu no kolēģiem par šāda veida tiesību jautājumiem, kas ir aktuāli Civillietu departamenta senatoru izskatīšanā esošajās lietās. Pozitīvi vērtējama visu Senāta padomnieku sadarbības platforma, kas izveidota 2022.gadā – visu departamentu un Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas padomnieku regulārās kopīgās diskusijas ir stiprinājušas struktūrvienību savstarpējo sadarbību.

Kā veiksmīgu sadarbības projektu vērtējam kasācijas sūdzības sagatavošanas vadlīniju izstrādi. Darbam vadlīniju izstrādes komandā Civillietu departaments bija deleģējis zinātniski analītisko padomnieku Rihardu Gulbi, taču vadlīniju izstrādē līdzdarbojās arī visi pārējie departamenta padomnieki un senatoru palīgi, kā arī senatori. Ceram, ka ilgtermiņā šīs vadlīnijas pozitīvi ietekmēs kasācijas sūdzību kvalitāti, ļaujot lietu dalībniekiem labāk izprast kasācijas tiesvedības būtību un palīdzot sagatavot labi argumentētas kasācijas sūdzības.

Arī citādi cenšamies vairot sabiedrības izpratni par kasācijas instances tiesas funkcijām un informēt par nozīmīgākajiem nolēmumiem civillietās. Nolēmumi, kuros ir paustas atziņas ar judikatūras nozīmi, kā arī

citi nolēmumi, kas var būt vērtīgi tiesu prakses un juridiskās domas attīstībai, tiek ievietoti Augstākās tiesas tīmekļvietnē. 2023.gadā ievietoti 78 Civillietu departamenta nolēmumi. Nolēmumu tēzes pirms to publiskošanas tiek apspriestas departamenta senatoru sapulcēs. Sadarbībā ar Komunikācijas nodaļu sagatavojam paziņojumus presei par nozīmīgākajiem nolēmumiem.

Departamenta senatori, senatoru palīgi un padomnieki aktīvi līdzdarbojās skaidrojoša videomateriāla par civillietas izskatīšanu Senātā izstrādē. Šāds audiovizuāls materiāls var palīdzēt uzlabot sabiedrības izpratni par Senāta, proti, kasācijas instances tiesas, darba būtību.

Vairāki senatori un padomnieki ar saviem priekšlasījumiem piedalās dažādās konferencēs un semināros. Piemēram, senatore Zane Pētersone un Kristīne Zīle un padomniece Viktorija Soņeca ar saviem priekšlasījumiem uzstājās 81. Latvijas Universitātes starptautiskajā zinātniskajā konferencē.

Dialogs ar pirmās un otrās instances tiesām

2023.gadā aktīvi turpinājām dialogu ar pirmās un otrās instances tiesu kolēģiem.

Izbraucot uz reģioniem, departamenta priekšsēdētājs tikās ar Zemgales, Latgales un Kurzemes tiesu apgabalu pirmās un otrās instances tiesu tiesnešiem un pārrunāja aktualitātes departamenta judikatūrā, kā arī tiesnešu uzdotos jautājumus. Pirms katras tikšanās tiek saņemti attiecīgo tiesu tiesnešu jautājumi par Senāta judikatūru un aktuālajiem tiesību jautājumiem. Ja nepieciešams, departamenta padomnieki veic papildu izpēti par šiem jautājumiem, tie tiek apspriesti departamenta senatoru sapulcē. Tikšanās ar pirmās un otrās instances tiesnešiem ir viens no rīkiem, kas, no vienas puses, palīdz skaidrot departamenta judikatūru un sekmēt tās vienotu izpratni tiesās, kuras izskata civillietas pēc būtības, bet, no otras puses, nodrošina departamentam atgriezenisko saiti par tā judikatūru. Plānojam turpināt šo praksi, tiekoties ar kolēģiem no pirmās un otrās instances tiesām.

Ņemot vērā būtisko pēdējos gados notikušo Civillietu departamenta judikatūras attīstību attiecībā uz daudzdzīvokļu dzīvojamo māju pārvaldīšanas jautājumiem, departamenta padomnieks Rihards Gulbis ar referātu „Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju pārvaldīšanas tiesiskās attiecības. Senāta aktuālā judikatūra un ieskaits nākotnes regulējumā” piedalījās Kurzemes apgabaltiesas un Kurzemes rajona tiesas tiesnešu seminārā. Ar prezentāciju par Senāta aktuālo judikatūru attiecībā uz pārvaldīšanas izdevumu, uzkrājuma līdzekļu un komunālo maksājumu parādu piedziņu padomnieks piedalījās arī Rīgas pilsētas tiesas tiesnešu sapulcē. Tāpat par šo tēmu vadīja nodarbības tiesnešiem Latvijas Tiesnešu mācību centrā. Arī šogad sadarbībā ar Latvijas Tiesnešu mācību centru ir paredzēts nodrošināt šādas mācības divām tiesnešu grupām.

Jāuzsver divu dienu starptautiskais seminārs tiesnešiem „Deliktu tiesību aktualitātes: vaina kā civiltiesiskās atbildības priekšnoteikums”, kas notika 30.novembrī un 1.decembrī. Šī starptautiskā semināra saturisko organizēšanu nodrošināja un semināra

moderatore bija senatore Zane Pētersone. Savukārt ar referātu par pierādīšanas nastas pārņemšanas jautājumiem uzstājās padomnieks Rihards Gulbis. Starptautisku semināru par fundamentāliem deliktu tiesību jautājumiem paredzēts organizēt arī šogad. Senatore Zane Pētersone arī uzstājās ar lekciju „Latvijas tiesu prakses aktualitātes intelektuālā īpašuma tiesību lietās” Patentu valdes, Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja un Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas rīkotajā starptautiskajā seminārā tiesnešiem par intelektuālā īpašuma tiesību aktuālajiem jautājumiem.

2023.gadā turpinātas mācības civillietu iztiesāšanas metodoloģijā, kuras padomnieki Rihards Gulbis un Reinis Odiņš sadarbībā ar Augstākās tiesas priekšsēdētāju pasniedza gan pirmās un otrās instances tiesu tiesnešu grupai, gan jaunajiem tiesnešiem, gan arī pirmās un otrās instances tiesu tiesnešu palīgiem. Mācības, kuras sāktas pasniegt 2020.gadā, plānots turpināt arī šogad, dodot iespēju visiem pirmās un otrās instances tiesu tiesnešiem un tiesnešu palīgiem apgūt metodes, kas nepieciešamas civillietu izskatīšanai pēc būtības.

Veiksmīgi turpināta pirmās un otrās instances tiesu tiesnešu stažēšanās programma – no 2023. gada septembra sešus mēnešus Civillietu departamentā stažējas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesnese Ilze Ramane.

Dialogs ar Satversmes tiesu

Stiprinot dialogu ar Satversmes tiesu, departamenta senatori tikās ar Satversmes tiesas tiesnesi Artūru Kuču. Tikšanās laikā pārrunāti jautājumi par goda un cieņas un privātās dzīves jēdzienu nošķirumu Satversmē.

Departamenta senatoru kopsapulces lēmumi

Lai nodrošinātu vienveidību tiesību normu piemērošanā, Civillietu departaments 2023.gadā taisīja arī vienu departamenta senatoru kopsapulces lēmumu likuma „Par tiesu varu” 49.¹ panta kārtībā. Senatoru kopsapulce izskaidroja, ka lēmums, ar kuru, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 2.punktu, atteikts pieņemt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pirms prasības celšanas, ir pārsūdzams.

Pamatojoties uz līdzšinējo pieredzi, kopumā var secināt, ka likuma „Par tiesu varu” 49.¹ pantā paredzētās tiesības ar departamenta senatoru kopsapulces lēmumu sniegt skaidrojumu par tiesību normas interpretāciju un piemērošanu ir efektīvs instruments vienotas prakses nodrošināšanai, it īpaši tad, ja attiecīgais tiesību jautājums nevar nonākt Senātā parastajā nolēmumu pārsūdzības kārtībā. Taču nepieciešams diskutēt par šī instrumenta piemērošanu gadījumos, kad par konkrēto tiesību jautājumu jau ir izveidojusies Senāta judikatūra vai arī attiecīgais jautājums var nonākt Senātā parastajā nolēmumu pārsūdzības kārtībā. Vismaz pirmšķietami šādos gadījumos skaidrojumu likuma „Par tiesu varu” 49.¹ pantā norādītajā kārtībā varētu sniegt izņēmuma gadījumos, kā vispārīgo risinājumu saglabājot tiesību normu iztulkošanu Senāta nolēmumos.

Līdzdarbība likumdošanas procesā

Civillietu departaments aktīvi iesaistās Tieslietu ministrijas pastāvīgajā darba grupā grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā, lai savas kompetences ietvaros palīdzētu novērst normatīvajos aktos sistēmiskas problēmas, kas identificētas tiesu praksē, un palīdzētu novērst trūkumus iespējamajā nākotnes regulējumā. Piemēram, departaments norādīja uz virkni nepilnību plānotajā tiesāšanās izdevumu, tostarp to atlīdzināšanas, regulējuma reformā, kā arī izteica priekšlikumus tās pilnveidošanai.

Pilotlietu risinājuma izpēte

Iepriekšējā gada pārskata plēnumā 2023.gada sākumā kā vienu no departamenta mērķiem norādījām priekšlikumu izstrādāšanu pilotlietu mehānisma ieviešanai civilprocesā.

Ar pilotlietu mehānisma palīdzību bija paredzēts risināt gadījumus, kad pirmās instances tiesās tiek ierosināts liels daudzums lietu, kuru pareiza izspriešana atkarīga no atbildes uz identisku vai līdzīgu tiesību jautājumu, un kad pastāv risks, ka Senātam, vēlāk atzīstot pirmās un otrās instances tiesu piemēroto tiesību jautājuma risinājumu par kļūdainu, būs jāatceļ liels daudzums nolēmumu. Tas savukārt būtiski pagarinātu gan tiesvedības ilgumu katrā konkrētajā procesā, gan nevajadzīgi noslogotu tiesu sistēmu, kā arī radītu nepamatotus izdevumus lietu dalībniekiem.

Runa ir par gadījumu, kad daudzas līdzīgas lietas tiek ierosinātas pirmās instances tiesās un neviena no tām vēl nav nonākusi Senātā, jo gadījumus, kad Civillietu departaments saņem daudzas līdzīgas kasācijas sūdzības, praksē jau veiksmīgi risinām. Atbilstoši lietu sadales plānam šādas lietas tiek izskatītas prioritārā kārtībā. Tiek izvēlēta viena no līdzīgajām lietām un paplašinātā sastāvā senatori izspriež tajā risināmos tiesību jautājumus. Attiecīgais risinājums jau kalpo par judikatūras avotu pārējo līdzīgo lietu izspriešanā.

Atšķirīgi izaicinājumi ir gadījumā, kad līdzīgās lietas tikai uzsāk virzību pa tiesu instancēm. Šeit aktuāls ir gan jautājums par lietas apstākļu pienācīgu nodibināšanu, gan tiesību jautājuma pareizu identificēšanu, gan tiesu un tiesu sastāvu savstarpējo koordinēšanu, lai konstatētu nepieciešamību konkrētā lietā ārpus kārtas saņemt tiesību jautājuma risinājumu kasācijas instances tiesā.

Departamenta zinātniski analītiskajai padomniecei Viktorijai Soņecai tika uzdots izpētīt gan ārvalstu pieredzi salīdzinošu mehānismu izmantošanā, gan aplūkot iespējamo risinājumu priekšrocības un trūkumus. Sākotnēji padomniece izpētīja divus iespējamus pilotlietu mehānismus:

1) tiesas nolēmuma pārsūdzēšana, izlaižot apelācijas instanci, proti, pirmās instances tiesas nolēmums konkrētā lietā tiek pārsūdzēts kasācijas kārtībā, izlaižot apelācijas instances tiesu;

2) prejudiciālā jautājuma uzdošana Senātam, proti, pirmās vai otrās instances tiesa var vērsties ar tiesību jautājumu kasācijas instances tiesā.

Izpētot ārvalstu civilprocesiālos regulējumus, tika konstatēts, ka šādi mehānismi pastāv atsevišķās Eiropas Savienības dalībvalstīs. Tiesas nolēmuma pārsūdzēšana, izlaižot apelācijas instanci, ir paredzēta

Vācijas, Portugāles, Īrijas un Somijas procesuālajos regulējumos. Savukārt prejudiciālā jautājuma uzdošana augstākajai tiesai paredzēta Nīderlandē, Rumānijā un Slovēnijā, šādu mehānismu plānots ieviest Itālijā. Taču jāņem vērā, ka šie mehānismi ārvalstu procesuālajos regulējumos ne vienmēr ir ietverti, lai risinātu daudzu līdzīgu lietu problēmu, bet gan var kalpot arī vienīgi konkrētās lietas dalībnieku interesēm vai arī lai iespējami ātri sniegtu atbildi uz tiesību jautājumiem, kas var būt aktuāli citās lietās, kuras vēl tikai tiks ierosinātas nākotnē. Lai arī šādi mērķi ir leģitīmi, tomēr ir piesardzīgi jāizvērtē nepieciešamība paredzēt atkāpes no parastās kārtības, kad lieta vispirms tiek pilnībā izskatīta gan pirmās, gan apelācijas instances tiesā.

Katra iepriekšminētā modeļa priekšrocības un trūkumi tika apspriesti departamenta senatoru sapulcē. Senatori uzdeva padomniecei papildus izpētīt iespējamo trešo mehānismu, kur pēc pirmās instances tiesas motivēta lūguma Senāts piešķir atļauju kādu no daudzajām līdzīgajām lietām izskatīt prioritārā kārtībā pirmajā un otrajā tiesu instancē, apturot tiesvedību pārējās līdzīgās lietās. Arī šī mehānisma priekšrocības un trūkumi tika apspriesti departamenta senatoru sapulcē.

Apsverot iespējamus ieguvumus un riskus, ieviešot katru no iespējamajiem pilotlietu mehānismiem, departamentā šobrīd nav gūta pārliecība par to, ka jebkura no minēto mehānismu normatīva nostiprināšana ir vēlama. Izpētē un diskusijās iegūtās atziņas vēl ir pārrunājamas ar pirmās un otrās instances tiesu kolēģiem un arī plašākā lokā – Pastāvīgajā darba grupā grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā.

Amicus curiae institūta ietveršana Civilprocesa likumā

Jau iepriekšējā pārskata plēnumā norādījām, ka būtu apsverama pieaicinātās personas (*amicus curiae*) institūta ieviešana civilprocesā līdzīgi kā administratīvajā procesā. 2023.gadā Civillietu departamentā tika veikta šī jautājuma priekšizpēte, identificējot atšķirīgos šā tiesību institūta modeļus dažādās tiesību sistēmās. Šogad plānojam šo tiesību institūtu pētīt plašāk un par konkrētiem risinājumiem diskutēt padziļināti, kā arī ierosināt tiesību politikas veidotājiem tā normatīvu nostiprināšanu.

Vienlaikus plānojam turpināt izpēti un diskusijas par nepieciešamību lietas apstākļu pilnvērtīgākai noskaidrošanai, izskatot civillietu pēc būtības, paredzēt iespēju tiesai pēc savas iniciatīvas pieaicināt attiecīgās nozares lietpratēju.

Saistību piespiedu izpildīšanas brīdinājuma kārtībā pilnveidošana

Lai arī Senāta uzdevums nav izskatīt lietas pēc būtības, tam kasācijas kārtībā nereti nākas pārbaudīt, vai šis uzdevums ir pienācīgi izpildīts pirmās un otrās instances tiesā. Diemžēl arvien nākas konstatēt trūkumus lietas apstākļu noskaidrošanā, kas ir novedis pie lietas nepareizas izspriešanas.

Ir vairāki šādu kļūdu iemesli, un to analīze ir atsevišķas diskusijas vērts, taču kā viens no būtiskākajiem iemesliem ir minama tiesnešu lielā noslodze un

nepieciešamība līdzās pušu strīda izspriešanai pēc būtības ātri izlemt dažādus procesuālus jautājumus, tostarp par prasības nodrošināšanu un pagaidu aizsardzību. Šādos apstākļos ir saprotama tiesnešu vēlme atteikties no šķietami liekām darbībām, tostarp no tiesas sežu rīkošanas gadījumos, kad atbildētājs aktīvi neiebilst pret prasības pieteikumā apgalvoto. Kā risinājums šādā gadījumā tiek saskatīta rakstveida procesa plašāka izmantošana. Tomēr rakstveida process nepaātrina strīda izskatīšanu, ja starp pusēm ir strīds par lietas apstākļiem vai to juridisko novērtējumu un ja rakstveida procesā pusēm tiek nodrošinātas tās pašas procesuālās tiesības, kas tiek nodrošinātas mutvārdu procesā.

Civillietu departamenta ieskatā ir būtiski nodrošināt, lai prasības tiesvedības kārtībā netiktu risināti tādi strīdi, kuros faktiski nav strīda nedz par lietas apstākļiem, nedz par to juridisko novērtējumu. Nozīmīgs procesuālais mehānisms, lai atsiļātu strīdus, kuri nebūtu izskatāmi prasības tiesvedības kārtībā, ir saistību piespiedu izpildīšana brīdinājuma kārtībā. Šis Civilprocesa likumā paredzētais mehānisms, kā to apliecina ārvalstu pieredze, var būtiski samazināt to lietu skaitu, kas tiek izskatītas prasības tiesvedības kārtībā un kurās ir nepieciešama tiesneša pilnvērtīga iesaiste. Diemžēl Latvijā šis mehānisms praksē nav efektīvs – kā liecina Tiesu administrācijas statistika, 2022.gadā 51 832 pieteikumi par saistības piespiedu izpildīšanu brīdinājuma kārtībā jeb 60% no visiem šāda veida pieteikumiem ir atstāti bez izskatīšanas. Iemesls tam ir tas, ka brīdinājumus nav izdevies piegādāt parādniekiem. Tādējādi likumā paredzētais mehānisms, kuram vajadzētu atslogot tiesas no lietām, kurās reāla strīda par maksājuma saistības pamatotību nav, praksē lielākoties nefunkcionē. Šāda situācija ir arī signāls uzņēmējiem, ka nav vērts mēģināt panākt saistību izpildi, izmantojot šo salīdzinoši vienkāršo un pieejamo mehānismu, bet gan jāceļ prasība tiesā.

Esam aicinājuši tiesību politikas veidotājus šo situāciju risināt, tostarp esam norādījuši uz iespēju pilnveidot regulējumu par brīdinājumu piegādi parādniekam, proti, paredzot, ka brīdinājums atzīstams par piegādātu, ja tas ir nosūtīts uz parādnieka adresi. Pēc nepieciešamības apsverami papildu drošības mehānismi parādnieka tiesību aizsardzībai tajos gadījumos, kad brīdinājuma piegāde nav notikusi kreditora vainas dēļ.

Plānojam šo jautājumu atkārtoti aktualizēt, tostarp ar izpētē balstītiem argumentiem, lai mazinātu negatīvās sekas, ko šī jautājuma nesakārtošana nodara tiesu sistēmai, proti, nevajadzīgi palielina tiesu noslodzi un mazina tiesas resursu pieejamību tādu lietu izskatīšanai, kurās starp prāvniekiem ir strīds par lietas apstākļiem un to juridisko novērtējumu. Šī jautājuma sakārtošana arī labvēlīgi ietekmētu Latvijas tautsaimniecību.

Vienkāršotās procedūras lietu izskatīšanas kārtības pilnveidošana

Vēl viens sistēmisks jautājums, kuram plānojam plašāk pievērsties, ir iespējamie uzlabojumi vienkāršotās procedūras lietu izskatīšanas kārtībā. Ir indikācijas, ka jau šobrīd šīs kategorijas lietās,

kas nenonāk Senātā, ne vienmēr tiek nodrošināta Senāta judikatūrai atbilstoša tiesu prakse un ka atsevišķi tiesību jautājumi, par kuriem būtu jālemj kasācijas kārtībā, nenonāk Senātā, jo galvenais parāds nepārsniedz likumā noteikto sliekšni – 2500 euro.

Nenoliedzami, vienkāršotās procedūras kārtība atslogo Senātu no pārmērīga lietu pieplūduma, taču izvērtējams, vai nav jāievieš papildu aizsardzības mehānismi, lai efektīvāk nodrošinātu indivīdu tiesības uz taisnīgu tiesu un vienotu tiesu praksi.

Plānojam vairāk uzmanības pievērst šim jautājumam, it īpaši iespējamo problēmu identificēšanai un izvērtēšanai, kā arī iespējamo aizsardzības mehānismu apsvēršanai.

E-lietas ieviešana

Tiesvedības process Civillietu departamentā ir pielāgots e-lietai. 2023.gadā izskatītas septiņas e-lietas un viena atrodas izskatīšanā (ierosināta kasācijas tiesvedība). Visi nolēmumi un izejošie dokumenti tiek parakstīti ar elektronisko parakstu.

Tomēr arvien raisa bažas tas, ka trūkst pietiekamas un pārskatāmas informācijas par plānoto TIS-2 funkcionalitāti un to, vai un cik lielā mērā tiks ņemti vērā Senāta iepriekš izteiktie priekšlikumi, tostarp par TIS-2 sazobi ar citām informācijas sistēmām un datubāzēm. Bažas raisa arī sistēmas stabilitāte un ātrdarbība, kā arī tās lietošanas ērtums tiesneša ikdienas darbā.

2. NOZĪMĪGI CIVILLIETU DEPARTAMENTA NOLĒMUMI 2023. GADĀ

Turpinājumā tiks izcelti atsevišķi nolēmumi un tiesību jautājumi, par kuriem Civillietu departaments 2023.gadā ir paudis judikatūras atziņas.

Bērnu labāko interešu nodrošināšana

Vairākos nolēmumos lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, departaments uzsvēra nepieciešamību tiesai izvērtēt un spriedumā pamatot vecāku rīcības ietekmi uz bērna interesēm pēc būtības, neaprobežojoties ar vispārīgiem apgalvojumiem vai hipotētiskiem pieņēmumiem. Senāts arī uzsvēra, ka šajā lietu kategorijā ir īpaši svarīgi ievērot tiešuma un mutiskuma principu, kas ir viens no civilprocesa pamatprincipiem.

Lietā SKC-[E]/2023 Senāts atzina, ka vecāku nesaskaņas, konflikti vai domstarpības, tāpat arī viena vecāka destruktīva rīcība pati par sevi nevar veidot pamatu viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšanai, ja vien minētie faktori būtiski neiespaido bērna interešu nodrošināšanu. Gadījumi, kad vecāki paši vai arī ar bāriņtiesas atbalstu spējuši panākt konfliktsituācijas neregulējumu, nerada pamatu atsevišķas aizgādības nodibināšanai. Konkrētajā gadījumā, nosakot atsevišķu aizgādību vienam no vecākiem, apelācijas instances tiesa vispārīgi norādīja, ka vecāku konfliktējošu attiecību dēļ cieš bērnu intereses, jo vecāki nespēj kopīgi (patstāvīgi) izlemt bērniem svarīgus jautājumus. Tomēr apelācijas instances tiesas spriedumā nebija norādīts, kuras bērna intereses ir reāli apdraudētas vai jau cietušas un kādi ar pierādījumiem nodibinātie fakti to apliecina. Proti, vai ir pierādīts, ka vecāku konfliktu dēļ bērni

netiek pienācīgi aprūpēti, vai arī tika aizkavētas vai pēc būtības liegtas skolas un ārpusskolas nodarbības, radušies draudi bērnu drošībai, netika nodrošināta bērniem nepieciešamā medicīniskā aprūpe, nav nodrošināti apstākļi veselīgam dzīvesveidam utt. Citiem vārdiem, tiesas secinājums par negatīvu ietekmi uz bērna interesēm nevar būt deklaratīvs vai balstīts hipotētiskos pieņēmumos.

Lietā SKC-[C]/2023 Senāts norādīja, ka nebija pieļaujams juridiski sarežģītu strīdu par saskarsmes tiesības izmantošanu divās tiesu instancēs izskatīt rakstveida procesā. Šādi tika pārkāpts Civilprocesa likuma 15.pantā noteiktais regulējums par civillietu izskatīšanu tiešā mutvārdu procesā kopsakarā ar Civilprocesa likuma 244.⁴ panta pirmās daļas prasībām par pušu obligātu piedalīšanos tiesas sēdē lietās, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām. Senāts uzsvēra, ka īpaši lietās, kas skar bērnus, iztiesāšanas tiešums ir svarīgs nosacījums ne tikai pierādījumu pareizai novērtēšanai, noklausoties lietas dalībnieku paskaidrojumus, bāriņtiesas viedokli par tās doto atzinumu, izmantojot tiesības uzklaut bērnus, vispusīgi noskaidrojot visus lietas apstākļus, bet arī izlīguma veicināšanai, izpildot likumā noteikto pienākumu tiesai pašai tieši, personīgi uzrunājot puses, vai ar mediatora palīdzību.

Lietā SKC-[A]/2023 Senāts atzina, ka bērna vecāka rīcība, veicot dzimuma maiņu, pati par sevi nevar būt pamats saskarsmes tiesības ierobežošanai ar bērnu. Bērna vecāka dzimuma maiņas fakts neizraisa pierādāmu kaitējumu bērna tiesībām vai interesēm, no kā izriet, ka Civillikuma 181.pantā minēto bērna tiesību uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar jebkuru no vecākiem ierobežojumu nevar pamatot tikai ar bērna vecāka dzimuma maiņas faktu. Vienlaikus Senāts norādīja uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņu, ka, ja pierādījumi lietā norāda uz dzimumu mainījušā bērna vecāka īslaicīgu emocionālo nestabilitāti, bērna interešu nodrošināšanai tiesa var lemt uz laiku noteikt ierobežojumus saskarsmes tiesības īstenošanā, kas bērnam ļautu pakāpeniski pielāgoties arī vecāka dzimuma maiņas apstākļiem.

Patērētāju tiesību aizsardzība

Civillietu departaments puda arī vairākas būtiskas atziņas par patērētāju tiesību tvērumu.

Lietā SKC-46/2023 Senāts izskaidroja patērētāja tiesības prasīt cenas samazinājumu, iegādājoties lietotu automašīnu ar trūkumiem. Senāts norādīja, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likumā pārdevējam noteiktā prasība nodrošināt preces atbilstību līguma noteikumiem attiecas arī uz lietotām precēm. Protams, ka kvalitāte, ko patērētāji var sagaidīt, ir citstarp atkarīga no tā, vai preces ir jaunas vai lietotas, tomēr patērētājs var sagaidīt, ka arī lietota prece pildīs savu pamatfunkciju, ja vien no līguma noteikumiem neizriet pretējais.

Senāts spriedumā konkretizēja, kādiem apstākļiem var būt nozīme, izvērtējot tieši lietotas automašīnas atbilstību līguma noteikumiem. Senāts arī norādīja, ka, lai piemērotu likumā paredzēto patērētājam labvēlīgo prezumpciju (ja preces neatbilstība līguma noteikumiem atklājas noteiktā laikā pēc preces iegādes,

uzskatāms, ka tā eksistēja preces iegādes dienā), patērētājam jānorāda un jāpierāda, ka prece neatbilda līguma noteikumiem un ka neatbilstība atklājas likumā noteiktajā laikā pēc preces iegādes. Patērētājam nav jāpierāda ne šīs neatbilstības cēlonis, ne arī pārdevēja vaina. Šo prezumpciju pārdevējs var atspēkot, pierādot, ka preces piegādes brīdī neatbilstība nepastāvēja. Šobrīd likums paredz, ka prezumpcija piemērojama, ja neatbilstība atklājas gada laikā pēc preces piegādes.

Lietā SKC-106/2023 Senāts norādīja: ja apdrošināšanas līgumā ietverts noteikums, kas paredz termiņu, kādā piesakāmi trešo personu prasījumi atlīdzināt apdrošinātā radītos zaudējumus, tiesai ir jāizvērtē šī noteikuma taisnīgums saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma normām, citastarp apsverot, vai tas nav pretrunā apdrošināšanas līguma mērķim un jēgai un vai apdrošinātais to faktiski var izpildīt.

Konkrētajā gadījumā starp patērētāju un apdrošināšanas sabiedrību bija noslēgts ceļojumu apdrošināšanas līgums, apdrošinot arī civiltiesisko atbildību slēpojot un snovojot. Atbilstoši līgumam apdrošinātā izraisītajā negadījumā cietušajai trešajai personai bija pienākums rakstiski iesniegt prasību par zaudējumu atlīdzību 30 dienu laikā pēc apdrošināšanas perioda pēdējās dienas. Senāts norādīja, ka, izskatot lietu atkārtoti, apsverams, vai vispār ir saprātīgi un ticami sagaidīt, ka cietusī trešā persona pieteiks zaudējumu atlīdzību 30 dienu laikā no negadījuma dienas, ņemot vērā, kāda veida un smaguma traumas var un arī tiek gūtas slēpojot un snovojot. Proti, vai strīdus noteikums vispār nav pretrunā pašam apdrošināšanas līguma mērķim un jēgai un nepadara apdrošināšanu par bezjēdzīgu, un līgumu – par faktiski neizpildāmu no apdrošinātā puses.

Dzīvojamo māju pārvaldīšanas tiesiskās attiecības

Pēdējos gados ir būtiski attīstījusies Senāta judikatūra lietās, kas saistītas ar dzīvojamo māju pārvaldīšanu. Arī 2023.gadā šīs kategorijas civillietās Senāts paudis vairākas nozīmīgas atziņas.

Lietā SKC-53/2023, kas tika izskatīta paplašinātā sastāvā, Senāts precizēja dzīvokļu īpašnieku kopības kompetences tvērumu, stiprinot kopības tiesības aizsargāties pret dzīvokļu īpašniekiem, kuri aizskar kopības mantiskās intereses. Senāts atzina, ka dzīvokļu īpašnieku kopība ir tiesīga ar lēmumu noteikt un līgumos ar trešajām personām, tostarp pārvaldnieku un komunālo pakalpojumu sniedzējiem, pielikt nokavējuma procentus, kas pārsniedz likumiskos procentus, vai līgumsodu par saistību neizpildīšanu īstajā laikā (termiņā). Savukārt dzīvokļu īpašniekiem ir pienākums nodrošināt finansējumu minēto līgumisko nokavējuma procentu un līgumsoda samaksai. Turklāt, ja dzīvokļa īpašnieks ir personiski atbildīgs pret kopības kreditoru par attiecīgā pakalpojuma maksas samaksu, tad viņš ir arī personiski atbildīgs pret kopības kreditoru par līgumisko nokavējuma procentu un līgumsoda samaksu. Kopība ir arī tiesīga ar lēmumu noteikt tās biedriem pienākumu maksāt nokavējuma procentus vai līgumsodu par dzīvokļa īpašnieka saistību pret kopību, tostarp maksājumu uzkrājumu fondā, izpildes nokavējumu.

Ar šo Senāta spriedumu tiek stiprinātas dzīvokļu īpašnieku kopības iespējas sekmēt pārvaldīšanas

izdevumu un komunālo pakalpojumu apmaksai nepieciešamo līdzekļu samaksas obligātumu.

Lietā SKC-535/2023 risināts jautājums par dzīvokļu īpašnieku kopības un atsevišķu dzīvokļu īpašnieku atbildības norobežošanu gadījumos, kad zaudējumi nodarīti dzīvojamās mājas inženierkomunikāciju bojājumu dēļ. Lieta bija par zaudējumiem, kas bija nodarīti bojāta karstā ūdens ievadventiļa dēļ. Lai arī ventilis atradās konkrētā dzīvokļa ievadā, Senāts norādīja, ka tas ir nedalāmi saistīts ar dzīvokļu īpašnieku kopīpašumā esošajām inženierkomunikācijām, proti, veido daļu no dzīvojamās mājas kopējās ūdens apgādes sistēmas. Savukārt par zaudējumiem, kuru cēlonis ir bojājumi kopīpašumā esošajos inženiertīklos, jāatbild dzīvokļu īpašnieku kopībai vai arī pārvaldniekam, ja bojājuma cēlonis ir apstākļi, ka pārvaldnieks nav pienācīgi pildījis savus pienākumus. Jāatzīmē, ka par konkrētā ūdensapgādes sistēmas elementa juridisko statusu pirmās un otrās instances tiesās bija izveidojusies atšķirīga tiesu prakse.

Lietās SKC-26/2023 un SKC-27/2023 Senāts konkretizēja pārvaldnieka pienākumu, izbeidzoties pārvaldīšanas attiecībām, nodot dzīvokļu īpašnieku kopībai ar dzīvojamās mājas pārvaldīšanu saistītos dokumentus un sniegt atskaiti.

Senāts atzina, ka iepriekšējam pārvaldniekam jāsniedz dzīvokļu īpašnieku kopībai (tās pilnvarotajai personai) informācija par saistībām, kuras skar vai var skart dzīvokļu īpašnieku kopības mantiskās intereses, un tas jā dara tādā apjomā un veidā, kas nodrošina dzīvojamās mājas pārvaldīšanas procesa nepārtrauktību, tostarp iespēju turpināt uzsāktās darbības parādu piedziņai, un nodrošina dzīvokļu īpašnieku kopībai (tās pilnvarotajai personai) iespēju pārbaudīt iepriekšējā pārvaldnieka darbību, izpildot pārvaldīšanas uzdevumu.

Attiecībā uz atsevišķu dzīvokļu īpašnieku neizpildītajām saistībām iepriekšējam pārvaldniekam jāsniedz informācija dzīvokļu īpašnieku kopībai ne vien par laiku līdz nodošanas-pieņemšanas aktā norādītajai dienai, bet arī par laika posmu pēc akta parakstīšanas, ja dzīvokļu īpašnieki ir devuši savu saistību izpildījumu iepriekšējam pārvaldniekam vai arī notikusi piespiedu izpilde iepriekšējā pārvaldnieka labā. Arī tad, ja iepriekšējais pārvaldnieks pēc pārvaldīšanas tiesisko attiecību izbeigšanas saņēmis kopībai piekritīgus maksājumus no citiem kreditoriem, viņam ir pienākums par tiem informēt kopību.

Lietā SKC-393/2023, kas Senātā nonāca atkārtoti, Senāts uzturēja 2021.gadā paplašinātā sastāvā paustās atziņas par atbildību par komunālo pakalpojumu maksājumu parādiem, proti, ka dzīvokļu īpašnieku kopība neatbild par dzīvokļu īpašnieku individuālajam patēriņam izmantotu pakalpojumu maksas parādiem.

Senāts arī norādīja vairākus papildu argumentus iepriekšminētās atziņas pamatošanai.

Savukārt jaunu atziņu Senāts šajā lietā puda attiecībā uz strīdu par izmaksām, kas komunālo pakalpojumu sniedzējam rodas, dzīvokļu īpašniekiem tieši norēķinoties par šo pakalpojumu sniegšanu. Senāts atzina, ka šāds strīds tiesai jāizšķir pēc būtības, proti, tiesai jāpārbauda, vai pakalpojuma sniedzējs ir noteicis ekonomiski pamatotu šādu izmaksu lielumu.

Lietā SKC-266/2023 Senāts apturēja tiesvedību un vērsās Satversmes tiesā, jo uzskatīja, ka tāds Ministru kabineta noteikumu regulējums, kurš faktiski uzliek dzīvokļa īpašniekam pienākumu samaksāt visas mājas neuzskaitītā ūdens starpību no saviem personīgajiem līdzekļiem, nesamērīgi ierobežo personas tiesības, kuras aizsargā Satversmes 105.pants. Satversmes tiesa lietu ir ierosinājusi.

Saistību pastiprināšanas un zaudējumu atlīdzības jautājumi

Vēl viens nozīmīgs Senāta nolēmums, kas attiecas uz saistību pastiprināšanas un zaudējumu atlīdzības jautājumiem līgumu pārkāpšanas gadījumā, tika taisīts lietā SKC-3/2023.

Šajā lietā Senāts atzina, ka Latvijas tiesībās nav pieļaujams pušu iepriekš novērtēto zaudējumu atlīdzības institūts, proti, puses nevar vienoties par to, ka līguma pārkāpuma gadījumā pusei būs pienākums maksāt līgumā paredzētu konkrētu zaudējumu atlīdzības summu bez nepieciešamības pierādīt Civillikumā noteiktos zaudējumu atlīdzināšanas priekšnoteikumus.

Ja līdzēji vēlas pielgt naudas summu, kas pusei būs jāmaksā par saistību neizpildi un kas nav aprobežota ar līguma neizpildes rezultātā nodarīto zaudējumu lielumu, tad puses var vienoties par līgumsodu. Tomēr arī līgumsodam jābūt samērīgam un atbilstošam godīgai darījumu praksei, un arī tam ir likumā imperatīvi paredzēti noteikšanas un piedziņas speciāli noteikumi, tostarp Civillikumā noteikti tā apmēra ierobežojumi.

NOSLĒGUMS

Paldies visiem departamenta senatoriem, kuru intensīvais un profesionālais darbs ir galvenais faktors, kas ļāva 2023.gadā departamentam sasniegt augstus darba efektivitātes rādītājus un rast risinājumus sarežģītiem tiesību jautājumiem, kuri ietekmē daudzu Latvijas iedzīvotāju dzīvi.

Tāpat paldies visiem departamenta darbiniekiem, kuri sniedz būtisku atbalstu senatoru darbā un palīdz nodrošināt mūsu nolēmumu augstu kvalitāti.

Paldies visiem pārējiem kolēģiem par lielisku sadarbību un komandas darbu.

SENĀTA KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTS

Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja Anita POĻAKOVA

Krimināllietu departamenta senatori 2023.gadā: Ivars BIČKOVIČS, Aija BRANTA, Artūrs FREIBERGS, Irīna JANSONE, Sandra KAIJA, Inguna RADZEVIČA, Aivars UMINSKIS, Inese Laura ZEMĪTE

Krimināllietu departamenta priekšsēdētājas Anitas POĻAKOVAS ziņojums

2023.gads Krimināllietu departamentā pēc ilgāka laika ir bijis gads, kurā strādājām pilnā senatoru sastāvā, turklāt pat visjaunākajam no klāt nākušajiem kolēģiem jau bija vismaz viena gada pieredze senatora amatā.

Esam meklējuši arī jaunus rīkus un paņēmienus gan termiņu monitorēšanai, gan veco lietu uzkrājuma mazināšanai un slodzes izlīdzināšanai. Ir ieviesta lietu un to izskatīšanas termiņu uzskaites elektroniskā tabula, kas palīdzēja katram pārskatīt savā lietvedībā esošo lietu virzību un noteikt prioritātes.

Savukārt padomnieku iesaistē lietu izpētē un nolēmumu projektu sagatavošanā vērā ņemta ne tikai lietu sarežģītība, bet arī no izskatīšanas termiņiem izrietošās prioritātes.

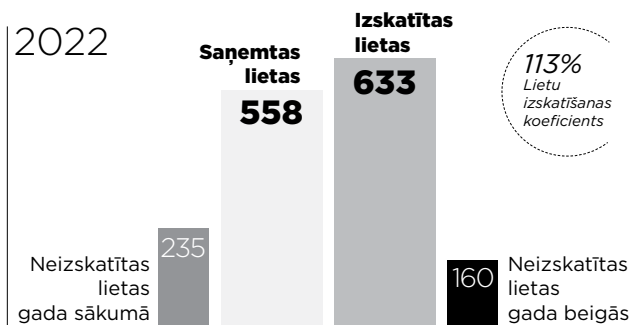
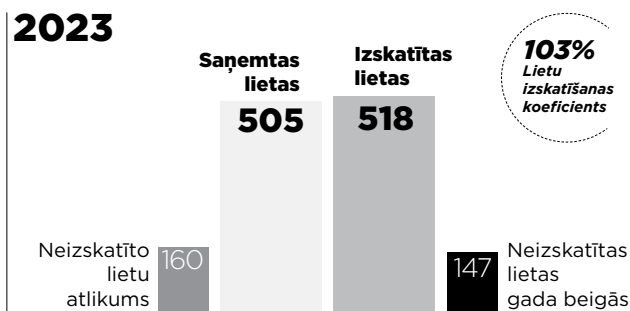
Lai nodrošinātu saprātīgu termiņu lietu izskatīšanā, proti, to laicīgāku apriti, ir pārdalītas vecākās lietas.

2023.gadu esam noslēguši, neatstājot atlikumā iepriekšējo gadu lietas, kas ir jauna, iepriekš nebijusi faktiskā situācija departamentā. Samazinājies arī lietu atlikums kopumā un lietu izskatīšanas vidējais ilgums. No termiņu aspekta būtiskākais fakts – jautājums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu vai neierosināšanu vidēji izlemts 71 dienā (2,4 mēnešos), tādējādi ticis nodrošināts, ka lietā iesaistītās personas laikus uzzina par tās tālāku virzību, bet gadījumos, kad netiek ierosināta kasācijas tiesvedība, nolēmums stājas spēkā un var tikt izpildīts. Tas ir vērā ņemams apstiprinājums departamenta veiksmīgai darbībai lietu izskatīšanā un arī apstākļi, kas paver plašākas iespējas plānot un realizēt aktivitātes citās darbības jomās.

Saglabājusies tendence samazināties ienākošo lietu daudzumam. 2023.gadā saņēmām par 53 lietām mazāk nekā iepriekšējā gadā. Tas atbilst aptuveni tam daudzumam, ko agrāk saņēmām saistībā ar vienošanās procesā pirmās instances tiesā pieņemto lēmumu pārsūdzību. Atbilstoši grozījumiem Kriminālprocesa likumā, kas stājās spēkā 2022.gada 3.novembrī, šīs kategorijas lietas vairs nenonāk Senātā.

Protams, tas nav vienīgais pamats saņemto lietu daudzuma samazinājumam, tādēļ var gaidīt, ka samazinājums turpināsies, tomēr vairs ne tik būtiski. Vienlaikus jāņem vērā, ka aizvadītā gada otrajā pusē un šī gada sākumā departamentā jau saņemtas divas apjomīgas lietas un ir gaidāmas arī citas, tādēļ sakarība starp ienākošo lietu daudzumu un darba apjomu nav skatāma caur vienādības zīmi. Kad runāju par apjomīgu lietu, domāju, piemēram, lietu, kurā ir 20 lapu kasācijas protests, 32 kasācijas sūdzības kopumā uz vairāk nekā 300 lapām, pirmās instances tiesas spriedums uz 1232 lapām un apelācijas nolēmums uz 477 lapām. Šādu kriminālprocesa saņemšana liek grozīt lietu aprites kārtību, samazinot no jauna ienākošo lietu daudzumu senatoriem, kuri izskata īpaši apjomīgas lietas, lai nodrošinātu pēc iespējas saprātīgāku izskatīšanas termiņu arī tajās. Tas, protams, palielina lietu daudzumu citiem. Ņemot vērā, ka departamentā ir tikai 9 senatori, ar katru šādu lietu slodze palielinās visiem, un tas var atstāt ietekmi uz lietu izskatīšanas daudzumu un termiņu kopumā. Ar šo izaicinājumu saskārāmies jau aizvadītajā gadā, gūtās iemaņas noderēs šogad.

Iepriekšējā gadā, sasniedzot 70% robežu, par 7% palielinājies to lietu daudzums, kurās atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību. Vai tas ir labi un kāpēc procentuāli

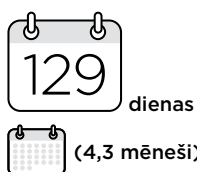

Senators [vidēji] pabeidzis

58 lietas

Lietu izskatīšanas vidējais ilgums

No tām:

Kasācijas tiesvedībā

- atteikts ierosināt – 2,4 mēneši
- ierosinātā lieta pabeigta – 9,2 mēneši

Blakus sūdzības – 1,4 mēneši

Atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību

70%

2 lietas paplašinātā sastāvā

1 blakus lēmums

● 2023.gadā izskatītas lietas

Kasācijas kārtībā (SKK)	488
Sūdzības (SKK)	12
KPL 62.nodaļa – jaunatklāti apstākļi (SKK-J)	2
KPL 63.nodaļa – būtiski pārkāpumi (SKK-J)	7
KPL 66.nodaļa – izdošana (SKS-IP)	9
KPL 25.nodaļa – sūdzības par ģenerālprokurora lēmumiem (SKS)	0
Kopā	518
Piekritības noteikšana	217

palielinājies atteikumu daudzums? Esam izstrādājuši ciešāku skatījumu uz to, vai lietai ir būtiska nozīme judikatūras veidošanā. Statistika rāda, ka šī pieeja ir bijusi pareiza. Samazinājies kasācijas kārtībā izskatīto lietu daudzums (172/132), tajā pašā laikā palielinājies judikatūras datubāzē ievietoto nolēmumu daudzums. Tas nozīmē, ka esam aplūkojuši vairāk nozīmīgu jautājumu un snieguši par tiem atzinumus.

Ietekme uz lietu aprites ātrumu un atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību daudzumu ir bijusi arī iepriekšējos gados sagatavotiem tiesu prakses apkopojumiem un judikatūrai atsevišķos tiesību jautājumos, kas ļāva nepievērsties šiem jautājumiem atkārtoti un mazināja pārsūdzības apjomu. Protams, stabilizējot judikatūru, ir nepieciešami papildu skaidrojumi normu piemērošanai.

2023.gadā Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa apkopoja Krimināllietu departamentā pieņemtos lēmumus, kas papildina lēmumu lietā SKK-1/2020, kurā pausti atzinumi par kaitējuma kompensāciju cietušajam noziedzīgā nodarījumā, kas saistīts ar ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu. Apkopojumā ietvertas arī atziņas par neaktuālas judikatūras un doktrīnas par spēkā neesošu regulējumu izmantošanas

nepieļaujamību nolēmumu pamatojumā, judikatūras piemērošanu *ex tunc*, cietušā tiesībām celt prasību pret apdrošinātāju vispārējās jurisdikcijas tiesā, cietušo, kuram nav tiesību saņemt apdrošināšanas atlīdzību, kā arī izlīguma kriminālprocesā sekām attiecībā uz prasību pret apdrošinātāju.

Izvērtēt 2022.gada tiesu prakses apkopojuma par izvairīšanos no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas ietekmi uz pirmās instances un apelācijas instances tiesas nolēmumu kvalitāti šobrīd ir pārāgri, jo pēc šī apkopojuma pieņemtie tiesu nolēmumi pārbaudei kasācijas kārtībā vēl nav saņemti pietiekamā daudzumā. Lai sekmētu apkopojumā ietverto secinājumu zināmību, aizvadītajā gadā esam to popularizējuši, tiekoties ar pirmās instances un apelācijas instances tiesas tiesnešiem un pārrunājot ar viņiem atzinumus, kas tiesnešu skatījumā prasīja papildu skaidrojumu. Savukārt departamenta darbā apkopojums sekmēja attiecīgās kategorijas lietu aprites ātrumu, jo tā tapšanas laikā sistēmiski tika pārrunātas visas šajā jomā pēdējo 10 gadu nolēmumos paustās atziņas un līdz ar to gūta skaidrība, kā departaments kopumā raugās uz attiecīgajiem tiesību jautājumiem.

Lai skaidrotu departamenta gatavoto apkopojumu nozīmi pašu darbā, ieskicēšu to tapšanas procesu. Sākotnēji tiek atlasītas un sistematizētas uz pētāmo jautājumu attiecināmas atziņas departamenta pēdējo 10 gadu laikā pieņemtajos lēmumos, tad diskutējam par to, kurus atzinumus uzturam arī šodien, lemjam par tiem, kuri ietverami publicējamā pētījumā, un identificējam tos tiesību jautājumus, par kuriem pagaidām vēl nav, bet ir nepieciešami departamenta atzinumi. Tādējādi visi iegūstam atjaunotu, vairākuma atbalstītu izpratni par konkrēto normu piemērošanu un vienlaikus konkrētu redzējumu, kuri ir papildu pētāmie jautājumi.

Kā turpinājums apkopojumā par izvairīšanos no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas analizētajiem jautājumiem aizvadītajā gadā ir bijis darbs pie Krimināllikuma 218.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma (izvairīšanās no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas) un Krimināllikuma 195.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma (noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana) sastāvu nošķiršanas problemātikas gadījumos, kad noziedzīgās darbības tiek veiktas vienlaicīgi un saistībā ar vieniem un tiem pašiem fiktīvajiem darījumiem. Lēmumā lietā SKK-1/2023 esam snieguši atzinumus, ka 1) fiktīva darījuma deklarēšanas rezultātā ietaupītie izdevumi ir prettiesiski iegūti finanšu līdzekļi, un tie atzīstami par noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem; 2) gadījumos, kad izvairīšanās no nodokļu nomaksas izpaudusies kā maksājamā nodokļa apmēra samazināšana, ārēji nošķirams mantisks labums, kas atzīstams par noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem, rodas fiktīva darījuma noslēgšanas brīdī; 3) uz deklarēto fiktīvo darījumu pamata veiktie naudas pārskaitījumi veido Krimināllikuma 195.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvo pusi. Šo lietu izskatījām paplašinātā sastāvā, tādēļ lēmums atspoguļo departamenta senatoru vairākuma viedokli un ir prognozējami stabila ziņa pirmās instances un apelācijas instances tiesām par to, kāds ir departamenta skatījums uz šo daudzās lietās aktuālo jautājumu.

Šogad plānots veikt departamenta pēdējo 10 gadu prakses par Krimināllikuma 195.panta piemērošanu apkopojumu. Tādējādi tiks noslēgts pētījums par šo savstarpēji nereti saistīto noziedzīgo nodarījumu sastāviem, kvalifikāciju tiesu nolēmumos.

Pagājušajā gadā esam izpētījuši laikā no 2013.gada līdz 2023.gada maijam pieņemtos Senāta lēmumus, kas skar operatīvās darbības jomu, īpaši operatīvās darbības rezultātā iegūto pierādījumu izmantošanu tiesas nolēmumu argumentācijā. Apkopojums „Senāta atziņas par jautājumiem, kas skar operatīvās darbības jomu” ir pieejams tiesas mājaslapā. Apkopojumā ietverti atzinumi par tādiem daudzās lietās aktuāliem jautājumiem kā operatīvā eksperimenta tiesiskuma izvērtēšana, iepazīšanās ar operatīvās darbības materiāliem un operatīvās darbības pasākumos iegūto ziņu par faktiem izmantošana pierādīšanā.

Pateicoties Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas aktivitātei, mājaslapā pieejamo apkopojumu krājums ir papildināts arī ar tiesu prakses apkopojumu par Krimināllikuma 154.¹ panta (cilvēku tirdzniecība) un 165.¹ panta (personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai) piemērošanu un Krimināllietu departamenta 2022.gada lēmumu pārskatu lietās, kurās iesniegts kasācijas protests, ar izceltiem secinājumiem par kasācijas protestiem.

2023.gadā iesniegto kasācijas protestu daudzums ir samazinājies (79/61), 38% gadījumu atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību, un atteikumu procents saglabājies nemainīgs. Biežākais atteikumu pamats ir tas, ka protesta argumenti atspoguļo nepieņemamu pierādījumu vērtējumam, bet nav norādīts uz pierādījumu vērtēšanā pieļautiem Kriminālprocesa likuma būtiskiem pārkāpumiem.

Aizvadītajā gadā jauna pieredze departamentā bija lietu izskatīšana paplašinātā sastāvā. Šī iespēja izmantota divu lietu izskatīšanā. Vienu jau minēju, bet otra ir lieta SKK-95/2023, kurā izteikts viedoklis par personas mazgadību kā bezpalīdzības pazīmi noziegumos, kas vērsti pret personas dzimumneaizskaramību. Līdzšinējā tiesu prakse šajā jautājumā bija atšķirīga – no stingri noteiktas vecuma robežas, turklāt nosaucot dažādu vecuma robežu, kas noteic personas atrašanos bezpalīdzības stāvoklī, līdz atzinumam, ka personas bezpalīdzība ir jākonstatē katrā atsevišķā gadījumā, argumentējot arī ar citiem bezpalīdzību raksturojošiem apstākļiem, ne tikai mazgadību. Senāta lēmumā izdarīts atzinums, ka mazgadība ir viens no apstākļiem, kas raksturo bezpalīdzību. Gadījumā, ja tiesai rodas saprātīgas šaubas par mazgadīgas personas atrašanos bezpalīdzības stāvoklī vai uz šādām šaubām argumentēti norāda aizstāvība, tiesai atzinums par cietušā bezpalīdzības stāvokli ir jāmotivē. Proti, prezumējams, ka mazgadīga persona atrodas bezpalīdzības stāvoklī, ja vien nav pamatoti apstākļi, kas rada saprātīgas šaubas par bezpalīdzības esību. Saprātīgu šaubu gadījumā atzinums ir papildus jāpamato.

SENATORU KOPSAPULCES SASAUKŠANAS PAMATS

2023.gadā aktualizējās jautājums par departamenta senatoru kopsapulces sasaukšanas pamatu, jo saņēmām neraksturīgi daudz lūgumu pielietot šo instrumentu un sniegt tiesību normu interpretāciju. Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 49.¹ panta otro daļu Senāta departamenta senatoru kopsapulce apspriež aktuālus tiesību normu interpretācijas jautājumus, lai nodrošinātu vienveidību tiesību normu piemērošanā.

Lielākā daļa saņemto lūgumu bija saistīti ar Kriminālprocesa likuma 59.nodaļas, kas regulē procesu par noziedzīgi iegūto mantu, normu piemērošanu. Tika lūgts sniegt Kriminālprocesa likuma 626.panta interpretāciju aspektā, kas saskaņā ar šo tiesību normu ir procesa par noziedzīgi iegūto mantu uzsākšanas iemesls un tiesiskais pamats, kā arī vairāku citu šīs nodaļas normu interpretāciju. Lūgumi tika noraidīti, konstatējot, ka tie ir argumentēti ar faktisku nepieņemamu kriminālprocesa veicošo amatpersonu rīcībai un lēmumiem vai Kriminālprocesa likumā ietvertam regulējumam. Esam saņēmuši arī lūgumu no Ģenerālprokuratūras par Krimināllikuma 177.panta, 180.panta un 193.panta interpretāciju, pastāvēt lūgumā norādītiem konkrētiem faktiskajiem apstākļiem un saistībā ar konkrētā lietā pastāvošu tiesisko situāciju. Šie lūgumi tika noraidīti, konstatējot, ka tie vai nu ir saistīti ar konkrētā lietā jau pieteikta lūguma izlemšanu, kas ir attiecīgās tiesas kompetence, vai arī tie ir nekonkrēti un hipotētiski tiesību jautājumi, kas nav balstīti atšķirīgā tiesu praksē.

No aplūkotajiem pieteikumiem izriet sekojošais: 1) nepieciešams izdiskutēt, kādi ir kritēriji, nosakot, vai tiesību jautājums ir apspriežams senatoru kopsapulcē; 2) nepieciešams veikt Kriminālprocesa likuma 59.nodaļas normu piemērošanas prakses pētījumu. Tas gan nebūtu veicams, izmantojot Senāta resursus (vai vismaz tikai Senāta resursus), jo minētās kategorijas

lietas netiek skatītas kasācijas instances tiesā. Uz šī tiesību jautājuma aktualitāti norāda arī tas, ka par dažām Kriminālprocesa likuma 59.nodaļas normām ir iesniegti pieteikumi Satversmes tiesā, divās lietās Satversmes tiesa ir apturējusi tiesvedību, gaidot Eiropas Savienības Tiesas nolēmumu sakarā ar prejudiciālo jautājumu.

SADARBĪBA AR CITU INSTANČU TIESĀM

Apstākļi, ka ir samazinājies saņemto lietu daudzums, ir pavēris plašāku iespēju ne tikai padziļināti izpētīt vairāk tiesību jautājumus, bet arī vairāk sadarboties ar citu instanču tiesu tiesnešiem. Pagājušajā gadā esam tikušies ar pirmās instances un apelācijas instances tiesu tiesnešiem visos tiesu apgabalos. Uz tālākiem apgabaliem braucām paši, bet Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesnešus šoreiz aicinājām uz Augstāko tiesu, lai ne tikai pārrunātu aktuālos jautājumus, bet arī dotu ieskatu mūsu ikdienā un arī Senāta muzejā.

Tiekoties izrunājām iepriekšējā gadā atcelto un grozīto lēmumu kļūdas, diskutējām par apkopojumā izklāstītām Krimināllikuma 218.panta piemērošanas problēmām, personas tiesībām uz mutvārdu tiesas procesu, kā arī citiem tiesnešu izvirzītiem jautājumiem.

Papildus izanalizējām un skaidrojām Senāta praksi attiecībā uz Covid-19 likuma regulējumu, kas rezultējās arī daudz plašākā jautājumā, proti, kādos gadījumos, ievērojot kriminālprocesa pamatprincipus, tajā skaitā tiesības uz taisnīgu tiesu, ņemot vērā Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu atziņas, ir iespējams skatīt lietu rakstveida vai mutvārdu procesā. Šī tēma plašāk apskatīja žurnāla „Jurista Vārds” 2023.gada 6.jūnija tematiskajā numurā, kurā tika publicēti departamenta padomnieku Oskara Kulmaņa, Noras Zvejnieces un Sindijas Zemītes sagatavotie raksti „Tiesības uz taisnīgu tiesu un procesa veida izvēle” un „Rakstveida procesa iespējas kriminālprocesā”.

Sadarbībā ar apelācijas instances tiesām kārtējo reizi aktualizējās nepieciešamība identificēt iemeslus, kādēļ apelācijas instances tiesas nolēmumi atsevišķos gadījumos tiek atcelti atkārtoti. Esam vienojušies ar Judikatūras un zinātniski analītisko nodaļu par iespēju šogad veikt šādu lietu apkopojumu, kas palīdzēs noteikt cēloņus un attiecīgi meklēt risinājumu to novēršanai.

Esam sadarbojušies arī ar Senāta citu departamentu kolēģiem, gan lūdzot viedokli atsevišķos tiesību jautājumos, gan sniedzot viedokli. Sadarbība ir notikusi pārsvarā padomnieku līmenī, arī jautājumos, kas skar ārpus tiesas aktivitātes. Tā departamenta padomnieki Oskars Kulmanis un Nora Zvejniece ikgadējam Bīriņu konstitucionālās tiesībpolitikas semināram atsevišķu piemēru veidā sagatavoja informatīvu aprakstu par krimināllietās novērotām situācijām nolēmumu pamatošanā. Visintensīvākā sadarbība ir ar Judikatūras un zinātniski analītisko nodaļu judikatūras atlases procesā, kā arī statistikas apkopošanā un analizē un tiesu prakses pētījumos.

Turpinājam līdzdalību tiesnešu apmācības procesā Latvijas tiesnešu mācību centrā – senatores Sandra Kaija un Anita Poļakova un zinātniski analītiskais padomnieks Oskars Kulmanis ir izstrādājuši un klausītājiem snieguši 5 mācību tēmas, tajā skaitā par Kriminālprocesa pamatprincipu piemērošanu tiesas darbā, pierādījumu pārbaudi kriminālprocesā un kvalifikācijas problēmām.

2023.gadā Krimināllietu departamentā stažējās Rīgas apgabaltiesas tiesnese Karīna Kazārova, bet gada nogalē stažēšanos uzsāka Rīgas rajona tiesas tiesnese Aija Briede.

NOSLĒGUMĀ

Gads ir bijis intensīvs un rezultatīvs. Paldies visiem departamenta senatoriem un darbiniekiem par paveikto un īpaši par varēšanu raudzīties uz savu individuālo darbu caur departamenta kopējo mērķu prizmu un atsaucīgi iesaistīties risinājumu meklējumos un īstenošanā! Lai mums izdodas arī turpmāk!

SENĀTA ADMINISTRATĪVO LIETU DEPARTAMENTS

Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika KRŪMIŅA

Administratīvo lietu departamenta senatori 2023.gadā: Dzintra AMERIKA, Ermīns DARAPOLSKIS (no 22.03.), Vēsma KAKSTE, Anita KOVALEVSKA, Diāna MAKAROVA, Indra MELDERE, Jānis PLEPS, Līvija SLICA, Ieva VIŠĶERE, Rudīte VĪDUŠA, tiesneša p.i. Ilze FREIMANE

Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētājas Veronikas KRŪMIŅAS ziņojums

Pagājušajā gadā viens no galvenajiem Administratīvo lietu departamenta uzdevumiem bija tiesvedībā ilgāk esošo lietu izskatīšanas pabeigšana un lietu izskatīšanas termiņa samazināšana. Lai arī nevaram palepoties, ka pilnībā esam sasnieguši šo mērķi, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, esam būtiski samazinājuši to lietu skaitu, kuras tiesvedībā ir ilgāk par diviem gadiem. Ja noslēdzot 2022.gadu, tādas bija 122 lietas, tad, pagājušo gadu noslēdzot, tādas bija palikušas 49 lietas. Taču jāatzīmē, ka astoņas no tām ir lietas, kurās apturēta tiesvedība sakarā ar pieteikumu iesniegšanu Satversmes tiesā vai vēršanos Eiropas Savienības Tiesā.

Pozitīvi atzīmējams, ka lietu izskatīšanas koeficients atskaides periodā bija 119%, kā arī pozitīvi vērtējams,

ka pēc 2022.gada saņemto lietu aprīte neuzrāda būtisku lietu uzkrājumu risku (jāatgādina, ka esošais lietu uzkrājums vēl joprojām ir sekas neproporcionāli lielajam saņemto lietu skaitam attiecībā pret senatoru skaitu 2016.–2018.gadā, kas radās sakarā ar kompetences maiņu). Pašlaik vislielākās raizes sagādā lietu vidējais izskatīšanas termiņš (964 dienas jeb 32 mēneši) kasācijas tiesvedībā, tas ir, lietās, kuras tiek pabeigtas ar spriedumiem.

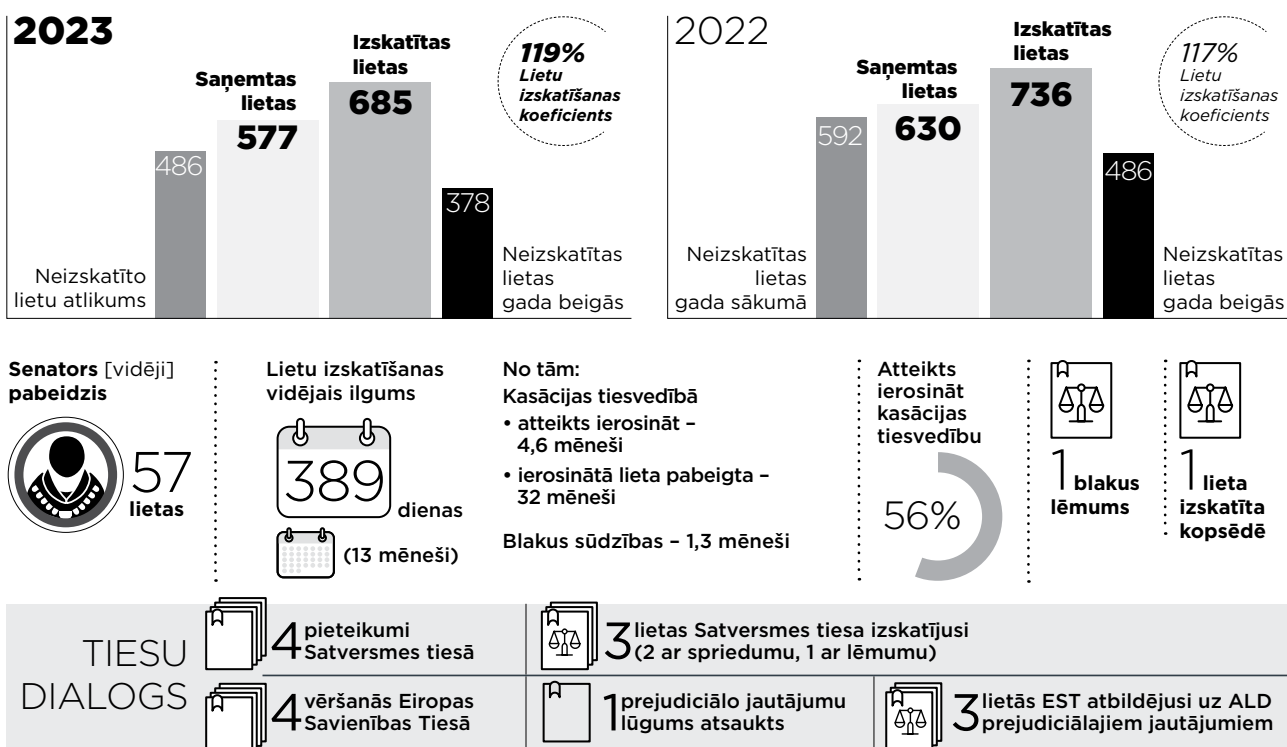
Jau pagājušajā atskaides plēnumā norādīju, ka to ietekmēs lietas, kurās apturēta tiesvedība. Tiesvedības apturēšana pat vienā vai divās lietās ietekmē šo termiņu. Taču departaments pagājušajā gadā pabeidza izskatīt ar spriedumiem vairāk nekā 45 lietas, kurās bija apturēta tiesvedība sakarā ar vēršanos Eiropas Savienības Tiesā. Pamatā tās bija lietas, kurās mazās hidroelektrostacijas vēršās tiesā ar pieteikumiem par zaudējumu atlīdzināšanu sakarā ar to, ka regulators noteiktā laika periodā (no 2006.gada 1.marta līdz 2010.gada 1.aprīlim) prettiesiski nebija noteicis elektroenerģijas realizācijas vidējo tarifu.

Varētu prognozēt, ka, ņemot vērā pēdējos trīs gados rajona tiesā saņemto pieteikumu skaitu (attiecīgi 1865, 1847, 1526), saņemto lietu skaits departamentā būtiski nemainīsies. Tomēr nevar izslēgt, ka likumdevēja pieņemtie jaunie ierobežojumi, kas vērsti uz demokrātiskas valsts pamatu un valsts pamatvērtību aizsardzību, varētu kādā brīdī rezultēties arī pieteikumu skaita pieaugumā.

1. DIALOGS AR EIROPAS SAVIENĪBAS TIESU

Katrs valsts tiesnesis vienlaikus ir arī Eiropas tiesību tiesnesis. Mēs to izjūtam savā ikdienas darbā, piemērojot Eiropas Savienības tiesības. Īpaša loma tajā ir prejudiciālā nolēmuma tiesvedībai. Eiropas Savienības Tiesa ir uzsvērusi, ka ar Līgumiem izveidotās tiesu sistēmas stūrakmeni veido prejudiciālā nolēmuma tiesvedība. Tās mērķis, izveidojot tiesnešu dialogu starp Eiropas Savienības Tiesu un dalībvalstu tiesām, ir nodrošināt Eiropas Savienības tiesību vienveidīgu interpretāciju, tādējādi ļaujot nodrošināt to saskanību, pilnīgu iedarbību un autonomiju. Tieši prejudiciālā nolēmuma mehānisms nodrošina valsts tiesu un Eiropas Savienības Tiesas sadarbības efektivitāti.

1.1. Pārskata periodā departaments Eiropas Savienības Tiesā ir vēršies un uzdevis prejudiciālos jautājumus četrās lietās.

● 2023.gadā izskatītas lietas

Kasācijas kārtībā (SKA)	530
Blakus sūdzības (SKA)	151
Pieteikumi sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem (SJA)	1
Pirmajā instancē (SA)	3
Kopā	685

Lietā SKA-109/2023¹ Senāts vēršas Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālo jautājumu, vai Padomes 2009.gada 16.novembra Regulas (EK) Nr.1186/2009, ar kuru izveido Kopienas sistēmu atbrīvojumiem no muitas nodokļiem, 46.panta „a” apakšpunktā norādītais termins „zinātnisks instruments vai aparāts” interpretējams tādējādi, ka var ietvert priekšmetus, kuri to īpašās tehniskās struktūras un funkcionēšanas dēļ paši par sevi tieši kalpo kā zinātniskās pētniecības līdzeklis.

Pamatlietā ir strīds par to, kā nodokļu vajadzībām klasificējamās muitas procedūrai pieteiktas preces, proti, zivju iezīmēšanai zinātnisko pētījumu ietvaros paredzētās birkas, kuras piestiprina pie zivīm, lai novērotu zivju migrāciju un augšanu.

Lietā SKA-192/2023² Senāts vēršas Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālajiem jautājumiem saistībā ar Savienības Muitas kodeksa normu interpretāciju, tostarp saistībā ar *res judicata* principu.

Pamatlietā ir strīds par to, vai pieteicēja, kurai izsniegta atļauja komercdarbības veikšanai (kravu iekraušanai, izkraušanai un uzglabāšanai) Rīgas

brīvostas brīvajā zonā, ir atbildīga par muitas parādu, kas radies pienākumu neizpildes dēļ. Taču pieteicējai par šiem pašiem apstākļiem bija piemērots sods par administratīvo pārkāpumu. Ar Rīgas apgabaltiesas spriedumu pieteicējai minētais sods ir atcelts. Rīgas apgabaltiesas spriedumā ir vērtēti un secinājumi izdarīti par tiem pašiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, kas jāvērtē departamentā izskatāmajā administratīvajā lietā.

Atšķirīgi secinājumi administratīvā pārkāpuma lietā un administratīvajā lietā par to, vai persona ir pieļāvusi muitas procedūras pārkāpumu, rada bažas par iespējamu pretrunu ar *res judicata* principu. Līdz ar to departaments uzskatīja par nepieciešamu noskaidrot, vai šādā situācijā Eiropas Savienības finanšu interesēs noteiktais pienākums samaksāt muitas parādu prevalētu pār *res judicata* principu.

Lietā SKA-817/2023³ Senāts vēršas Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālajiem jautājumiem par Vispārīgās datu aizsardzības regulas 82.panta 1.punkta interpretāciju. Šajā tiesību normā noteikts, ka jebkurai personai, kurai šīs regulas pārkāpuma rezultātā ir nodarīts materiāls vai nemateriāls kaitējums, ir tiesības no pārzīņa vai apstrādātāja saņemt kompensāciju par tai nodarīto kaitējumu.

Pamatlietā ir strīds par to, ka Patērētāju tiesību aizsardzības centrs bija neatļauti apstrādājis sabiedrībā zināmas personas datus, sociālās kampaņas ietvaros izplatot videosižetu, kurā sižeta galvenais varonis atdarināja pieteicēju. Pieteicējs, nepiekrītot veidam, kādā viņa tēls tiek izmantots videosižetā, iebilda pret šāda sižeta veidošanu un izplatīšanu. Administratīvā apgabaltiesa šajā lietā pieteikumu apmierināja daļā un

¹ Senāta 2023.gada 30.maija lēmums lietā Nr.SKA-109/2023, ECLI:LV:AT:2023:0530.A420317018.10.L.

² Senāta 2023.gada 14.jūnija lēmums lietā Nr.SKA-192/2023, ECLI:LV:AT:2023:0614.A420242519.16.L.

³ Senāta 2023.gada 7.augusta rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKA-817/2023, ECLI:LV:AT:2023:0807.A420234319.28.L.

atzina par prettiesisku Patērētāju tiesību aizsardzības centra faktisko rīcību, uzlika pienākumu pārtraukt izmantot un izplatīt pieteicēja datus, kā arī uzlika pienākumu publiski atvainoties pieteicējam, bet daļā par nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu naudā pieteikumu noraidīja.

Lietā SKA-222/2023⁴ Senāts vērsās Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālajiem jautājumiem par Eiropas Parlamenta un Padomes 2014.gada 26.februāra Direktīvas 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK 69.panta 3.punkta interpretāciju. Jautājumi saistīti ar pasūtītāja īstenotās pārbaudes apjomu un šāda lēmuma motivācijas detalizāciju.

Pamatlietā ir strīds par to, vai pasūtītājs ir pienācīgi pārbaudījis aizdomas radījušo piedāvājumu un pienācīgi pamatojis savu lēmumu, ka šaubas par šā piedāvājuma iespējamu nepamatotu lēmumu ir kļiedētas. Senātam šajā lietā jāizšķir, kādi ir pasūtītāja pienākumi, pārbaudot, vai ir pamats piedāvājumu atzīt par nepamatoti lētu, un pamatojot lēmumu, ar kuru atzīts, ka konkrēts piedāvājums nav nepamatoti lēts. Tāpat Senātam jāizšķir strīds, kāda ir tiesas kompetence šāda pasūtītāja lēmuma kontrolē.

1.2. Dialogam raksturīgs, ka tas noris divos virzienos. 2023.gadā Eiropas Savienības Tiesa pieņēma spriedumu apvienotajās lietās „DOBELES HES”⁵. Senāts iepriekš apturēja tiesvedību, lai vērstos Eiropas Savienības Tiesā par Eiropas Savienības tiesību normu interpretāciju. Pēc šā Eiropas Savienības Tiesas sprieduma pieņemšanas Senāts kopsēdē pieņēma spriedumu lietā SKA-14/2023⁶. Šajā un vēl 44 līdzīgās lietās pieteicēji – elektroenerģijas ražotāji, kas elektroenerģiju ražoja mazajās hidroelektrostacijās, – vērsās tiesā ar pieteikumiem par zaudējumu atlīdzināšanu sakarā ar to, ka regulators laikā no 2006.gada 1.marta līdz 2010.gada 1.aprīlim prettiesiski nebija noteicis tarifu. Attiecīgi pieteicēji lūdza regulatoram atlīdzināt tās summas, ko tie būtu saņēmuši, bet nesaņēma, pārdodot saražotās elektroenerģijas pārpalikumu publiskajam tirgotājam par cenu, kas atbilstu divkāršam elektroenerģijas realizācijas vidējam tarifam.

Senāts atzina, ka pieteicēju prasītais labums skar valsts atbalsta jautājumu Līguma par Eiropas Savienības darbību 107.panta 1.punkta izpratnē, par kuru valstij ir pienākums paziņot Eiropas Komisijai, lai tā atbilstoši savai kompetencei novērtētu saderību ar iekšējo tirgu. Senāts atzina, ka pārsūdzētajos spriedumos Administratīvā apgabaltiesa ir pamatoti noteikusi gan pienākumu regulatoram no sava budžeta atlīdzināt pieteicējam zaudējumus konkrētā apmērā, gan arī pienākumu atbildīgajai iestādei par to iepriekš paziņot Eiropas Komisijai. Tādējādi Senāts

secināja, ka tiesa ir veikusi piemērotus pasākumus, lai nodrošinātu no Eiropas Savienības tiesībām izrietošo pienākumu izpildi, atturoties veikt tādas darbības, kas var apdraudēt Līguma par Eiropas Savienības darbību mērķu sasniegšanu – nelikumīga valsts atbalsta izmaksu. Kā jau minēju, Senāta tiesvedībā bija vēl 44 citas līdzīgas lietas, kuras pēc Eiropas Savienības Tiesas sprieduma saņemšanas tika pabeigtas.

1.3. Raugoties uz šo gadu, jākonstatē, ka arī šogad vidējo lietu izskatīšanas termiņu ietekmēs lietas, kurās apturēta tiesvedība. Pagājušo gadu departaments noslēdza ar 25 lietām, kurās tiesvedība ir apturēta.

Vismaz 15 lietās departaments apturēja tiesvedību, jo Eiropas Savienības Tiesā vērsās Administratīvā apgabaltiesa. Vēlos uzteikt apgabaltiesas kolēģus, ka viņi paši vērsās Eiropas Savienības Tiesā, tiklīdz radās šaubas par Eiropas Savienības tiesību normu interpretāciju, nevis gaidīja, kad lieta nonāks Senātā.

2. DIALOGS AR SATVERSMES TIESU

Pagājušajā gadā departaments arī turpināja aktīvu dialogu ar Satversmes tiesu un iesniedza četrus pieteikumus Satversmes tiesā.

Vienā lietā departaments šaubījās par tiesību normas, saskaņā ar kuru tiesības uz valsts vecuma pensiju ir atkarīgas no personas pastāvīgas dzīvesvietas Latvijā, atbilstību Satversmei (likuma „Par valsts pensijām” normas atbilstību Satversmes 91.panta pirmajam teikumam un 109.pantam (SKA-6/2023⁷)).

Citā lietā – par Jūrmalas pilsētas domes saistošo noteikumu normas, kurā noteiktas tiesības saņemt nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumus atkarībā no nodokļu maksātāja pilsonības, leģitīmo mērķi un samērīgumu (atbilstība Satversmes 91.pantam (SKA-11/2023⁸)).

Vēl divās lietās departaments vērsās Satversmes tiesā, lai risinātu tā saucamā absolūtā aizlieguma jautājumu. Proti, par likumos noteiktā ierobežojuma kandidēt uz maksātnespējas administratora un tiesu eksperta amatu, ja pret personu ir izbeigts kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu uz personu nereabilitējoša pamata, samērīgumu (Maksātnespējas likuma normas (SKA-157/2023⁹) un Tiesu ekspertu likuma normas atbilstību Satversmes 101.panta pirmajai daļai un 106.panta pirmajam teikumam (SKA-357/2023¹⁰)).

Saistībā ar pēdējiem diviem pieteikumiem vēlos izteikt nožēlu, ka par šiem jautājumiem departamentam nācās vērsties Satversmes tiesā. Šādas lietas varēja nebūt, ja likumdevējs vai atbildīgās ministrijas jau pēc pirmā Satversmes tiesas sprieduma par līdzīgu

⁴ Senāta 2023.gada 19.decembra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKA-222/2023, ECLI:LV:AT:2023:1219.A420250220.10.L.

⁵ Eiropas Savienības Tiesas 2023.gada 12.janvāra spriedums apvienotajā lietā *Dobeles HES*, C-702/20 un C-17/21, ECLI:EU:C:2023:1.

⁶ Senāta 2023.gada 18.oktobra spriedums lietā Nr.SKA-14/2023, ECLI:LV:AT:2023:1018.A43007011.17.S.

⁷ Senāta 2023.gada 5.aprīļa lēmums lietā Nr.SKA-6/2023, ECLI:LV:AT:2023:0405.A420294917.10.L.; 2023.gada 9.novembra lēmums lietā Nr.SKA-6/2023, ECLI:LV:AT:2023:1109.A420294917.12.L.

⁸ Senāta 2023.gada 16.marta lēmums lietā Nr.SKA-11/2023, ECLI:LV:AT:2023:0316.A420243117.10.L.

⁹ Senāta 2023.gada 22.novembra lēmums lietā Nr.SKA-157/2023, ECLI:LV:AT:2023:1122.A420290219.10.L.

¹⁰ Senāta 2023.gada 12.decembra lēmums lietā Nr.SKA-357/2023, ECLI:LV:AT:2023:1212.A420111221.17.L.

jautājumu Satversmes tiesas atziņu gaismā būtu pārskatījušas arī pārējos likumos noteiktos absolūtos aizliegumus.

3. SADARBĪBA AR ZEMĀKU INSTANČU TIESĀM

2023.gadā veiksmīgi tika turpināta un paplašināta sadarbība ar pirmās un otrās instances tiesām.

3.1. Par tradīciju ir kļuvusi senatoru ikgadējā tikšanās ar Administratīvās rajona tiesas un Administratīvās apgabaltiesas tiesnešiem. Šādā tikšanā tika prezentēts administratīvo lietu monitorings jeb Senāta aktuālās atziņas par administratīvo lietu izskatīšanas procesuālajiem jautājumiem. Monitoringa mērķis bija vērst uzmanību uz tiem procesuālajiem aspektiem, kuri visbiežāk ir iemesls zemāku instanču tiesu nolēmumu atcelšanai. Tāpat tika pārrunāti arī aktuāli tiesību jautājumi.

2023.gadā pirmo reizi tika organizēta departamenta padomnieku tikšanās ar Administratīvās rajona tiesas un Administratīvās apgabaltiesas tiesnešu palīgiem. Mērķis bija veidot kopēju platformu, kurā diskutēt par aktuāliem tiesību jautājumiem un apmainīties ar pieredzi. No saņemtajām atsauksmēm var secināt, ka šis mērķis tika sasniegts.

3.2. Sadarbība ar zemāku instanču tiesām notiek ne tikai diskusiju formātā, bet arī identificējot lietas, kurās tiek risināts tiesību jautājums, kura galīgais noregulējums ir nepieciešams vairāku zemākā tiesu instancē esošo lietu izskatīšanai.

2023.gadā tika identificētas divas šādas lietas.

Pirmā bija tā dēvēta Covid-19 lieta, proti, par ierobežojumiem, kas tika noteikti saistībā ar ārkārtējo situāciju Covid-19 infekcijas izplatības apturēšanai (SKA-364/2023¹¹). Spriedumā tika secināts, ka minētais ierobežojums bija noteikts saskaņā ar likumu; šim ierobežojumam bija leģitīms mērķis – sabiedrības epidemioloģiskās drošības aizsardzība, un šis ierobežojums bija samērīgs attiecībā uz pieteicējiem konkrētajā lietā. Spriedumā arī norādīts, ka atbilstoši piesardzības principam valstij ir pienākums rīkoties operatīvi un efektīvi, lai novērstu pandēmijas radītos draudus sabiedrības veselībai.

Otrajā lietā departamentam bija jāizšķir jautājums, vai dažāda dzimuma kopdzīves partnera dāvinājums tāpat kā laulātā dāvinājums ir atbrīvojams no iedzīvotāju ienākuma nodokļa (SKA-513/2023¹²). Departaments atzina, ka likumdevējs ir paredzējis ekonomisku atbalstu tieši laulātajiem un tiesai nav kompetences tiesību tālākveidošanas ceļā divu dažādu dzimumu personu faktisko kopdzīvi pielīdzināt laulībai un kopdzīves partnerim noteikt tādas pašas tiesības kā laulātajam.

3.3. Vēlos atzīmēt arī citus sadarbības veidus ar zemāku instanču tiesām.

Reizi mēnesī turpinātas darba apspriedes ar zemāko instanču tiesu vadību, kā arī instanču starpā notika aktīva komunikācija e-lietas izstrādes ietvaros, piedaloties kopīgā TIS-2 izstrādes darba grupā. Lai sekmētu administratīvo tiesu informētību par pārējo administratīvo tiesu iesniegtajiem prejudiciālajiem jautājumiem Eiropas Savienības Tiesā un pieteikumiem Satversmes tiesā, uzsākta regulāra aktuālās informācijas apmaiņa visu trīs administratīvo tiesu instanču starpā.

Departamenta padomnieces Santas Savinas vadībā, piedaloties arī citiem padomniekiem un senatoru palīgiem, tika izstrādāts mācību e-kurss „Pieteikuma pieļaujamība administratīvajā tiesā”. Kursa izstrāde ir nozīmīgs ieguldījums to kolēģu apmācībā, kuri uzsāk darba gaitas administratīvajā tiesā, kā arī praktisks palīgs pārējiem kolēģiem.

Kā ļoti sekmīgu vēlos atzīmēt Administratīvās rajona tiesas tiesneses Ievas Dambes stažēšanos departamentā. Tāpat augstu vērtējams Administratīvās apgabaltiesas tiesneses Ilzes Freimanis ieguldījums lietu uzkrājuma mazināšanā, pildot senatores amata pienākumus.

4. AKTUALITĀTES ATSEVIŠKĀS LIETU KATEGORIJĀS

Tāpat kā ik gadu arī pārskata gadā bija tādi Administratīvo lietu departamenta nolēmumi, kas nostiprināja līdzšinējo tiesu praksi, gan tādi nolēmumi, kuros paustas jaunas atziņas. Pievērsīšu uzmanību aktualitātēm atsevišķās lietu kategorijās.

4.1. Administratīvajām lietām raksturīga specifika, ka likumdevējs ik pa laikam administratīvo tiesību jomā rada jaunus tiesību institūtus, noregulē iepriekš neregulētas tiesiskās attiecības, kā arī nosaka līdz šim nebijušus ierobežojumus, kā rezultātā valsts pārvalde izdod administratīvos aktus jautājumos, par kuriem sākotnēji nav tiesu prakses. Līdz ar to arī administratīvajās tiesās risināmie tiesību jautājumi atrodas pastāvīgā dinamikā. Arī departaments pagājušajā gadā saskārās ar atsevišķām lietu kategorijām, kas līdz šim nebija nonākušas departamenta redzeslokā. Šādā aspektā apkopojoši vēlos izcelt divas lietu kategorijas.

Departaments izskatīja trīs lietas par iekšlietu ministra lēmumiem, ar kuriem personām noteikts aizliegums izceļot no Latvijas. Šī ir Senātam neraksturīga kompetence, jo šīs lietas departaments izskata pēc būtības kā pirmā un vienīgā tiesu instance, nevis kasācijas kārtībā. Attiecīgi šīs lietas aktualizēja jautājumu par nepieciešamību izdarīt grozījumus likumā, lai nodotu šo lietu izskatīšanas kompetenci Administratīvajai apgabaltiesai.

Visās minētajās lietās departaments atzina, ka konkrētajiem pieteicējiem piemērotais izceļošanas aizliegums un ar to saistītais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs līdzeklis nacionālās drošības interešu aizsardzībai. Līdztekus citiem jautājumiem departaments atzina, ka tas, ka pieteicējiem tiesības brīvi izbraukt no valsts ierobežotas, pamatojoties uz informāciju, kas ir valsts noslēpums, nav aizskāris viņu tiesības uz taisnīgu tiesu. Departaments secināja, ka pieteicējiem ir nodrošināti pietiekami procesuālie

¹¹ Senāta 2023.gada 31.maija spriedums lietā Nr.SKA-364/2023, ECLI:LV:AT:2023:0531.A420247221.20.S.

¹² Senāta 2023.gada 26.oktobra spriedums lietā Nr.SKA-513/2023, ECLI:LV:AT:2023:1026.A420205921.12.S.

instrumenti, lai tiesas procesā līdzsvarotu viņiem noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojumu un nodrošinātu pārsūdzētā lēmuma pārbaudi neatkarīgā un objektīvā tiesā.

Otra lietu kategorija, kurai vēlos pievērtu uzmanību, ir lietas par Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma normu piemērošanu. No šīm lietām sešas lietās taisīts spriedums, vienā lietā atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību. Šajās lietās risināts jautājums par to, vai Valsts ieņēmumu dienests minētā likuma subjektiem pamatoti piemērojis sankcijas par tādu prasību neizpildi, kas attiecas uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu.

Kasācijas tiesvedība šajās lietās tika ierosināta divu būtisku apsvērumu dēļ. Pirmkārt, ievērojot šo lietu nozīmīgumu, jo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršana ir valsts finansiālās stabilitātes un drošības jautājums. Otrkārt, par šā likuma piemērošanu nebija judikatūras. Taču rajona tiesā iesniegto pieteikumu skaits liecināja par šo lietu aktualitāti. Jāteic gan, ka vairāki apgabaltiesas spriedumi šīs kategorijas lietās netika pārsūdzēti un arī jaunu pieteikumu skaits ir samazinājies, jo, kā ir skaidrojis Valsts ieņēmumu dienests, likuma subjekti lielākoties samaksā tiem piemērotos sodus un dienesta lēmumus nepārsūdz.

Šobrīd departamentā neizskatītas ir piecas šīs kategorijas lietas, vienā no tām ir apturēta tiesvedība sakarā ar vēršanas Eiropas Savienības Tiesā.

4.2. Tāpat vēlos vērst uzmanību uz aktuālām atziņām divās lietu kategorijās, kurās jau ir izveidojusies judikatūra.

Pirmkārt, tās ir lietas saistībā ar informācijas pieprasījumiem. Jaunums šajā lietu kategorijā bija departamenta atziņas par tiesībām saņemt informāciju, kas iestādes rīcībā ir nonākusi publiskā iepirkuma procedūras rezultātā un satur komercnoslēpumu. Departaments savā praksē pirmo reizi konstatēja, ka šādas informācijas aizsardzība ir nepieciešama arī netraucētas konkurences nodrošināšanas interesēs. Līdz ar to šādas informācijas izsniegšana varētu būt pieļaujama vien tad, ja to konkrētajā gadījumā attaisno kādas sevišķas sabiedrības intereses nodrošināšanas nepieciešamība.

Otrkārt, lietas saistībā ar atlīdzību no Ārstniecības riska fonda. No departamentā izskatītām 24 lietām saistībā ar atlīdzību no Ārstniecības riska fonda 10 lietās apgabaltiesas spriedums tika atcelts. Vairākās lietās departaments atgādināja, ka ārsta kompetence un atbilstošas zināšanas attiecīgajā nozarē neizslēdz iespēju pieļaut kļūdu. Tāpat departaments uzsvēra, ka tiesai ir pienākums pašai pārbaudīt visus lietas apstākļus, kas saistīti ar tiesībām saņemt atlīdzību no Ārstniecības riska fonda. Tas, ka lietā noskaidrojamie fakti ir saistīti ar medicīnas jomu un tādēļ ne vienmēr saprotami nespeciālistam, nenožīmē, ka šajās lietās iestādei ir novērtējuma brīvība. Ja nepieciešams, tiesa var noteikt ekspertīzi, piesaistot lietpratējus medicīnas jautājumos. Tomēr eksperta atzinums, tāpat kā citi pierādījumi, nav neatspēkojams.

4.3. Vēlos akcentēt arī vairākus aspektus saistībā ar tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu, uz kuriem departaments pagājušajā gadā vērsa uzmanību. Viens no šiem aspektiem ir tiesu pienākums saskatīt cilvēku spēju aizstāvēt savas tiesības. Ja cilvēks sava vecuma, zināšanu vai finanšu līdzekļu trūkuma dēļ saskaras ar grūtībām aizsargāt savas tiesības tiesas procesā, tiesai būtu jānorāda pieteicējam uz iespēju lūgt valsts apmaksātu juridisko palīdzību.

Viena no problēmām, kuru ir identificējis departaments, ir zemāku instanču tiesu nepārdomāta atteikšanās no lietas izskatīšanas tiesas sēdē. Departaments arī administratīvajā lietā vērsa uzmanību, ka gadījumos, kad lietā ir jānovērtē sarežģīti faktiskie apstākļi, tiesai būtu jāapsver, vai lietas izskatīšana mutvārdu procesā nesniegtu lielākas iespējas pienācīgi noskaidrot lietā būtiskos apstākļus un nodrošināt taisnīgu rezultātu. Lai gan šīs atziņas paustas konkrētā lietā, tās būtu ņemamas vērā arī citos gadījumos, lai nodrošinātu tiesību uz taisnīgu tiesu efektīvu īstenošanu.

Kā nevēlama vērtējama situācija, ka lieta Senātā atgriežas otrreiz un atkārtoti tiek atcelts zemākas instances tiesas spriedums. Šādu gadījumu nav daudz, taču tādiem nevajadzētu būt vispār. Ja Senāts atceļ zemākas instances tiesas spriedumu, zemākas instances tiesai, izskatot lietu no jauna, ar vislielāko rūpību jānovērtē lietas faktiskie apstākļi, ņemot vērā tiesību normu interpretāciju, kas izteikta Senāta spriedumā un ir obligāta tiesai, kura šo lietu izskata no jauna.

5. STRATĒGISKĀ PLĀNA IZPILDE

Departaments līdztekus primārajam kasācijas uzdevumam tāpat kā iepriekšējos gadus ir aktīvi darbojies arī citu Augstākās tiesas stratēģisko mērķu sasniegšanā. Šeit īpaši vēlos izcelt šādus projektus un pasākumus.

5.1. Departaments aktīvi sadarbojās ar Eiropas Savienības Valsts padomju un augstāko administratīvo tiesu asociāciju (*ACA-Europe*). Kā svarīgākais notikums šajā sadarbībā minams asociācijas un Augstākās tiesas kopēji rīkotā konference „Administratīvā klusēšana. Iestāžu diskrecionārā vara”, kas norisinājās 27.aprīlī. Šāda konference Rīgā notika pirmo reizi, un dalībnieki to augstu novērtēja. Lielu ieguldījumu konferences sagatavošanā sniedza padomniece Santa Ozola.

5.2. Departaments piekto gadu turpināja sadarbību ar žurnālu „Jurista Vārds” un senatora palīdzes Līgas Dāces kā viesredaktora vadībā sagatavoja administratīvo tiesību jautājumiem veltītu „Jurista Vārda” speciālizlaidumu, kurā šogad uzsvars bija uz administratīvo tiesu divdesmitgadi.

5.3. Viena no departamenta nemainīgām prioritātēm ir sabiedrības izglītošana, apzinoties tās lomu demokrātiskas tiesiskas valsts stiprināšanā, kas ir jo īpaši būtiska esošajos ģeopolitiskajos apstākļos. 2023. gadā departaments iesaistījās dažādos izglītojošos projektos.

Departaments bija plaši pārstāvēts Augstākās tiesas darba grupā, kura izstrādāja trīs izglītojošas animācijas,

darba lapas skolēniem un komentārus skolotājiem par tiesām. Projekta noslēguma pasākumā departamenta pārstāvji darba grupas veikumu prezentēja sociālo zinību skolotājiem no visas Latvijas.

Departaments piedalījās organizēšanā un pārstāvēja Augstāko tiesu senatoru sarunā ar jauniešiem sarunu festivālā LAMPA „Slēgta tiesas sēde. Ieeja tikai jauniešiem!”.

Trešo gadu departaments sadarbojās ar Latvijas Televīziju un gatavoja jautājumus televīzijas spēlei „Gudrs, vēl gudrāks”.

Tāpat departamenta senatori turpināja vadīt tiesību stundas skolēnu delegācijām Augstākajā tiesā.

6. GALVENIE UZDEVUMI UN IZAICINĀJUMI 2024.GADĀ

Administratīvo lietu departamenta tāpat kā pārējo departamentu kolēģu primārais uzdevums ir kvalitatīvi un saprātīgā termiņā izskatīt tā kompetencē esošas lietas. Viens no pastāvīgiem izaicinājumiem, kas ietekmē arī izskatīto lietu skaitu, ir turpināt meklēt zelta vidusceļu starp kvalitāti un kvantitāti, proti, pamatotiem un saprotamiem tiesu nolēmumiem un saprātīgiem lietu izskatīšanas termiņiem.

1.februārī aprit 20 gadi, kopš 2004.gadā darbu uzsāka administratīvās tiesas. Administratīvās tiesas ir apliecinājušas savu lomu, nodrošinot demokrātiskas tiesiskās valsts pamatprincipu ievērošanu attiecībās starp valsti un cilvēku. Šajos gados administratīvās tiesas no nulles ir izveidojušas stabili judikatūru daudzos tiesību jautājumos. Administratīvo tiesu pastāvēšanas divdesmitgade būs brīdis, kad mēs gan atskatīsimies uz padarīto, gan vērsīsim skatu nākotnē.

Tāpat kā ģimenē tradīcijas ir vērtību nesējas, arī Administratīvo lietu departaments 2024.gadā plāno turpināt tādas tradīcijas kā dialoga uzturēšanu ar zemāku instanču tiesām, sabiedrības izglītošanu un juridiskās domas attīstīšanu.

Šogad norisināsies arī darbs pie grozījumiem Administratīvā procesa likumā. Janvārī Tieslietu ministrijas paspārnē ir izveidota pastāvīgā Administratīvā procesa likuma darba grupa. Tās mērķis ir līdz gada beigām izstrādāt grozījumus, lai efektīvizētu un pilnveidotu administratīvā procesa regulējumu.

Tāpat turpināsies darbs pie e-lietas ieviešanas.

Vēlos pievērst uzmanību, ka pēdējos gados vairāk nekā iepriekš privātpersonas, atsaucoties uz konstitūcijā garantēto tiesību un brīvību izmantošanu, vēlas panākt tādas savas rīcības akceptu, kas savā būtībā ir mēģinājums vājināt demokrātiskas valsts pamatus un apdraud valsts pamatvērtības. Tādēļ visu instanču tiesām jābūt modrām, apsteidzoši novēršot jebkādu mēģinājumu apdraudēt Latvijas valsti vai tās demokrātisko iekārtu.

NOSLĒGUMĀ

Noslēgumā vēlos pateikties Administrācijai, Kanceļejai, Komunikācijas nodaļai, Informācijas tehnoloģiju nodaļai, kā arī Judikatūras un zinātniski analītiskajai nodaļai par sniegto atbalstu ikdienas darbā.

Īpaši vēlos izcelt sadarbību ar Civillietu un Krimināllietu departamenta kolēģiem, ar kuriem nākas risināt radniecīgus tiesību jautājumus, kā arī jautājumus saistībā ar kompetences nošķiršanu. Ceru, ka šogad mēs varētu veidot ciešāku visu departamentu sadarbību, kas būtu vērsta uz mūsu kopējo mērķi – taisnīgas tiesas nodrošināšanu.

Augstu novērtēju senatorus, kuri apvieno tiesas spriešanas pienākumu ar intensīvu un kvalitatīvu darbu tiesnešu pašpārvaldes institūcijās. Tāpat senatorus Jāni Plepu, Indru Melderi, Diānu Makarovu un Ievu Višķeri, kuri iesaistījās tiesību stundu vadīšanā.

Vēlos atzīmēt padomnieces Kristīni Zemīti, Ingu Bērtaiti-Pudāni un Santu Ozolu, kā arī senatora palīdzi Montu Kroni par intensīvo darbu, izstrādājot animācijas skolēniem; padomnieces Kristīni Zemīti un Ingu Bērtaiti-Pudāni par animāciju un mācību materiālu prezentāciju īpašā pasākumā skolotājiem; padomnieci Santu Savinu par e-kursa „Pieteikuma pieļaujamība administratīvajā tiesā” izstrādi; padomnieci Santu Ozolu par ACA konferences sagatavošanu un sadarbības koordinēšanu ar televīzijas spēles „Gudrs, vēl gudrāks” producentiem; senatora palīdzi Līgu Dāci par žurnāla „Jurista Vārds” viesredaktora pienākumu uzņemšanos; padomnieku Jāni Geku par ieguldījumu kasācijas vadlīniju izstrādē.

Vislielākā pateicība ir katram senatoram un darbiniekam par intensīvo un pašizliedzīgo darbu visa gada garumā. Paldies par komandas garu, pateicoties kuram, neraugoties uz visām grūtībām, ar katru gadu arvien vairāk pietuvojamiem mērķim mazināt lietu uzkrājumu un nodrošināt īsākus tiesvedības termiņus departamentā. Augstu novērtēju, ka ikviens savu darbu veic ar vislielāko atbildību, nodrošinot ne tikai taisnīgu rezultātu departamenta izskatīšanā esošās lietās, bet arī tiesiskās domas attīstību administratīvajās tiesībās!

Novēlu mums katram strādāt ar pilnu atdevi un izdarīt labāko, ko varam, vienlaikus saglabājot cilvēcību un sirsnību savstarpējās attiecībās!

JUDIKATŪRAS UN ZINĀTNISKI ANALĪTISKĀ NODAĻA

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita ZIKMANE

Zinātniski analītiskie padomnieki Elīna GRIGORE-BĀRA, Reinis MARKVARTS, Kaspars KUKMILKS

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītājas Anitas ZIKMANES ziņojums

Ziņojums strukturēts atbilstoši Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas nolikumā uzskaitītajām funkcijām. Papildus atzīmējot arī Augstākās tiesas darba plānā uzdotos uzdevumus vai atbilstoši Augstākās tiesas stratēģijai īstenotus pasākumus.

TIESU PRAKSES APKOPOŠANA UN IZPĒTE PAR AKTUĀLIEM TIESĪBU JAUTĀJUMIEM SADARBĪBĀ AR SENATORIEM UN PIEAICINĀTIEM SPECIĀLISTIEM

Darbs ar tiesu prakses apkopojumiem un to saskaņošanu var aizņemt vairākus pārskata periodus.

Augstākās tiesas tīmekļvietnē publicēti:

- Tiesu prakses apkopojums „Ārpusģimenes aprūpe (audžuģimene, aizbildnība) un adopcija”
- Apkopojums „Prasība (*actio*) – Latvijas Senāta prakse un komentāri”
- Tiesu prakse konkurences lietās
- Apkopojums „Tiesas sprieduma saistošais spēks (*Res judicata*): Latvijas Senāta prakse un komentāri”
- Aktualizēts tiesu prakses apkopojums „Kaitējuma kompensācijas cietušajam noziedzīgā nodarījumā, kas saistīts ar ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, izlemšana kriminālprocesā (2020–2023)”
- Apkopojums „Krimināllikuma 154.¹pants (Cilvēku tirdzniecība) un 165.¹pants (Personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai)”
- Senāta Krimināllietu departamenta 2022.gada lēmumu pārskats lietās, kurās iesniegts kasācijas protests, ar izceltiem secinājumiem par kasācijas protestiem.

Tuvākajā laikā tiks pabeigti publicēšanai:

- Muitas lietu apkopojums
- Lauku atbalsta dienesta lietu apkopojums
- Sagatavošanā ir šādi apkopojumi:**
 - Actio Pauliana
 - Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju pārvaldīšanas tiesiskās attiecības
 - Apkopojums par finanšu tirgus uzraudzības lietām
 - Tiesāšanās izdevumi civilprocesā
 - Zemesgrāmatu apkopojuma aktualizācija un papildinājumi
 - Krimināllikuma 329.pants – neizpaužamu ziņu izpaušana
 - Apdrošināšana

VISPĀRINĀJUMU, APKOPOJUMU UN INFORMATĪVU MATERIĀLU SAGATAVOŠANA AR SECINĀJUMIEM UN PRIEKŠLIKUMIEM VIENOTAS TIESU PRAKSES VEIDOŠANĀ

Senāta nolēmumu sagatavošanas vadlīniju ietekmes novērtējums – ziņojums senatoriem, kā arī papildu jautājumu-atbilžu apkopojums, lai Senāta nolēmumu noformēšanas vadlīnijas varētu tikt veiksmīgi izmantotas. Šogad plānots līdzīgs apkopojums.

Pabeigts darbs pie pirmās un apelācijas instances tiesas spriedumu rakstīšanas vadlīnijām administratīvajās lietās, civilīetās, krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās. Administratīvajās un civilīetās tās apstiprinātas arī Tieslietu padomē.

Uzsākts darbs pie sodu noteikšanas prakses par noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret valsts drošību, izpēti.

SENĀTA NOLĒMUMU, KURI RADA JURIDISKU INTERESI, ATLASE UN SISTEMATIZĀCIJA PASTĀVOŠĀS TIESU PRAKSES TEORĒTISKĀ UN PRAKTISKĀ PIELIETOJUMA NODROŠINĀŠANAI

Atbilstoši katra departamenta izveidotajai praksei nolēmumu būtisko atziņu atlasē Augstākās tiesas tīmekļvietnes sadaļā Judikatūras nolēmumu arhīvs publicēti 80 Administratīvo lietu departamenta nolēmumi, 78 Civilīetu departamenta nolēmumi, 53 Krimināllietu departamenta lēmumi. 2023.gadā pieņemto nolēmumu saskaņošana publicēšanai vēl turpinās.

Nolēmumi, kas publicēti ar tēzēm, tiek pievienoti arī tiesību aktu portālā likumi.lv.

Par sabiedrībai svarīgiem nolēmumiem informēta Komunikācijas nodaļa, nepieciešamības gadījumā sniegts atbalsts preses ziņu sagatavošanā.

JUDIKATŪRAS TĒŽU ATLASE UN JUDIKATŪRAS DATUBĀZES PILNVEIDOŠANA

Sadarbībā ar Administrāciju izstrādāts videomateriāls „Kā meklēt Senāta atziņas pēc tiesību jomas?”

SENĀTA NOLĒMUMU METODOLOĢISKĀ UN TEKSTU APSTRĀDE (ANONIMIZĀCIJA)

Anonimizēto nolēmumu portālā pievienoti 677 Administratīvo lietu departamenta nolēmumi, 838 Civillietu departamenta nolēmumi un 417 Krimināllietu departamenta nolēmumi, kas pieņemti 2023.gadā. Papildus tiek pievienoti arī agrākos gados pieņemti nolēmumi, ja tie nepieciešami tiesu prakses apkopojumiem vai saņemti lūgumi tādus izsniegt.

Tika konstatēts, ka Iepirkumu uzraudzības birojs sagatavojis informatīvus materiālus, kuros norādītas atsaucēs uz Senāta nepublicētiem nolēmumiem. Sadarbībā ar Iepirkumu uzraudzības biroju šādi nolēmumi tika identificēti un pievienoti publiskajā nolēmumu portālā.

TIESNEŠU APMĀCĪBA PAR TIESU PRAKSES APKOPOJUMIEM, KAS SKAR ATSEVIŠKUS TIESĪBU JAUTĀJUMUS UN AKTUĀLAS TIESU PRAKSES UN TEORIJAS PROBLĒMAS

Atsaucāmie aicinājumiem tikties ar apgabaltiesu un rajona tiesu tiesnešiem un darbiniekiem, lai iepazīstinātu ar Judikatūras nolēmumu arhīvu un citiem resursiem, kuru izmantošanu pārziņām.

PĒTĪJUMU IZSTRĀDE PAR KONKRĒTU PROBLĒMU RISINĀJUMIEM EIROPAS SAVIENĪBAS UN STARPTAUTISKAJĀS TIESĪBĀS, STARPTAUTISKO TIESU JUDIKATŪRĀ VAI CITU VALSTU TIESĪBĀS UN TIESU PRAKSĒ

Pārskata periodā sagatavotas 14 atbildes senatoriem par Eiropas Savienības tiesību jautājumiem (divos gadījumos tās saistītas ar prejudiciālo jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai), 7 par Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, atsevišķi lūgumi bijuši saistībā ar citu valstu tiesu praksi vai normatīvo regulējumu.

TIESAS STATISTIKAS APKOPOŠANA UN PĀRSKATU VEIDOŠANA

Papildus publiskajam statistikas materiālam, kas tiek veidots publicēšanai Augstākās tiesas tīmekļvietnē, departamentu priekšsēdētāju darbam apkopoti arī atsevišķu gada posmu darba rezultatīvie rādītāji.

Sniegts atbalsts departamentiem lietu pārvaldības rīku izveidošanā un vēlāk pilnveidošanā.

Tieslietu padomes vajadzībām veikta lietu izskatīšanas termiņu analīze un atbilstošu pārskatu sagatavošana.

Sākta sadarbība ar Tiesu administrāciju, lai statistikas datu izvadei izmantotu mikrostratēģijas rīku un Tiesu informācijas sistēmas datus.

NODAĻAS NOLIKUMĀ NEIEKĻAUTI DARBI

Saskaņā ar Augstākās tiesas gada plānu tika koordinēta kasācijas sūdzību vadlīniju sagatavošana departamentos, kā arī sniegts atbalsts Komunikācijas nodaļai sabiedrības informēšanas pasākumiem par šīm vadlīnijām.

Nodaļas padomnieki aicināti sniegt atbalstu nolēmumu sagatavošanā gan metodiski jautājumos par noformējumu un struktūru, gan atsevišķu tiesību jautājumu risināšanā.

Lai dalītos ar nodaļas darbinieku zinātību, rīkoti semināri jauniejiem darbiniekiem un senatoriem par primāri izmantojamo resursu rīkiem.

Novadītas teorijas un prakses nodarbības senatoru palīgiem par Senāta nolēmumu pamatojuma metodoloģiju un kasācijas sūdzības analīzes metodoloģiju.

Juridisko tekstu redaktore pievērsa uzmanību atsevišķiem valodas jautājumiem, kas kopumā noderīgi nolēmumu rakstīšanā, attiecīgi papildināta valodas ieteikumu krātuve.

Saskaņā ar Tieslietu padomes apstiprināto kārtību piedalīšanās profesionālo zināšanu pārbaudes testa un kāzusu izstrādē rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlasei, kā arī sniegts nepieciešamais atbalsts senatoru amata kandidātu un darbinieku atlases uzdevumu sagatavošanai.

Sadarbībā ar Komunikāciju nodaļu Augstākās tiesas tīmekļvietnē izveidots pārskats par tiesu pieteikumiem Satversme tiesā. Plānots izveidot arī pārskatu par Latvijas tiesu vēršanos Eiropas Savienības Tiesā.

● 2023.gada statistika par publicēto Senāta nolēmumu skaitu dažādās vietnēs

	Izskatīto lietu skaits	Latvijas tiesu nolēmumu portāls manastiesas.lv	Judikatūras nolēmumu arhīvs at.gov.lv	Tiesību aktu portāls likumi.lv
Administratīvo lietu departaments	685	678	80*	74
Civillietu departaments	1010	838	85	46
Krimināllietu departaments	518	417	65	43
Kopā	2213	1933	230	163

*Dati uz 19.01.2024., saskaņošanas process turpinās

● Sadalījums pēc publicēšanas veida: ar tēzēm vai tikai ar virsrakstu 2023.gadā

	Kopā publicēti Judikatūras nolēmumu arhīvā	Ar tēzēm	Tikai ar virsrakstu	Procentuāls sadalījums
Administratīvo lietu departaments	80*	75	5	94/6
Civillietu departaments	85	46	39	54/46
Krimināllietu departaments	65	43	22	66/34

● Likumi.lv 2023.gadā pievienoti nolēmumi

	Likumi.lv pievienoti	Tiesību aktu panti (normas)
Administratīvo lietu departaments	74	189
Civillietu departaments	46	167
Krimināllietu departaments	43	77

ADMINISTRĀCIJA

Administrācijas vadītāja Sandra LAPIŅA

Administrācijas vadība 2023.gadā:

Finanšu un saimniecības nodaļas vadītājs Uldis ČUMA-ZVIRBULIS,
Personāla nodaļas vadītāja Gunita AUZIŅA,
Komunikācijas nodaļas vadītāja Rasma ZVEJNIECE,
Informācijas tehnoloģiju nodaļas vadītājs Pāvels VEĻECKIS,
Kancelejas vadītāja Elīna MAJORE,
juriskonsulte Ilze LEJA, projektu vadītāja Zane MIČULE

Administrācijas
vadītājas
Sandras LAPIŅAS
ziņojums

Administrācija ir Augstākās tiesas struktūrvienība, kuras mērķis ir radīt priekšnoteikumus Augstākās tiesas saskaņotai un optimālai darbībai, lai nodrošinātu likumā noteikto Augstākās tiesas uzdevumu izpildi.

2023.gadā Administrācijā strādāja 20 Administrācijas nodaļu darbinieki un 19 Kancelejas darbinieki.

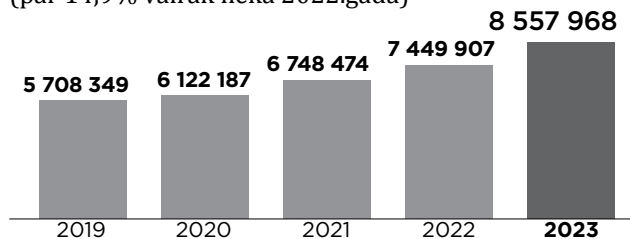
Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 50.¹ pantu Augstākās tiesas Administrācijai ir šādas funkcijas:

- veikt finanšu vadību;
- gādāt par materiāltehnisko nodrošinājumu;
- kārtot lietvedību;
- organizēt personālvadību un mācības;
- nodrošināt saziņu ar sabiedrību;
- veikt starptautisko sadarbību.

AUGSTĀKĀS TIESAS RESURSI 2023.GADĀ

Budžets: 8 557 968 eiro

(par 14,9% vairāk nekā 2022.gadā)

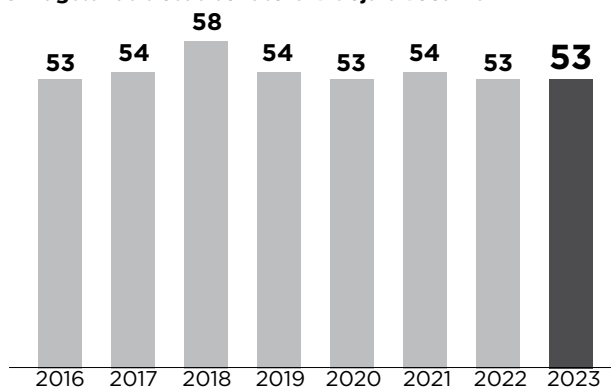

Personāla vidējais skaits 2023.gadā – 35 senatori un 118 darbinieki

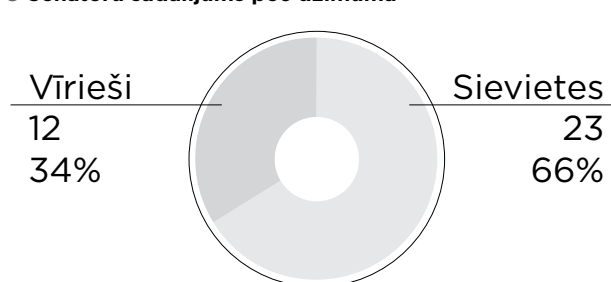
SENATORI

2023.gadā Augstākās tiesas senatora amatā apstiprināti divi senatori un viens senatora pienākumu izpildītājs uz laiku. Divi senatori beiguši pildīt amata pienākumus.

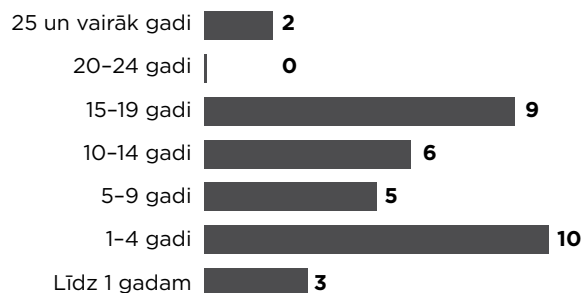
● Augstākās tiesas senatoru vidējais vecums

● Senatoru sadalījums pēc dzimuma

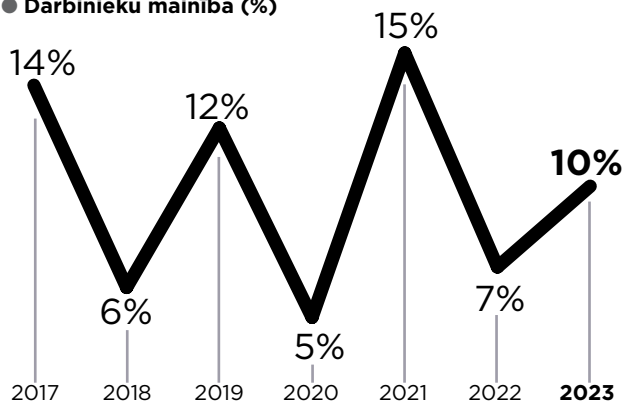
● Senatoru darba stāžs Augstākajā tiesā

DARBINIEKI

2023.gadā darbā pieņemti 3 darbinieki (2022.g. – 21), darba tiesiskās attiecības izbeigtas ar 12 darbiniekiem (2022.g. – 9). No šiem 12 – 7 darbiniekiem darba tiesiskās attiecības bija uz noteiktu laiku, kas beidzās 2023.gadā. Augstākajā tiesā šobrīd ir stabils, zems personāla mainības koeficients, kas nozīmē efektīvāku un kvalitatīvāku darba procesu norisi tiesā, kā arī norāda uz darbinieku apmierinātību ar savu darbu un darba apstākļiem.

● Darbinieku mainība (%)

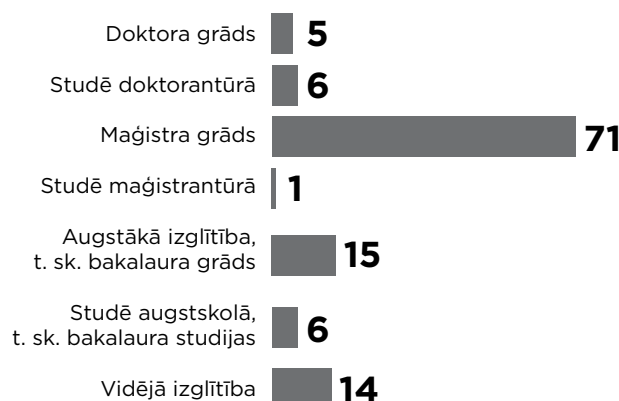
No 38 palīgiem – 36 ir maģistra grāds tiesību zinātnē, 1 ir bakalaura grāds un 1 studē doktorantūrā.

Tiesnešu juridiskā atbalsta personāls šobrīd ir vairāk nekā puse no visa darbinieku skaita.

● Senatoru atbalsta personāla skaits

● Augstākās tiesas darbinieku izglītība

STRATĒGISKĀ PLĀNA IZPILDE 2023. GADĀ

1.prioritāte. STABILAS JUDIKATŪRAS VEIDOŠANA

Sadarbība ar pirmās un otrās instances tiesām

- Augstākajā tiesā stažējās 4 tiesneši. No stažieriem labas atsauksmes – stažēšanās palīdzēja izprast kasācijas instances darba specifiku, uzlaboja tiesas nolēmumu sastādīšanas prasmes, vērtīga dalība diskusijās par tiesību jautājumiem.

Senāta judikatūras un tiesu prakses pieejamības paplašināšana

- Izveidots instrukcijas video „Kā meklēt Senāta nolēmumus pēc tiesību jomas?” (skatījumu skaits 543).
- Turpināts Judikatūras klasifikatoros pievienot Senāta 1995.–2004.gada judikatūras nolēmumus. Šogad pievienoti 605 nolēmumi, vēl atlikuši 2003 un 2004.gada nolēmumi.
- Sadarbībā ar Judikatūras un zinātniski analītisko nodaļu mājaslapā izveidota jauna sadaļa „Dialogs ar Satversmes tiesu”, kurā sistematizēti Latvijas tiesu pieteikumi Satversmes tiesai.

2.prioritāte. EFEKTĪVA KASĀCIJAS PROCESA NODROŠINĀŠANA

Tiesvedības procesu analīze un lietu aprites pilnveidošana

- Izstrādātas lietu virzības vizuālās shēmas par krimināllietu ceļu Senātā. Top video par civilietas ceļu Senātā.

- Jaunā redakcijā izdota Senāta tieslietu aprites kārtība.

Senatoru atlases kārtības un prasmju pilnveidošanas programmas īstenošana

- Senatoru atlase tiek veikta saskaņā ar atlases kārtību, piesaistot psihologu. 2023.gadā izsludināts viens senatoru atlases konkurss.
- Piedāvāti 90 dažādi semināri un lekcijas.
- Organizēti senatoru pieredzes apmaiņas braucieni. Kopā senatori piedalījušies 30 komandējumos, no tiem četri komandējumi bija uz citu valstu tiesām.

Senatoru atbalsta dienesta kapacitātes stiprināšana

- Izstrādāta jauna kārtība senatoru palīgu un padomnieku atlasei, vienoti kritēriji praktisko uzdevumu izstrādei un vērtēšanai.
- Konkursa kārtībā darbā pieņemts viens senatora palīgs, viens zinātniski analītiskais padomnieks.
- Izstrādāta un īstenota 28 lekciju specializēta mācību programma (gan vispārīga, gan pa tiesību nozarēm) senatoru palīgiem.
- Sadarbībā ar Judikatūras un zinātniski analītisko nodaļu jaunajiem padomniekiem un palīgiem organizēti divi mācību cikli par Satversmes tiesas judikatūras datubāzi un programmu *Citavi*.
- Katram senatora palīgam un padomniekam pēc vēlēšanās tiek piesaistīts mentors un tiek uzraudzīts tālākais mentoringa process.

- Organizēta zinātniski analītisko padomnieku pieredzes apmaiņas vizīte Vācijas tiesās un Eiropas Cilvēktiesību tiesā.

3. prioritāte. RESURSU IZMANTOŠANAS UN IEKŠĒJO PROCESU EFEKTIVIZĒŠANA

Pārskatāma un efektīva tiesas iekšējās darbības modeļa attīstīšana

- Izstrādāta Senāta tiesas sekretāra rokasgrāmata.
- Lai uzlabotu darba procesus un nodrošinātu darbiniekiem atbilstošu darba vidi, veikta darbinieku apmierinātības aptauja.
- Intervēti darba attiecības izbeigušie darbinieki, lai noskaidrotu viņu viedokli par darbu Augstākajā tiesā. Tas palīdz izprast darba attiecību pārtraukšanas iemeslus, noskaidrot, vai sadarbība bijusi veiksmīga.
- Organizēts Drošības mēnesis, Veselības mēnesis un Labsajūtas mēnesis.

Tehnoloģiju sniegto iespēju stratēģiska apzināšana un efektīva izmantošana tiesas darbā

- Ierīkoti papildu 20 bezvadu tīkla piekļuves punkti. Senāta zālē un vienā apsriežu telpā ieviests videosignāla bezvadu pārraides risinājums.
- Trīs sanāksmju telpas aprīkotas ar apskaņošanas risinājumiem un augstas izšķirtspējas kamerām.
- Pabeigta Plēnuma zāles aprīkošana ar vairākiem tehniskiem risinājumiem videokonferenču un citu pasākumu nodrošināšanai. Zālē ierīkotas 38 darbvietas, kuras ir nodrošinātas ar mikrofoniem, ekrāniem un apgaismojumu. Ierīkota digitālā diskusijas sistēma ar digitālās skaņas procesoru. Zālē pieejami divi lieli pārvietojamie ekrāni un bezvadu balsošanas sistēma.

Latvijas un ārvalstu juridisko resursu pieejamības nodrošināšana

- Apkopota un papildināta informācija, nodrošināta departamentiem nepieciešamo juridisko resursu (datubāzu) abonēšana.

Konkrētspējīga atalgojuma nodrošināšana senatoriem un darbiniekiem

- Izstrādāts un aizstāvēts 2024.gada budžets. Augstākās tiesas iesniegtās prioritātes ir atbalstītas.
- Augstākās tiesas budžeta prioritārajos pasākumos gan 2023.gadam, gan 2024.gadam piešķirti līdzekļi darbinieku atalgojuma palielināšanai. Atlīdzības sistēma Augstākās tiesas darbiniekiem tiek katru gadu pārskatīta un pilnveidota.
- Senatoru atalgojums palielināts atbilstoši Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā noteiktajam.

4. prioritāte. SADARBĪBA UN DIALOGS

Tieslietu padomes lomas stiprināšana

- Sarunu festivālā „Lampa” organizēta Temīdas telts ar divu dienu programmu (9 pasākumi), kurā piedalījās Tieslietu padomē pārstāvētās institūcijas. Augstākā tiesa piedalījās ar pasākumu „Slēgta tiesas sēde. Ieeja tikai jauniešiem!”

Konstitucionālo orgānu dialoga un sadarbības veicināšana tiesiskuma īstenošanā

- Augstākā tiesa un Satversmes tiesa kopīgi

organizēja konferenci „Tiesu loma Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu izpildē”. To apmeklēja pārstāvji no 33 Eiropas Padomes dalībvalstīm.

Juridiskās domas un juridiskās kultūras attīstīšana

- Sagatavoti un izdoti divi „Augstākās Tiesas Biļetena” numuri. Ieviesta Biļetena elektroniskā versija Augstākās tiesas mājaslapā.

Latvijas pārstāvība starptautiskās tieslietu organizācijās un starptautisko un pārnacionālo tiesu tīklos

- Organizēta Eiropas Savienības Tiesas tiesnešu un Administrācijas oficiālā vizīte Augstākajā tiesā.
- Sadarbībā ar Eiropas Savienības valsts padomju un augstāko administratīvo tiesu asociāciju organizēts starptautisks seminārs „Administratīvā klusēšana. Iestāžu diskrecionārā vara”, kurā piedalījās delegācijas no 29 valstīm.
- Organizēta Baltijas valstu Augstāko tiesu ikgadējā tikšanās.

5. prioritāte. SABIEDRĪBAS INFORMĒŠANA UN IZGLĪTOŠANA

Atvērta un proaktīva Augstākās tiesas komunikācija

- Sagatavotas preses relīzes: par notikumiem Augstākajā tiesā – 137, par tiesu lietām – 108, par judikatūru – 29. Atbildēts uz 168 mediju jautājumiem.
- Tviterkontā publicēti 438 tvīti, Sekotāju skaits gada laikā palielinājies par 17%, gada beigās ir 1593 sekotāji.
- Sagatavota brošūra par Augstāko tiesu latviešu un angļu valodā. Uzņemta īsfilma par Augstāko tiesu latviešu un angļu valodā.

Sadarbība ar skolām tiesībszinību stundu saturā veidošanā

- Organizētas 40 tiesību zinību stundas. Tajās piedalījušies aptuveni 1450 skolēni.
- Izveidotas trīs animācijas filmas – „Kāpēc ir vajadzīga tiesa?”, „Lietu veidi tiesā” un „Tiesnesis”, kā arī sešas darba lapas skolēniem un komentāri skolotājiem. Kopš animāciju publicēšanas to kopīgais skatījumu skaits Augstākās tiesas YouTube un Vimeo platformās ir vairāk nekā 4000.
- Lai iepazīstinātu ar izveidotajām izglītojošajām animācijām par tiesu, organizēts pasākums skolotājiem. To apmeklēja 117 sociālo zinību skolotāji un klašu audzinātāji.

Latvijas Senāta un atjaunotā Senāta vēstures apkopošana un izmantošana tiesas darbā

- Sakarā ar Augstākās tiesas muzeja 25 gadiem sagatavoti 52 muzeja lietu stāsti. Tie katru nedēļu publicēti mājaslapā un tviterkontā. Gada beigās izdoti grāmatā „Muzeja lietu stāsti”.
- Izveidota izstāde par Latvijas tiesnešu biedrības vēsturi.
- Augstākā tiesa piedalījās Muzeju naktī. Tiesu apmeklēja aptuveni 800 interesentu.
- Novadīta 91 ekskursija tiesas muzejā un pa Tiesu pili.

ADMINISTRĀCIJAS DARBA PRIORITĀTES 2024. GADAM

- Efektīva finanšu vadība un kontrole
- Personāla lietu digitalizācija
- Zinātniski analītisko padomnieku darba pienākumu un slodzes analīze, atbalsta personāla efektivitāte departamentos
- Specializētas tālākizglītības programmas izstrāde zinātniski analītiskajiem padomniekiem
- Senatoru un padomnieku mācību/pieredzes apmaiņas vizītes Eiropas Savienības Tiesā, Eiropas Cilvēktiesību tiesā un citvalstu tiesās
- Augstākās tiesas klientu (lietu dalībnieku, advokātu, iestāžu juristu, mediju) aptauja un iegūto datu analīze
- Sabiedrības informēšana un izglītošana – interaktīva videofilma par lietas ceļu Senātā, tiesību zinību lekcijas videoversijas sagatavošana, citi informatīvi materiāli par tiesas darbu
- Konferences organizēšana saistībā ar Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā divdesmitgadi

DISCIPLINĀRTIESA

Disciplinārtiesa 2024.gada janvārī: (no kreisās) Anita Poļakova, Anita Kovaļevska, Inguna Radzeviča, Normunds Salenieks, Ļubova Kušnīre, Vēsma Kakste

Disciplinārtiesa Senātā tiek sasaukta:

- pārsūdzēto Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumu tiesiskuma izvērtēšanai;
- pārsūdzēto Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas sniegto negatīvo atzinumu tiesiskuma pārbaudīšanai;
- pārsūdzēto Tieslietu padomes lēmumu par tiesisko attiecību nodibināšanu, grozīšanu vai izbeigšanu izskatīšanai;
- pārsūdzēto ģenerālprokurora lēmumu par disciplinārsodu piemērošanu tiesiskuma izvērtēšanai.

Disciplinārtiesas sastāvā ir seši Senāta departamentu senatori – pa diviem no katra departamenta, kurus uz

pieciem gadiem ievēlē Augstākās tiesas plēnums.

2023.gadā, beidzoties senatores Ināras Gardas pilnvaru termiņam Disciplinārtiesā, no Civillietu departamenta šajā institūcijā ievēlēts departamenta priekšsēdētājs Normunds Salenieks. Viņu plēnums apstiprināja arī par Disciplinārtiesas priekšsēdētāju.

2023.gadā Disciplinārtiesā izskatīta viena lieta, kas bija saņemta iepriekšējā gadā. Lieta bija par Tieslietu padomes lēmumu par tiesas priekšsēdētāja iecelšanu. Tieslietu padomes lēmums atstāts negrozīts, tiesneša sūdzība noraidīta.

2023.gada beigās Disciplinārtiesā saņemta tikai viena sūdzība, kas atrodas izskatīšanas procesā.

JĀMAINA KASĀCIJAS INSTANCES TIESAS KOMPETENCE KRIMINĀLTIESĪBĀS

**Ģenerālprokurors
Juris STUKĀNS**

Labdien kolēģi, tieslietu ministre, augsti godātie senatori.

Ilgi domāju, vai tas, par ko es gribētu runāt, tiešām uztrauc tikai mani un vai tiešām šis jautājums būtu apspriežams šeit. Ar lielu atvieglojumu saku paldies Krimināllietu departamenta priekšsēdētājam Poļakovas kundzei un Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētājam Krūmiņas kundzei, ka arī viņas uz to pašu norādīja, un, kā Poļakovas kundze teica, Augstākā tiesa apskatīs šo problēmu – lietu atkārtotu nonākšanu

Senātā. Es labprāt pievienotos Krūmiņas kundzes teiktajam, ka tādām situācijām vispār nevajadzētu būt. Diemžēl situācija ir ļoti, ļoti sarežģīta, ja runājam par krimināllietu izskatīšanu. Tās nav tikai dažas, bet vairāki desmiti krimināllietu.

Krimināllietu izskatīšanas prakses izvērtējums dod pamatu atzīt, ka Latvijas kasācijas instances tiesas kompetence krimināltiesībās būtu jāmaina. To būtu jāmaina, vai nu mainot interpretāciju, vai varbūt normu izpratni, vai būtu vajadzīgi arī grozījumi likumā. Kāpēc? Vērtējot konkrētus gadījumus, domāju, vai tiešām atkal mēs esam unikāli. Droši vien būtu jāatzīst: jā, esam, jo, salīdzinot Igaunijas Kriminālprocesa likuma regulējumu ar Latvijas Kriminālprocesa likuma regulējumu, varētu teikt, ka par 90% tie ir dvīņi. Bet rezultāti jeb secinājumi un interpretācija tomēr ievērojami atšķiras.

Lai būtu fakti – trīs lietas, kam es gribētu pievērst uzmanību.

Pirmā lieta ir krimināllieta, kurā trīs cilvēki ir apsūdzēti par slepkavību izdarīšanu. Vai tā ir juridiski sarežģīta, apjomīga utt. lieta? Nezinu, vai slepkavība kā noziedzīgs nodarījums ir sarežģīta lieta no krimināltiesību viedokļa. Bet izmeklēšana lietā uzsākta 2007.gadā, trīs gados tika izmeklēta un 2010. gadā nodota tiesai pirmajā instancē. Līdz šodienai spēkā esoša sprieduma nav. Ir pirmās instances tiesas spriedums un pieci Augstākās tiesas Senāta lēmumi, tas nozīmē, ir arī pieci apgabaltiesas nolēmumi. $5 \times 3 = 15$, tātad 30 tiesneši nav spējīgi vēl šobrīd pielikt punktu šai lietai. Piektā kasācija 2023.gadā, atceļot spriedumu, ir nodevusi šo lietu apgabaltiesai. Tur ir noteikts datums – šogad februārī. Kamēr meklējam risinājumu, visas trīs personas atrodas apcietinājumā jau no pirmstiesas

Ģenerālprokurors Juris Stukāns uzrunā plēnumu

izmeklēšanas, tātad kā minimums jau 13 gadus. Šķiet, ka vienai personai, piecas reizes pārskatot lietu, bija 13 vai 14 gadi brīvības atņemšana, ko piesprieda apelācijas instances tiesa. Gribu vērst uzmanību uz Kriminālprocesa likuma 14.pantu, kurā ir noteikts – ja persona atrodas apcietinājumā, tad šīs lietas izskatīšana ir prioritāra. Vai patiešām ir vēl prioritārākas lietas nekā šī, kurā apsūdzētais 13 gadus sēž apcietinājumā, bet tiesu sistēma līdz šodienai nav nodrošinājusi lietas izskatīšanas pabeigšanu pēc būtības.

Vēl viena lieta. Pirmajā instancē saņemta 2011.gadā. Lieta saistīta ar nolaupīšanu, pielietojot vardarbību un ieročus. Tur arī bija apcietinājums, bet viņi visi jau ir atbrīvoti. Četri Senāta lēmumi, un uz šodienu arī lietā nav spēkā esoša sprieduma, jo lieta atkal atgriezta apelācijas instances tiesā. Tātad droši vien būs arī piektais Senāta lēmums.

Un trešā lieta. Pirmās instances tiesā lieta saņemta 2010.gadā. Četri Senāta lēmumi. Šajā lietā gan Senāts 2023.gadā atstāja spēkā apelācijas instances tiesas nolēmumu, un ir notiesājošs spriedums. Šajā lietā nav arī kā citās lietās pilnīgi pretēji nolēmumi – notiesājošs, attaisnojošs, notiesājošs, utt.

Domāju, mums ir pienākums kopā steidzami meklēt risinājumus. Nevar atzīt, ka šādās situācijās, kad ir tiešām precīzi skaidrs un vispusīgs regulējums, nevar nodrošināt gala nolēmumu.

Kāpēc pieminēju Igaunijas Kriminālprocesa likumu? Apskatījos, kā viņiem noregulēti kasācijas instances tiesas jautājumi un kāpēc viņi tomēr nodrošina citu rezultātu. Skaidrs, ka pirmais jautājums ir tiesu kompetence. Starp citu, ļoti interesanti, Igaunijas Kriminālprocesa likumā tā arī ir noteikts – valsts tiesas

kompetencē ir pieņemt lēmumus. Viņiem nav Augstākā tiesa, viņiem ir valsts tiesa. Mums tāds pats regulējums ir nosaukts kā kasācijas instances tiesas lēmumi. Vai šie divi vārdi maina arī saturu? Nonācu pie secinājuma, ka jā, tam arī ir nozīme. Vēl salīdzinājumam – mums kasācijas instances tiesā ir pieci lēmumu veidi, Igaunijā – astoņi. Viens mums un viens viņiem nepārklājas, tie ir par atšķirīgiem jautājumiem, bet četros pret septiņiem jautājumi, ko regulē mūsu likums un ko regulē Igaunijas likums, pārklājas.

Gribētu nolasīt Igaunijas Augstākās tiesas kompetenci, kas attiecas uz krimināllietām, un aicināt šajā virzienā domāt un vērtēt.

Pirmais punkts – Igaunijas Augstākā tiesa var atstāt negrozītu apgabaltiesas nolēmumu pēc būtības, bet ieviest tajā precizējumus, kas nepasliktina notiesātā situāciju. Līdz ar to sods vai attaisnojošs spriedums paliek tāds, kāds tas ir apelācijas instancē, bet Augstākā tiesa, vienkārši runājot, saliek punktus uz „i”, precizējot būtību.

Nākamais punkts ir vēl interesantāks. Igaunijas Augstākajai tiesai ir tiesības mainīt sprieduma motīvu daļu, aizstājot tajā norādīto juridisko pamatojumu ar Augstākās tiesas juridisko pamatojumu. Tātad nomaina pamatojumu vai arī izslēdz no sprieduma pamatdaļas noteiktus apstākļus.

Vēl interesantāks gadījums vai kompetences jautājums – Augstākā tiesa Igaunijā atceļ apgabaltiesas nolēmumu un piešķir juridisku spēku rajona tiesas spriedumam. Tātad nav lietu vairākkārtēja sūtišana, piemēram, juridisku pamatojumu precizējumiem.

Un visinteresantākais punkts – pilnībā vai daļēji atceļ nolēmumu krimināllietā, un, neievācot papildu pierādījumus, pieņem jaunu nolēmumu. Vienīgais nosacījums – nepasliktinot notiesātā stāvokli.

Līdz ar to, manā izpratnē, šodien minēto trīs lietu izskatīšanas gadījumu dēļ ir jārunā un jādomā, kā mēs varētu precizēt vai mainīt judikatūru tādā aspektā, lai nodrošinātu kompetenci, ka Augstākā tiesa varētu pielikt pēdējo punktu. Protams, nepasliktinot apsūdzētās personas stāvokli.

Varētu teikt, ka Igaunijas regulējumā ir cita būtība vai ir citi apstākļi, kas ļauj viņiem savādāk skatīties uz kasācijas instances kompetenci. Divi momenti, ko varētu likt kā pretargumentu, ka mums ir cits regulējums.

Mums Kriminālprocesa likumā ir norādīts, ka kasācijas instances tiesa pierādījumus lietā no jauna neizvērtē. Sākumā domāju, ka tas varētu būt šķērslis, bet nē, tas nav šķērslis, jo Igaunijā ir līdzīgs regulējums, bet tas skan nedaudz atšķirīgi – kasācijas instances tiesa nevar konstatēt faktiskos apstākļus. Principā atšķirības nav. Ja ir pirmajā vai otrajā instancē nodibināti faktiskie apstākļi un izdarīti juridiski secinājumi, tad nav nekādu šķēršļu Augstākajai tiesai dot novērtējumu šiem faktiskajiem apstākļiem, ja tā rezultātā nepasliktina apsūdzētās personas statusu.

Otrs moments, par ko varbūt varētu teikt, ka ir atšķirīgs, bet tomēr tas ir līdzīgs. Par likuma tulkojumu. Mūsu likumā ir norādīts, ka likuma tulkojums, kas izteikts kasācijas instances tiesas lēmumā, ir obligāts tiesai, kas šo lietu izskata no jauna. Jautājums no teorijas viedokļa – vai likuma interpretācija, tulkojums varētu būt saistīts ar konkrētas lietas faktiskajiem apstākļiem? Es teiktu, ka nē, jo runājam tomēr par tiesību normas interpretāciju vai tulkojumu. Bet tāds regulējums viens pret vienu ir arī Igaunijas likumā. Ja tas ir saistīts ar konkrētas lietas izskatīšanu un saistošo spēku arī nākošajai instancei, tad, manuprāt, mēs nerunājam par teorētisku vai klasisku tiesību normas interpretāciju, mēs runājam par tiesību normu piemērošanu konkrētajā lietā, ņemot vērā tai skaitā lietas faktiskos apstākļus. Tad šāds regulējums ir saprotams un pamatots.

Tāpēc aicinātu Senāta Krimināllietu departamentu domāt par šiem jautājumiem, varbūt arī speciālu plēnumu jāsasauc. Šāda situācija, kad par vienu konkrētu noziedzīgu nodarījumu divu līmeņu 15 tiesneši nekādi nevar nonākt līdz konkrētam secinājumam, nenodrošina Kriminālprocesa likumā noteikto, arī saprātīgumu.

Manā izpratnē tas arī nekādā veidā nemaina kasācijas instances būtību, ja, izvērtējot lietas apstākļus un veicot tiesību normas interpretāciju, tiek pateikts, ka attiecīgais rezultāts ir taisnīgs un tiesisks, bet tādos un tādos aspektos Augstākā tiesa izdara secinājumus un saliek punktus, lai līdzīgās lietās turpmāk zemākas instances tiesas jau varētu vadīties no šāda veida judikatūras.

Paldies par uzmanību, paldies par sadarbību un par sadarbību arī turpmāk!

SENĀTAM IR JĀUZŅEMAS ATBILDĪBA PAR LATVIJAS VALSTISKUMAM NOZĪMĪGU JAUTĀJUMU SKAIDROŠANU NOLĒMUMOS

Tieslietu ministre Inese LĪBIŅA-EGNERE

Augsti godātais Strupiša kungs! Augsti godātais Stukāna kungs! Augsti godātie senatori, dāmas un kungi!

Esmu patiesi pagodināta šodien sveikt Jūs Augstākās tiesas tiesnešu kopsapulcē jeb plēnumā.

„Tiesnesis, dodams amata zvērestu, līdz ar to apsolās sargāt tiesības, kalpot tām un aizstāvēt, sniegt atpakaļ tiem, kas tās zaudējuši. Stāvot tālu nost no automātiskās likumu piemērošanas un tīri mehāniskas izrīcības, tiesnesis ar saviem spriedumiem un lēmumiem tiecas sasniegt visaugstākos, vistālākos valsts varas mērķus.” Šos vārdus teicis Hermanis Apsītis, pēdējais neatkarīgās

Latvijas tieslietu ministrs starpkaru periodā.

Mūsu valsts pamatlūkuma – Satversmes – kodolā ir nostiprinātas Latvijas valsts pamatvērtības – demokrātija, tiesiskums, cilvēka cieņa un pamattiesības. Tās ir vērtības, par kurām iestājas ikviens tiesnesis. Es pateicos ikvienam no jums, kurš ar savu darbu dienu no dienas stiprina demokrātiju un tiesiskumu Latvijā.

Es apsveicu visu Augstākās tiesas kolektīvu ar Osipovas kundzes pievienošanas senatoru pulkam šā gada pašā sākumā! Augstākās tiesas stiprināšana ar profesionāliem, pieredzējušiem un zinošiem tiesnešiem ir būtiska, lai nodrošinātu tiesiskumu un taisnīgumu katram Latvijas cilvēkam.

Senāts vienmēr bijis ceļa rādītājs pārējām tiesām. Senāta judikatūras kvalitāte un dialogs starp tiesu instancēm ir viens no spēcīgas tiesu varas stūrakmeņiem.

Mēs dzīvojam sarežģītā laikā, un nekas neliecina, ka tuvākajā nākotnē kaut kas mainīsies uz labu. Īpaši šābrīža apstākļos Senātam ir jābūt bākai, kas spēj ātri reaģēt uz izaicinājumiem valsts un sabiedrības drošībai, tiesiskuma un demokrātijas apdraudējumiem. Senātam ir jābūt, iespējams, vēl drosmīgākam nekā agrāk un jāspēj uzņemties atbildība par Latvijas valstiskumam nozīmīgu tiesību jautājumu skaidrošanu savos nolēmumos. Arī pilotlietas var būt patiesi svarīgs instruments, lai atbalstītu zemākas instances tiesas līdzīgās lietās.

Protams, nolēmumos skartajiem jautājumiem jābūt izrunātiem un izsvērtiem tiesu varas iekšienē, bet vienlīdz svarīgi tos arī izskaidrot visai sabiedrībai. Kvalitatīvi, argumentēti, konsekventi tiesas nolēmumi var kļūt par impulsu sabiedrības domas maiņai, valsts labklājībai un augšupejai.

Savā uzrunā gribu pieskarties vēl vienai aktualitātei. Latvijai šis gads ir zīmīgs ar 20 gadu jubileju, kopš Latvija pievienojusies Eiropas Savienībai un NATO. Dalība Eiropas Savienībā un NATO garantē noteiktas tiesības un priekšrocības, bet nes līdzī arī lielu atbildību un pienākumus pret pārējām dalībvalstīm.

Tiesu varai īpaši nozīmīga ir atrašanās Eiropas Savienības tiesību telpā. Latvijas tiesas un īpaši Augstākā tiesa sniedz nozīmīgu ieguldījumu Eiropas

Tieslietu ministre Inese Lībiņa-Egnere uzrunā Augstākās tiesas plēnumu

Savienības tiesību judikatūras veidošanā. Šobrīd iespēja piedalīties Eiropas tiesību dialogā dažādās tiesību nozarēs ir vēl jo svarīgāka nekā iepriekš. Ar šā dialoga palīdzību mēs stiprinām vienotu izpratni par tiesiskumu un padarām Eiropu drošāku mums visiem.

Augstākā tiesa šo 20 gadu laikā vērsusies Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālā nolēmuma lūgumiem 74 reizes. Spriedumi pieņemti 67 lietās. Vairākas no šīm lietām bijušas patiesi nozīmīgas Eiropas tiesiskuma kontekstā, un trīs izskatītas Eiropas Savienības Tiesas Virspalātā.

Iestāšanās Eiropas Savienībā un NATO bija nopietns, bet vajadzīgs izaicinājums Latvijai, visai sabiedrībai un arī institūcijām. Šobrīd dažkārt šāda nozīmīga mērķa un ārēja spiediena trūkums tiek minēts par iemeslu nespējai panākt lielāku lēcieni attīstībā un procesu sakārtošanā. Taču visam savs laiks.

Šobrīd visiem – gan politiķiem, gan tiesnešiem, gan visiem citiem – ir kopīgiem spēkiem jāstrādā vienam mērķim – padarīt Eiropu vienotu un spēcīgu, lai justos droši līdzās esošā apdraudējuma ēnā. Es ticu, ka mēs visi kopā spējam nosargāt savu valsti, iet pat ja maziem, tad konsekventiem soļiem uz priekšu, izturēt visas vētras un, kas zina, kādu dienu pamosties pasaulē, kad brīvība, demokrātija un tiesiskums būs vienlīdz pašsaprotami jēdzieni visur un visiem.

Es pateicos Augstākajai tiesai par cieņpilnu, saturīgu sadarbību ar citiem varas atzariem.

Novēlu jums visiem arī turpmāk ar savu darbu stiprināt sabiedrības uzticēšanos tiesu varai, likuma varai un mūsu Latvijai kopumā!

TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS

SATVERSME PAREDZ TIESNEŠUS – CILVĒKUS, NEVIS ROBOTUS

*Uzruna Rīgas apgabaltiesas konferencē „Tiesiskuma nodrošināšana tiesvedības procesu digitalizācijas apstākļos” par godu 105. gadadienai kopš tās dibināšanas
2023.gada 5.decembrī*

Aigars STRUPIŅŠ

Tieslietu padomes un Augstākās tiesas priekšsēdētājs

PAR SVĒTKIEM

Vispirms apsveicu jūs visus Rīgas apgabaltiesas 105.dzimšanas dienā. Tas ir labs risinājums noslēgt gadu un nosvinēt jubileju ar interesantu pasākumu. Ja pasākumam izvēlēts aktuāls temats, tas ir dubultlabi.

PAR DARBU

Zinu, ka pēdējais gads nav bijis viegls dažādu iemeslu dēļ, bet jūs esat strādājuši ļoti labi, ņemot vērā tos ierobežojumus, kas ir objektīvi pastāvējuši.

Jā, termiņi ir kļuvuši nedaudz garāki, bet tas ir normāli, redzot to lietu apjomu, kas ir Rīgas apgabaltiesai, salīdzinot ar citām tiesām. Redzot ienākošo lietu skaitu uz tiesnesi un izskatīto lietu skaitu uz tiesnesi, Tieslietu padome jau ir skaidri konstatējusi, ka tā ir problēma, kas ir jārisina. Pagājušajā gadā to risinājām ar pagaidu metodēm, pamatā lietu pārsūtīšanu, kas atslogoja jūsu darbu, bet ir vajadzīgs sistēmisks risinājums. Viens no risinājumiem, ko pētīs Efektivitātes darba grupa un pēc tam skatīs Tieslietu padome, ir vienotas apelācijas instances veidošana.

Runājot par termiņiem un slodzi, es aicinu jūs strādāt atbildīgi. Atbildīgi pret sabiedrību – tas ir skaidrs, tas ir ietverts mūsu zvērestā. Bet es aicinu strādāt atbildīgi arī pret sevi. Mums vajag veselus, stiprus, fiziski un mentāli nenogurušus, nepārgurušus tiesnešus. Kāpēc mums ir noteikti termiņu standarti? Termiņu standarts nav izstrādes norma. Termiņu standarts ir signāls sabiedrībai, ka lietas parasti tiek izskatītas vairāk vai mazāk šādā termiņā. Lai cilvēks, kas vērsas tiesā, varētu orientēties, cik ilgā laikā viņa lieta varētu tikt izskatīta. Bet tā nav izstrādes norma! Dziņšanās pēc termiņiem, ja tā noved pie pārslodzes un izdegšanas,

nav normāla. Situācijā, kādā jūs bijāt pagājušajā gadā, kad, piemēram, Krimināllietu kolēģijai bija mazāk tiesnešu, kas likumsakarīgi palielina termiņus, neviens nedrīkst jums ko pārnest. Nedrīkst pieprasīt termiņus, neskatoties ne uz ko. Nē, esiet atbildīgi pret sevi!

Tieslietu padome plāno veikt pētījumu uz tiesnešu aptauju bāzes par tiesnešu sajūtām – kā viņi jūtas attiecībā ar vadību, attiecībā ar savu atbildību. Jautājums par izdegšanu un pārslodzi ir aktuāls, bet ļoti svarīgi ir saprast šīs pārslodzes iemeslus. Analizējot gan pirmās instances, gan otrās instances spriedumus un klausoties tiesas sēžu audioprotokolus, ir redzams, ka tiesas darbs ne vienmēr noris efektīvi. Daudz laika tiek veltīts jautājumiem, kam vispār nav nozīmes lietas izskatīšanā. Runa ir par iztiesāšanas metodi. Pārslodzi rada tas, ka reizēm mēģinām izdarīt vairāk, nekā tas ir objektīvi nepieciešams. Tas ir pētāms un analizējams jautājums, jo ir viens no pamatiem, kā varam šo problēmu mazināt.

Par konkursiem. Ļoti gribu iedrošināt aktīvāk piedalīties konkursos gan uz tiesu priekšsēdētāju amatiem, gan uz vakancēm Senātā. Nav jābaidās no konkurences, jo konkurence ir attīstības dzinējspēks. Esmu pārliecināts, ka tiesnesim, kurš neapstājas savā profesionālajā attīstībā, kurš turpina izkopt savas prasmes un pastāvīgi papildina zināšanas, ir liela priekšrocība pār jebkuru citu kandidātu, kurš nav strādājis tiesā. Nekad nav bijis uzstādījums ņemt tikai kādu no malas vai neņemt tiesnesi, kā reizēm to nākas dzirdēt. Gribu to atklāti, skaidri pateikt, lai noņemtu jebkādas šaubas. Atklātos konkursos var piedalīties jebkurš, kurš atbilst likumā noteiktajām prasībām.

Man ir lielas cerības uz Tieslietu akadēmiju, kura

ne tikai ieviestu tiesnešu kandidātu apmācību, bet arī paceltu tiesnešu vispārējās apmācības latīņu jaunā kvalitatīvā pakāpē. Un palīdzētu tiesnešiem gatavoties gan vadošu amatu ieņemšanai, gan karjerai, pārejot uz augstāku instanci.

Problēma ar tiesnešu karjeras pievilcīgumu ir aktuāla visā pasaulē. Varbūt vienīgi sarunās ar Austrijas tiesnešiem tas neizskan. Tāpēc arī Eiropas Tieslietu padomju asociācija ir pievērsusies šim jautājumam. Esmu asociācijas valdē un esmu uzņēmies koordinēt asociācijas darba grupu šā jautājuma izpētē. Ceru pārnest uz Latviju zināšanas un idejas, kā iedrošināt cilvēkus kļūt par tiesnešiem. Redzam, ka konkursos piesakās diezgan daudz, bet kvalitāte nav tik laba, kā gribētos, un cauri konkursa sietiem tiek nedaudzi.

Ļoti būtisks elements tiesu sistēmā ir tiesu personāls. Tas ir atbalsts tiesnesim. Kvalitatīvs tiesas personāls ir kvalitatīvs atbalsts tiesnesim. Kvalitatīvāks tiesu personāls arī risinātu pārslodzes, lietu termiņu un daudzas citas problēmas. Arī tas ir Tieslietu padomes darba kārtībā. Balstoties uz Tieslietu padomes darba grupas ziņojumu, Tiesu administrācija jau ir gandrīz izstrādājusi tiesu darbinieku institūta attīstības koncepciju. Tā ir vērsta uz tiesu darbinieku kvalitātes uzlabošanu un šī resursa lietderīgu un pamatotu izmantošanu. Protams, tas saistās ar tiesu darbinieku atbildības jautājumu. Arī šim jautājumam, cerams, drīz būs risinājums.

PAR KONFERENCES TĒMU

Kolēģi, digitalizācija nav pašmērķis. Digitalizācija ir rīks. Rīks kam? Es teiktu, ka tas ir līdzeklis efektivitātei, caurspīdīgumam un kļūdu mazināšanai. Es redzu šos trīs galvenos virzienus, kāpēc digitalizācijai ir nozīme.

Ir divas galvenās aktualitātes, kas satrauc tiesnešu prātus. Pirmā, protams, ir e-lieta, kuras ietekmi uz mūsu darbu jūtam jau pāris gadus. Jāsaka, ka šobrīd Tieslietu padomes retorika šajā jautājuma mainās, jo šajā sistēmā ir būtiski uzlabojumi, salīdzinot ar to, kāda tā bija pašā sākumā. Lai gan e-lietas sākums bija ļoti problemātisks, šodien redzam, ka situācija ir pakāpeniski krietni uzlabojusies. Lielā mērā tas noticis, iesaistoties Tieslietu padomei – padome apkopoja visus trūkumus un prasīja Tiesu administrācijai plānu, kādos termiņos šie trūkumi tiks novērsti, un atskaiti par to novēršanu. Šobrīd jau vairs nevar viennozīmīgi teikt, ka tiesnešu izvairīšanās strādāt ar e-lietu ir saistīta tikai ar e-lietas problēmām. Lai gan visas problēmas nav pilnībā atrisinātas, domāju, ka pretestība e-lietas izmantošanai tehnisku iemeslu dēļ mazinās straujāk nekā neizmantošana nevēlēšanās dēļ. Šobrīd e-lieta tiešām ir sasniegusi tādu līmeni, ka tā jau var kalpot par darba instrumentu pietiekami efektīvi, katrā ziņā ne īpaši lēnāku vai sliktāku kā papīra lieta. Vienīgā problēma, ka joprojām tiesu darbinieku resurss tiek iesaistīts e-lietas dokumentu kopēšanā. Bet arī tas ir risināms jautājums, starp citu, arī tiesu darbinieku koncepcijas kontekstā.

Otra aktualitāte, kura tiek piesaukta un ir jau kļuvusi par tādu kā modernu dažādos kontekstos obligāti piesaucamu fenomenu, ir mākslīgais intelekts. Visi par to runā, bet vai kāds to ir sastapis? Un tam komplektā

arī nu jau visnotaļ apnikušais un nodrāztais jautājums – vai mākslīgais intelekts aizstās tiesnesi. Vai vismaz tiesneša palīgu. Mēģināšu nomierināt.

Pirmkārt, ne viss, kas tiek dēvēts par mākslīgo intelektu, šobrīd par tādu ir uzskatāms. Kāpēc? Jēdziens „intelekts” ietver sevī kā nepieciešamo sastāvdaļu spēju patstāvīgi mācīties un uz tā bāzes patstāvīgi un, galvenais, radoši risināt noteiktas komplicētības pakāpes problēmas. Ja pieliekam vārdu „mākslīgais”, tad principā datoram būtu jāspēj pašam risināt visas problēmas bez cilvēku iejaukšanās. Lielākā daļa no tā, ko šodien apzīmē ar jēdzienu „mākslīgais intelekts”, būtībā ir tikai automatizētas datu apstrādes sistēmas. Jā, tās ir ātrākas, efektīvākas un precīzākas nekā cilvēks, taču pie nosacījuma, ja ir pareizi sagatavoti algoritmi. Te nonākam pie tā, ka vienalga šie tehniskie risinājumi ir atkarīgi no cilvēka, kurš izstrādāja šo algoritmu. Neapgalvoju, ka nav iespējams neko tādu radīt, taču šobrīd vēl nav radīts tāds izstrādājums, kurš būtu pietiekami uzticams informācijas avots, nemaz nerunājot par tādu, kurš varētu radīt jaunas oriģinālas vērtības, pilnībā aizstājot cilvēku.

Otrkārt, uzdrošinos apgalvot, ka mūsu Satversme paredz tiesnešus – cilvēkus, nevis robotus. Tas ir saistīts ar to, ka gan morāle, gan tiesības ir cilvēces produkts. Jā, mēs varam izmantot tehnikas sasniegumus, lai efektīvizētu mūsu darbu, uzlabotu tā kvalitāti. Un tas ir jādara, ciktāl tas ir droši. Bet uzticēt cilvēku likteņu lemsānu mašīnai, kurai nav empātijas, kura nespēj saprast cilvēku emocijas, vajadzības, ilgas – piedodiet, tas man liekas perversi. Kā sauc cilvēku, kuram nav empātijas, kuram nav līdzjūtības? Tā ir psihopāta klīniskā pazīme. Vai jūs uzticētu savu lietu skatīt tiesnesim – psihopātam? Es nē. Cilvēciskais faktors ir ļoti, ļoti būtisks cilvēku sabiedrības konfliktu risināšanā.

Ja vēl ņem vērā to, ka jebkuru cilvēka radītu programmu var ieprogrammēt pasūtītājam vēlamā virzienā, man ir milzīgas bažas un neuzticēšanās mākslīgajam intelektam kā objektīvam un patstāvīgam informācijas avotam. Tiesai ir jābūt objektīvai. Bet kurš var garantēt, ka tas ir objektīvs izstrādājums, nevis izpilda programmētāja uzdevumu paša programmētāja vai kāda cita pasūtītāja interesēs? Visi zinām, ka tur, kur runa ir par lielu naudu, tur vienmēr kādam rodas kārdinājumi iegūt nepamatotas priekšrocības šaubīgos veidos.

Intereses pēc izmēģinot Chat GPT, kas tiek dēvēts par mākslīgo intelektu, esmu sapratis, ka tam ir uzlikti dažādi ierobežojumi, arī zināmi ideoloģiski rāmji. Tā ir programmēšana. Jautājums, vai tiesnesis drīkst paļauties uz izstrādājumu, kuram ir uzlikti kaut kādi rāmji, kas var ievirzīt tiesnesi un attiecīgās lietas izskatīšanu noteiktā virzienā? Tiesnesim taču jābūt neatkarīgam lietas izskatīšanā un jāņem vērā arī pretēji viedokļi. Tātad šis jautājums nav viennozīmīgs, un ir vēl citi jautājumi, piemēram, tiesnešu ētikas jautājums.

Jebkurā gadījumā, kolēģi, mans priekšlikums šobrīd ir tāds, ka strādājam labi, strādājam atbildīgi, sargājam sabiedrības drošību, lai nevienam pat nerodas doma aizstāt mūs ar robotiem!

Vēlreiz paldies par darbu un lai sokas nākamais darba cēliens!

IZDOTS OTRAIS TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS ATZIŅU KRĀJUMS

Tiesnešu ētikas komisijas bijušie un esošie locekļi kopā ar Augstākās tiesas priekšsēdētāju Aigaru Strupišu un tieslietu ministri Inesi Lībiņu-Egneri

Tiesnešu ētikas komisija 12.janvārī prezentēja jauno „Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājumu 2017–2023”. Tas ir turpinājums pirmajam šādam krājumam, kurā bija apkopotas un sistematizētas Tiesnešu ētikas komisijas skaidrojumos un atzinumos izteiktās atziņas no tās izveidošanas 2008.gadā līdz 2016.gadam.

Atverot grāmatu, Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētāja Dace Skrauple uzsvēra: krājuma izdošana apliecina tiesnešu vēlmi augt un pilnveidoties, nevis savas kļūdas un problēmas noslēpt un paturēt tikai savā lokā. Katrs komisijas atzinums un skaidrojums tapis ilgu diskusiju rezultātā, jo Tiesnešu ētikas komisija apzinās, ka tās izteiktās atziņas veido Latvijas tiesu sistēmas ētikas standartu un nosaka turpmāko tiesnešu rīcību un attieksmi dažādās dzīves situācijās.

Publicējam Augstākās tiesas priekšsēdētāja un senatoru uzrunas grāmatas atvēršanas pasākumā.

TIESU VARA SPĒJ TIKT GALĀ AR IZAICINĀJUMIEM UN SAVĀM PROBLĒMĀM

Aigars STRUPIŠS

Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Tiesnešu ētikas komisija izveidojās tiesu sistēmai sarežģītā brīdī, kad sabiedrības uzticēšanos tiesu varai satricināja skandalozas publikācijas par „tiesāšanās ķēķi”. Taču tiesu sistēma prata no šīs situācijas

iziet stiprāka, proti, izveidojot savu pašpārvaldes institūciju – Tiesnešu ētikas komisiju.

Prieks, ka 15 gadu laikā šī komisija ir uzstādījusi tiesnešiem augstus ētikas standartus, kas redzami arī šajā, nu jau otrajā Ētikas komisijas atziņu grāmatā. Tas ir pierādījums, ka tiesu vara spēj tikt galā ar izaicinājumiem un savām problēmām.

Tas, ka tiesu sistēmā ir problēmas, ir skaidrs, jo visi esam cilvēki, un cilvēku sabiedrībā vienmēr būs problēmas. Visiem kādreiz nākas izslimot kādas

slimības. Un Tiesnešu ētikas komisija ir kā dakteris tiesu sistēmai. Ja Tiesnešu disciplinārkolēģiju varētu uzskatīt par ķirurgu, tad Ētikas komisija varētu būt, piemēram, terapeits. Katram sava funkcija. Tiesnešu ētikas komisija izdara to darba daļu, kas nav citiem.

Pats esmu vērsies Tiesnešu ētikas komisijā vairākas reizes ar lūgumu izvērtēt kādu jautājumu vai pārsūtot cilvēku iesniegumus. Reizēm komisija atzinusi, ka man taisnība, reizēm, ka nē, nav tur bijis pārkāpums. Tas ir normāli.

Tā ir tiesību attīstības dialektika: mēs taustām tiesību robežas, noskaidrojam sarkanās līnijas. Nav tā, ka ir viena simtprocentīga patiesība, ko piemērojam visos dzīves gadījumos. Tiesības attīstās caur pielāgošanos

konkrētajam gadījumam, konkrētajai lietai. Tādēļ var būt divi praktiski identiski gadījumi, divi tiesneši, kas tiesas zālē izturējušies identiski, taču vienā gadījumā kaut kādu iemeslu dēļ tiesneša rīcība varētu būt uztverama citādāk nekā otrā situācijā.

Tiesnešu ētikas komisijai uzdevums nav viegls. Tiesnesim, kas strādā pilnu slodzi tiesneša amatā, uzņemties darbu pašpārvaldē ir liels izaicinājums. Par to paldies visiem bijušajiem un esošajiem Tiesnešu ētikas komisijas locekļiem. Tā turpinām, turam augstu ētikas latiņu.

No savas puses centīšos izdarīt visu, lai šī Tiesnešu ētikas grāmata pastāvīgi būtu uz katra tiesneša darba galda.

ĒTIKAS KOMISIJA IR ATTĪSTĪJUSIES PAR VĒRTĪGU TIESU VARAS INSTRUMENTU

Anita KOVALEVSKA

Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētāja
2016.–2018.gadā

Prieks piedalīties šajā nozīmīgajā notikumā, kad ir tapusi un tiek atvērta nu jau otrā grāmata ar Tiesnešu ētikas komisijas skaidrojumiem un atziņām.

Tiesnešu ētikas komisija dzima tiesu varai ne patīkamākajos apstākļos kā reakcija uz skandālu. Bet skatoties, kā komisija tālāk darbojusies, jāsecina, ka tas notikums nav spēcīgi ietekmējis komisijas darbu. Nav tā, ka bija skandāls, mēs kaut kā parādījām, ka darbojamies, un ar to viss beidzās. Jā, tas bija pamudinājums komisijas izveidošanai, bet tālāk Ētikas komisija ir attīstījusies par vērtīgu, noderīgu tiesu varas instrumentu.

Man bija iespēja astoņus gadus būt šīs komisijas sastāvā un divus gadus tās priekšsēdētājas amatā. Tās vienmēr bija ārkārtīgi interesantas diskusijas un situācijas. Ne vienmēr bija viegli nonākt pie rezultāta.

Pat tad, ja iznākums bija skaidrs, vienmēr bija diskusija, kā to labāk pateikt, kā uzrakstīt. Kolēģi bija brīnīšķīgi, un bija prieks strādāt komisijā.

Pēdējos gados man bijusi iespēja vairākās auditorijās runāt ar citu valstu tiesnešiem par ētiku un ētikas sistēmām, un man vienmēr bijis lepnums par to, kāda ir mūsu sistēma. Citās valstīs nav īpaši bieži sastopams, ka ētikas jautājumi ir nodalīti no disciplinārlietām. Tas, ka mūsu sistēmā tā ir, ļauj par ētiku runāt daudz niansētāk. Ir valstis, kur ētikas jautājumi ir tikai tas, kas ir noziedzīgs nodarījums vai disciplinārpārkāpums. Latvijā ētikas jautājumi ir daudz plašāks loks.

Ētikas komisijai ir iespēja un tā cenšas būt tiesnesim atbalsts. Tiesnesis var vērsties komisijā, pirms vēl kas ir noticis. Nav jāgaida notikuma iestāšanās, var vērsties Ētikas komisijā un saņemt kolēģu padomu.

Apsveicu mūs visus ar to, ka jau 15 gadus ir strādājusi Ētikas komisija, ir paveikts vērtīgs darbs, ir izdoti divi krājumi ar atziņām. Novēlu, lai gan tiem, kas šobrīd strādā komisijā, gan tiem, kas būs Ētikas komisijas locekļi vēlāk, aizraujošs, interesants darbs un diskusijas!

NOVĒLU GRĀMATAI LIKTENI TIKT NOBRUŽĀTAI

Dzintra AMERIKA

Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētāja
2019.–2020.gadā

Paldies pasākuma organizētājiem, kas deva man iespēju izteikties šajā pasākumā, kuru, es, starp citu, ļoti gaidīju. Es patiesi domāju, kad tad vienreiz arī mūsu – to, kas darbojušies no 2016. līdz 2020.gadam – atziņas kodificēs grāmatā!

Es šo iespēju izteikties atļaušos izmantot, lai izteiktu novēlējumu jaunajai grāmatai. Un to es mēģināšu darīt juristu vislabākajās tradīcijās, proti, papildot nenoteiktos tiesību jēdzienus ar saturu un piemērojot visas iespējamās interpretācijas metodes.

Visiem it kā ir zināms, ko nozīmē vārds „nobružāts”.

Tas ir kaut kas tāds, kas, ilgi lietojot, varbūt pat nevērīgi, kļuvis nepievilcīgs, neglīts. Tātad šim vārdam ir negatīva pieskaņa. Tomēr vārds „nobružāts”, ja to piepilda ar saturu un turklāt vēl skata kopsakarā ar vārdu „grāmata”, var iegūt arī pavisam citu nozīmi.

Proti, ja mēs skatāmies uz nobružātu grāmatu, tas mums drīzāk izraisa pozitīvas emocijas. Tas mums liek domāt, ka grāmata ir bieži cilāta, šķirstīta un pārlasīta. Un, ja vēl grāmatā ir pasvītrojumi, atzīmes un grāmatzīmes līmlapiņu vai ielocītu stūrīšu veidā, tad tas mums vēl jo vairāk liek domāt, ka grāmatu ir vērts ņemt rokās. Tātad nobružāta grāmata liek mums domāt par tās vērtību un vajadzību: jo nobružātāka tā ir, jo vērtīgāka.

Jā, es runāju arī par tādiem gadījumiem, kad grāmata savu nobružājumu ieguvusi nevērīgas lietošanas rezultātā, piemēram, lasītājam, izrādot savu

neapmierinātību ar grāmatā rakstīto, nesavaldīgi un dusmīgi pāršķirot lapas vai iemetot grāmatu atvilktnē, vai pat metot to pret sienu. Tas tikai nozīmē, ka grāmata izraisījusi emocijas, proti, nav atstājusi vienaldzīgu, jo, kā zināms, vienaldzība ir pats sliktākais, kas var būt. Tā nerada rezultātu, tā nevirza uz priekšu, bet nolemj stagnācijai.

Tātad, kad paskatāmies uz nobružātu grāmatu, varam izdarīt secinājumu, ka tā ir laba grāmata, tajā ir vērtīgas atziņas un padomi. Ja uzmanīgi to lasām, tā mums var palīdzēt izvairīties no nepatīkšanām, izvest cauri neskaidrības likločiem, kā arī dot padomu, kā rīkoties nākotnē.

Ievērojot visu iepriekš minēto, šim jaunajam Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājumam novēlu tieši šādu likteni – tikt nobružātam!

Novēlu, lai katrs tiesnesis saskata šajā grāmatā iespēju augt. Novēlu atcerēties, ka bieži vien viss jaunais izrādās labi aizmirsts vecais, un tādā gadījumā atliek

tikai ieskatīties šajā grāmatā, lai to sev atgādinātu. Novēlu, lai mēs apzinātos, ka tiesnešu ētika patiesi ir ļoti būtisks instruments mūsu rokās, kas, pareizi pielietots, stiprina gan tiesiskumu valstī, gan uzticēšanos tiesu varai.

Kā bijusi Tiesnešu ētikas komisijas locekle un cilvēks, kas arī šodien seko līdzi Tiesnešu ētikas komisijas darbam, varu apliecināt, ka šajā grāmatā ir patiesi vērtīgas atziņas, kas ir balstītas dziļā un skrupulozā pamatojumā un kas savu aktualitāti nezaudēs arī turpmāk. Tāpat kā mēs, pieņemot lēmumus konkrētos jautājumos, meklējam padomu iepriekšējā atziņu krājumā, tāpat arī nākamie Tiesnešu ētikas komisijas sastāvi varēs šajā grāmatā ērti atrast atbildes uz daudziem jautājumiem. Varu apliecināt, ka šīs atziņas ir dzimušas vispusīgās diskusijās un degsmē par tiesiskumu un par tiesu varas kopējo tēlu.

Tāpēc izmantojiet šo grāmatu un ļaujiet tai kalpot kopējam labumam!

LAI VAIRĀK VĒRTĪBU UN ATTĪSTĪBAS KRĀSU!

Dzintra BALTA

Tiesnešu ētikas komisijas pirmā sastāva locekle, viena no pirmā atziņu krājuma sastādītājām

Jaunā Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājuma atvēršanas brīdis dod lielisku iespēju izdarīt divas lietas – paskatīties atpakaļ un paskatīties uz priekšu.

Esot šā brīža vidū, par pagātni jāteic, ka ir labi izdarīts darbs. Un jāatzīst, ka tās lietas, kas ir vissvarīgākās, mēdz būt visgrūtāk pateikt. Tādēļ ļoti novērtēju to darbu, ko, kolēģi, esat izdarījuši!

Paskatoties atpakaļ, man ļoti būtiski ir pieminēt Daci Mitu. Šķiet, ka viņa ir šeit, viņas domas dzīvo jaunajā grāmatā. Personīgi esmu daudz mācījusies no viņas, un tas, ko iemācījos, man palīdz vēl šodien.

Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājumā tiek attīstītas idejas un domas, kuras sāktas veidot

iepriekš. Ir ļoti svarīgi uzsvērt, ka Tiesnešu ētikas komisija risina ne tikai konkrētu pārkāpumu jautājumus, bet var veidot, definēt, attīstīt un pārskatīt tiesu sistēmas vērtības. Ir iespēja, saucot kopā tiesu sistēmai piederīgos, izstrādāt kopīgas plašākā jomā nozīmīgas atziņas. Vēsturiski piemēri tam ir kopīga skaidrojuma veidošana par tiesnešu, advokātu un prokuroru savstarpējo sakarsu, pirmo ar tiesu sistēmas komunikāciju saistīto dokumentu projektu izstrādāšana, Tiesnešu ētikas kodeksa modernizēšana.

Tādējādi Tiesnešu ētikas komisijas varavīksnē ir daudzas dažādas krāsas. Ir tumšās krāsas – ar kurām jārisina sarežģīti jautājumi, bet ir arī košās vērtību un attīstības krāsas. Tās rada kopīgs darbs, kas svarīgs ne tikai tiesu sistēmai, bet arī valstij kopumā.

Līdz ar to esošajiem un nākošajiem Tiesnešu ētikas komisijas locekļiem novēlu – lai ir vairāk šo vērtību un attīstības krāsu!

IZAICINĀJUMI UN IESPĒJAMIE TIESISKIE RISINĀJUMI SAISTĪBĀ AR NEGATĪVĀS ATZĪŠANAS PRASĪBU CIVILPROCESĀ

Reinis ODINŠ

Senāta Civillietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks,
Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

IEVADS

Raksts ir balstīts uz autora veiktu pētījumu „Izaicinājumi un iespējamie tiesiskie risinājumi saistībā ar negatīvās atzīšanas prasību civilprocesā” Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorantūras skolas ietvaros (zinātniskais konsultants prof. Dr. iur. J.Kārklīšs) sadarbībā ar Augstāko tiesu.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29.panta 2.¹daļu Satversmes tiesas lēmumā par tiesvedības izbeigšanu ietvertā apstrīdētās tiesību normas interpretācija ir obligāta visām tiesām. Ar Satversmes tiesas 2020.gada 30.decembra lēmumu „Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2020-08-01” tika atzīts, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 1.pantu un Satversmes 92.pantu ir iespējams celt tiesā negatīvo atzīšanas prasību (turpmāk arī – Satversmes tiesas lēmums). Pirms Satversmes tiesas lēmuma situāciju labi raksturo K.Vaivoda raksts, kurā apkopota Latvijas Senāta prakse.¹ No Satversmes tiesas lēmuma ir skaidrs, ka atzītas tiesības uz negatīvās atzīšanas prasības celšanu, taču strīdīgāks ir jautājums par lēmuma tiesību normu iztulkojuma apjomu un tā saistošo spēku.

Satversmes tiesas lēmums, ar kuru atzītas tiesības uz negatīvu atzīšanas prasību, vērtējams kopumā pozitīvi, taču vienlaikus tas izraisījis neskaidrības par tās priekšnosacījumiem, kā arī abstraktā noregulējuma dēļ atstājis vispārējās jurisdikcijas tiesām daudz darba, lai risinātu jautājumus par negatīvās atzīšanas prasības pierādīšanas un apgalvošanas nastu un kā rīkoties dažādu procesuālo sarežģījumu gadījumā, piemēram, ja procesuālais pretenieks cēlis pretprasību par saistības izpildīšanu. Visi šie jautājumi tiks apskatīti turpmākajās pētījuma nodaļās.

Nemot vērā Satversmes tiesas lēmumā paustās atziņas, kā arī atsaukšanos uz starpkaru perioda praksi un literatūru, tiks izmantota lēmumā minētā literatūra. Tā kā doktrīnā norādīts, ka atzīšanas prasības mūsdienu izpratnē ir ģermāņu tiesību loka, it sevišķi Vācijas, ievedums,² tiks likts uzsvars uz Vācijas tiesu prakses un doktrīnas apskatu, bet nedaudz arī tiks apspriesta informācija no Austrijas un Šveices. Jāņem gan vērā, ka vēsturiski konstatēšanas prasība (*Feststellungsklage*) nav cēlusies no viena konkrēta

tiesību institūta.³ No Šveices informācija tiks apskatīta minimāli, jo tās konstatēšanas prasība būtiski atšķiras⁴ no Austrijas un Vācijas konstatēšanas prasības (*Feststellungsklage*), kā arī Latvijā pazīstamās atzīšanas prasības ar to, ka Šveices likumdevējs ir atteicies no tiesiskās jeb likumīgās intereses kā procesuālā priekšnosacījuma konstatēšanas prasībai, bet tā vietā savā jaunajā civilprocesa likumā izvēlēties ieviest aizsardzības cienīgu interesi (*schutzwürdiges Interesse*) kā priekšnosacījumu prasības celšanai. Līdz ar to autors pētījumā izmantos tiesību salīdzinošo un vēsturisko metodi, kā arī monogrāfisko metodi.

1. SATVERSMES TIESAS LĒMUMA SAISTOŠAIS SPĒKS UN TVĒRUMS, IZTULKOJOT TIESĪBU NORMAS SAISTĪBĀ AR TIESĪBĀM CELT NEGATĪVO ATZĪŠANAS PRASĪBU

Ar Satversmes tiesas 2020.gada 30.decembra lēmumu „Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2020-08-01”⁵ tika atzīts, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 1.pantu un Satversmes 92.pantu ir iespējams celt tiesā negatīvo atzīšanas prasību. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29.panta 2.¹daļu Satversmes tiesas lēmumā par tiesvedības izbeigšanu sniegtā tiesību normas interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību institūcijām (arī tiesām) un amatpersonām, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām.

Civilprocesa likuma 1.panta pirmajā daļā noteikts: „Katrai fiziskajai un juridiskajai personai (turpmāk – persona) ir tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā.” Savukārt Satversmes 92.panta pirmajā teikumā noteikts, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Satversmes tiesa, izvērtējot pieteikumu par Civilprocesa likuma 1.panta pirmās daļas neatbilstību Satversmes 92.panta pirmajam teikumam, ciktāl tā neparedz personas tiesības celt negatīvo atzīšanas prasību, ir norādījusi:

„[...] personas likumiska interese, kuras aizsardzību

¹ Vaivods K. Prejudiciāla negatīvā atzīšanas prasība civilprocesā: judikatūras atziņas. Jurista Vārds 29.10.2019./ Nr.43 (1101).

² Kantors L. Atzīšanas prasība Latvijas civilprocesā. Rīga: izdevniecība „Grāmatrūpnieks”, 1936, 13.–14. lpp.

³ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.122.

⁴ Gessel-Kalinowska vel Kalisz B. The Legal, Real and Converged Interest in Declaratory Relief. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2019, sec. 2.03.

⁵ Satversmes tiesas 2020.gada 30.decembra lēmums „Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2020-08-01”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/319935-par-tiesvedibas-izbeigšanu-lieta-nr-2020-08-01> (aplūkots 19.02.2024.)

prasa nodrošināt Satversmes 92.panta pirmais teikums, ir tikai tāda personas interese, kas ir nesaraujami saistīta ar konkrētās personas subjektīvajām tiesībām. Proti, ar jēdzienu „likumiska interese” ir saprotama personas interese gūt saistošu apstiprinājumu noteiktu tiesisko attiecību pastāvēšanai vai nepastāvēšanai, kā arī to saturam, ja no šāda apstiprinājuma ir atkarīgas tieši šīs personas subjektīvās tiesības vai juridiskie pienākumi. Savukārt personas likumiskās intereses aizsardzību var nodrošināt saistošs apstiprinājums konkrētu tiesisko attiecību pastāvēšanai vai nepastāvēšanai, kā arī to saturam.”⁶

Kā redzams, Satversmes tiesa vispirms norāda, ka likumiskā interese ir nesaraujami saistīta ar personas subjektīvajām tiesībām, proti, ar tādām tiesībām, kas izriet no objektīvajām tiesībām un piemīt personai. Tā ir ļoti abstrakta likumiskās intereses definēšana, bet kā tāda var tikt attaisnota ar nepieciešamību fleksibili piemērot to visām iespējamām situācijām. Taču būtu nepieciešama detalizētāka likumiskās intereses jēdziena apspriešana, kuru šā pētījuma autors iztīrās vēlāk.⁷ Vienlaikus pozitīvi vērtējami tiesas apsvērumi likumiskās intereses definēšanā, norādot, kas nav likumiska interese, proti, personai nav tiesību uz abstraktu tiesību izziņāšanu, uz juridisku atzinumu par abstraktiem tiesību jautājumiem.⁸ Tas saskan arī ar Latvijas Senāta starpkaru perioda tiesu praksi.⁹ Piebilstams gan, ka starpkaru perioda praksei šajā ziņā ir ierobežota loma, jo atšķiras tiesiskais pamats atzišanas prasībām civilprocesā, un primāru lomu spēlē tieši Satversmes tiesas lēmumā interpretētās normas un pats Satversmes tiesas lēmums. Starpkaru perioda prakse var būt auglīgs avots argumentācijas pārņemšanai, kur tā atzīstama par korektu.

Neskaidra ir arī Satversmes tiesas likumiskās intereses definēšana,¹⁰ norādot, ka likumiskās intereses konstatēšanai nepieciešama citu personas tiesisko attiecību atkarība no šī konstatējuma,¹¹ bet, izvērtējot konkrēto pieteikumu Satversmes tiesai, tiek norādīts, ka pietiek tikai ar to, ka potenciāli var tikt nelabvēlīgi ietekmētas šīs personas citas tiesiskās attiecības.¹² Vienubrīd tiesa ir izteikusi stingru nosacījumu, bet reizē otru daudz vieglāk izpildāmu. Otrs ir vieglāk izpildāms, jo nelabvēlīga ietekme var

būt dažāda un dažādas intensitātes. Arī mūsdienu Vācijas tiesību doktrīnā negatīvās atzišanas prasības kontekstā ir norādīts, ka atbildētāja izteikumiem par konstatēšanas prasības prasītāja parādsaistībām jābūt īpaši intensīviem, proti, radot kaitējumu prasītāja kredītreitingam. Vienlaikus, kā norādīts doktrīnā, šādai intensitātei var arī pietikt ar apgalvojumu par naudas prasījumu, kas var būt izteikts pat tikai dažām personām. Jebkurā gadījumā saskaņā ar doktrīnu izteikumam jābūt piemērotam, lai citu palaušanās, ka parādnieks pildīs citas savas saistības, tiek iedragāta. Tikai apstākļi, ka ir ticis kaut kas privāti apgalvots par prasījumu, nevar radīt tiesisko interesi.¹³ Savā veidā līdzīgi, bet pieļāvīgāk, izteikušies arī autori Latvijas tiesību doktrīnā, norādot: „Savukārt, ja kāda persona izvirza apgalvojumu, ka tai ir konkrēts prasījums, tātad saistītības attiecība pret otru personu, tādā gadījumā minētā apgalvojuma adresātam var parādīties tiesiska interese šādu civiltiesisku attiecību atzīt par neesošu. Tiesiskā interese šādos gadījumos var izpausties dažādi. Piemēram, persona uzzina, ka kāda persona, nebūdam kreditors, to nepamatoti ir iekļāvusi publiskā parādnieku datubāzē. Šādas informācijas esamība aizskar personas tiesiskās intereses, jo viņai pasliktinās iespēja nākotnē saņemt aizdevumu uz izdevīgākiem noteikumiem.”¹⁴

Šķietami problemātiski ir arī tas, ka Satversmes tiesas interpretācijā likumiskajā interesē ietilpst arī personas juridiskie pienākumi. Tas ir šķietami nevajadzīgs papildinājums, jo negatīvās atzišanas prasības mērķis ir nevis pašas personas juridiska pienākuma apstiprinājums, bet gan tiesiskās attiecības nepastāvēšana, no kuras izrietētu procesuālā pretinieka tiesības pret prasītāju. Šis Satversmes tiesas papildinājums visdrīzāk saistāms ar to, ka tiesa ir vēlējusies arī ārpus izskatāmā pieteikuma robežām izteikt viedokli par tiesībām prasīt atzīt tiesiskās attiecības pastāvēšanu jeb pozitīvo atzišanas prasību. Konkrētajā lietā Satversmes tiesai bija jāizvērtē normas satversmība gadījumā, kad personai tika liegta tā sauktā negatīvā atzišanas prasība. Kā Satversmes tiesa pati norādījusi savā spriedumā, tā ar tiesību normu interpretāciju attiecībā uz konkrētu gadījumu nodarbojas tikai trīs situācijās, proti, „[...] pirmkārt, ja kāda norma tikai konkrētā interpretācijā atbilst vai neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normām; otrkārt, ja no konkrētu normu interpretācijas ir atkarīgas prasījuma robežas Satversmes tiesas lietā vai personas tiesības iesniegt konkrēto pieteikumu; treškārt, citos gadījumos, kad tas nepieciešams Satversmes tiesas procesa ietvaros (sk. *Satversmes tiesas 2013.gada 7.oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2012-25-01 14.3.punktu*).”¹⁵

Vienlaikus tiesību doktrīnā ir atzīts, ka, noraidot

⁶ Turpat, 12.1.punkts.

⁷ Sk. 2.nodaļu.

⁸ Satversmes tiesas 2020.gada 30.decembra lēmums „Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2020-08-01”, 12.1.punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/319935-par-tiesvedibas-izbeigšanu-lieta-nr-2020-08-01> (aplūkots 19.02.2024.)

⁹ Senāta Civilā kasācijas departamenta 1934.gada 23.novembra spr. Nr.883 Riemera pr. 1. pr. Rīgas pilsētu. Pieejams: Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums „Atzišanas prasība. Starpkaru Senāta prakse un komentāri”. Rīga: 2022, 35.lpp. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2022/CPL_3_p_atzinasanas_prasiba_lidz_1940_11072022.docx

¹⁰ Satversmes tiesas 2020.gada 30.decembra lēmums „Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2020-08-01”, 12.1.punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/319935-par-tiesvedibas-izbeigšanu-lieta-nr-2020-08-01> (aplūkots 19.02.2024.)

¹¹ Turpat.

¹² Turpat, 12.2.punkts.

¹³ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.462.

¹⁴ Kārklīņš J., Brants E. Negatīvā atzišanas prasība civilprocesā. Jurista Vārds 28.03.2017, Nr.13 (967), 25.lpp.

¹⁵ Satversmes tiesas 2020.gada 30.decembra lēmums „Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2020-08-01”, 13.punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/319935-par-tiesvedibas-izbeigšanu-lieta-nr-2020-08-01> (aplūkots 19.02.2024.)

negatīvās atzīšanas prasību, tiek atzīta tiesisko attiecību pastāvēšana.¹⁶ Attiecīgi negatīvās atzīšanas prasības pieļaujamība ir sākumpunkts, lai varētu runāt arī par pozitīvās atzīšanas prasības pieļaujamību, jo tieši tās pieļaujamība risināta Satversmes tiesas lēmumā. Līdz ar to būtu pieticis norādīt uz negatīvās atzīšanas prasības pieļaujamību, nevis apspriest arī pozitīvās atzīšanas prasības jautājumus.

Problemātisks ir arī aspekts, ka Satversmes tiesa likumiskās intereses jēdzienā nav ietvērusi laika aspektu, proti, starpkaru perioda Senāta praksē vairākkārt norādīts, ka atzīšanas prasības pieļaujamas tikai tajos gadījumos, kuros prasītājam ir interese jautājuma visdrīzākā vai tūlītējā izšķiršanā, pirms pretējā puse pielaidusi kādu pārkāpumu.¹⁷ Taču no Satversmes tiesas lēmuma var izsecināt, ka prasība paredz tiesisko attiecību pastāvēšanu vai nepastāvēšanu.¹⁸ Vārds „pastāv” pats par sevi ietver nosacīti laika momentu,¹⁹ proti, tiesiskajai attiecībai jābūt tādai, kura uz sprieduma brīdi pastāv. Jābūt tādai, kas pastāv tagadnē.

Tāpat šķietami ārpus pieteikuma izskatīšanas robežām ir tiesas norāde, ka personai abu prasību gadījumā ir tiesības ne tikai prasīt, vai tiesiskā attiecība pastāv vai nepastāv, bet arī prasīt tiesai izspriest un konstatēt tiesiskās attiecības saturu. Negatīvās atzīšanas prasības gadījumā nav runa par tiesiskās attiecības satura konstatēšanu, bet tikai tiesiskās attiecības nepastāvēšanas konstatējumu. Tiesai drīzāk būtu bijis padziļināti jāvērtē tiesiskās attiecības jēdzienu, kas ļautu arī saprast, ka, konstatējot tiesisko attiecību, tiek konstatēts arī tās saturs pēc būtības. Proti, nav nepieciešams detalizēti norādīt sprieduma rezolutīvajā daļā visas iespējamās tiesības un pienākumus. Piemēram, atzīstot darba tiesisko attiecību pastāvēšanu, pietiek spriedumā norādīt – atzīt darba tiesisko attiecību pastāvēšanu starp personu A, kas pilda autobusa vadītāja pienākumus, kā darba ņēmēju, un personu B kā darba devēju. Arī doktrīnā norādīts, ka tiesiskās attiecības var saturēt lielu skaitu tiesību un pienākumu.²⁰ Tāpēc Satversmes tiesas norādītais drīzāk saprotams kā liekvārdība. Grūtāks uzdevums ir saprast, vai ir runa par tiesiskajām attiecībām, un tas tiks apspriests pētījuma 2.nodaļā. Laba pazīme tam, vai ir runa par

tiesisku attiecību, ir doktrīnā izteiktais sakāmvārds – „tur, kur ir subjektīvās tiesības, tur ir tiesiskās attiecības.”²¹

2. NEGATĪVĀS ATZĪŠANAS PRASĪBAS PRIEKŠNOTEIKUMI

2.1. Negatīvās atzīšanas prasības pieteikumam izvirzāmās prasības

Negatīvās atzīšanas prasības doktrīnā jau sākotnēji tiek raksturotas kā īpašs procesuāla rakstura instruments, kuram nav materiāltiesiska rakstura.²² Kā norāda arī pats vārds „prasība”, nav runa par tiesvedību sevišķajā tiesāšanās kārtībā, bet gan par prasības tiesvedību. Tāpēc negatīvās atzīšanas prasībai pēc analogijas izvirzāmas tādas pašas prasības kā jebkurai prasībai, kurai jāatbilst prasības tiesvedības noteikumiem tās izskatīšanai.

Civilprocesa likuma 128. un 129.pantā noteiktas prasības pieteikumam un kādi dokumenti tam pievienojami. No negatīvās atzīšanas prasības viedokļa ir svarīgi izanalizēt Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 1².punktā un 3.–7.punktā noteiktā ievērošanu, kā arī 129.panta otrajā daļā noteikto par valsts nodevas samaksu. Attiecīgi apspriežami jautājumi par negatīvās atzīšanas prasības pamatu un priekšmetu, kā arī pareizā atbildētāja noteikšanu un prasības pieteikuma prasījumiem nepieciešamo precizitāti, lai tos varētu uzskatīt par negatīvās atzīšanas prasības prasījumiem.

2.1.1. Negatīvās atzīšanas prasības pamats un priekšmets

Tiesību doktrīnā ticis kritizēts uzskats, ka konstatēšanas prasības pamats ir tiesiskās attiecības pastāvēšana vai nepastāvēšana un reizē arī prasītāja tiesiskā interese.²³ Teodors Kaizers (*Theodor Kayser*) norāda, ka pati tiesiskās attiecības konstatēšana, proti, sprieduma rezultāts, nevar būt prasības priekšmets, tāpat kā izpildīšanas prasībās atbildētāja pienākums izpildīt nav prasības priekšmets. Prasības priekšmets viņa ieskatā ir tikai pati par sevi tiesiskās attiecības pastāvēšana vai nepastāvēšana.²⁴ Arī starpkaru perioda literatūrā norādīts, ka negatīvās atzīšanas prasības priekšmets ir tiesisko attiecību nepastāvēšanas atzīšana.²⁵ Ārvalstu doktrīnā norādīts, ka negatīvajā konstatēšanas prasībā, tāpat kā prasībā par saistības izpildīšanu tiesvedības priekšmets ir apgalvots prasījums, kuram esot iestājies izpildes termiņš vai nosacījums. Ja apgrīez lomas otrādi parastajā prasības

¹⁶ Weismann J. Die Feststellungsklage. Bonn: Adolph Marcus, 1879, S.162. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11389832> (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁷ Senāta Civilā kasācijas departamenta 1921.g. 28.apr. spr. Nr.45, Čāces pr. 1. pr. K.Čāče. Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums „Atzīšanas prasība. Starpkaru Senāta prakse un komentāri”. Rīga: 2022, 15.lpp. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2022/CPL_3_p_atzinas_prasiba_ldz_1940_11072022.docx (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁸ Satversmes tiesas 2020.gada 30.decembra lēmums „Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2020-08-01”, 12.1.punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/319935-par-tiesvedibas-izbeigšanu-lieta-nr-2020-08-01> (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁹ Kantors L. Atzīšanas prasība Latvijas civilprocesā. Rīga: izdevniecība „Grāmatrūpnieks”, 1936, 86.lpp.

²⁰ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.243.

²¹ Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker&Humboldt, 1889, S.48. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

²² Kayser Th. Beiträge zur Feststellungsklage. Archiv für die civilistische Praxis, 70. Bd., Heft 3. Mohr Siebeck GmbH & Co. KG (1886), S.457. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11633937> (aplūkots 19.02.2024.)

²³ Turpat, S.465.

²⁴ Turpat, S.470.

²⁵ Kantors L. Atzīšanas prasība Latvijas civilprocesā. Rīga: izdevniecība „Grāmatrūpnieks”, 1936, 45.lpp.

tiesvedībā, tad ir runa par negatīvās konstatēšanas prasības tiesvedību. Attiecīgi prasības priekšmets ir nevis paša prasītāja prasījums, bet gan atbildētāja prasījums, kas tiek procesā apskatīts aizstāvības, nevis uzbrukuma veidā. Piemēram, atbildētājs kā prasītājs izvirzījis prasījumu pret prasītāju 300 vienību apmērā no 10 000 vienībām, proti, cēlis prasību par daļu no prasījuma, bet prasītājs var celt negatīvo konstatēšanas pretprasību par visu prasījumu 10 000 vienību apmērā, lai apspriestu tiesiskās attiecības materiāltiesiskās sekas pilnībā.²⁶ Arī mūsdienu Vācijas tiesību doktrīnā norādīts, ka Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) judikatūrā atzīts, ka konstatēšanas prasības (*Feststellungsklage*) priekšmets ir tiesiskās attiecības pastāvēšana vai nepastāvēšana.²⁷ Iepriekšminētajiem viedokļiem var pievienoties, jo prasības priekšmetam ir pēc savas būtības jāatbilst prasības pieteikumā izteiktajam prasījumam.

Savukārt prasības pamats, kā norādīts Vācijas Impērijas Civilprocesa likumprojekta motīvos par konstatēšanas prasību (*Feststellungsklage*) ieviešanu, ir tie faktiskie apstākļi, no kuriem var izdarīt slēdzienu par tiesiskās attiecības pastāvēšanu vai nepastāvēšanu.²⁸ Teodora Kaisera (*Theodor Kayser*) ieskatā kvalitatīvi konstatēšanas prasības pamats būtībā neatšķiras no prasības par saistības izpildi pamata.²⁹ Konfliktējošs viedoklis ir negatīvās konstatēšanas prasības kontekstā. Tiek pausts uzskats, ka apgalvotās tiesiskās attiecības nepastāvēšana ir nevis prasības pamats, bet gan pašas negatīvās konstatēšanas prasības saturs. Tas tiek izskaidrots ar to, ka prasības pamatam ir jāpastāv no faktiskajiem apstākļiem, bet apgalvojums, ka tiesiskā attiecība nepastāv, nav fakta apgalvojums, bet gan slēdziens par tiesībām, proti, nav iestājušies būtiskie tiesiskās attiecības esībai nepieciešamie faktiskie apstākļi.³⁰ Taču kā kompromiss norādīts, ka fakta apgalvošana ir tad, ja negatīvās konstatēšanas prasības prasītājs atzīst tiesiskās attiecības pastāvēšanu kā tādu, bet norāda uz šīs tiesiskās attiecības spēkā neesību pamatojošiem apstākļiem.³¹ Līdzīgi arī uzskatīja Degenkolbs (*Degenkolb*), norādīdams, ka tiesiskā

interese konstatēšanas prasībā ir tās pamats.³² Tomēr klasiskās negatīvās atzīšanas prasības pamats ir tiesiskā interese par tiesiskās attiecības nepastāvēšanas konstatēšanu, jo tās gadījumā atbildētājam jāapgalvo un jāpierāda, ka: 1) atbildētājs ir nepamatoti atsaucies uz tiesībām pret prasītāju; 2) prasītājs nepiekrīt atbildētāja tiesību esībai; 3) prasītājam ir tiesiska interese visdrīzākā tiesiskās attiecības nepastāvēšanas konstatēšanā.³³

Apkopojot iepriekšminēto, prasības priekšmets ir tiesiskā attiecība, kuras pastāvēšanu apgalvo atbildētājs, bet nepastāvēšanu konstatēt lūdz prasītājs, bet prasības pamats ir tiesiskā interese šīs attiecības pastāvēšanas vai nepastāvēšanas konstatēšanā. Tas pēc būtības atbilst arī šā brīža uzskatiem un tiesu praksei mūsdienu Vācijā.³⁴ Līdz ar to detalizētāk apspriežami likumiskās intereses (tiesiskās intereses) un tiesiskās attiecības jēdzieni.

2.1.1.1. Tiesiskās attiecības jēdziens

Visvieglāk tik abstrakta jēdziena iztīrīšanu ir sākt ar to, kas tas nav. Tiesiskā attiecība nav fakts un arī tiesību nodibinošs fakts, jo konstatēšanas prasības mērķis ir subjektīvu tiesību aizsardzība, nevis pierādīšana un faktu fiksēšana.³⁵ Tiesiskās attiecības nav arī abstraktās jeb objektīvās tiesības.³⁶ Pašsaprotami, ka tiesiskajai attiecībai jābūt civiltiesiska rakstura, jo civilprocesa priekšmets kā tāds saskaņā ar Civilprocesa likuma 1.panta pirmo daļu ir civiltiesisks.

Pievēršoties pozitīvajām tiesisko attiecību definīcijām, ir atzīts, ka viena no mazāk plašajām definīcijām privāttiesiskajām attiecībām ir, ka tās ir dzīvē tiesiski nozīmīgas ar objektīvajām tiesību normām regulētas attiecības starp personu un citu personu vai arī priekšmetiem.³⁷ Citi izsakās plašāk un pareizāk, ka privāttiesiskās attiecības ir tiesiskā saikne starp personām vai arī tiesiski īpaša saikne starp divām vai vairākām personām vai lietu.³⁸ Kopīgais gan

²⁶ Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker&Humboldt, 1889, S.37. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

²⁷ Anders M., Gehle B. Zivilprozessordnung: ZPO mit GVG und anderen Nebengesetzen. Beck'sche Kurz-Kommentare. 81.Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2023, § 256, Rn.12.

²⁸ Kayser Th. Beiträge zur Feststellungsklage. Archiv für die civilistische Praxis, 70. Bd., Heft 3. Mohr Siebeck GmbH&Co. KG (1886), S.470. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11633937> (aplūkots 19.02.2024.)

²⁹ Turpat, S.470.

³⁰ Hamburger H. Die Beweislast bei der negativen Feststellungsklage. München: 1894, S.6. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11634122> (aplūkots 19.02.2024.)

³¹ Turpat, S.7.

³² Degenkolb H. Einlassungszwang und Urteilsnorm: Beiträge zur materiellen Theorie der Klagen insbesondere der Anerkennungsklagen, Leipzig: Breitkopf&Härtel, 1877, S.200. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11358007> (aplūkots 19.02.2024.)

³³ Hamburger H. Die Beweislast bei der negativen Feststellungsklage. München: 1894, S.9. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11634122> (aplūkots 19.02.2024.)

³⁴ Anders M., Gehle B. Zivilprozessordnung: ZPO mit GVG und anderen Nebengesetzen. Beck'sche Kurz-Kommentare. 81.Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2023, § 256, Rn.12, 51.

³⁵ Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker&Humboldt, 1889, S.47-48. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

³⁶ Turpat, S.48.

³⁷ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (Bundesgerichtshof) 2000.gada 19.aprīļa spriedums lietā Nr.XII ZR 332/97. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=22794&pos=0&anz=1> (aplūkots 19.02.2024.)

³⁸ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.240.

visam iepriekšminētajam ir tas, ka materiāltiesiskajai attiecībai jābūt vismaz vienai subjektīvajai tiesībai kā tās konstitutīvajam elementam.³⁹ Citiem vārdiem, tur, kur ir subjektīva tiesība, tur ir tiesiskās attiecības.⁴⁰ Vienlaikus iebilstams pret abām definīcijām, ka tiesiskās attiecības starp lietu un personu nav gluži pareizi teikts, jo attiecības pastāv tikai starp tiesību subjektiem, nevis lietu un personu.⁴¹ Piemēram, īpašuma tiesības ir tikai latentas tiesiskās attiecības, jo to konkretizācijai ir nepieciešama iejaukšanās tajās no ārpusē, lai tās būtu pietiekami konkrētas un varētu tikt sauktas par tiesiskajām attiecībām.⁴² Līdz ar to nevar prasīt atzīt (konstatēt) abstraktas īpašuma tiesības par pastāvošām vai nepastāvošām, jo tās nav tiesiskās attiecības. Tāpat arī nedrīkst abstrakti lūgt atzīt, ka neviens nevar pārkāpt īpašuma tiesības.⁴³ Doktrīnā atzīts, ka spriedumam par tiesisko attiecību un līdz ar to pašai tiesiskajai attiecībai jābūt spējīgai uz tiesisko spēku. Tas nozīmē, ka konstatēšanas prasības (*Feststellungsklage*) tiesiskās attiecības gadījumā tiesiskās attiecības pamatā jābūt vismaz vienai subjektīvajai tiesībai, kas vērsta uz tiesisko seku iestāšanos.⁴⁴

Doktrīnā un Vācijas tiesu praksē ir principiāli (ar izņēmumiem) atzīts, ka nav iespējams celt prasību par pagājušām vai nākotnes tiesiskajām attiecībām. Iemesls, kā noprotoams no iepriekš teiktā, tam ir gluži vienkāršs, jo šādos gadījumos nav runa par tiesiskajām attiecībām, proti, prasījumā aprakstītās „tiesiskās attiecības” nesatur nevienu subjektīvo tiesību.⁴⁵ Vienlaikus Vācijas Federālā Augstākā darba tiesa (*Bundesarbeitsgerichtshof*) ir taisījusi izņēmumu no šiem noteikumiem. Tā ir norādījusi, ka iespējams izņēmuma kārtā celt konstatēšanas prasību arī par pagājušu tiesisko attiecību, ja pastāv iespēja, ka no tās var izrietēt tiesiskās sekas tagadnei vai nākotnei.⁴⁶ Savukārt Austrijas Augstākā tiesa (*Oberster Gerichtshof*) skaidri norādījusi, ka nav iespējama konstatēšanas prasība par nākotnes tiesisko attiecību.⁴⁷ Taču tā arī izdarījusi izņēmumu attiecībā uz nākotnē sagaidāmu

zaudējumu atlīdzināšanas pienākuma konstatēšanu.⁴⁸

Visbeidzot svarīgi atzīmēt, ka gan Austrijas, gan Vācijas judikatūrā vienlīdz norādīts, ka tiesībām vai tiesiskajai attiecībai jāpastāv konstatēšanas prasības celšanas brīdī vai vismaz lietas izskatīšanas pēc būtības pabeigšanas brīdī. Ja iztrūkst tiesiskā attiecība, tad Vācijā tiesa taisīs lēmumu par prasības nepieļaujamību.⁴⁹ Savukārt Austrijas tiesas taisa spriedumu, nevis lēmumu, ja iztrūkst procesuālais priekšnosacījums konstatēšanas prasībai.⁵⁰

Šajā kontekstā norādāms, ka gan doktrīnā,⁵¹ gan starpkaru un mūsdienu Senāta judikatūrā⁵² ir vienots viedoklis, ka gan tiesiskā attiecība, gan likumiskā (tiesiskā) interese ir procesuālie konstatēšanas prasības priekšnosacījumi, kurus tiesām jāpārbauda *ex-officio*. Doktrīnā pausts pamatojums, ka tiesai ir pamats vērtēt šos nosacījumus *ex-officio*, jo tiesiskā interese ir konstatēšanas prasības procesuāla robeža, aiz kuras nevar prasīt tiesai konstatēt tiesisko attiecību. Proti, tās publiski tiesiskās dabas dēļ tiesnesim ir pienākums pārliecināties par to *ex-officio*.⁵³ Skaidrojums par pienākumu pārbaudīt tiesiskās attiecības esību doktrīnā nav sniegts, bet autora ieskatā tas šķietami saistīts ar pašsaprotamu lietu, ka tiesiskā interese tiek skaidrota kopsakarā ar tiesisko attiecību, par kuras pastāvēšanas vai nepastāvēšanas konstatēšanu prasītājam jābūt tiesiskajai interesei.

L.Kantors pamatoti ir norādījis, ka jautājumu par atzīšanas prasības absolūto procesuālo priekšnosacījumu trūkumu var pacelt *ex officio* tiesa visās instancēs, arī Senātā.⁵⁴ Mūsdienu Senāts ir norādījis, ka likumiskās intereses neesība ir pamats taisīt lēmumu par atteikumu pieņemt prasības pieteikumu sakarā ar to, ka prasību cēlusi persona,

³⁹ Turpat, S.240.

⁴⁰ Turpat, S.242–243.

⁴¹ Turpat, S.242–243.

⁴² Turpat, S.242–243.

⁴³ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.249–251.

⁴⁴ Turpat, S.255.

⁴⁵ Turpat, S.272.

⁴⁶ Vācijas Federālās Augstākās darba tiesas (Bundesarbeitsgericht) 2018.gada 16.janvāra spriedums lietā Nr.AZR 312/16, Rn.28. Pieejams: <https://www.bundesarbeitsgericht.de/entscheidung/7-azr-312-16/> (aplūkots 19.02.2024.)

⁴⁷ Austrijas Augstākās tiesas (Oberster Gerichtshof) 2018. gada 30.oktobra lēmums lietā Nr.9Ob61/18p, 1.punkts. Pieejams: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20181030_OGH0002_00900-B00061_18P0000_000&Suchworte=RS0039260 (aplūkots 19.02.2024.)

⁴⁸ Austrijas Augstākās tiesas (Oberster Gerichtshof) 2018.gada 23.februāra spriedums lietā Nr.8Ob138/17b, 1.1.punkts. Pieejams: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20180223_OGH0002_00800-B00138_17B0000_000&Suchworte=RS0132047 (aplūkots 19.02.2024.)

⁴⁹ Anders M., Gehle B. Zivilprozessordnung: ZPO mit GVG und anderen Nebengesetzen. Beck'sche Kurz-Kommentare. 81.Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2023, § 256, Rn.51.

⁵⁰ Austrijas Augstākās tiesas (Oberster Gerichtshof) 2022.gada 22.novembra spriedums lietā Nr.40b169/22i, 4.punkts. Pieejams: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20221122_OGH0002_00400-B00169_22I0000_000&Suchworte=RS0029753 (aplūkots 19.02.2024.)

⁵¹ Kantors L. Atzīšanas prasība Latvijas civilprocesā. Rīga: izdevniecība „Grāmatrūpnieks”, 1936, 38.lpp.; Anders M., Gehle B. Zivilprozessordnung: ZPO mit GVG und anderen Nebengesetzen. Beck'sche Kurz-Kommentare. 81.Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2023, § 256, Rn.51.

⁵² Senāta 2023.gada 4.jūlija lēmums lietā Nr.SKC-719/2023, 7.2.punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/9479> (aplūkots 19.02.2024.)

⁵³ Kayser Th. Beiträge zur Feststellungsklage. Archiv für die civilistische Praxis, 70. Bd., Heft 3. Mohr Siebeck GmbH & Co. KG (1886), S.468. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11633937> (aplūkots 19.02.2024.)

⁵⁴ Kantors L. Atzīšanas prasība Latvijas civilprocesā. Rīga: izdevniecība „Grāmatrūpnieks”, 1936, 40.lpp.

kurai nav prasības tiesības.⁵⁵ Līdz ar to Senāts ir devis priekšroku Vācijas pieejai, kura autora ieskatā ir pamatota, jo pasargā pēc iespējas atbildētāju no nevajadzīgām tiesvedībām. Vienlaikus norādāms, ka arī Vācijā var tikt izdarīts izņēmums no pieļaujamības, izskatot lietu pēc būtības, procesuāli ekonomisku apsvērumu dēļ, lai prasību nevarētu celt atkārtoti.⁵⁶

2.1.1.2. Likumiskās intereses jēdziens

Tāpat kā tas bija ar tiesiskās attiecības jēdzienu, ir zināmas grūtības definēt arī likumiskās (tiesiskās) intereses jēdzienu. Literatūrā pamatā runā par tiesisko interesi (*Rechtsinteresse*). Tas ir ģermāņu tiesību koncepts, kas formulēts 19.gadsimta vēsturiskās skolas pandektistu ietekmē.⁵⁷ Ģermāniskajās tiesībās paredz deklaratīvajām prasībām nepieciešamību pēc tiesiskās intereses, lai aizsargātu tiesas un atbildētāju no nevajadzīgu prāvu plūdiem.⁵⁸ Tiesības nekļūst par procesa dalībnieku saistībā ar to, ka prasītājs vēlas nodrošināties ar formālu tiesas procesu un rīkoties tiesiski, ir daļa no privātautonomijas principa.⁵⁹

Runa ir tieši par tiesisku interesi, kas pats par sevi it kā nozīmē likumīgumu, bet reizē arī kalpo kā robežšķirtnē starp citām interesēm – ekonomiskām, zinātniskām, kulturālām utt.⁶⁰ Jāatzīst, ka pašā Vācijas tiesību doktrīnā un praksē ir laužti šķēpi par to, kas katrā konkrētajā gadījumā ir vai nav tiesiskā interese. Prognozi, ka tas būs sāpīgākais punkts, izteicis jau Ādolfs Vahs (*Adolf Wach*) 19.gadsimtā, jo tiesiskās intereses konstatēšanā jēdziens dod plašu rīcības brīvību tiesai un tāpēc ir pakļauts kazuistikai.⁶¹ Vācijas likumdevējs, reaģējot uz šīm grūtībām, citos procesuālajos likumos, kur arī paredzēta konstatēšanas prasība, to ir ierobežojis ar pamatotu interesi, piemēram, administratīvajā procesā.⁶²

Austrijā tiesiskās intereses jēdziens pārņemts no Vācijas, bet Šveices tiesībās izvēlēts liberālāks ceļš, atsakoties no tiesiskās intereses jēdziena, tā vietā ieviešot aizsardzības cienīgu interesi (*schutzwürdiges*

Interesse).⁶³ Specifiski Šveicē nenoteiktībai jābūt neciešamai prasītājam. Tā analizējama atbilstoši diviem kritērijiem. Nenoteiktība, pirmkārt, ietekmē prasītāja ekonomiskās lemtspējas brīvību, radot nepieciešamību ņemt tās vērā ekonomiskajā bilancē, kas traucē ieguldīšanas darbībām, iegrožojot tām pieejamos līdzekļus, kā arī ietekmē puses kredītreitingu un uzticamību.⁶⁴ Otrkārt, nenoteiktības neciešamībai jābūt tādai, kura neatrisināsies tuvākajā nākotnē. Taču puses ekonomiskā brīvība netiek uzskatīta par neierobežotu, ja nenoteiktība skar tikai vidēji lielu summu kontekstā ar paša prāvnieka turību. Tas ir pretēji tiesiskās intereses pieejai, kurai tiek nodrošināta aizsardzība neatkarīgi no mantiskās vērtības.⁶⁵

Doktrīnā norādīts, ka Vācijas, Austrijas un Šveices konsolidētais ģermāniskais tiesiskās intereses modelis sastāv no šādiem elementiem:

- interesei jābūt tiesiskai, nevis ekonomiskai vai faktiskai;
- pastāv strīds vai neskaidrības starp pusēm;
- nenoteiktība skar konkrētas tiesības vai tiesiskās attiecības, nevis faktus;
- nenoteiktība vairs nav pieņemama pusēm;
- prasītājam ir objektīva, nevis subjektīva interese saņemt konstatējumu;
- konstatējums galīgi atrisinās strīdu;
- nav citu ceļu, kā atrisināt nenoteiktību, it sevišķi, ceļot prasību par saistības izpildi;
- negatīvās konstatēšanas prasības gadījumā prasītāja interese jālīdzsvaro ar atbildētāja interesi netikt iesaistītam civilprocesā konkrētajā brīdī.⁶⁶

Prasītāja tiesiskā interese izriet no prasītāja nedrošības par savu tiesisko stāvokli vai tiesībām.⁶⁷ Tomēr jau Vahs (*Wach*) skaidri norādījis, ka tiesiskā interese nevar būt tas pats, kas tiesiska darījuma interese. Tā nevar būt interese iegūt tiesības vai tiesību priekšrocības, bet gan pasargāt esošo tiesisko stāvokli ar konstatēšanas prasību. Viņa ieskatā saimnieciski apsvērumi gūt neapstrīdamu savu tiesību formalizēšanu nerada tiesisku interesi, jo tiesa nav vieta, kur izvairīties no tiesiskās apgrozības riskiem.⁶⁸ Citiem vārdiem, nepieciešamība pēc lielākas tiesiskās drošības, noteiktības pati par sevi nenodibina konstatēšanas prasību, jo ikvienam civiltiesiskās apgrozības dalībniekam jācieš dabiskais nenoteiktības risks, kas iebūvēts materiāltiesisko

⁵⁵ Senāta 2023.gada 4.jūlija lēmums lietā Nr.SK-719/2023, 7.4.punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/9479> (aplūkots 19.02.2024.)

⁵⁶ Anders M., Gehle B. Zivilprozessordnung: ZPO mit GVG und anderen Nebengesetzen. Beck'sche Kurz-Kommentare. 81.Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2023, § 256, Rn.12.

⁵⁷ Gessel-Kalinowska vel Kalisz B. The Legal, Real and Converged Interest in Declaratory Relief. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2019, sec.2.01.

⁵⁸ Turpat, sec.2.02.

⁵⁹ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.230.

⁶⁰ Gessel-Kalinowska vel Kalisz B. The Legal, Real and Converged Interest in Declaratory Relief. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2019, sec.2.02.

⁶¹ Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker&Humboldt, 1889, S.51. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

⁶² Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.453.

⁶³ Gessel-Kalinowska vel Kalisz B. The Legal, Real and Converged Interest in Declaratory Relief. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2019, sec.2.03.

⁶⁴ Gessel-Kalinowska vel Kalisz B. The Legal, Real and Converged Interest in Declaratory Relief. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2019, sec.2.07.

⁶⁵ Turpat, sec.2.07.

⁶⁶ Turpat, sec.2.15.

⁶⁷ Turpat, sec.2.04.

⁶⁸ Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker&Humboldt, 1889, S.51. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

tiesību normu abstraktajā raksturā un tiesu tiesību normu iztulkojumā. Proti, personai jānes risks par tās rīcības neatbilstību materiālajām tiesību normām.⁶⁹ Turklāt tiesību doktrīnā norādīts, ka nenoteiktībai jārada trūkumus tiesiskajā apgrozībā, proti, neskaidri apgalvojumi par kredīta apdraudēšanu, saimniecisko apgrūtināšanu nav pietiekami – tiem jābūt pamatotiem.⁷⁰

No doktrīnas arī izriet, ka tiesiskajai nenoteiktībai, kas pamato negatīvās konstatēšanas prasības tiesisko interesi, vienmēr jābūt balstītai atbildētāja rīcībā, ar kuru viņš piedēvējis sev tiesības pret potenciālo negatīvās konstatēšanas prasības atbildētāju.⁷¹ Likumsakarīgi Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) judikatūrā vairāku gadu desmitu garumā norādīts, ka briesmas tiesiskajai noteiktībai negatīvās konstatēšanas prasības gadījumā ir tad, ja atbildētājs piedēvējis sev prasījumu pret prasītāju.⁷² Saskaņā ar Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) judikatūru negatīvās konstatēšanas prasības interese visdrīzākā laikā konstatēt tiesiskās attiecības nepastāvēšanu konkrētā gadījumā pastāv, ja atbildētājs atsaucies uz tiesībām pret prasītāju, kas radījušas viņam nenoteiktību tiesiskajā stāvoklī, un ar tiesai prasīto konstatējumu šī nenoteiktība var tikt izbeigta.⁷³ Turklāt saskaņā ar šīs tiesas judikatūru nav svarīgi, vai atbildētājs apgalvo jau īstenojamu prasījumu pret prasītāju. Pietiek ar to, ka atbildētājs šīs tiesības atvasinājis no pastāvošas tiesiskās attiecības, no kuras pie noteiktiem nosacījumiem var rasties prasījums pret potenciālo konstatēšanas prasības prasītāju.⁷⁴ Patstāvīga pierādījumu nodrošināšanas procesa vešana nav atsaukšanās uz tiesībām.⁷⁵ Negatīvās konstatēšanas prasības interesei nav nepieciešams, ka tiek atrisināts viss strīds starp pusēm, bet tikai konstatēšanas pieteikumā

norādītais priekšmets – tiesiskās attiecības.⁷⁶

Lai atbildētājs būtu atsaucies uz tiesībām pret prasītāju, var pietikt ar brīdinājumu prasītājam, kurā izklāstīts prasījums.⁷⁷ Nepietiekama tiesiskajai interesei ir atbildētāja norādīšana uz viņa teorētiskajām tiesībām, kuras viņš vēl pārbaudīs īpašā procedūrā, kā arī viņa paziņojums par prasījuma tiesību esības pārbaudīšanu, lai pārliecinātos, ka pastāv prasījuma tiesības.⁷⁸ Vienlaikus tiesību piedēvēšanai arī nav nepieciešami tiešā veidā izteikti kreditora apgalvojumi. Konstatēšanas interese saskaņā ar Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) judikatūru var pastāvēt, kad prasītājam ir pamats baidīties, ka atbildētājs uz iespējamo tiesību pamata liks nopietnus šķēršļus viņa rīcībai. Šāds pamats ir gadījumos, kad prasītājs pretēji labai ticībai nesniedz no viņa sagaidāmo skaidrojumu par tiesību stāvokli.⁷⁹ Šāda pozīcija, ar kuru atsaucas uz labas ticības principu, ir pamatoti kritizēta doktrīnā kā neatbilstoša, jo labai ticībai nav nekāda sakara ar apdraudējumu, jo nekā nedarīšanā pašā par sevi nav saskatāms tiesību traucējums. Tas, kurš neko nedara, neko netraucē. Citiem vārdiem, nav tāda pienākuma pārtraukt klusēšanu un izteikties par prasītājam interesējošu tiesību jautājumu. Konstatēšanas prasība par klusēšanas pārtraukšanu pēc būtības nav nekas cits kā pieteikums sniegt tiesas atzinumu par abstraktu tiesību jautājumu.⁸⁰ Šo argumentu spēku nemaina arī tas, ka negatīvās atzišanas prasība būtu celta par ilgstošām tiesiskajām attiecībām. Tas, gluži otrādi, var liecināt, ka tiesību traucējumam jābūt pietiekami intensīvam, bet tas pats par sevi nevar būt pamats pienākumam traucēt tiesības.⁸¹ Šveicē pamatoti pastāv uzskats, ka negatīvās konstatēšanas prasība ierauj prasītāju procesā brīdī, kad viņam nav sagatavoti pierādījumi, tāpēc nepieciešama prasītāja un potenciālā atbildētāja interešu līdzsvarošana.⁸² Līdzīgs aicinājums

⁶⁹ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.228–229, 278, 282.

⁷⁰ Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker&Humboldt, 1889, S.58. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

⁷¹ Turpat, S.58.

⁷² Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 2021. gada 22.jūlija spriedums lietā Nr.VII ZR 113/20, Rn.14. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=VII%20ZR%20113/20&nr=122101> (aplūkots 19.02.2024.)

⁷³ Turpat.

⁷⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 2020. gada 12.marta spriedums lietā Nr.I ZR 126/18, Rn.96. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&Sort=12288&nr=106452&pos=25&anz=465> (aplūkots 19.02.2024.)

⁷⁵ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 2018.gada 2.oktobra spriedums lietā Nr.X ZR 62/16. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=X%20ZR%2062/16&nr=89925> (aplūkots 19.02.2024.)

⁷⁶ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 2021. gada 22.jūlija spriedums lietā Nr.VII ZR 113/20, Rn.16. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=VII%20ZR%20113/20&nr=122101> (aplūkots 19.02.2024.)

⁷⁷ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 2020. gada 12.marta spriedums lietā Nr.I ZR 126/18, Rn.96. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&Sort=12288&nr=106452&pos=25&anz=465> (aplūkots 19.02.2024.)

⁷⁸ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 2018. gada 2.oktobra spriedums lietā Nr.X ZR 62/16, Rn.11. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=X%20ZR%2062/16&nr=89925> (aplūkots 19.02.2024.)

⁷⁹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 2008.gada 16.septembra aizmuguriskais spriedums lietā Nr.VI ZR 244/07, Rn.14. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=45969> (aplūkots 19.02.2024.)

⁸⁰ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.461–462.

⁸¹ Turpat, S.462.

⁸² Gessel-Kalinowska vel Kalisz B. The Legal, Real and Converged Interest in Declaratory Relief. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2019, sec.2.10.

izvērtēt abu pušu intereses tiesvedībā ir izteikts arī Vācijas doktrīnā un praksē.⁸³

Tiesiskā nenoteiktība un līdz ar to tiesiskā interese negatīvās konstatēšanas prasībai izzūd, ja atbildētājs atsaucas uz jau celtu prasību par saistības izpildīšanu, kas ir negatīvās konstatēšanas prasības priekšmets, un šo prasību vairs nevar atsaukt,⁸⁴ vai arī prasītājs cēl pretprasību negatīvās konstatēšanas prasības procesā un tā kļuvusi par tādu, no kuras nevar atteikties.⁸⁵ To dažkārt mēdz dēvēt par subsidiaritātes principu, bet doktrīnā to noliedz, paredzot gan pēc būtības, ka priekšroka pret negatīvās konstatēšanas prasību ir prasībai par saistības izpildīšanu. Doktrīnā ir vairāki argumenti par konstatēšanas prasības subsidiāro raksturu iepretim prasības par saistības izpildīšanu neesībai, kuriem šā pētījuma autors var pievienoties:

1) prasība par saistības izpildīšanu un prasība par tiesiskās attiecības pastāvēšanu vai nepastāvēšanu ir patstāvīgas prasības ar dažādiem celšanas priekšnosacījumiem;⁸⁶

2) konstatēšanas prasības subsidiārais raksturs neizriet no procesuālās ekonomijas principa, jo procesuālās politikas apsvērumi par procesu daudzumu nav tiesiskā interese;⁸⁷

3) procesuālajai ekonomijai ir nozīme, noskaidrojot tiesiskās intereses jēdziena saturu, jo likumdevējam, paredzot konstatēšanas prasību, bija jāņem vērā, ka tajā ir valsts iejaukšanās pilsoņa tiesību īstenošanā, un šai iejaukšanās bija jābūt pēc iespējas mazākai;⁸⁸

4) tas, vai dodama priekšroka kādai prasībai, ir vērtējams caur tiesiskās intereses prizmu, nevis primāri caur procesuālās ekonomijas prizmu. Lemšana, kas primāri balstīta uz procesuālās ekonomijas principu, nevis tiesisko interesi, novestu pie patvarības, jo arī metodoloģiski ir neskaidrs, no kura skatupunkta šī ekonomija jāvērtē – tiesas, atbildētāja vai prasītāja.⁸⁹

Tā kā negatīvās atzīšanas prasības subsidiaritāte neeksistē, jārunā par prasītāja izvēles brīvību. Arī starpkaru laika Senāts norādījis, ka prasītājam ir brīvība izvēlēties celt negatoro prasību vai arī

konstatēšanas prasību par īpašuma tiesībām pret konkrētu atbildētāju.⁹⁰ Vienlaikus šie argumenti nav atturējuši Vācijas tiesu praksi no bagātīgas kazuistikas, kura negatīvās konstatēšanas prasības gadījumā ir iespaidīga, bet ievērojami mazāka nekā pozitīvās konstatēšanas prasības gadījumā.

2.1.2. Pareizais atbildētājs (pasīvā legītimācija) negatīvajā atzīšanas prasībā

Konstatēšanas prasībām, kuras vērstas uz saistībtiesiskās attiecības pastāvēšanu vai nepastāvēšanu, pasīvā legītimācija un aktīvā legītimācija izriet no prasītāja apgalvotā prasījuma vai ilgstošās tiesiskās attiecības. Tātad tiesiskās attiecībās dalībnieki materiāltiesiskā izpratnē ir identiski ar tiesiskās attiecības procesuāltiesisko izpratni.⁹¹

Atgādināms, ka atbildētājam objektīvi ir jāuzbrūk prasītāja tiesiskajam stāvoklim, proti, tas jāizskar vai jāapdraud, lai rastos tiesības uz konstatēšanas prasību pret atbildētāju. Ar šo tiesiski nozīmīgo rīcību rodas atbildētāja pasīvā legītimācija.⁹² Vienlaikus pretēji šai atziņai saskaņā ar Vācijas tiesu praksi konstatēt var arī tiesiskās attiecības ar trešajām personām vai arī starp trešajām personām,⁹³ ja pastāv tiesiskā interese arī pret atbildētāju par prasīto konstatējumu. Doktrīnā pamatoti kritizēts, ka tādā gadījumā likts pārlietu liels uzsvars uz tiesisko interesi, lai arī nav tiesiskās attiecības priekšnosacījuma; turklāt tādas prasības pieļaušana ir pretēji konstatēšanas sprieduma būtībai, proti, spriedums ir saistošs tikai pušu starpā, un tikai cits *inter partes* saistošs spriedums rada pretrunīgu spriedumu risku, jo trešās personas arī var tiesāties.⁹⁴ Fakts, ka potenciālais subjekts varētu savas personības dēļ ievērot spriedumu, kas juridiski to nesaista, ir juridiski nebūtisks.⁹⁵ Tā arī Austrijas Augstākā tiesa (*Oberster Gerichtshof*) norādīja – ja, prasot atzīt līguma nepastāvēšanu, pieteikumā netika norādītas visas līguma puses, tad šāda sprieduma likumīgais spēks neattiektos uz nepieaicinātajiem līguma dalībniekiem, tāpēc šādi celtai prasībai trūkst tiesiskās intereses

⁸³ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.417, 419.

⁸⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (Bundesgerichtshof) 2005.gada 21.decembra spriedums lietā Nr.X ZR 17/03. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2005&Seite=1&anz=3103&pos=44> (aplūkots 19.02.2024.)

⁸⁵ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (Bundesgerichtshof) 2013.gada 4.jūlija spriedums lietā Nr.VII ZR 52/12. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=VII%20ZR%2052/12&nr=64824> (aplūkots 19.02.2024.)

⁸⁶ Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker&Humboldt, 1889, S.61. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

⁸⁷ Turpat, S.63; Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.439.

⁸⁸ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.439.

⁸⁹ Turpat.

⁹⁰ Augstākā tiesa. Tiesu prakses apkopojums „Atzīšanas prasība. Starpkaru Senāta prakse un komentāri”, Rīga: 2022.gads, 28. lpp. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2022/CPL_3_p_atzisanas_prasiba_lidz_1940_11072022.docx (aplūkots 19.02.2024.)

⁹¹ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.446.

⁹² Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker&Humboldt, 1889, S.53. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

⁹³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (Bundesgerichtshof) 1990. gada 14.maija spriedums lietā Nr.II ZR 125/89. Pieejams: https://www.prinz.law/urteile/bgh/II_ZR_125-89 (aplūkots 19.02.2024.)

⁹⁴ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.303, 311.

⁹⁵ Turpat, S.484.

priekšnosacījums.⁹⁶ Diemžēl pretēji spriests starpkaru perioda Senāta praksē, norādot, ka prasītājam ir izvēles tiesības celt prasījumu tikai pret vienu no diviem atbildētājiem un tas, ka banka, kas nav lietas dalībniece, ievēros spriedumu, ir sagaidāms.⁹⁷ Tas nav juridiski pamatots arguments, bet gan balstīts gaidās.

Gadījumā, kad traucēts īpašums, pasīvā leģitīmācija konstatēšanas prasībai ir nosakāma atbilstoši tiesiskajai interesei.⁹⁸ Plaši atzīts, ka negatīvā konstatēšanas prasība un negatorā prasība ir ļoti līdzīgas.⁹⁹ Negatoras prasības pasīvi leģitīmētais atbildētājs ir draudētājs jeb traucētājs. Turpretim īpašuma konstatēšanas prasības gadījumā konkretizācija tiek veikta ar tiesiskās intereses jēdzienu. Tāpēc doktrīna tiesiskajās interesēs ne velti runā par radniecību starp nodarīšanu un atkārtotības draudiem, pareizi norādot, ka īpašuma konstatēšanas prasība ir būtībā negatora prasība, jo tās tiesiskās intereses pamatošanai nepieciešama draudoša īpašuma ierobežošana.¹⁰⁰

2.1.3. Negatīvās atzīšanas prasības pieteikuma prasījumu precizitātes pakāpe un prasības pieteikumā izteikto prasījumu iztulkošana

Kā izriet no starpkaru perioda Senāta prakses, ja puses nepareizi nosaukušas prasību par atzīšanas prasību, tas neatsvabina tiesu no pienākuma attiecīgi kvalificēt prasības raksturu pēc prasības prasījuma īstā satura un nozīmes.¹⁰¹ Tas gan nav viegli izdarāms, jo, piemēram, formulējumi var radīt iespaidu par divām prasībām vienlaikus – pozitīvo un negatīvo konstatēšanas prasību. Piemēram, ja ir neskaidrs, vai puses ir izbeigušas aizdevuma līguma tiesiskās attiecības, tad aizdevuma ņēmēja konstatēšanas prasība par visa izpildītā atpakaļ atdošanas pienākuma pastāvēšanu var būt izteikta pozitīvi vai negatīvi, noliedzot prasījumu, kas izriet

no aizdevuma tiesiskajām attiecībām, pastāvēšanu.¹⁰² Vācijas doktrīnā norādīts, ka šādi gadījumi ir jāvērtē kopsakarā ar pieteikumā izklāstītajiem prasības celšanas iemesliem.¹⁰³ Šis noteikums, bez šaubām, ir attiecināms arī uz mūsdienu civilprocesu, jo tas būtībā izriet no *non ultra petita* un *jura novit curia* principiem.

Iespējams, ne tikai lai ievērotu formālās pieteikuma prasības, bet arī lai novērstu potenciālus pārpratumus un nenoteiktību, ko sevī ietver prasījumu iztulkošana, Vācijas tiesību doktrīnā valda viedoklis, ka negatīvās konstatēšanas prasības pieteikumā prasītājam, cik vien iespējams (cik to ļauj atbildētāja apgalvojumi) precīzi un sīki ir jāapraksta apgalvotā prasījuma summa, prasījuma saistība ar konkrētu tiesisko attiecību, kuras nepastāvēšanu vēlas konstatēt, un, protams, arī precīzi jāapraksta tā tiesiskā attiecība, kuras nepastāvēšanu vēlas konstatēt.¹⁰⁴

2.2. Valsts nodeva par negatīvās atzīšanas prasību

Civilprocesa likumā nav *expresis verbis* regulēts valsts nodevas jautājums par negatīvās atzīšanas prasības pieteikuma izskatīšanu. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 5.panta piekto daļu, ja nav likuma, kas regulē strīdīgo attiecību, tiesa piemēro likumu, kurš regulē līdzīgas tiesiskās attiecības, bet, ja tāda likuma nav, vadās pēc tiesību vispārējiem principiem un jēgas. Jau iepriekš šā pētījuma autors izteicies, ka uz negatīvajām konstatēšanas jeb atzīšanas prasībām būtu attiecināmi vispārīgie prasības tiesvedības noteikumiem. Tas sevī ietver arī būtisku jautājumu par to, kāda būtu samaksājamā valsts nodeva par negatīvās atzīšanas prasības pieteikumā pieteiktās tiesiskās attiecības nepastāvēšanu.

Pēc rakstura vistuvākā prasība ir darījuma atzīšana par spēkā neesošu. Šādām prasībām prasības summa tiek noteikta atbilstoši Civilprocesa likuma 35.panta pirmās daļas 11.punktam, proti, valsts nodevas bāze, no kuras aprēķina maksājamo nodevu, ir apstrīdētā darījuma summa. Principiāli tas neatšķiras no Vācijas pieejas, respektīvi, Vācijas Federālā Augstākā tiesa (*Bundesgerichtshof*) ir norādījusi, ka par negatīvajām konstatēšanas prasībām jāmaksā nodeva no prasījuma summas, uz kuru atsaucies atbildētājs, jo veiksmīga sprieduma gadījumā atbildētājs zaudēs tiesības celt prasību par saistības izpildīšanu.¹⁰⁵ Taču gadījumā, ja atbildētāja apgalvotajam prasījumam pret prasītāju nav summas, tad, autora ieskatā, saskaņā ar iepriekš

⁹⁶ Austrijas Augstākās tiesas (Oberster Gerichtshof) 2018.gada 28.februāra spriedums lietā Nr.6 Ob 167/17b, 6.3.punkts. Pieejams: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20180228_OGH0002_00600-B00167_17B0000_000&Suchworte=RS0060058 (aplūkots 19.02.2024.)

⁹⁷ Senāta Civilā kasācijas departamenta 1929.g. 27.febr. spr. Nr.29 Centr. sav. „Konzums” pr. I. pr. Stukuli. Pieejams: Augstākā tiesa. Tiesu prakses apkopojums. Atzīšanas prasība. Starpkaru Senāta prakse un komentāri, 2022.gads, 28.lpp. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2022/CPL_3_p_atzisanas_prasiba_lidz_1940_11072022.docx (aplūkots 19.02.2024.)

⁹⁸ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.428–429.

⁹⁹ Turpat, S.446.

¹⁰⁰ Turpat, S.447.

¹⁰¹ Senāta Civilā kasācijas departamenta 1927.g. 27.okt. spr. pr. 423, Zvanītāja pr. 1. pr. Zemk. min. Pieejams: Augstākā tiesa. Tiesu prakses apkopojums „Atzīšanas prasība. Starpkaru Senāta prakse un komentāri”, Rīga: 2022.gads, 27.lpp. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2022/CPL_3_p_atzisanas_prasiba_lidz_1940_11072022.docx (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁰² Vācijas Federālās Augstākās tiesas (Bundesgerichtshof) 2017.gada 21.februāra aizmuguriskais spriedums lietā Nr.XI ZR 467/15. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&Sort=12288&nr=78175&pos=16&anz=540> (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁰³ Anders M., Gehle B. Zivilprozessordnung: ZPO mit GVG und anderen Nebengesetzen. Beck'sche Kurz-Kommentare. 81.Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2023, § 256,Rn.34.

¹⁰⁴ Musielak, H.-J., Voit W. Zivilprozessordnung (ZPO) mit Gerichtsverfassungsgesetz Kommentar. 20.Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2023, § 256, Rn.36.

¹⁰⁵ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (Bundesgerichtshof) 1997.gada 25.februāra lēmums lietā Nr.XI ZB 3/97. Pieejams: https://www.prinz.law/urteile/bgh/XI_ZB_3-97 (aplūkots 19.02.2024.)

paustajām analogijām jāiedomājas, ka prasību par piespriešanu vai tiesību pārgrozīšanu būtu cēlis atbildētājs, kāda būtu viņam nosakāmā prasības summa, no kuras būtu jāaprēķina valsts nodeva. Varētu izteikt pretargumentus, ka atzišanas jeb konstatēšanas prasības ir mazāk vērtīgas un tāpēc vajadzētu tām noteikt mazāku valsts nodevu, piemēram, tādu pašu nodevu kā par citām prasībām, kam nav mantiska rakstura vai kas nav jānovērtē, t.i., 70 *euro*. Taču tas būtu maldīgs priekšstats, jo konstatēšanas prasība ir patstāvīgs prasības veids un tā nav mazāk vērtīga kā citas prasības. Atkarībā no apstākļiem tā var būt pat vērtīgāka nekā izpildījuma piespriešanas prasība. Doktrīnā šajā sakarā tiek norādīts, ka, piemēram, tā var būt vērtīgāka par prasību, ar kuru lūdz pārtraukt konkrētu tiesību traucējumu, jo to iespējams celt pirms materiāltiesisko prasījumu rašanās, un ar sprieduma likumīgo spēku aptver arī konstatējumu par īpašuma tiesībām, ne tikai materiāltiesisko prasījumu par traucējuma pārtraukšanu.¹⁰⁶ Pārāk mazas nodevas noteikšana palielina risku, ka atbildētāja privātautonomija tiek aizskarta, liekot viņam iesaistīties nevajadzīgos tiesu procesos, jo valsts nodevai ir arī rīcības kontroles funkcija, kas var atturēt no konkrētas rīcības.¹⁰⁷ Vienlaikus analogijas piemērošana nav ideāls risinājums, jo tas neļauj visās situācijās piekopt samērīgu, vienveidīgu un niansētu valsts nodevas piemērošanu atzišanas prasībām. Līdz ar to būtu ieteicams veikt grozījumus Civilprocesa likumā par valsts nodevu atzišanas prasībām atbilstoši tiesībpolitiskajiem mērķiem, lai nodrošinātu pietiekami efektīvu aizsardzību.

3. APGALVOŠANAS UN PIERĀDĪŠANAS NASTA NEGATĪVĀJĀM ATZIŠANAS PRASĪBĀM

Senākā vācu tiesību doktrīnā norādīts, ka konstatēšanas prasībām paliek nemainīga vispārīgā pierādīšanas nasta.¹⁰⁸ Tas atbilst Vācijas Impērijas Civilprocesa likumprojekta motīvos norādītajam, ka ar konstatēšanas prasības ieviešanu nekas nemainās pierādīšanas nastas sadalījumā.¹⁰⁹ Līdz ar to negatīvās konstatēšanas prasības pierādīšanas nasta nav jāmeklē procesa likumā, jo pierādīšanas nasta ir materiālo tiesību jautājums.¹¹⁰

Ja negatīvā konstatēšanas prasība ir balstīta uz tiesiskās attiecības pastāvēšanas noliegšanu, tad šīs tiesiskās attiecības pastāvēšana ir jāpierāda

atbildētājam.¹¹¹ Vienlaikus, ja prasītāja tiesiskās attiecības pastāvēšanas noliegšana balstīta uz ierunām, tad šie ierunu fakti jāpierāda prasītājam, kas cēlis negatīvo konstatēšanas prasību. Interesi pamatojošie fakti neatkarīgi no konstatēšanas prasības veida vienmēr jāpierāda prasītājam.¹¹²

Iepriekšminētais mūsdienās tiek formulēts līdzīgi, proti, prasītājam ir apgalvošanas un pierādīšanas nasta par prasības pieļaujamības priekšnosacījumiem, bet par nepieļaujamības kritērijiem nasta ir atbildētājam, piemēram, cita iesākta lieta un citi iebildumi, kuri jāņem vērā tikai pēc iebildumu izteikšanas.¹¹³ Negatīvās konstatēšanas prasībā pušu lomas ir apgrieztas, proti, uzbrucējs ir parādnieks.¹¹⁴ Arī šajā gadījumā darbojas vispārīgie pamatnoteikumi, ka katrai pusei ir jāapgalvo un nepieciešamības gadījumā jāpierāda viņai izdevīgos faktus, ar kuriem prasījums nodibinās, saglabājas vai arī izbeidzas.¹¹⁵ Prasītājam negatīvās atzišanas prasības gadījumā ir apgalvošanas un pierādīšanas nasta par viņa izteiktajiem iebildumiem.¹¹⁶ Tas pats attiecas uz gadījumu, kad viņam izņēmuma gadījumā ir jāapstrīd prasījums. Atbildētājam savs prasījums tā pilnā apmērā ir jāizklāsta un jāpierāda. Ja viņš to nespēj, tad negatīvā konstatēšanas prasība būs veiksmīga.¹¹⁷

Kopumā, ņemot vērā jaunāko doktrīnu un tiesu praksi Vācijā, nemainīgi trāpīgs ir 19.gadsimta nogalē norādītais, ka savā veidā negatīvās atzišanas prasības procesa puses nonāk tādā stāvoklī, kādā tās būtu iespējamā nākotnes procesā, proti, pozitīvas konstatēšanas prasības gadījumā prasītājam jāapgalvo un jāpierāda nākotnes procesa prasījuma faktiskie apstākļi. Savukārt negatīvās konstatēšanas prasības gadījumā prasītājs apgalvo vai nu tiesību kavējošos, vai atceļošus apstākļus par prasījumu, kurus tam ir jāpierāda, vai arī gluži vienkārši noraida atbildētāja prasījuma rašanās faktus, un to nepastāvēšana jāpierāda procesuālajam pretiniekam.¹¹⁸

¹⁰⁶ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.491–492.

¹⁰⁷ Senāta Civillietu departamenta senatoru kopsapulces 2020.gada 28.janvāra lēmums, 1.punkts. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesnesu_kopsapulcu_lemumi/CLD_28_01_2020_kopsapulces%20lemums.pdf (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁰⁸ Weismann J. Die Feststellungsklage. Bonn: Adolph Marcus, 1879, S.164. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11389832> (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁰⁹ Wendt O. Die Beweislast bei der negativen Feststellungsklage. Archiv für die civilistische Praxis, 1886, 70. Bd., Heft 1, S.2. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11633937> (aplūkots 19.02.2024.)

¹¹⁰ Turpat, S.2.

¹¹¹ Weismann J. Die Feststellungsklage. Bonn: Adolph Marcus, 1879, S.164. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11389832> (aplūkots 19.02.2024.)

¹¹² Turpat.

¹¹³ Anders M., Gehle B. Zivilprozessordnung: ZPO mit GVG und anderen Nebengesetzen. Beck'sche Kurz-Kommentare. 81.Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2023, § 256, Rn.54.

¹¹⁴ Turpat.

¹¹⁵ Vācijas Federālās Augstākās darba tiesas (Bundesarbeitsgerichtshof) 2020.gada 11.jūnija spriedums lietā Nr.2 AZR 442/19, Rn.60. Pieejams: <https://www.bundesarbeitsgericht.de/entscheidung/2-azr-442-19/> (aplūkots 19.02.2024.)

¹¹⁶ Anders M., Gehle B. Zivilprozessordnung: ZPO mit GVG und anderen Nebengesetzen. Beck'sche Kurz-Kommentare. 81.Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2023, § 256, Rn.54.

¹¹⁷ Turpat.

¹¹⁸ Hamburger H. Die Beweislast bei der negativen Feststellungsklage. München: 1894, S.35. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11634122> (aplūkots 19.02.2024.)

4. PROCESUĀLIE SAREŽĢĪJUMI NEGATĪVĀS ATZĪŠANAS PRASĪBAS GADĪJUMĀ

4.1. Pozitīvas atzīšanas pretprasības iespējamība

Šis jautājums jau pareizi risināts starpkaru perioda doktrīnā, kas tādas neatzina, jo tā kā prasītājs cenšas pierādīt juridiskas attiecības nepastāvēšanu, bet atbildētājs – juridiskas attiecības pastāvēšanu, tad pretprasības priekšmets būtībā atbilstu atbildētāja negatīvas atzīšanas prasības priekšmetam. Tas novestu pie ievērojamas vilcināšanas, jo ļautu izdarīt tālejošu secinājumu, ka jebkuru iebildumu vai ierunu var izteikt pretprasības formā. Līdz ar to nav pieļaujama pozitīva atzīšanas pretprasība pret negatīvo atzīšanas prasību.¹¹⁹

4.2. Izpildīšanas pretprasība negatīvās atzīšanas prasības procesā

Jau iepriekšminētajā starpkaru perioda doktrīnā pēc būtības atzīts, ka vienīgā iespējamā pretprasība pret negatīvo atzīšanas prasību ir prasība par saistības izpildīšanas piespriešanu. Tur gan arī norādīts, ka pēc pretprasības celšanas gan negatīvo atzīšanas prasību, gan pretprasību varot izskatīt vienkopus.¹²⁰ Minētajai pozīcijai var piekrist, bet ar atrunu, ka pretprasības, kas vērsta uz saistības izpildīšanu, gadījumā, ja sakrīt negatīvās atzīšanas prasības priekšmets ar šīs prasības priekšmetu, eventuāli, pabeidzot lietas izskatīšanu pēc būtības, kad saskaņā ar Civilprocesa likuma 164.panta septīto daļu vairs nevar atteikties no pretprasības, būtu jārunā par negatīvās atzīšanas prasītāja tiesiskās intereses zudumu un līdz ar to negatīvās atzīšanas prasības nepieļaujamību, jo tiesiskā interese ir nepieciešams priekšnosacījums sprieduma par negatīvo atzīšanas prasību taisīšanai. Šāda viedokļa pareizību apstiprina arī ārvalstu doktrīnā norādītais, ka pēc konstatēšanas prasības celta prasība par saistības izpildīšanu var izbeigt prasītāja konstatēšanas interesi tikai tad, ja abpusējie prasījumi tiek galīgi konstatēti.¹²¹ Attiecībā uz materiāliem, kas ievākti lietā saistībā ar negatīvo atzīšanas prasību, doktrīnā norādīts, ka tie paliek kā materiāls sprieduma taisīšanai ar izpildīšanas prasījuma apmierināšanu vai noraidīšanu. Pēc pretprasības iesniegšanas negatīvās atzīšanas prasības pieteikumā norādītie apstākļi pārkvalificējas par iebildumiem pret prasības par saistības izpildīšanu apmierināšanu.¹²²

4.3. Negatīvās atzīšanas prasības apvienošanas pieļaujamība ar izpildīšanas prasību

Vācijas tiesību doktrīnā atzīts, ka tas, kurš prasa konstatējumu, ka viņam vairs nav izpildāmu saistību, var to apvienot ar prasību par iepriekš izpildītā

atdošanu.¹²³ Tas pēc būtības ir pareizi, ja, piemēram, pirms negatīvās atzīšanas prasības celšanas prāvnieks būtu daļēji apmierinājis, bet pēc tam cēlis negatīvās atzīšanas prasību kopā ar prasību par netaisni iedzīvotā piedzīšanu. Jāpiebilst, ka pašsaprotami prasībai par netaisni iedzīvotā piedzīšanu ir jāievēro tās materiāltiesiskie pamati, lai to apmierinātu. Tiesa, kas izskatīs abas prasības, netaisnās iedzīvošanās prasību nevarēs apmierināt uz tā pamata, kas apmierina negatīvās atzīšanas prasību. Tas būtu paradokss. Tāpat arī, ja prasības izskatītu vienu pēc otras, tad negatīvās atzīšanas prasība nevarētu kalpot kā netaisni iedzīvotā piedzīšanas pamats. Negatīvās atzīšanas prasības priekšmets var būt tikai tādas tiesiskās attiecības, kuras atbildētājs apgalvo kā savas, bet tas nozīmē, ka daļēji apmierināta apgalvota prasījuma gadījumā netiks izvirzīts prasījums agrākā apmērā.

4.4. Noilgums un negatīvā atzīšanas prasība

Vispirms norādāms, ka, neatkarīgi no formas, konstatēšanas prasības jeb atzīšanas prasības nav pakļautas noilgumam, jo tām ir procesuāls raksturs un to pamatā nav materiāltiesisks prasījums, kas varētu noilgt un izbeigt materiāltiesisku saistību.¹²⁴ Turklāt, kā norādīts doktrīnā, pat neskatoties uz iztrūkstošo prasījumu, noilgums būtu pretējs paša tiesību institūta jēgai – ierobežotā laikā konstatēt tiesiskās attiecības pastāvēšanu vai nepastāvēšanu.¹²⁵

Vācijā ar negatīvās konstatēšanas prasības celšanu vai atbildētāja aizsardzību pret šādu prasību noilgums netiek pārtraukts, jo negatīvās konstatēšanas prasības laikā izteikta aizsardzība nav aktīva prasījuma īstenošana saskaņā ar Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) judikatūru.¹²⁶ Tas atbilstu arī šā brīža Senāta judikatūrai, kurā norādīts, ka Civillikuma 1905.panta izpratnē kreditoram aktīvi jārikojas, veicot tādas darbības, kas liecina, ka viņš attiecīgajā tiesību normā noteiktā noilguma laikā paziņojis parādniekam savu gribu saņemt pārkāptas, taču starp pusēm joprojām pastāvošas saistības izpildījumu.¹²⁷ Aizsargāšanās no prasības nav aktīva rīcība, bet pasīva reaģēšana. Līdz ar to arī Latvijas tiesībās būtu atzīstams, ka aizsargājoties pret negatīvu atzīšanas prasību, netiek pārtraukts materiāltiesiskā prasījuma par saistības izpildi noilgums.

¹²³ Musielak, H.-J., Voit W. Zivilprozessordnung (ZPO) mit Gerichtsverfassungsgesetz Kommentar. 20.Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2023, § 256, Rn.16a.

¹²⁴ Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker&Humboldt, 1889, S.33. Pieejams: <https://books.google.lv/books?i-d=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

¹²⁵ Turpat.

¹²⁶ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 2012.gada 15.augusta spriedums lietā Nr.XII ZR 86/11. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=61784&pos=0&anz=1> (aplūkots 19.02.2024.)

¹²⁷ Senāta 2020.gada 3.decembra spriedums lietā Nr.SK-12/2020, 9.1.punkts. Pieejams: <https://at.gov.lv/downloadlawfile/6948> (aplūkots 19.02.2024.)

¹¹⁹ Kantors L. Atzīšanas prasība Latvijas civilprocesā. Rīga: izdevniecība „Grāmatrūpnieks”, 1936, 65.lpp.

¹²⁰ Turpat.

¹²¹ Otte K. Umfassende Streitentscheidung durch Beachtung von Sachzusammenhängen. Gerechtigkeit durch Verfahrensabstimmung. Tübingen: Mohr Siebeck, 1998, S.332.

¹²² Weismann J. Die Feststellungsklage. Bonn: Adolph Marcus, 1879, S.164. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/de-tails:bsb11389832> (aplūkots 19.02.2024.).

4.5. Aizmugurisks spriedums par negatīvo atzīšanas prasību

Vācijas tiesību doktrīnā norādīts, ka tiesiskās intereses publiski tiesiskās dabas dēļ tiesnesim *ex officio* ir jāpārbauda likumīgā interese kā priekšnosacījums prasītāja lūgumam. Turklāt ne tikai sākumā, bet arī jebkurā procesa stadijā, jo arī sprieduma taisīšanas brīdī tiesiskā interese prasības apmierināšanai nepieciešama ne mazāk kā prasības celšanas brīdī. Ja nav tiesiskās intereses, tad nevar tikt taisīts aizmugurisks spriedums.¹²⁸ Starpkaru perioda doktrīnā netieši atzīts, ka par atzīšanas prasību var taisīt aizmugurisku spriedumu.¹²⁹

Civilprocesa likuma 208.¹panta otrajā daļā noteikts, ka aizmugurisku spriedumu tiesa taisa, pamatojoties uz prasītāja paskaidrojumiem un lietā esošajiem materiāliem, ja tiesa tos atzīst par pietiekamiem strīda izšķiršanai. Savukārt Civilprocesa likuma 208.¹panta trešās daļas 1.punktā ir noteikts, ka aizmugurisku spriedumu nevar taisīt lietās, kuras nevar izbeigt ar izlīgumu. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 226.panta otro daļu izlīgums pieļaujams jebkurā civiltiesiskā strīdā, izņemot šajā likumā paredzētos gadījumus. Starp tiem nav minētas atzīšanas prasības. Vahs (*Wach*) uzskatīja, ka konstatēšanas prasības tiesvedība nav materiālo tiesību jautājums un līdz ar to šķīrējtiesas priekšmets, par ko puses varētu vienoties.¹³⁰ Līdzīgi būtu arī atzīstams, ka arī šajos gadījumos nevar izbeigt tiesvedību ar izlīgumu, jo paša procesa jēga ir panākt ar sprieduma likumīgo spēku neapgāzamu konstatējumu par tiesisko stāvokli. Vienlaikus tas novestu arī pie absurdas situācijas, ka atbildētājs varētu ignorēt tiesvedību un ievērojami paildzināt tiesvedības procesu. Līdz ar to, ja var piekrist Vaha (*Wach*) argumentam, būtu nepieciešami grozījumi Civilprocesa likumā, kas paredzētu, ka tiesa var taisīt aizmugurisku spriedumu arī atzīšanas jeb konstatēšanas prasībās.

5. TIESAS NOLĒMUMS PAR NEGATĪVĀS ATZĪŠANAS PRASĪBU

5.1. Tiesas lēmuma likumīgā spēka tvērums

Doktrīnā norādīts, ka procesuāls lēmums, ar kuru netika ierosināta tiesvedība par negatīvo atzīšanas prasību, nav šķērslis jaunas konstatēšanas prasības celšanai, ja mainījušies apstākļi un priekšnosacījumi ir izpildījušies, piemēram, vēlāk radusies tiesiskā interese.¹³¹ Tam var piekrist, jo laika gaitā apstākļi var pārgrozīties tā, ka būs iespējams celt atzīšanas prasību

no jauna, jo būs apstākļi, kas pamatos procesuālos priekšnosacījumus. Katrā ziņā pieteikuma atraidīšana neaplicina, ka tiesiskās attiecības pastāv, bet gan to, ka netika konstatēti procesuālie priekšnosacījumi prasības celšanai.

5.2. Tiesas sprieduma likumīgā spēka tvērums

Sprieduma rezultātā nepastarpināti ar sprieduma likumīgā spēka tiesiskajām sekām tiek sasniegta prasītāja tiesiskā interese.¹³² Sprieduma materiāla tiesiskā spēka jēga ir aizsargāt konstatētās subjektīvās tiesības no apšaubīšanas nākotnē. Taču precizējams, ka stājas spēkā nevis abstraktais tiesību jautājuma novērtējums, bet gan atbilstošās tiesību normas tiesiskās sekas, kas atrastas attiecīgajam dzīves gadījumam.¹³³ Turklāt jāņem vērā, ka šim spriedumam par trešo personu attiecībā materiāltiesiskais spēks ir tikai attiecībā uz konstatēšanas procesa dalībniekiem.¹³⁴

Konstatēšanas spriedums pretēji piespriešanas spriedumam neiedarbojas tieši uz personas gribu, bet tikai netieši iedarbojas uz to ar sprieduma pozitīvo likumīgo spēku kā pamats nākotnes prasījumiem, nākotnes spriedumiem.¹³⁵ Tiesiskās intereses apmierinājums tiek tieši panākts ar pašu konstatēšanas spriedumu, proti, šī sprieduma pozitīvo likumīgo spēku, un ar neko vairāk. Būtu nepareizi piedēvēt spriedumam atzīšanu (gribas izteikumu) no atbildētāja puses, jo tad nevar nošķirt sprieduma tiesiskās sekas un kur īstenībā personas griba tiek papildināta ar spriedumu. Iedomātā gribas izteikuma darbība sakristu ar sprieduma pozitīvo likumīgo spēku. Citiem vārdiem, konstatēšanas spriedums nesatur gribas izteikuma papildinājumu.¹³⁶

Saskaņā ar Vācijas izpratni materiāli tiesiskais spēks ne tikai izslēdz nolēmumus par lietu ar identisku strīda priekšmetu, bet praktiski nozīmīgāka konstatēšanas prasībai ir ar likumīgu spēku konstatētās tiesiskās sekas – prejudiciālitate. Proti, tā ir būtiska tiesību normas sastāva pazīmes konstatēšanai, kas pamato citu prasījumu kādā nākotnes procesā.¹³⁷

Likumdevējs Vācijā ciešāk noteicis tiesas sprieduma spēkā esību, nosakot, ka stājas spēkā tikai rezolutīvā daļa par izspriesto prasījumu, tādējādi nodrošinot pusēm tiesisko skaidrību, kas ar spriedumu stājas spēkā.¹³⁸ Pirms tam Vācijas zemēs valdīja dažādi uzskati un viens no tiem bija Savinjī (*Savigny*) teorija, ka stājas spēkā arī sprieduma motīvu daļas būtiskie argumenti,

¹²⁸ Kayser Th. Beiträge zur Feststellungsklage. Archiv für die civilistische Praxis, 70. Bd., Heft 3. Mohr Siebeck GmbH & Co. KG (1886), S.468. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11633937> (aplūkots 19.02.2024.)

¹²⁹ Kantors L. Atzīšanas prasība Latvijas civilprocesā. Rīga: izdevniecība „Grāmatrūpnieks”, 1936, 97.lpp.

¹³⁰ Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker & Humboldt, 1889, S.52. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

¹³¹ Anders M., Gehle B. Zivilprozessordnung: ZPO mit GVG und anderen Nebengesetzen. Beck'sche Kurz-Kommentare. 81.Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2023, § 256, Rn.56.

¹³² Wach A. Der Feststellungsanspruch. Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch. Leipzig: Verlag von Duncker & Humboldt 1889, S.54. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=YuoNMQAACAAJ&hl=lv&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (aplūkots 19.02.2024.)

¹³³ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.213.

¹³⁴ Turpat, S.311.

¹³⁵ Weismann J. Die Feststellungsklage. Bonn: Adolph Marcus, 1879, S.116. Pieejams: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11389832> (aplūkots 19.02.2024.)

¹³⁶ Turpat, S.150–151.

¹³⁷ Jacobs M. Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, S.198.

¹³⁸ Turpat, S.202, 222.

kuriem ir sakars ar rezolutīvo daļu.¹³⁹ Doktrīnā norādīts, ka konstatēšanas prasībai ir kompensējošs, pat papildinošs elements sprieduma likumīgā spēka izpratnei, jo palīdz nosegt to daļu no jautājumiem, par kuriem spriedums piespriešanas prasībā nestājas spēkā. Proti, konstatēšanas prasības konstatējums par tiesiskās attiecības (arī prasījuma) pastāvēšanu stājas likumīgā spēkā.¹⁴⁰ Būtībā ar atzīšanas prasību atgriešanos mūsdienu Latvijas civilprocesa tiesību praksē runa ir arī par iespējamu skatupunkta maiņu par to, vai tiešām spriedumos, ar ko piespriež saistību izpildi, izņēmuma gadījumos stājas spēkā arī motīvu daļa.¹⁴¹

Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) judikatūrā atzīts, ka, ja tiek apmierināta negatīvās konstatēšanas prasība, proti, tiek konstatēts, ka tiesiskās attiecības nepastāv, tad pēc šāda sprieduma likumīgā spēkā stāšanās atbildētājs nevar vairs īstenot prasījumus no šīs tiesiskās attiecības. Turpretim, ja prasību noraida, tad atzīstams, ka strīdīgās tiesiskās attiecības pastāv.¹⁴² Turklāt atzīts, ja strīdīgais prasījums nebija izteikts noteiktā apmērā, tad noraidošais spriedums apstiprina prasījuma pastāvēšanu kā tādu.¹⁴³ Spriedums, ar kuru noraidīta negatīvā konstatēšanas prasība, atbilst tāda sprieduma likumīgajam spēkam, ar kuru tiktu prasīts pretējais, proti, konstatēta tiesiskā attiecība; pat tad, ja spriedums balstīts uz nepareizu pierādīšanas nastas sadali.¹⁴⁴

5.3. Negatīvas atzīšanas prasības apmierināšanas daļā pieļaujamība

L.Kantors ir norādījis, ka negatīvu atzīšanas prasību iespējams apmierināt tikai pēc visu vai neko principa, proti, ja kaut daļa atbildētāja iebildumu ir pamatota, tas nozīmē, ka kaut kādas attiecības starp pusēm pastāv un tātad negatīvai atzīšanas prasībai vairs nav vietas.¹⁴⁵ Tā ne vienmēr ir atbilstoša pieeja, jo attiecībā uz prasījumiem, kuriem bijusi noteikta summa, būtu visai dīvaini noraidīt pilnīgi visu negatīvās atzīšanas prasību par tiesiskās attiecības pastāvēšanu, ja iebildums kaut par 1 *euro* saistības pastāvēšanu uz 10 000 *euro* saistības nepastāvēšanas fona būtu pamatots. Tā arī Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*)

judikatūrā norādīts, ka visu atbildētāju prasījumu negatīvā konstatēšanas prasība nedrīkst tikt noraidīta pilnā apmērā, ja tikai viens no atbildētāja prasījumiem ir konstatējams kaut ļoti mazā daļā.¹⁴⁶ Citādāk būtu vērtējams gadījums, kurā negatīvās atzīšanas prasība būtu vērsta uz prasījuma, kuram nav prasības summas, nepastāvēšanas konstatēšanu. Tādā gadījumā tik tiešām varētu runāt par neiespējamību daļēji apmierināt prasību. Pētījuma autora ieskatā daļēji apmierināt negatīvās atzīšanas prasību ir iespējams visos tajos gadījumos, kad atbildētājs ir piedēvējis sev pēc būtības daļāmu materiāltiesisku prasījumu pret prasītāju.

Prasījuma priekšmets ir daļams visos prasījumos, kuros izpildījuma priekšmets ir naudas samaksa. Tas izriet no Civillikuma 1425. un 1426.pantā noteiktā, proti, „[...] nevienu nevar piespiest apmierināties tikai ar kādas saistības daļas izpildījumu, pat arī tad, ja tās priekšmets ir daļams” un „ja nedalāmā saistībā saistītai pusei neizpildīšanas dēļ piespriež atlīdzināt pretējai pusei zaudējumus, tad šo atlīdzību var dot arī pa daļām[...]”. Vispārzināms, ka zaudējumu atlīdzība tiek noteikta naudā. Līdzīgu atziņu izteicis arī autors LU Juridiskās fakultātes 9.starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Brīvības robežu pārskatīšana, dzīvojot apdraudējumu apstākļos”, un saistībā ar šo atziņu konferences rakstu krājumā tiks publicēts raksts „Ierobežojumi prasībām, kas izriet no solidārajām saistībām”.

5.4. Rezolutīvās daļas formulēšana

Rezolutīvās daļas formulēšana lielā mērā atkarīga no tā, kāda terminoloģija tiek izmantota – atzīšanas prasība, konstatēšanas prasība vai deklaratīva prasība. Ja var piekrist terminoloģijas saskaņošanai ar Vāciju, tad vērā ņemami būtu šīs valsts pieredzējušu tiesnešu ieteikumi jauniešiem kolēģiem. Piemēram, tiesnesis Hartmuts Lokamps (*Hartmut Lohkamp*) iesaka, apmierinot negatīvās konstatēšanas prasību, rezolutīvo daļu formulēt šādi: „Tiek konstatēts, ka atbildētāja nevar prasīt no prasītāja 10 000 *euro* kā aizdevuma atmaksu.”¹⁴⁷

Viņš arī atgādina, ja negatīvā konstatēšanas prasība ir vērsta pret prasījumu, kuram nav norādīta prasības summas, tad negatīvā konstatēšanas prasība ir noraidāma pilnīgi, kodolīgi norādot: „Prasība noraidāma”.¹⁴⁸ Savukārt, ja prasījumam ir norādīta prasības summa, tad, ja konstatējams, ka prasījums daļēji nepastāv, norādāms: „Prasība daļēji apmierināma”.¹⁴⁹ Attiecīgi pēc vispārīga parauga formulējama arī rezolutīvā daļa, kad apmierina negatīvo konstatēšanas prasību pilnā apmērā.

¹³⁹ Turpat, S.221.

¹⁴⁰ Turpat, S.221–222.

¹⁴¹ Senāta 2020.gada 2.jūlija spriedums lietā Nr.SK-487/2020, 13.1.punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/download-lawfile/6981> (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁴² Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 2018.gada 11.oktobra spriedums lietā Nr.I ZR 114/17. Pieejams: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=I%20ZR%20114/17&n=93756> (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁴³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 1986. gada 10.aprīļa spriedums lietā Nr.VII ZR 286/85. Pieejams: https://www.prinz.law/urteile/bgh/VII_ZR_286-85.-ok (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁴⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 1983. gada 17.februāra spriedums lietā Nr.III ZR 184/81. Pieejams: https://www.prinz.law/urteile/bgh/III_ZR_184-81 (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁴⁵ Kantors L. Atzīšanas prasība Latvijas civilprocesā. Rīga: izdevniecība „Grāmatrūpnieks”, 1936, 18.lpp.

¹⁴⁶ Vācijas Federālās Augstākās tiesas (*Bundesgerichtshof*) 1959. gada 15.decembra spriedums lietā Nr.VI ZR 222/58. Pieejams: https://www.prinz.law/urteile/bgh/VI_ZR_222-58 (aplūkots 19.02.2024.)

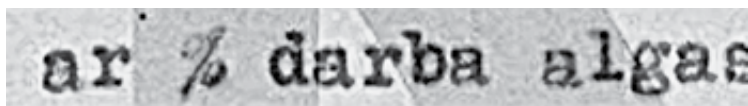
¹⁴⁷ Lohkamp H.I. Die Feststellungsklage nach § 256 Abs.1 ZPO. Pieejams: <https://richter.lohkamp.info/pages/zivilprozessordnung/zpo-allgemein/feststellungsklage.php> (aplūkots 19.02.2024.)

¹⁴⁸ Turpat.

¹⁴⁹ Turpat.

SECINĀJUMI

1. Satversmes tiesas lēmums, ar kuru atzītas tiesības uz negatīvu atzīšanas prasību, vērtējams pozitīvi, taču tas reizē izraisījis neskaidrības par tās priekšnosacījumiem, kā arī abstraktā noregulējuma dēļ.
2. Tiesiskā attiecība un tiesiskā interese ir tiesai *ex-officio* vērtējami negatīvās atzīšanas prasības priekšnoteikumi, kuriem jāpievērš vienlīdz liela uzmanība. Pretējā gadījumā paaugstinās iespējamība tiesai sniegt abstraktus tiesību atzinumus.
3. Negatīvā atzīšanas prasība atbilstoši abiem procesuālajiem priekšnosacījumiem iespējama tikai par tagadnē izvirzītu atbildētāja prasījumu pret prasītāju.
4. Spriedums par negatīvu atzīšanas prasību ir saistošs tikai pušu starpā un tikai *inter partes*.
5. Lai gan iespējams noteikt maksājamo valsts nodevu, piemērojot Civilprocesa likuma normas pēc analogijas, tas nav drošs ceļš, kā nodrošināt vienveidīgu valsts nodevu noteikšanu, un nedod iespēju diferencēti noteikt nodevas atzīšanas prasībām.
6. Ieteicams veikt grozījumus Civilprocesa likumā par valsts nodevām atzīšanas prasībās atbilstoši tiesībpolitiskajiem mērķiem, lai nodrošinātu pietiekami efektīvu aizsardzību.
7. Negatīvās atzīšanas prasības procesa puses nonāk tādā stāvoklī, kā būtu iespējamā nākotnes procesā, proti, pozitīvas konstatēšanas prasības gadījumā prasītājam jāapgalvo un jāpierāda nākotnes procesa prasījuma faktiskie apstākļi, bet negatīvās konstatēšanas prasības gadījumā prasītājs apgalvo vai nu tiesību kavējošos, vai atceļošus apstākļus par prasījumu, kurus tam ir jāpierāda, vai arī gluži vienkārši noraida atbildētāja prasījuma rašanās faktus, un to nepastāvēšana jāpierāda procesuālajam pretiniekam.
8. Ja puses nepareizi nosaukušas prasību par atzīšanas prasību, tas neatsvabina tiesu no pienākuma pašai attiecīgi kvalificēt prasības raksturu pēc prasījuma īsta satura un nozīmes.
9. Šādi gadījumi ir jāvērtē kopsakarā ar pieteikumā izklāstītajiem prasības celšanas iemesliem. Šis noteikums, bez šaubām, ir attiecināms arī uz civilprocesu Latvijas tiesās, jo tas būtībā izriet no *non ultra petita* un *jura novit curia* principiem.
10. Nav pieļaujama pozitīvā atzīšanas pretprasība pret negatīvu atzīšanas prasību.
11. Vienīgā iespējamā pretprasība pret negatīvu atzīšanas prasību ir prasība par saistības izpildīšanas piespriešanu.
12. Konstatēšanas prasība ir kompensējošs, pat papildinošs elements sprieduma likumīgā spēka izpratnei, jo nosedz to jautājumu daļu, par kuriem spriedums piespriešanas prasībā parasti nestājas spēkā. Proti, konstatēšanas prasības konstatējums par tiesiskās attiecības (arī prasījuma) pastāvēšanu vai nepastāvēšanu stājas likumīgā spēkā. Tas, iespējams, liek citādāk skatīties uz šobrīd pieļauto izņēmumu par sprieduma motīvu daļas stāšanos spēkā atsevišķos gadījumos.
13. Procesuāls lēmums, ar kuru netika ierosināta tiesvedība par negatīvu atzīšanas prasību, nav šķērslis jaunas konstatēšanas prasības celšanai, ja mainījušies apstākļi un priekšnosacījumi ir izpildījušies, piemēram, vēlāk radusies tiesiskā interese.
14. Ja tiek apmierināta negatīvās konstatēšanas prasība, proti, tiek konstatēts, ka tiesiskās attiecības nepastāv, tad pēc šāda sprieduma likumīgā spēkā stāšanās atbildētājs vairs nevar īstenot prasījumus no šīs tiesiskās attiecības.
15. Saskaņā ar ārvalstu praksi spriedums, ar kuru noraidīta negatīvā konstatēšanas prasība, atbilst tāda sprieduma likumīgajam spēkam, ar kuru tiktu prasīts pretējais, proti, konstatēta tiesiskā attiecība.
16. Daļēji apmierināt negatīvās atzīšanas prasību ir iespējams visos tajos gadījumos, kad atbildētājs ir piedēvējis sev pēc būtības daļamu materiāltiesisku prasījumu pret prasītāju.
17. Tiesai jābūt tiesībām izspriest negatīvu atzīšanas prasību aizmuguriski, pretējā gadījumā tas novestu pie absurdas situācijas, ka atbildētājs varētu ignorēt tiesvedību un ievērojami pildzināt tiesvedības procesu.
18. Konstatēšanas prasības jeb atzīšanas prasības nav pakļautas noilgumam, jo tām ir procesuāls raksturs un to pamatā nav materiāltiesisks prasījums.
19. Negatīvās atzīšanas prasības celšana vai aizsargāšanās pret to nepārtrauc noilgumu materiāltiesiskajiem prasījumiem.
20. Persona, kura prasa atzīšanu, jo tai vairs nav izpildāmu saistību pret atbildētāju, var atsevišķos gadījumos apvienot to ar prasību par iepriekš izpildītā atdošanu, bet citos gadījumos tas var radīt paradoksālu situāciju. Netaisnās iedzīvošanās prasību nevarēs apmierināt tiesa, kas abas prasības izskatīs uz tā pamata, kas apmierina negatīvu atzīšanas prasību. Tas būtu paradokss – ja prasības izskatītu vienu pēc otras, tad negatīvās atzīšanas prasība nevarētu kalpot kā netaisni iedzīvotā piedzišanas pamats. Negatīvās atzīšanas prasības priekšmets var būt tikai tādas tiesiskās attiecības, kuras atbildētājs apgalvo kā sev piemītošas, bet tas nozīmē, ka daļēji apmierināta apgalvota prasījuma gadījumā obligāti netiks izvirzīts prasījums agrākajā apmērā.

Zinaīda INDRŪNA

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas konsultante

Gada sākumā pēc ilgāka pārtraukuma Senātā tapa spriedums darba lietā Nr. SKC-129/2024¹, kurā norādīts uz to, ka darbiniekam ir tiesības prasīt likumiskos nokavējuma procentus, ja darba devējs ir nepamatoti atteicies izmaksāt darbiniekam kādu no summām, kas darbiniekam pienākas atlaišanas dienā, t.i., darbiniekam ir tiesības uz likumiskajiem nokavējuma procentiem.

Šī jautājuma izvērstā analizē Senāts atzina, ka šajā gadījumā pusēm nebija strīda par to, ka Darba likumā nav noteikts darba devēja pienākums maksāt darbiniekam nokavējuma procentus maksājumu kavējuma gadījumā.

Taču Civillikuma 1759.panta 1.punkts paredz, ka procenti jāmaksā arī bez noteiktas norunas uz likuma pamata, par katru parāda samaksas nokavējumu, kaut arī parāds pats par sevi būtu bezprocentīgs; šādus procentus sauc par nokavējuma procentiem.

Lai būtu pamats Civillikuma 1759.panta 1.punkta piemērošanai un nokavējuma procentu piedziņai, tiesai ir jākonstatē nokavējums (*saistības izpildīšanas prettiesisks novilcinājums (Civillikuma 1651.pants)*) atbilstoši Civillikuma 1652.pantam.

Civillikuma 1652.panta pirmās daļas 3.punkts noteic, ka parādnieka nokavējums ar visām tā sekām iestājas pats no sevis, kad viņš palaidis garām termiņu, kas nolikts izpildīšanai vai nu ar likumu, vai ar līgumu, vai arī pēc parašas.²

Prasītāja procentu prasījumu pamatojusi ar Darba likuma 128.panta pirmajā daļā noteiktā termiņa nokavējumu. Proti, Darba likuma 128.panta pirmā daļa paredz, ka, atlaižot darbinieku no darba, visas naudas summas, kas viņam pienākas no darba devēja, izmaksājamās atlaišanas dienā; ja darbinieks atlaišanas dienā nav veicis darbu, viņam pienākošās naudas summas izmaksā ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc tam, kad darbinieks pieprasījis aprēķinu. Nebija strīda par to, ka atbildētāja nav izmaksājusi prasītājai pienākošos atlaišanas pabalstu ne šajā termiņā, ne arī vēlāk.³

Nepiekrītot apgabaltiesas ieskatam par Darba likuma 128. panta otrajai un trešajai daļai kā speciālām tiesību normām⁴, Senāts atgādināja, ka darba līgums ir viens no civiltiesisku līgumu veidiem, kuru regulē ne tikai Darba likums, bet arī Civillikuma 2178.–2195.pants. No Darba likuma 1.panta kopsakarā ar 28.panta trešo daļu izriet,

ka darba līgumam un darba tiesiskajām attiecībām kā civiltiesiskām attiecībām piemērojami Civillikuma noteikumi, ciktāl Darba likumā un citos normatīvajos aktos, kas regulē darba tiesiskās attiecības, nav noteikts citādi.⁵

Senāta ieskatā Darba likuma 128.panta trešā daļa paredz, ja darba tiesiskās attiecības izbeigušās un darba samaksa darba devēja vainas dēļ nav laikus izmaksāta, viņam ir pienākums atlīdzināt darbiniekam radušos zaudējumus.

Kā pareizi norādīts kasācijas pretsūdzībā, pienākums atlīdzināt zaudējumus neizslēdz pienākumu maksāt nokavējuma procentus. Procenti (un to maksāšana) un zaudējumi (un to atlīdzināšana) Civillikumā ir regulēti atsevišķās nodaļās kā patstāvīgi tiesību institūti. Civillikums parādnieka nokavējuma gadījumā paredz kreditoram iespēju prasīt gan zaudējumu atlīdzību (1662.pants), gan nokavējuma procentus (1759.panta 1.punkts). Tādējādi zaudējumu atlīdzināšanas pienākums neizslēdz pienākumu maksāt likumiskos procentus.⁶

Strīda esība tiesā un parādnieka iebildumi pret prasību (tostarp saistības pilnīga vai daļēja neatzišana) paši par sevi nevar būt pamats Civillikuma 1656.pantā paredzēto tiesisko seku piemērošanai.⁷

Tādējādi izklāstīto argumentu kopums Senāta ieskatā ļauj secināt, ka konstatētie apgabaltiesas pieļautie trūkumi materiālo tiesību normu iztulkošanā un piemērošanā attiecībā uz nokavējuma procentu piedziņas prasījumu vērtējami kā tādi, kas varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas. Tas dod pamatu sprieduma atcelšanai šajā daļā.⁸ Tas ir pirmais spriedums ar tik izvērstu šī jautājuma pamatojumu.

Tomēr jau sākumā norādīts, ka šādas atziņas darba lietā paustas pēc ilgāka pārtraukuma.

Senāts 2011.gada 25.maija spriedumā lietā Nr.SK-745/2011⁹ atzina, ka kavējums samaksāt pēc vienošanās norunāto summu ietilpst Civillikuma 1759.panta 1.punkta tvērumā un šī norma ir attiecināma arī uz darba samaksas kavējumu. Šajā lietā darbinieks cēla prasību par uzņēmuma līguma atzīšanu par darba līgumu, neizmaksātās darba algas, līgumsoda un procentu piedziņu.

¹ Senāta 2024.gada 17.janvāra spriedums lietā Nr.SK-129/2024. Lejupielādēt at.gov.lv <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/9722>

² Turpat, 12.2.punkts.

³ Turpat, 12.3.punkts.

⁴ Turpat, 12.4.punkts.

⁵ Turpat, 12.4.1.punkts.

⁶ Turpat, 12.4.3.punkts

⁷ Turpat, 12.4.5.punkts.

⁸ Turpat, 12.4.6.punkts.

⁹ Senāta 2011.gada 25.maija spriedums lietā Nr.SK-745/2011 (C32275309).

Tiesa noraidīja prasību daļā par darba tiesisko attiecību pastāvēšanas fakta konstatēšanu. Taču prasītāja prasījums pēc būtības bija vērsts uz atlīdzības par darbu piedziņu, tiesa prasītāja prasītās darba algas vietā piedzina atlīdzību par darbu. Senāts atzina, ka, lai gan prasītāja pieprasītajai naudas kā darba algas summai un tiesas piedzītajai kā atlīdzības par darbu summai ir atšķirīga tiesiskā daba, tomēr tiesa tādējādi nav pārkāpusi lietas izskatīšanas robežas un nav grozījusi prasības priekšmetu.¹⁰

Mūsdienās procentu prasījums par laikā neizmaksāto algu vēl nav ierasta prakse, taču starpkaru Senāta praksē tā bija katras darba algas prasījuma neatņemama sastāvdaļa. Nolēmuma galviņā to formulēja kā prasību par Ls (summa) ar % darba algas. Par to var pārliecināties Senāta internetvietnē pieejamos Latvijas Valsts Vēstures arhīva materiālos, piem., 1940.gada 14.jūnija CKD spriedumā lietā Nr.40/432¹¹; 1940.gada 10.jūlija CKD spriedumā lietā Nr.40/613¹² u. c. Turklāt nolēmuma oriģinālā galviņas formulējumā lietoja % zīmi, nevis rakstīja „ar procentiem”.

Par tiesībām uz zaudējumu atlīdzību laikā neizmaksātās algas dēļ jau 1924.gadā 29.maija Senāta CKD spriedumā lietā Nr.24/96 norādīts uz apgabaltiesas konstatējumu, ka prasītājs tikai tiesas ceļā dabūjis no atbildētāja laikā neatdoto algu, kuras dēļ prasītājs ar atbildētāju prāvoties un bijis spiests nomāt siltas drēbes atbildētāja vilcināšanās dēļ ar algas izmaksu. Izejot no šī konstatējuma, apgabaltiesa, saskaņā ar priv. lik. 3320. p.¹³ varēja nākt pie slēdziena, ka atbildētājam, kā pielaidušam, nokavējumu algas¹⁴ izmaksā prasītājam, jāatbild pēdējam par visiem zaudējumiem, kuri prasītājam cēlušies caur šo nokavējumu. Ar to pašu atkrit atbildētāja aizrādījums kasācijas sūdzībā, ka neesot pierādīts, ka pieprasītajam pēc līguma būtu bijusi tiesība nomāt kažoku uz to gadījumu, ja atbildētājs laikā nenodotu viņam norunāto silto uzvalku.¹⁵

¹⁰ Turpat, 8.1.punkts.

¹¹ LVVA 1535.fonds, 8.apraksts, 36.lieta, 1.lp. LVVA-1535-8-36-0001.jpg (1414×1962) (archiv.org.lv)

¹² LVVA 1535.fonds, 8.apraksts, 37.lieta, 10.lp. LVVA-1535-8-37-0019.jpg (1409×1964) (archiv.org.lv)

¹³ CL 1662.pants.

¹⁴ Sal. Jēdziens „darba samaksa” saskaņā ar LESD 157.panta 2.punktā ietvertu definīciju nozīmē „parastu pamatalgu vai minimālo algu, kā arī jebkuru citu atlīdzību naudā vai natūrā, ko darba ņēmējs par darbu tieši vai netieši saņem no darba devēja”. Kā izriet no judikatūras, šis jēdziens ir jāinterpretē plaši un tas ietver konkrēti jebkuru pašreizēju vai nākotnē paredzētu atlīdzību naudā vai natūrā, ko darba ņēmējs, kaut arī netieši, saņem par darbu no darba devēja neatkarīgi no tā, vai to saņem saskaņā ar darba līgumu, tiesību aktiem vai brīvprātīgi (spriedums, 2019.gada 8.maijs, *Praxair MRC*, C-486/18, EU:C:2019:379, 70.punkts un tajā minētā judikatūra). Eiropas Savienības Tiesas 2024.gada 22.februāra sprieduma *Randstad Empleo u. c.*, lietā C-649/22 ECLI:EU:C:2024:156 44.punkts.

¹⁵ Il Izvilkumi no Latvijas Senāta Civīlā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: Latvijas Tiesu palātas loceklis F.Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A.Walter, autoru izdevums, [b.v.], 1926, 31.lpp.

Te jāpiebilst, ka neviens speciālais likums neregulēja šādu zaudējumu atlīdzību darbiniekam, t.i., jautājums tika izšķirts uz 1864.gada Privātlikuma¹⁶ pamata.

Savu viedokli par likumisko procentu piedziņu, atsaucoties uz Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 29.pantā ietvērto speciālo regulējumu, paudis arī Senāta Administratīvo lietu departaments 2022.gada 15.decembra spriedumā lietā Nr.SKA-68/2022¹⁷.

Īpašu ievērību šajā spriedumā pelna naudas vērtības krituma atlīdzināšanas jautājuma analīze saistībā ar laikā neveikto darba samaksu. Par to Senātā vēl nav izveidojusies stabila tiesu prakse, tādēļ turpinājumā sniegtas galvenās atziņas no šī nolēmuma.

Lietā ir strīds par inflācijas koeficienta piemērošanu aprēķinātajai zaudējumu summai. Pieteicējs kasācijas sūdzībā norāda, ka no tā, ka Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 12.pantā nav tiesas norādes uz inflācijas koeficienta un likumisko procentu piemērošanu attiecībā uz izmaksājamo nesaņemto darba samaksu, neizriet, ka prasījums ir noraidāms. Senāts atzīst, ka pēc būtības ir pamatots arguments par pieteicēja tiesībām prasīt mantisko zaudējumu atlīdzinājumu par naudas vērtības kritumu.¹⁸

Apgabaltiesa pareizi norādījusi, ka Zaudējumu atlīdzināšanas likumā *expressis verbis* nav paredzēta inflācijas koeficientu piemērošana, tostarp izmaksājot zaudējuma atlīdzinājumu, kas sastāv no nesaņemtās darba samaksas. Vienlaikus turpmāk minētie apsvērumi ir pamats secināt, ka inflācijas izraisīts naudas vērtības kritums var tikt uzskatīts par mantisko zaudējumu un persona ir tiesīga prasīt atlīdzinājumu par šo naudas vērtības kritumu.¹⁹

Inflācijas apmērs Latvijā ir uzskatāms par tādu, kuru var objektīvi pierādīt, jo inflācijas līmeni Latvijā aprēķina Centrālā statistikas pārvalde un inflācijas apmēru var noteikt, izmantojot tās izveidoto inflācijas kalkulatoru (Inflācijas kalkulators (csb.gov.lv)). Līdz ar to zaudējumu aprēķinā papildus tiešajiem mantiskajiem zaudējumiem var tikt aprēķināts šo zaudējumu naudas summas vērtības kritums, kas radies inflācijas rezultātā.²⁰

Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē ir lietas, kurās ir risināts jautājums par inflācijas koeficienta piemērošanu, aprēķinot zaudējumus. Vienlaikus jāņem vērā tiesas nolēmumos lietoto jēdzienu „kompensācijas procenti” un „nokavējuma procenti” atšķirīgā izpratnē. Proti, ar jēdzienu „kompensācijas procenti” (angļu val. – *compensatory interest*; vācu val. – *Ausgleichszinsen*; franču val. – *intérets compensatoires*) ir jāsaprot procenti, kas ir saistīti ar naudas vērtības kritumu

¹⁶ Senāts sākotnēji 1864.g. Bunges likumu dēvēja par Privātlikumu (priv. lik.). Pēc 1928. un 1929.gada likuma pārgrozījumiem pakāpeniski sāka dēvēt par Civillikumu (c. v. l.; CL). Ar 1938.gadu tam priekšā rakstīja pieņemšanas laiku – 1864.g. Civillikums.

¹⁷ Senāta 2022.gada 15.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-68/2022 31. punkts. Lejupielādēt at.gov.lv <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/8886>

¹⁸ Turpat, 22.punkts.

¹⁹ Turpat, 23.punkts.

²⁰ Turpat, 24.punkts.

(galvenokārt inflācijas dēļ), savukārt ar jēdzienu „nokavējuma procenti” (angļu val. – *default interest*; vācu val. – *Verzugszinsen*; franču val. – *Intérêts moratoires*) ir jāsaprot procenti Civillikuma 1759. panta pirmā punkta izpratnē, proti, „procenti ir jāmaksā arī bez noteiktas norunas, uz likuma pamata, [...] 1) par katru parāda samaksas nokavējumu, kaut arī parāds pats par sevi būtu bezprocentīgs; šādus procentus sauc par nokavējuma procentiem[.]”²¹

Eiropas Savienības Tiesas praksē ir noteiktas personu tiesības uz kompensācijas procentiem. Šis procentu veids ir saistīts ar naudas vērtības kritumu, t.sk. vērtības kritumu, kuru ir izraisījusi inflācija un kuru mērķis ir kompensēt laiku, kas ir pagājis no zaudējumu rašanās brīža līdz zaudējuma apmēra novērtējumam. Tomēr vienlaikus ir norādāms, ka ne no vienas sprieduma atziņas neizriet, ka šāds papildu atlīdzinājums (kompensācijas procenti) būtu obligātajā aprēķinā, līdz ar to var secināt, ka šāda atlīdzinājuma prasīšana ir paša cietušā izvēle.

Aplūkojot Eiropas Savienības Tiesas praksi lietās, kurās vienā lietā zaudējumu atlīdzībai piemēro gan kompensācijas procentus, gan nokavējuma procentus, konstatējams, ka šos abu procentu veidus piemēro alternatīvi, proti, nevis par vienu un to pašu laika posmu, bet gan par dažādiem laika posmiem. Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas praksei kompensācijas procentus aprēķina par laika posmu no pārkāpuma izdarīšanas brīža līdz spriedumam, ar kuru uzliek par pienākumu atlīdzināt zaudējumus. Savukārt nokavējuma procentus rēķina, sākot no sprieduma pieņemšanas dienas līdz zaudējumu atlīdzināšanas dienai.²²

Eiropas Cilvēktiesību tiesa 1997. un 1998.gadā ir risinājusi jautājumu par inflācijas koeficienta aprēķināšanu lietās saistībā ar zemes piespiedu atsavināšanu. Abās šajās lietās valsts no iesnieguma iesniedzējiem atsavināja zemesgabalus sabiedrības vajadzībām, tomēr kavējās ar kompensāciju par atsavināto zemi izmaksāšanu. Laikā, kad iesniedzējiem netika izmaksāta kompensācija, Turcijā bija inflācija aptuveni 60–70% apmērā, tomēr Turcija, izmaksājot iesniedzējiem kompensācijas, piemēroja tikai 30%

lielus nokavējuma procentus. Tā rezultātā abi pieteicēji piedzīvoja zaudējumus naudas vērtības krituma dēļ. Abās šajās lietās Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka ir noticis Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 1.panta pārkāpums, un noteica papildu zaudējumu atlīdzību.

Tātad atsevišķās lietu kategorijās Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē pastāv pieeja, ka inflācija ir uzskatāma par zaudējumu sastāvdaļu, kuru var kompensēt, lai novērstu sekas, kad personai samazinās atlīdzinājums naudas vērtības krituma dēļ.²³

Apkopojot Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi attiecībā uz to, vai zaudējumu apmēra aprēķinā ir papildus jāaprēķina šo zaudējumu summas vērtības kritums, secināms, ka naudas vērtības kritums būtu jāuzskata par zaudējumu veidu, kuru būtu jāiekļauj/papildus jāaprēķina zaudējumu atlīdzinājumā, ja persona ir lūgusi atlīdzināt šādus zaudējumus.²⁴

Ievērojot minēto, Senāts secināja, ka naudas vērtības kritums var būt viens no mantisko zaudējumu veidiem, ja persona to ir lūgusi atlīdzināt. Tātad šāds prasījums ir vērtējams pēc būtības, ja persona to ir izteikusi.²⁵

Civillietu departamentā šāda prasība vēl nav ienākusi un nav izvērtēta, tas varētu būt tuvāko gadu jautājums.

Izvērtējot šos četrus spriedumus daļā par likumisko procentu un zaudējumu piedziņu par laikā neizmaksāto atlīdzību par darbu, varētu teikt, ka bija nepieciešami teju 25 gadi, lai mūsdienā Senāts atzītu par turpināmu starpkaru Senātā iedibināto prasību par % maksājumiem par darba algas izmaksas kavējumiem. Tādējādi šādai tiesu praksei ir gadsimta „jubileja”.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, Eiropas Savienības Tiesa un līdz ar to arī Senāta Administratīvo lietu departaments turpinājis attīstīt šo jautājumu, akceptējot inflācijas koeficienta piemērošanu aprēķinātajai zaudējumu summai.

Latvijā turpmākā tiesu prakse būs atkarīga no tā, vai cietušais izvēlēties prasīt šādu papildu atlīdzinājumu nokavējuma % un kompensācijas procentu veidā.

²¹ Turpat, 26.punkts.

²² Turpat, 27.punkts.

²³ Turpat, 28.punkts.

²⁴ Turpat, 29.punkts.

²⁵ Turpat, 30.punkts.

Juridiskās literatūras jaunumi

INTEREŠU PĀRSTĀVĪBAS PROCESS. SKAIDROJUMI UN KOMENTĀRI

2022.gada nogalē Saeima pieņēma Interesu pārstāvības atklātības likumu. Šī grāmata ir kā izvērsts komentārs jaunajam likumam, vienlaikus sniedzot daudz plašāku ieskatu interešu pārstāvības institūtā.

Grāmatas zinātniskie redaktori ir tiesību zinātņu doktori senatori Jānis Pleps un Sanita Osipova. Starp 22 autoriem arī senatore Veronika Krūmiņa, kura uzrakstījusi nodaļu par tiesību normu izstrādes materiāliem un to nozīmi tiesību normu interpretācijā. Savukārt Senāta zinātniski analītiskā padomniece Viktorija Soņeca ir autore nodaļai par interešu pārstāvību Eiropas Savienības tiesību kontekstā un tās ietekmi uz nacionālo tiesību sistēmu. Viņa ir arī grāmatas juridiskā redaktore un izdošanas iniciatore.

GRĀMATAS ATVĒRŠANAS PASĀKUMS SAEIMĀ 16.FEBRUĀRĪ

Klātesošos uzrunāja grāmatas zinātniskie redaktori senatori Sanita Osipova un Jānis Pleps, kā arī grāmatas idejas autore un juridiskā redaktore Viktorija Soņeca

IEVADVĀRDI GRĀMATAI

Sanita OSIPOVA

Dr.iur., Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore

Demokrātiska tiesiska valsts, kāda ir arī Latvija, īsteno nācijas pašpārvaldi jeb tautvaldību tiesību normu ietvarā. Demokrātija ir nācijas locekļu kopējs darbs savas valsts uzturēšanā un attīstībā, deleģējot valsts konstitucionālajiem orgāniem un valsts aparātam pienākumus valsti pārvaldīt, pieņemt

politiskus lēmumus, taisnīgi izspriest konfliktus un sodīt pārkāpējus, īstenot ikvienas personas tiesības, atgādināt pienākumus utt. Demokrātijā gan pati valsts varas veidošana, gan tās darbība tiek īstenota kā cieņpilna sadarbība un nepārtraukts dialogs starp valsts varas konstitucionālajiem orgāniem un arī pašiem pilsoniskās sabiedrības locekļiem.

Demokrātijā valsts politisko lēmumu pieņemšanai ir jābūt caurspīdīgai, jo lēmumu pieņēmēji to dara ne tikai savā vārdā, bet vispirms sava elektorāta vārdā, kurš viņus ir pilnvarojis pārstāvēt savas intereses. Taču, ievēlot likumdevēju, nācija neatsavina pašnoteikšanos.

Arī vēlēšanu starplaikā, kamēr darbojas ievēlētais parlaments, Latvijā – Saeima, pilsoniskā sabiedrība ir tiesīga ietekmēt politiskos procesus un sekmēt savu interešu tiesisko aizsardzību. Būtiska ir ikviena pilsoniskās sabiedrības locekļa iespēja ar savu izvēli, darbību vai domu ietekmēt valsts lēmumus. Tāpēc ar tiesību palīdzību tiek noteikti aizvien jauni instrumenti, kā pilsoniskā sabiedrība var paust savu nostāju un līdzdarboties valsts politisko lēmumu pieņemšanā.

Interesu pārstāvības tiesiskais regulējums ir viens no šādiem instrumentiem, kas sekmē demokrātiskas valsts darbību un politisko lēmumu pieņemšanas procesa caurspīdīgumu. Latvija ir nogājusi ilgu ceļu līdz šim regulējumam. Jau vairākus gadu desmitus tika diskutēts par to, ka lobēšana, kas faktiski reāli notiek, ir tiesiski jāregulē. Šo diskusiju laikā jēdzieni „lobēšana” un „lobijs”, kas daudzās pasaules valstīs ir normāls demokrātijas instruments, Latvijā ieguva negatīvu nokrāsu. Lobēšanu saistīja ar koruptīvām darbībām, piemēram, tirgošanos ar ietekmi. Tika uzskatīts, ka „lobēšanas problēmu” Latvijā risina Krimināllikuma normas, kuras noteic sodus par korupciju. Argumenti par to, ka lobēšana, vai vēl plašāk, interešu pārstāvība nav noziedzīga darbība un arī nerobežojas ar noziedzīgu darbību, bet gan ir normāla procedūra demokrātijā, jo indivīdiem un interešu grupām ir tiesības piedalīties ar ierosinājumiem savas valsts politisko lēmumu pieņemšanā, kā arī normatīvais regulējums sekmētu šo procesu caurspīdīgumu un tiesiskumu, ilgu laiku netika uzklauti. Līdz pēdējām debatēm 2022.gada 13.oktobrī tika pieņemts Interesu pārstāvības atklātības likums. Taču ilgās debates, kurās šo demokrātijas instrumentu pielīdzināja korupcijai, ir atstājušas mieles sabiedrības apziņā, radot neizpratni par instrumenta būtību.

Interesu pārstāvības jēdziens Latvijā joprojām ir svešs lielākai daļai sabiedrības, bet jēdziens „lobēšana” publiskajā viedoklī lielākoties ir izskanējis ar negatīvu, gandrīz kriminālu nokrāsu. Taču ir būtiski, lai gan likumdevējs, gan pēc iespējas plašāka pilsoniskās

sabiedrības daļa izprastu šo jēdzienu, lai vajadzības gadījumā varētu jauno regulējumu izmantot savu interešu legalizācijai. Izpratne par interešu pārstāvības nozīmi demokrātiskās valsts pastāvēšanā nodrošina to, ka visa sabiedrība līdzdarbojas un izjūt atbildību par valsts pieņemtajiem politiskajiem lēmumiem. Tas ir īpaši svarīgi laikā, kad politologi aizvien biežāk uzsver, ka mēs dzīvojam laikā, kad tiek apdraudētas demokrātiskās vērtības, nācija atsvešinās no valsts varas, ko apliecina zema vēlētāju aktivitāte, valsts vara nerēķinās ar nācijas gribu utt., proti, demokrātijas kā reālas tautvaldības pastāvēšana ir apdraudēta. Papildu iespēja pilsoniskai sabiedrībai piedalīties valsts dzīvē ir „pretlīdzeklis”, lai kavētu demokrātijas apdraudējumus valstī. Interesu pārstāvības atklātības likums, manuprāt, arī ir uzskatāms par vienu no šādiem „pretlīdzekļiem” demokrātijas apdraudējumiem. Taču līdzekļi, lai tie būtu iedarbīgi, ir jāizmanto. Lai izmantotu – ir jāsaprot, kas tas ir un kā to lietot.

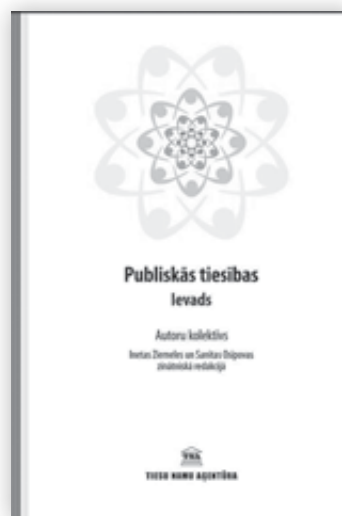
Tāpēc ir tapusi grāmata, kā izvērsts komentārs Interesu pārstāvības atklātības likumam. Grāmatas autori ir dažādu jomu pētnieki un profesionāļi. Grāmatas adresāts vispirms ir pilsoniskā sabiedrība, proti, tie, kuriem jaunais likums sniedz iespēju līdzdarboties politisko lēmumu pieņemšanā. Pilsoniskā sabiedrība ir sarežģīta, jo to veido dažādu profesiju cilvēki, kuriem ir arī dažāda dzīves pieredze un intereses. Tikpat dažāds kā pati pilsoniskā sabiedrība ir arī grāmatas autoru kolektīvs. Autori pārstāv dažādas profesijas, dažādas vecuma grupas, dažādas brīvā laika aktivitātes. Viņi visi pēc iespējas vienkāršā un saprotamā veidā katrs savā nodaļā skaidro interešu pārstāvības jēdzienu, to, kā dažādās jomās darbojas interešu pārstāvība, kāda ir tās nozīme demokrātiskā tiesiskā valstī, likumdošanas procesa gaitu Latvijā un daudzus citus būtiskus jautājumus. Šāda grāmata var kļūt par rokasgrāmatu arī likumdevējam, jo arī Saeimai ir būtiski izprast, kā jauno procedūru, ko nosaka Interesu pārstāvības atklātības likums, pēc iespējas jēgpilni ieviest dzīvē.

PUBLISKĀS TIESĪBAS. IEVADS

Grāmatā pirmo reizi kā vienotu fenomenu aplūko visas moderno publisko tiesību nozares to mijiedarbībā. Koncentrētā veidā aplūkoti dažādu tiesību nozaru svarīgākie jēdzieni un principi, gan to vēsturiskajā attīstībā, gan savstarpējā mijiedarbībā. Vairāki publisko tiesību jautājumi Latvijas tiesību literatūrā aplūkoti pirmo reizi.

900 lappušu biezo zinātnisko monogrāfiju veidojis 21 autora kolektīvs Eiropas Savienības Tiesas tiesneses Inetas Ziemeles un senatores Sanitas Osipovas zinātniskā redakcijā.

Autoru kolektīvā arī senators Jānis Pleps. Viņš grāmatā definējis publisko tiesību priekšmetu, kā arī skaidrojis tādas publisko tiesību pamatjēdzienus kā tauta un suverenitāte.

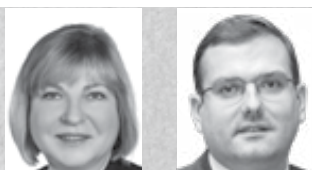

IV

KOMANDĒJUMU PIEREDZE

Komandējumu atziņas

MEHĀNISMI, KĀ NOVĒRST PRETRUNAS DAŽĀDU NACIONĀLO TIESU, KĀ ARĪ EST UN ECT PRAKSĒ

Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika KRŪMIŅA un senators Jānis PLEPS piedalījās Horvātijas Augstākās administratīvās tiesas kopā ar ACA-Europe organizētajā seminārā „Mehānismi, kā novērst pretrunas dažādu nacionālo tiesu, kā arī EST un ECT praksē”.

(Zagreba, 2024.gada 18.janvāris–20.februāris)

Augstākā tiesa ir *ACA-Europe* (*Association of the Councils of State and Supreme Administrative Jurisdictions of the European Union*) dalībniece.

Semināra nolūkiem katrai *ACA-Europe* dalībniecei vajadzēja aizpildīt organizatoru sagatavotu jautājumu anketu.¹ Anketās sniegtā informācija tika apkopota semināra vispārējā ziņojumā, kas tika prezentēts semināra laikā.²

Semināra mērķis bija apspriest mehānismus, kādā veidā novērst pretrunīgus dažādu nacionālo tiesu nolēmumus, kā arī pretrunīgus nacionālo tiesu un Eiropas Savienības Tiesas vai Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumus. Semināra ziņojumos padziļināti tika aplūkoti dažādu valstu pieeja šiem jautājumiem (Horvātijā, Somijā, Vācijā, Zviedrijā, Austrijā, Igaunijā un Serbijā), kā arī raksturotas vispārējās tendences, kuras uzrādīja *ACA-Europe* dalībnieču sniegtās atbildes.

Semināru atklāja Horvātijas Augstākās administratīvās tiesas priekšsēdētāja un Horvātijas Tieslietu un publiskās pārvaldes ministrijas valsts sekretārs. Pēc ievada priekšlasījuma diskusijas notika trīs sēdēs, kurās prezentācijas skāra (1) mehānismus

pretrunu novēršanai starp dažādām nacionālajām augstākajām tiesām; (2) mehānismus pretrunu novēršanai ar Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem; un (3) mehānismus pretrunu novēršanai ar konstitucionālo tiesu nolēmumiem.

Semināra pirmajā sesijā uzmanība tika veltīta pretrunu novēršanai starp dažādiem nacionālo augstāko tiesu nolēmumiem. Vispārējais ziņojums uzrādījis tendenci, ka Eiropas Savienībā dominējošais modelis ir divas nacionālās augstākās tiesas (Augstākā tiesa, kas izspriež civillietas un krimināllietas, un Augstākā administratīvā tiesa (jeb Valsts padome), kas izspriež administratīvās lietas). Horizontālās pretrunas starp nacionālajām augstākajām tiesām var izpausties atšķirīgā tiesību normu (tostarp arī vispārējo tiesību principu, Eiropas Savienības tiesību un cilvēktiesību) interpretācijā un piemērošanā, kā arī kompetenču strīdos par lietu piekritību (gadījumi, kad lieta varētu būt piekritīga divām jurisdikcijām, vai gadījumi, kad lieta nav piekritīga nevienai jurisdikcijai). Lai arī atsevišķu valstu procesuālajos regulējumos ir ietverti dažādi instrumenti šo pretrunu risināšanai, lielākoties tika uzsvērta nepieciešamība pēc savstarpējā dialoga par risināmajiem tiesību jautājumiem un sekošana līdzi otras tiesas jaunākajai judikatūrai. Tāpat iezīmējās, ka valstīs, kur pastāv formāli procesuāli mehānismi pretrunu risināšanai, tie tiek pielietoti ļoti retos gadījumos.

Semināra otrajā sesijā uzmanība tika pievērsta iespējamām pretrunām ar Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem. Norādot uz vairākām Eiropas Savienības Tiesas lietām, tika uzrādīta tendence, ka sadursmes gadījumā Eiropas Savienības Tiesas lielāku svaru piešķir *res iudicata* principam un uzticēšanās vairošanai tiesu sistēmai, nevis tikai šauri efektīvai Eiropas Savienības tiesību piemērošanai. Tādā veidā tiek radīta lielāka tiesiskā stabilitāte un mazināts nebeidzamas tiesāšanās risks.³ Vienlaikus Eiropas Savienības kompetenču plašināšanās un cilvēktiesību

¹ *ACA-Europe* dalībnieču sniegtās atbildes uz anketas jautājumiem pieejamas: <https://www.aca-europe.eu/index.php/en/seminars/1063-seminar-in-zagreb-on-19-february-2024>

² Vispārējais ziņojums pieejams: https://www.aca-europe.eu/seminars/2024_Zagreb_2024_Zagreb_General_Report_en.pdf

³ Piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2022.gada 7.jūlija spriedums lietā Nr.C-261/21, 2015.gada 6.oktobra spriedums lietā Nr.C-69/14, 2007.gada 18.jūlija spriedums lietā Nr.C-119/05 un 2020.gada 2.aprīļa spriedums lietā Nr.C-370/17.

ietekme radījusi iespēju sadursmēm starp Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas lemtu. Šajā ziņā tika uzsvērts, ka abas tiesas ir neatkarīgas un nav padotas viena otrai. Pretrunas tiesību jautājumos abām tiesām Eiropas līmenī esot jārisina, kā to dara nacionālās augstākās tiesas, savstarpējā dialogā, kas arī faktiski tiek darīts. Diskusijās kā nacionālajām tiesām noderīgs instruments tika izcelts Cilvēktiesības konvencijas 16. protokols, kas dod iespēju nacionālajām tiesām lietas ietvaros vērsties Eiropas Cilvēktiesību tiesā pēc atzinuma. Vienlaikus liela daļa Eiropas Savienības dalībvalstu nav pievienojušās šim protokolam (no 27 Eiropas Savienības dalībvalstīm protokolu ratificējušas 11, no 46 Eiropas Padomes valstīm – 22 valstis).

Semināra trešajā sesijā diskusijās tika skartas nacionālo augstāko tiesu attiecības ar konstitucionālajām tiesām. Skatot atsevišķu valstu prakses piemērus, tika

uzrādīti vairāki atšķirīgi tiesību jautājumu interpretācijas gadījumi, kurus risinājušas dalībvalstu konstitucionālās tiesas. Tāpat tik izcelta viena interesanta procesuālā regulējuma nianse – kasācijas instances tiesa var risināt tikai tiesību jautājumus, procesuāli esot ierobežota lietas faktisko apstākļu pārvērtēšanā, savukārt konstitucionālā tiesa šādi nav ierobežota – līdzās konstitūcijas piemērošanai tā pati var noskaidrot visus lietas būtiskos faktiskos apstākļus.

Semināra ietvaros Baltijas valstis neformāli tika uzrunātas apsvērt iespēju kandidēt uz *ACA-Europe* prezidentūru no 2027.gada līdz 2029.gadam (šobrīd Somija ir prezidējošā valsts, nākamā prezidentūra no 2025.gada līdz 2027.gadam būs Grieķijai). Neviena no Baltijas valstīm iepriekš nav bijusi *ACA-Europe* prezidentūrā.

VALSTS ATBALSTA TIESĪBAS

Senāta Administratīvo lietu departamenta senators Ermins DARAPOLSKIS un zinātniski analītiskais padomnieks Jānis GEKS piedalījās Briseles Vrijes Universitātes (*Vrije Universiteit Brussel*) projekta „SUNAJUST” (*Supporting National Judges on State Aid*) ietvaros organizētajā konferencē par valsts atbalsta tiesībām. Projekts īstenots sadarbībā ar Eiropas Komisiju.

(Brisele, 2024.gada 31.janvāris–2.februāris)

Konferencē aplūkoti atsevišķi tiesu prakses jautājumi, kas saistīti ar valsts atbalsta tiesībām.

Vispārīgu ieskatu sniedza Briseles Vrijes Universitātes profesori *Caroline Buts* un *Wout DeCock*. Uzsvērts, ka būtiskākie uzdevumi nacionālajām tiesām valsts atbalsta sistēmā ir šādi: nogaidīšanas jeb „standtill” pienākuma īstenošana, grupu atbrīvojumu un *de minimis* noteikumu īstenošana, kā arī nelikumīga valsts atbalsta atgūšanas lēmumu īstenošana. Tika sniegts ieskatu valsts atbalsta tiesību attīstības vēsturē. Raksturoti gan pirmie Eiropas Savienības Tiesas spriedumi valsts atbalsta tiesībās, kas pieņemti 1963.gadā lietā *Van Gend ne Loos* (C-26/62) un 1973.gadā lietā *Lorenz GmbH/Bundesrepublik Deutschland u.c.* (C-120/73), gan arī būtiskākie spriedumi, kas pieņemti pēdējos divdesmit piecos gados, piemēram, *SFEI u.c.* (C-39/94), *PreussenElektra* (C-379/98), *Altmark Trans un Regierungspräsident Magdeburg* (C-280/00), *Streekgewest* (C-174/02), *Laboratoires Boiron* (C-526/04), *Lucchini* (C-119/05), *Scott un Kimberly Clark* (C-210/09), *Klausner Holz Niedersachsen* (C-505/14), *Eesti Pagar* (C-349/17), kā arī *DOBELES HES* (C-702/20).

Ņemot vērā, ka valsts atbalsta tiesību īstenošanā nacionālās tiesas joprojām saskaras ar daudziem praktiskiem un juridiskiem izaicinājumiem, tika vēsta uzmanība uz iespēju tiesām tiesvedības procesa ietvaros kā *amicus curia* iesaistīt arī Eiropas Komisiju atzinuma sniegšanai, pamatojoties uz Padomes 2015.gada 13.jūlija Regulas (ES) 2015/1589 29.panta 1.punktu. Šajā pieredzē dalījās *Jacques Derenne* (no starptautiskās juridiskās firmas *Sheppard Mullin*), kuram ir plaša pieredze Eiropas Savienības konkurences tiesību jomā. Viņš arī ieskicēja iespējamās strīdu veidus, kādi var nonākt nacionālo tiesu redzeslokā: (1) valsts vs. labuma saņēmējs, (2) labuma saņēmējs vs. valsts, (3) konkurents / trešā persona vs. labuma saņēmējs, (4) konkurents / trešā persona vs. valsts.

Spānijas Augstākās tiesas tiesnese *Merrcedes Pedraz Calvo* dalījās pieredzē par valsts atbalsta lietu, kurā Vispārējā Tiesa 2015.gada 26.novembrī pieņēma spriedumu lietā *Spānija/Komisija* (T-461/13) saistībā ar Spānijas iestāžu veikto pāreju no analogās televīzijas uz digitālās televīzijas apraidi visā Spānijas teritorijā.

Seppe Maes (Briseles Vrijes Universitāte) un *Nicole Robins* (*Oxera Consulting LLP*) specifiski pievērsās jautājumam par ekonomiskajām priekšrocībām, ko labuma saņēmējam sniedz valsts atbalsts, jeb MEOP (*Market Economy Operator Principle*) testam, kas ļauj izvērtēt, vai attiecīgais valsts pasākums veido valsts atbalstu Līguma par Eiropas Savienības darbību 107. panta 1.punkta izpratnē (minētais princips izriet no vārdkopas „dodot priekšroku konkrētiem uzņēmumiem vai konkrētu preču ražošanai”). Tika skaidrots, ka uz MEOP testu var raudzīties divējādi: ja raugās no investora perspektīvas, tad tiek veikta rentabilitātes analīze, bet ja raugās no saņēmēja puses, tad salīdzinošā analīze. Aplūkoti arī dažādi piemēri.

Greetje van Heezik (no advokātu biroja *Houthoff*) dalījās pieredzē par valsts atbalsta tiesību jautājumiem Nīderlandē.

Pēc konferences notika paneldiskusija, kurā piedalījās pārstāvji no Eiropas Komisijas, Itālijas Konstitucionālās tiesas, Londonas Karaliskās koledžas un citām institūcijām.

EIROPAS SAVIENĪBAS KONKURENCES TIESĪBU ĪSTENOŠANA PUBLISKO UN PRIVĀTO TIESĪBU JOMĀ LIELO DATU LAIKMETĀ

Senāta Administratīvo lietu departamenta senatore Dzintra AMERIKA piedalījās Turīnas Universitātes projekta COMPEU.TER ietvaros sadarbībā ar Eiropas Komisiju rīkotā konferencē „Eiropas Savienības konkurences tiesību īstenošana publisko un privāto tiesību jomā lielo datu laikmetā”.

(Milāna, 2023.gada 30.novembris–1.decembris)

Konferencē tika aplūkoti jautājumi, kas saistīti ar digitālajiem tirgiem (platformu pakalpojumiem) un konkurences tiesību pārkāpumu riskiem.

Vispirms tika vispārīgi atgādināts par konkurenci digitālajos tirgos, tirgus varu un tirgus definēšanu, kā arī par konkurences tiesību un Digitālo tirgu akta *ex post* un *ex ante* īstenošanu.

Saistībā ar konkurences ierobežojumu riskiem tika runāts par situācijām, kad daudzpusējās platformās (piemēram, Facebook) sniegtie dažādie pakalpojumi (piemēram, booking.com piedāvā arī tādus pakalpojumus kā automašīnu nomu, apskates vietu piedāvājumu utt.) tiek savstarpēji sasaistīti, viena pakalpojuma izmantošanu vai dalību tajā padarot atkarīgu no cita pakalpojuma izmantošanas vai dalības tajā, vai arī viena pakalpojuma izmantošanai automātiski izraisot cita platformas pakalpojuma izmantošanu vai dalību tajā. Tas ļauj uzņēmumam daļu no saviem klientiem piesaistīt jaunajai platformai vai jaunajam platformas pakalpojumam bez tiem šķēršļiem, ar kuriem sastopas uzņēmumi, kuri tikai uzsāk savu darbību. Šāda prakse (tā saukta „*envelopment*” *attack*) uzņēmumam ļauj paplašināt darbību citos tirgos vai citādi aizsargāt sevi no potenciālo konkurentu uzbrukumiem. Lai arī šāda sasaistīšana vai pakalpojumu komplektēšana ir diezgan ierasta prakse dažādās nozarēs, tomēr galvenās bažas ir, ka šādas prakses mērķis ir ierobežot pircēju izvēles brīvību un līdz ar to traucēt konkurenci pēc būtības. Tika runāts arī par diskrimināciju (nevienlīdzīgu attieksmi pret platformu dalībniekiem, it īpaši cenu ziņā) Līguma par Eiropas Savienības darbību 102.panta (dominējošais stāvoklis) kontekstā. Vienlaikus atgādināts, ka ne jebkura diskriminācija noved pie pārkāpuma 102.panta izpratnē (piemēram, *Eiropas Savienības Tiesas 2018.gada 19.aprīļa spriedums lietā MEO, C-525/16*).

Ļoti interesants bija referāts par algoritmisko cenu noteikšanu un konkurences tiesību pārkāpumu riskiem, konkrēti par bažām, ka šādā veidā noteiktas cenas var veicināt slepenas vienošanās digitālajos tirgos. Līdzās tam, ka algoritms var būt iepriekšējas

aizliegtās vienošanās rezultāts vai instruments (kas tādējādi var tikt vērtēta kā „tradicionāla” aizliegta vienošanās, kura lielā mērā ir atkarīga no vienošanās dalībnieka nodoma), bažas rada algoritma spēja veicināt slepenu vienošanos. Proti, algoritms, attīstot ātrumu, ar kādu tiek atklātas un „sodītas” novirzes no slepenas vienošanās, padara šīs vienošanās par stabilākām un tādējādi grūtāk atklājamām. Turklāt algoritmu gadījumā slepenās vienošanās dalībniekiem rodas atsvešinātības sajūta no pārkāpuma (algoritmi „attālina” konkrētās personas no nelikumīgās rīcības), līdz ar to tas arī var veicināt konkurenci ierobežojošu rīcību. Problēmu var radīt arī iespēja tirgū iegādāties gatavus algoritmus, kas, no vienas puses, mazina šķēršļus ienākt tirgū arī mazākiem spēlētājiem, kuriem trūkst līdzekļu algoritmu izstrādei, taču, no otras puses, vienu un to pašu algoritmu izmantošana liek uzņēmumiem līdzīgi reaģēt uz tirgus notikumiem. Ir uzskats, ka pastāv pietiekami instrumenti, lai ar to cīnītos, šai sakarā atsaucoties uz Eiropas Savienības Tiesas 2016.gada 21.janvāra spriedumu lietā *Eturas u.c., C-74/14*, vienlaikus arī norādot uz problēmu, ka konkurentu starpā nenotiek tieša vai netieša informācijas apmaiņa, kas tādējādi sarežģī iespēju ierobežot šādu rīcību, ņemot vērā katra konkurenta vienpusējo rīcību, izvēloties algoritmu. Arī adaptīvie algoritmi var radīt problēmas. Proti, algoritmi parasti tiek būvēti tādējādi, ka to uzdevums vienmēr ir panākt lielāku peļņu, šādā ziņā dodot algoritmam brīvu vaļu, kā to panākt, un tas vienmēr izvairīsies no situācijām, kas noved pie mazākas peļņas. Tas arī nozīmē, ka gadījumā, ja viens ceļ cenu, tad cenu ceļ arī otrs. Tādējādi cenas tiek stabilizētas tādā līmenī, kas normālas konkurences ietvaros būtu pārmērīgs.

Dalībnieki iepazīstināti arī ar vārtziņa (*gatekeepers*) konceptu un viņu atbildību kontekstā ar Digitālo tirgu aktu. Līguma par Eiropas Savienības darbību 101.panta (aizliegtas vienošanās) kontekstā tika arī referēts par tādu šobrīd Eiropā ļoti aktuālu jautājumu kā neekonomisko mērķu sasniegšanu (cilvēktiesību ievērošanu, dzīvnieku labbūtību, vides aizsardzību).

Tāpat analizēti jautājumi un problēmas, kas izriet no saistību uzņemšanās lēmumiem, ko pieņemušas nacionālās konkurences iestādes. Uzsvērtas problēmas saistībā ar šo lēmumu saistošo (nesaistošo) spēku, to pierādījuma nozīmi civilietās zaudējumu prasījumos par konkurences tiesību pārkāpumiem. Tika referēts arī par *stand-alone* prasībām, kad prasības civilietā par zaudējumu atlīdzību pamatā nav nacionālās konkurences iestādes lēmumā par konstatētu pārkāpumu (iepretim *follow-on* prasībām).

Konference bija vērtīga, jo tajā referēja nozaru profesionāļi, kā arī zinātnieki, kuri specializējušies konkurences tiesībās un padziļināti pētījuši konkrētos tiesību jautājumus. Varēja gūt niansētāku izpratni par aplūkotajiem jautājumiem, kā arī novērtēt, kas šobrīd Eiropā ir aktuāls.

KONKURENCES TIESĪBU TIESNEŠU KONFERENCE

Senāta Administratīvo lietu departamenta senatore Dzintra AMERIKA piedalījās Eiropas Komisijas un Eiropas Konkurences tiesību tiesnešu asociācijas (AECLJ) organizētajā sanāksmē.

(Brisele, 2023.gada 16.–17.novembris)

Sanāksme bija rīkota ar mērķi stiprināt nacionālo tiesnešu, kas izskata konkurences lietas, un Eiropas Komisijas Konkurences ģenerāldirektorāta (*Directorate General for Competition*) sadarbību. Šādās tikšanās tiek apspriesti dažādi problēmjautājumi, kas tiesnešiem rodas praksē, piemērojot Eiropas Savienības tiesības, tiek apspriesta arī jaunu normatīvo aktu izstrāde vai grozīšana, ņemot vērā arī tiesnešu viedokļus šai sakarā.

Šoreiz Eiropas Komisija tiesnešus informēja par grozījumiem Eiropas Komisijas vadlīnijās par horizontālajiem sadarbības nolīgumiem (Komisijas paziņojums „Pamatnostādnes par Līguma par Eiropas Savienības darbību 101.panta piemērojamību horizontālās sadarbības nolīgumiem”, (2023/C 259/01)), konkrēti sadaļās par informācijas apmaiņu, pirkšanas nolīgumiem un ilgtspējas nolīgumiem. Komisijas pārstāvji skaidroja izmaiņu iemeslus un apmēru. Vislielākās izmaiņas attiecināmas uz ilgtspējas nolīgumiem. Tās paredz izslēgt no Līguma par Eiropas Savienības darbību 101.panta iedarbības virkni nolīgumu, kuru mērķis būs ilgtspēja (vides, dzīvnieku, cilvēktiesību aizsardzība), paredzot konkrētus kumulatīvus priekšnoteikumus, kuriem izpildoties, nolīgumu varēs uzskatīt par tādu, uz kuru neattiecas 101.pants. Piemēram, ja ir notikusi horizontāla vienošanās starp tirgus dalībniekiem

par to, ka tie neiepirks preces no uzņēmuma, kurš ražošanā izmanto bērnu darbu, šāds nolīgums varētu netikt uzskatīts par aizliegtu vienošanos.

Tāpat Eiropas Komisijas pārstāvji un tiesneši referēja par jaunāko Eiropas Savienības Tiesas un nacionālo tiesu praksi valsts atbalsta lietās.

Eiropas Komisija kā būtisku kontekstā ar valsts tiesas lomu valsts atbalsta piešķiršanas novēršanā uzsvēra Eiropas Savienības Tiesas spriedumu *Dobeleš HES* (C-702/20 un C-17/21) lietā, kā arī ģenerālvokāta M. Špunara (*M. Szpunar*) secinājumus lietā *Mytilinaios/DEI v. Komisija* (C-701/21 P un C-739/21 P), kur Eiropas Savienības Tiesas spriedums vēl tikai gaidāms.

Kontekstā ar ekonomiskās nepārtrauktības traktējumu Eiropas Komisijas un valstu tiesu procedūrās Eiropas Komisija atsaucās uz Vispārējās tiesas 2022.gada 14.septembra spriedumu lietā *Helsingin Bussiliikenne v. Komisija* (T-603/19 un T-597/19) (lieta Eiropas Savienības Tiesā – C-697/22 P) un Itālijas valsts tiesas nesen uzdoto prejudiciālo jautājumu Eiropas Savienības Tiesai *SCAI* lietā (C-588/23).

Savukārt Apvienotās Karalistes tiesnesis informēja par *British Sugar* (autonomā tarifa kvota ar nulles nodokli) un enerģijas piegādātāju *British Gas, E.ON* un *Scottish Power* (valdības sniegta palīdzība cita maksātspējā nokļuvuša enerģijas piegādātāja klientiem) lietām (pēdējo gan atteikts pieņemt sakarā ar prasības iesniegšanas nokavējumu).

Drīzumā nāks klajā jauns izdevums advokāta Filipa Venera (*Philipp Werner*) un Eiropas Komisijas ekonomista Vincenta Veraudena (*Vincent Verouden*) grāmatai „ES valsts atbalsta kontrole. Tiesības un ekonomika” (*EU State Aid Control. Law and Economics*), kurā būs iekļauta arī sadaļa par konkurences tiesību īstenošanu privāto tiesību jomā.

INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA TIESNEŠU FORUMS

Senāta Civillietu departamenta senatore Zane PĒTERSONE piedalījās Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Intelektuālā īpašuma tiesnešu forumā un Tiesnešu konsultatīvās padomes sēdē.

(Ženēva, 2023.gada 14.–18.novembris)

Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Intelektuālā īpašuma tiesnešu forums kopš 2018.gada ir kļuvis par ikgadēju konferenci, kas pulcē tiesnešus no visas pasaules.

Forumā notika zināšanu un prakses apmaiņa un diskusijas starp dažādu pasaules valstu pieredzējušiem

intelektuālā īpašuma tiesību lietu tiesnešiem. Darbs forumā bija sadalīts astoņās sesijās.

Zanei Pētersonei bija uzticēts vadīt foruma sesiju par jaunākajām problēmām preču zīmju lietās, kā arī ar priekšlasījumu „Lietu piemērotība mediācijai” uzstāties sesijā par tiesas ieteiktās mediācijas mehānismiem intelektuālā īpašuma tiesību lietās.

Sesiju tēmas un tajās apspriestie jautājumi bija šādi.

1. Jaunākās problēmas preču zīmes lietās.

Sesijas fokuss bija uz diviem problēmjautājumiem: netradicionālās preču zīmes un negodprātīgs nolūks preču zīmes reģistrācijas pieteikuma iesniegšanā.

Visinteresentākais un noderīgākais bija Eiropas Savienības Vispārējās tiesas viceprezidenta Savvas Papasavvas priekšlasījums par Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas praksi par netradicionālajām preču zīmēm. Īpašu rezonansi izraisīja Eiropas Savienības Vispārējās tiesas 2021.gada 7.jūlija spriedums par atteikumu reģistrēt skaņas preču zīmi lietā *Ardagh Metal Beverage Holdings v EUIPO (Combinaison de sons*

à l'ouverture d'une canette de boisson gazeuse), T-668/19, ECLI:EU:T:2021:420. Šajā lietā strīds bija par tiesībām kā skaņu preču zīmi reģistrēt skaņas apzīmējumu, kurš atgādina skaņu, kas rodas, atverot gāzēta dzēriena skārdeni, kam seko aptuveni vienu sekundi ilgs klusums un aptuveni deviņu sekunžu ilga dzirkstīšana. Reģistrācija tika prasīta uz 6., 29., 30., 32., 33.klases precēm, tostarp bezalkoholiskajiem un alkoholiskajiem dzērieniem – gan gāzētiem, gan negāzētiem. Vispārējā tiesa atzina par pamatotu Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja (EUIPO) atteikumu reģistrēt šo skaņu kā preču zīmi, atzīstot, ka tai trūkst atšķirtspējas.

Savukārt vairāki citi sesijas runātāji apskatīja kritērijus, kādi dažādās jurisdikcijās tiek piemēroti, lai tiesa varētu atzīt, ka preču zīmes reģistrācijas pieteikums iesniegts ar negodprātīgu nolūku.

2. Jaunākās problēmas dizainparaugu lietās. Šajā sesijā tika diskutēts par dizainparaugu tiesību mijiedarbību ar patentu tiesībām, preču zīmju tiesībām un autortiesībām. Tāpat tika runāts par dizainparaugu tehniskajām un funkcionālajām īpatnībām un to ietekmi uz dizainparaugu reģistrāciju un aizsardzību. Dalībnieki arī dalījās pieredzē par pārkāpumu lietu izskatīšanu dažādās jurisdikcijās.

3. Jaunākās problēmas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu lietās. Šajā sesijā tika diskutēts par ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu atpazīšanu un reģistrāciju, aizsardzības apjomu un nelikumīgas asociatīvas uztveres izraisīšanu. Diskusijas dalībnieki apsprieda dažādas pieejas Eiropas Savienībā, Austrālijā un ASV, tostarp to, vai ģeogrāfiskās izcelsmes norāde var kļūt par sugasvārdu, piemēram, siera nosaukumam vai vīnam, kas Eiropas Savienībā tiktu uzskatīts par ģeogrāfisko norādi, savukārt Austrālijā un ASV tiesas to uzskata par sugasvārdu, kas raksturo produktu. Visinteresantākās apspriestās lietas šajā sesijā bija Spānijas Augstākās tiesas spriedums lietā *Fundación Consejo Regulador de la Denominación de origen protegida Queso Manchego v Industrial Quesera Cuquerella SL and Juan Ramón Cuquerella Montagud*, No. 451/2019, ASV nolēmums lietā *Int'l Dairy Foods Ass'n v. Interprofession du Gruyère*, 2020 USPQ2d 10892, kā arī EUIPO Piektās Apelācijas padomes lēmums lietā *Torta del Casar v Queso de La Serena*, No. R 696/2018-5.

4. Intelektuālā īpašuma un konkurences jautājumi. Sesijas laikā tika runāts par intelektuālā īpašuma īpašnieka tiesībām atteikt licencēt produktu un šo tiesību ierobežojumiem, salīdzinošo reklāmu, dominanci tirgū un cenu politiku.

Visinteresantākās diskusijas raisījās par konkurences jautājumiem, kas rodas reklāmā digitālajā pasaulē, proti, personai izmantojot trešo personu preču zīmes kā *Google* atslēgvārdus (*adwords*) maksas reklāmā, lai iegūtu pēc iespējas lielāku tīmekļvietnes apmeklētāju skaitu. Šajā sakarā atklājās atšķirīga pasaules valstu prakse attiecībā uz starpnieku atbildību. Brazīlijas tiesa šādu rīcību atzina par negodīgu konkurenci, kas ir pretēja preču zīmju tiesību mērķim aizsargāt preču zīmju īpašniekus no citu personu parazitisma un klientu nelikumīgas novirzīšanas, kā arī no tā, ka patērētāji sajauc preces izcelsmi (Brazīlijas Augstākās tiesas 2023.gada spriedums lietā *Esperança Holding Ltda. and Hope Do Nordeste Ltda. v Loungerie S/A and Google Brasil Internet Ltda.* Tomēr šī pieeja kontrastēja ar prezentēto Eiropas pieeju – Eiropas

Savienības Tiesas nospriesto, ka starpnieks (*Google*) šādā situācijā nav atbildīgs. Tas, ka persona reklāmas nolūkiem nopērk trešajai personai piederošu preču zīmi kā savu atslēgvārdu, netiek automātiski uzskatīts par pārkāpumu, ja ir skaidrs, kurš ir reklāmdevējs un ka tas nav saistīts ar preču zīmes īpašnieku.

5. Radošais mākslīgais intelekts, Metaverss un intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumi. Sesijā tika apspriesti preču zīmju jautājumi, kas varētu rasties kontekstā ar Metaversu, preču zīmju izmantošana Metaversā, pārkāpuma lokalizācija Metaversā, autortiesības uz mākslīgā intelekta radītu saturu, iespējamās tiesvedības attiecībā uz mākslīgo intelektu un Metaversu. Mūsdienu pasaulē arvien plašāk cilvēki visur pasaulē izmanto Metaversu kā paralēlu realitāti, un tajā rodas jauni izaicinājumi intelektuālā īpašuma aizsardzības sfērā, kas būs aktuāli visu pasaules valstu tiesnešiem.

6. Noteikumi par pierādījumiem intelektuālā īpašuma lietu iztiesāšanā. Šajā sesijā tika runāts par pierādījumu izmantošanas iespējām dažādās jurisdikcijās, tostarp ekspertu pieaicināšanu, elektroniskajiem pierādījumiem, pārkāpuma preču kontrolpirkumiem, aptauju izmantošanu preču zīmju lietās, pierādījumu nodrošināšanu un pierādījumu iegūšanu ārvalstīs.

7. Vienkāršotās vai ātrās procedūras atsevišķām prasībām intelektuālā īpašuma tiesību lietās. Šajā sesijā tika diskutēts par dažādām paātrinātām procedūrām intelektuālā īpašuma lietu izskatīšanai tajās valstīs, kurās tādas pastāv (piemēram, Indijā, Singapūrā, ASV).

8. Tiesas ieteiktās mediācijas mehānismi intelektuālā īpašuma tiesību lietās. Šajā sesijā savā priekšlasījumā „Lietu piemērotība mediācijai” iepazīstināja foruma dalībniekus ar četrām pasaulē pastāvošajām mediācijas organizācijas pamatsistēmām: brīvā mediācija, tiesas atvasinātā (tostarp Latvijā pastāvošā tiesas ieteiktā) mediācija, tiesas mediācija un integrētā mediācija, pēc tam plašāk pastāstot par Latvijas sistēmu. Arī par Latvijas tiesnešu un tiesu darbinieku apmācības modeli par mediāciju un mediācijas ieteikšanu, apskatīju pušu izvēles iespējas strīdu risināšanā, mediācijas ieteikšanas iemeslus, ieteikšanas sarunas etapus un to, kā pārbaudīt lietas piemērotību mediācijai un kā mediāciju labāk ieteikt, fokusējoties uz mediācijas priekšrocībām un trūkumiem, salīdzinot ar citiem strīdu risināšanas veidiem.

Citi sesijas runātāji dalījās ar savu valstu pieredzi par mediāciju intelektuālā īpašuma tiesību lietās: par Korejas Republikā, Kanādā, Paragvajā un Francijā funkcionējošām sistēmām, tiesnešu apmācību par mediāciju, tiesnešu lomu mediācijas ieteikšanā, lietu piemērotību mediācijai un konkrētiem intelektuālā īpašuma lietu mediācijas piemēriem.

Forumā uzstājās arī īpašais viesrunātājs – ASV Prinstonas Universitātes datorzinātņu profesors un Informācijas tehnoloģiju politikas centra direktors **Arvinds Narajanans** (*Arvind Narayanan*). Viņš runāja par mākslīgā intelekta potenciālo lomu tiesas nolēmumu pieņemšanā un rakstīšanā, tostarp mākslīgā intelekta izmantošanas izaicinājumiem, spējam pārveidot un apkopot informāciju. Uzmanība vērsta uz nepieciešamību precīzi formulēt uzdevumus mākslīgajam intelektam un uz tā pieļautajām kļūdām, spējam izdomāt neesošus faktus un apstākļus. Gala secinājums bija tāds, ka mākslīgais

intelekts ir un paliek darbarīks, kas neradīs revolūciju pašā tiesas spriešanā.

WIPO Tiesnešu institūta direktore **Un-Džo Mina** (*Eun-Joo Min*) pastāstīja par jaunumiem WIPO darbā ar tiesnešiem un viņu kapacitātes celšanā. Viņa iepazīstināja ar WIPO izveidoto *WIPO Lex* datubāzi, kas piedāvā brīvu pieeju informācijai par intelektuālā īpašuma tiesībām dažādu valstu jurisdikcijās, tostarp normatīvajiem aktiem un atlasītai judikatūrai. *WIPO Lex* datubāze atrodama: <https://www.wipo.int/wipolex/en/index.html>.

Tāpat Tiesnešu institūta direktore informēja par 2023. gada aprīlī publicēto grāmatu „*An International Guide to Patent Case Management for Judges*”, kurā apkopota tiesnešiem noderīga informācija par patentu lietu izskatīšanu 10 pasaules valstu jurisdikcijās, kurās ir liels patentu lietu skaits: Austrālijā, Brazīlijā, Ķīnā, Vācijā, Indijā, Japānā, Korejas Republikā, Apvienotajā Karalistē, ASV, kā

arī Eiropas Patentu biroja (EPO) Apelācijas padomēs. Šī grāmata elektroniski pieejama: <https://www.wipo.int/about-patent-judicial-guide/en/>.

Plašāks ziņojums par forumu un tā sesijām, tostarp tēmām, runātājiem un saitēm uz sesijās aplūkotojiem nolēmumiem pieejams: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_ip_ju_ge_2_23/wipo_ip_ju_ge_2_23_2.pdf.

Dalība forumā deva iespēju papildināt zināšanas par vairākiem intelektuālā īpašuma lietu izskatīšanā būtiskiem jautājumiem, un šoreiz ne tikai Eiropas Savienības, bet arī citu pasaules valstu jaunākajām tendencēm.

Gūtās zināšanas un pieredze tiks izmantotas ikdienas darbā, izskatot intelektuālā īpašuma tiesību lietas, kā arī palīdzot Latvijas Tiesnešu mācību centram, Tieslietu akadēmijai un Patentu valdei veidot tiesnešu mācību programmas.

Pārstāvniecība Eiropas institūcijās

EIROPAS TIESNEŠU KONSULTATĪVĀS PADOMES 24.PLENĀRSĒDE

Senāta Krimināllietu departamenta senatore Aija BRANTA kā Latvijas pārstāve Eiropas Tiesnešu konsultatīvajā padomē (CCJE) piedalījās padomes 24.plenārsēdē.

(Strasbūra, 2023.gada 28.novembris – 1.decembris)

Atklājot plenārsēdi, CCJE prezidente Anke Eilers informēja par Eiropas Padomes Ministru komitejā 2023.gada septembrī notikušo viedokļu apmaiņu, kurā CCJE darbs tika atzīmēts kā nenovērtējams ieguldījums Organizācijas darbībā, stiprinot tiesu varas neatkarību. Prezidente atsaucās arī uz Eiropas Padomes ģenerālsekrētāra gada ziņojumu (2023) „Demokrātijas, cilvēktiesību un tiesiskuma stāvoklis”, kurā ietvertas CCJE Viedokli Nr.24 (2021) par Tieslietu padomju attīstību un to lomu tiesu sistēmās un Viedokli Nr.25 (2022) par tiesneša vārda brīvību paustās atziņas.

Plenārsēde apstiprināja CCJE darba plānu 2024.–2027.gadam. 2024.gadā paredzēta Viedokļa Nr.27 izstrādāšana un pieņemšana. Viedoklī plānots aplūkot tiesnešu disciplinārās atbildības jautājumus. Turpmākajos gados plānots pievērsties tādiem jautājumiem kā tiesu sistēmu daudzveidība un konstitucionālo tiesu loma.

Plenārsēdes darba kārtības pamatjautājums bija Viedokļa Nr.26 (2023) „Turpinot virzību uz attīstību: palīgtehnoloģiju izmantošana tieslietu sistēmās” apspriešana un pieņemšana. Viedoklis sagatavots, balstoties uz CCJE iepriekšējiem viedokļiem, proti, Tiesnešu Magna Carta (2010) un Viedokli Nr.4 (2011)

par tiesām un modernajām tehnoloģijām. Viedokļa sagatavošanā izmantoti arī vairāki Eiropas Padomes Tieslietu efektivizācijas komisijas (CEPEJ) pieņemtie dokumenti, Ministru Komitejas rekomendācijas, Parlamentārās Asamblejas rezolūcijas, dalībvalstu sniegtās atbildes un Eiropas Padomes nozīmētā eksperta sagatavotais projekts.

Viedokļa mērķis ir izpētīt palīgtehnoloģiju izmantošanas priekšrocības, kā arī atklāt iespējamās problēmjautājumus. Sabiedrība arvien vairāk izmanto tehnoloģijas, līdz ar to arī tiesām un tiesu sistēmā iesaistītajiem jāseko šai attīstībai. Viedoklī uzsvērts, ka, izmantojot un attīstot tehnoloģijas, vienlaikus ir jānodrošina to izmantošanas tiesiskums. Tehnoloģijas izmantojamas, piemēram, lai uzlabotu pieņemto lēmumu precizitāti, saīsinātu lietu izskatīšanas termiņus u.tml. Tehnoloģiju izmantošanai jāstiprina tiesu neatkarība un objektivitāte, kas garantētas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā un citos Eiropas un starptautiskos instrumentos.

Viedokļa III sadaļā ir norādīts uz tehnoloģiju vispārēju izmantošanu, IV sadaļā ir sniegts ieskats to specifiskai izmantošanai, V sadaļā ir aplūkotas tehnoloģiju izmantošanas iespējamās priekšrocības, bet VI sadaļā norādīts uz iespējamām problēmām un apdraudējumiem, ko tehnoloģiju izmantošana varētu radīt tiesu neatkarībai. VII sadaļā sniegts principu kopums, kas jāievēro, izmantojot tehnoloģijas. Šie principi: likuma vara; tiesnešu neatkarība un objektivitāte; tiesu iestāžu neatkarība; tiesnešu īstenota pārraudzība; pieejamība un kvalitāte; savietojamība un nepārtraukta uzlabošana; pilotēšana pirms ieviešanas; nediskriminējoša izstrāde un darbība; pārredzamība un saprotamība; integritāte, drošība un datu aizsardzība; atklātība un privātums; finansējums; apmācība un izmantojamība.

Viedoklī sniegts tajā lietoto terminu skaidrojums.

Plenārsēdē tika apspriests un pieņemts arī tematiskais pētījums par COVID-19 pandēmijas ietekmi uz tieslietu sistēmu darbu un tās laikā gūto pieredzi. Pētījumā aplūkota dalībvalstu prakse tehnoloģiju izmantošanā, veiktās izmaiņas normatīvajos aktos,

uzlabojumi tehniskā aprīkojuma nodrošināšanā un tiesu darbības organizācijā, tiesu un citu tiesu sistēmā ietilpstošo un ārpus sistēmas esošo institūciju sadarbības veicināšanā, kā arī sadarbības veicināšanā ar tiesu klientiem un sabiedrību kopumā.

WIPO TIESNEŠU KONSULTATĪVĀS PADOMES SĒDE

Senāta Civillietu departamenta senatore Zane PĒTERSONE kā Latvijas pārstāve piedalījās Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas Tiesnešu konsultatīvās padomes (WIPO Advisory Board of Judges) sēdē.

(Ženēva, 2023.gada 17.novembris)

Pasaules intelektuālā īpašuma organizācija ir iecēlusi Zani Pētersoni par Tiesnešu konsultatīvās padomes (WIPO Advisory Board of Judges) locekli 2023.–

2024.gadam, kas, ņemot vērā nelielo tiesnešu skaitu šajā padomē, ir ievērojams panākums Latvijai.

17.novembrī padomes sēdē apspriesta WIPO Tiesnešu institūta darbības stratēģija, tiesnešiem paredzētie resursi, dažādi mācību pasākumi un tēmas 2024.gada forumam.

Dalība WIPO Tiesnešu konsultatīvās padomes darbā ir ne tikai liels pagodinājums Latvijai, bet arī iespēja uzzināt jaunāko informāciju par WIPO darbu tiesnešu izglītošanas un kapacitātes celšanas jomā, atbalstīt Latvijas tiesnešiem noderīgu tālākizglītības koncepciju un veidot ikgadējā pasaules tiesnešu foruma programmu nākamajiem gadiem.

Gūtā informācija tiks izmantotas ikdienas darbā, izskatot intelektuālā īpašuma tiesību lietas, kā arī palīdzot Latvijas Tiesnešu mācību centram, Tieslietu akadēmijai un Patentu valdei veidot tiesnešu mācību programmas.

EIROPAS TIESNEŠU ASOCIĀCIJAS MEDIĀCIJAI PASĀKUMI

Senāta Civillietu departamenta senatore Zane PĒTERSONE kā Latvijas pārstāve piedalījās Eiropas tiesnešu asociācijas mediācijai (GEMME) valdes un dalībvalstu pārstāvju sēdē, darba sanāksmē un paneldiskusijā.

(Atēnas, 2023.gada 9.–12.novembris)

Eiropas tiesnešu asociācija mediācijai (GEMME) 2023.gadā svinēja 20 gadu pastāvēšanas jubileju, un novembrī notikušie pasākumi bija veltīti šim notikumam.

Grieķijas Tieslietu ministrijā notika GEMME jubilejai veltīts pasākums, kurā laikā tika prezentēts grāmatas „GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe” projekts. Grāmatā paredzēts apkopot informāciju par mediācijas attīstību GEMME dalībvalstīs, un tā visticamāk būs pieejama 2024.gadā.

Savukārt GEMME goda prezidente Beatrice Brennere-Blohorna (Béatrice Blohorn-Brenneur) iepazīstināja ar grāmatu „Mediation and European Institutions. GEMME 20 years already!”. Tajā ietvertas dažādas runas un raksti par mediāciju, tostarp saistībā ar Eiropas Padomi un Eiropas Savienību.

Tieslietu ministrijas pasākuma ietvaros notika arī paneldiskusija par grieķu filozofijas ietekmi uz mediāciju un mūsdienu mediatoriem. Diskusijas

dalībnieki dalījās ar viedokļiem par dažādu Senās Grieķijas sarunu vešanas ieražu nozīmi mūsdienās. Tika izvirzīta arī tēze, ka pirmā mediācija varētu būt notikusi starp grieķu gudrības un taisnīguma dievieti Atēnu un atriebes dievieti Nemesi.

10.novembra pēcpusdienā norisinājās GEMME asociācijas valdes un dalībvalstu pārstāvju sēde, kurai sekoja darba sanāksme, kas turpinājās 11.novembrī. Galvenie jautājumi bija GEMME iesaiste dažādos mācību un informatīvos projektos, vienotu mediācijas ieteikšanas standartu izstrādes iespējamība, kā arī darbs pie GEMME statūtu un iekšējo noteikumu grozījumiem. Grozījumi nepieciešami, lai pēc iespējas labāk iesaistītu dalībvalstis asociācijas darbā. Sarežģītākie jautājumi bija saistīti ar noteikumiem un statusu, kādā var piedalīties valstis, kuras nav Eiropas Savienības dalībvalstis, piemēram, Ukraina. Klātienē sāktais darbs pie grozījumiem turpinās neklātienē.

Dalība šajā asociācijā ir devusi un turpina dot lielu ieguldījumu Latvijas tiesu sistēmai saistībā ar mediācijas ieviešanu un attīstību. GEMME rīkotajos semināros, sanāksmēs un asamblejās, kā arī GEMME biedru neformālajās pieredzes apmaiņās (klātienē un neklātienē) iegūtās zināšanas un pieredze ir palīdzējušas ne tikai konkrētu lietu izskatīšanā, bet arī tādos pasākumos kā, piemēram, Mediācijas likuma un ar to saistīto Civilprocesa likuma grozījumu izstrādē, darbā Mediatoru sertifikācijas un atestācijas komisijā, tiesnešu un tiesu darbinieku apmācībā, tostarp attiecībā uz mediācijas un tiesas sasaisti.

V TIESĪBU PRAKSE

Senāta departamentu priekšsēdētāju sēdes lēmums

PIETEIKUMA PAR NELIKUMĪGA VALSTS ATBALSTA KONSTATĒŠANU, PĀRTRAUKŠANU UN ATGŪŠANU, KĀ ARĪ NOSLĒGTO LĪGUMU ATZĪŠANU PAR SPĒKĀ NEESOŠU PAKĻAUTĪBU NOSAKA STRĪDUS LĪGUMA TIESISKĀ DABA

Ja nelikumīgs un nesaderīgs komercdarbības atbalsts saņemts, pamatojoties uz tiesību aktu publisko tiesību jomā vai izriet no tiesas nolēmuma, tas ir atgūstams Administratīvā procesa likuma kārtībā, savukārt, ja šāds atbalsts saņemts, pamatojoties uz civiltiesisku līgumu, minēto atbalstu atgūst un citus ar šo līgumu saistītos strīdus risina Civilprocesa likumā un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

LATVIJAS REPUBLIKAS SENĀTA
DEPARTAMENTU PRIEKŠSĒDĒTĀJU SĒDES
LĒMUMS
Nr. 5-14/1-2023

Rīgā 2023.gada 18.decembrī

[1] Pieteicēja SIA „Latvijas Sabiedriskais Autobuss” 2023.gada 4.janvārī iesniegusi Administratīvajā rajona tiesā pieteikumu par nelikumīga valsts atbalsta konstatēšanu, pārtraukšanu un atgūšanu, kā arī sabiedriskā transporta pakalpojumu līgumu, kas noslēgti starp Daugavpils valstspilsētas pašvaldību (turpmāk – pašvaldība) vai valsts sabiedrību ar ierobežotu atbildību (turpmāk – VSIA) „Autotransporta direkcija” un attiecīgo atbildētāju, atzīšanu par spēkā neesošiem. Iepriekšminētie līgumi par sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu noslēgti gan tiešā piešķiruma veidā, gan arī publiskā iepirkuma kārtībā.

[2] Administratīvās rajona tiesas tiesnesis 2023. gada 6.jūlijā nolēma vērsties pie Augstākās tiesas priekšsēdētāja jautājuma izšķiršanai par pieteikuma pakļautību, jo jautājums par pieteikuma pakļautību ir sevišķi sarežģīts Administratīvā procesa likuma 121. panta ceturtās daļas izpratnē.

Motīvu daļa

[3] Pieteicēja vērsusies tiesā, lai VSIA „Autotransporta direkcija” un pašvaldības sniegtais atbalsts tiktu atzīts par nelikumīgu valsts atbalstu, tas tiktu pārtraukts, atgūts un saistībā ar nelikumīgā valsts atbalsta atgūšanu par spēkā neesošiem tiktu atzīti

starp VSIA „Autotransporta direkcija”, pašvaldību un citiem atbildētājiem noslēgtie līgumi par sabiedriskā transporta pakalpojuma sniegšanu. Zaudējumu atlīdzība pieteicējam saistībā ar sniegto nelikumīgo valsts atbalstu netiek prasīta.

[4] Katras dalībvalsts ziņā ir tās tiesību sistēmā noteikt, kurām tiesām ir jurisdikcija tiesvedībās par nelikumīga atbalsta piešķiršanu (sal. Eiropas Savienības Tiesas 2019.gada 23.janvāra sprieduma „Fallimento Traghetti del Mediterraneo”, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, 72.punktu). Savukārt jautājums par nelikumīga valsts atbalsta konstatēšanu ir ekskluzīvā Eiropas Komisijas kompetencē, bet jautājumi par tā pārtraukšanu un pagaidu pasākumiem līdz Eiropas Komisijas lēmuma pieņemšanai ir risināmi attiecīgajā nacionālajā tiesā (sk. Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 11.novembra sprieduma lietā „Klausner-Holz Niedersachsen GmbH pret Land Nordrhein-Westfalen”, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, 21. un 26.punktu).

[5] Ja nelikumīgs un nesaderīgs komercdarbības atbalsts saņemts, pamatojoties uz tiesību aktu publisko tiesību jomā vai izriet no tiesas nolēmuma saskaņā ar Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 18.panta piekto daļu un 20.panta piekto daļu, tas ir atgūstams Administratīvā procesa likuma kārtībā, neatkarīgi no tā, vai ir ticis pieņemts Eiropas Komisijas lēmums par valsts atbalsta atzīšanu par nelikumīgu.

Turpretim, ja nelikumīgs un nesaderīgs komercdarbības atbalsts saņemts, pamatojoties uz civiltiesisku līgumu, saskaņā ar Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 18.panta trešo daļu un 20.panta trešo daļu minēto atbalstu (kopā ar procentiem) atgūst un citus ar šo līgumu saistītos strīdus risina Civilprocesa likumā un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Tātad no iepriekšminētajām tiesību normām izriet, ka konkrētajā gadījumā jāpārbauda, vai strīds izriet no publisko tiesību līguma vai civiltiesiska līguma.

[6] Senāts ir atzinis, ka publiska iepirkuma kārtībā slēgti līgumi par sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu pasažieriem ir publisko tiesību līgumi un šādu publiskā iepirkuma kārtībā slēgtu līgumu tiesiskuma vērtējums ietilpst administratīvās tiesas kompetencē (Senāta 2023.gada 13.septembra lēmuma lietā Nr.SKA-779/2023, ECLI:LV:AT:2023:0913. SKA077923.4.L, 12.punkts). Analogiski vērtējamās pašvaldības tiešā piešķiruma kārtībā noteiktās tiesības komersantam sniegt pasažieriem sabiedriskā

transporta pakalpojumus attiecīgajā pašvaldībā, jo tas nemaina līguma priekšmeta publiski tiesiskās funkcijas izpildes mērķi – nodrošināt sabiedrības interesi par sabiedriskā transporta pakalpojumu pieejamību. Tātad pašvaldības un VSIA „Autotransporta direkcija” noslēgtie līgumi par sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu ir publisko tiesību līgumi un strīds ir pakļauts administratīvajai tiesai.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 50.panta piekto daļu, Augstākās tiesas priekšsēdētājs un departamentu priekšsēdētāji

nolēma

- atzīt, ka SIA „Latvijas Sabiedriskais Autobuss” pieteikums ir pakļauts izskatīšanai administratīvajā tiesā.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs A.Strupišs
Departamentu priekšsēdētāji V.Krūmiņa,
N.Salienieks, A.Poļakova

Tiesu prakses apkopojumi

ŽURNĀLISTUS IEPAZĪSTINA AR TIESU PRAKSES APKOPOJUMU VALSTS DROŠĪBAS JAUTĀJUMOS

Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja Anita Poļakova un Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs Mediju dienā

Nemot vērā šībrīža ģeopolitisko situāciju un valsts drošības aktualitāti, Augstākā tiesa veikusi tiesu prakses apkopojumu lietās par valsts drošības jautājumiem. Ar to žurnālistus Mediju dienā 28.februārī iepazīstināja Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs un Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja Anita Poļakova.

Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja norādīja, ka gan pagājušajā gadā veiktie grozījumi Krimināllikumā, nosakot lielākus sodus par noziegumiem pret valsti, gan šis tiesu prakses apkopojums ir stingrs vēstījums tiesām, ka situācija šodien nav tāda, kāda bija pirms 2–3 gadiem – ir mainījusies valsts drošības apdraudējuma intensitāte un potenciālās sekas. Tiesu prakses apkopojumā uzsvars likts uz tiesas spriedumu motivācijā pieļautām kļūdām. Augstākās tiesas priekšsēdētājs akcentēja: nepieciešama vienota metode soda veida un mēra noteikšanā un pietiekama argumentācija par soda izvēli.

Priekšsēdētājs arī atbildēja uz žurnālistu jautājumiem, kas tiek darīts, lai tiesas tiktu līdzī laimam, apzinātos un ņemtu vērā ģeopolitisko situāciju. Priekšsēdētājs regulāri tiekas ar Valsts prezidentu un Nacionālo drošības padomi un aktuālo informāciju nodod Latvijas tiesnešiem. Visos tiesu apgabalos notiek tiesnešu tikšanās ar Satversmes aizsardzības biroja un Valsts drošības dienesta pārstāvjiem. „Tiesnešiem jādzird šī informācija, jo situācija ir jauna, tāda aktualitāte agrāk nav bijusi,” sacīja Aigars Strupišs.

Notiks arī darba seminārs, kurā tiksies izmeklēšanas tiesneši, kuri lemj par drošības līdzekļiem aizturētajām personām, un Valsts drošības dienesta darbiniekiem, kuri nāk uz tiesu ar pamatojumiem par drošības līdzekļa izvēli. Priekšsēdētājs uzsvēra, ka tas nenozīmē, ka tiesneši sadarbosies ar drošības dienestu, jo tiesas funkcija ir kontrolēt. Bet ir jābūt vienotai metodoloģiskai izpratnei par drošības līdzekļu pietiekamu pamatojumu.

TIESĀM JĀTIEK LĪDZI REĀLAJAI VALSTS DROŠĪBAS SITUĀCIJAI

Anita POĻAKOVA

Senāta Kriminālietu departamenta
priekšsēdētāja

Vispirms – par apstākļiem, kuri noteica apkopojuma nepieciešamību un to, kādēļ jautājums par soda atbilstību nodarījumam ir aktuāls valsts drošības aspektā.

Katra darbība vai bezdarbība, kas atbilstoši Krimināllikumam ir kriminālsodāma, apdraud kādu no valsts aizsargātām interesēm, kuras izriet gan no personu pamattiesībām, gan valsts drošības un sabiedrības interesēm kopumā. Kad runājam par noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret valsts drošību, domājam par tādām interesēm kā valsts drošība, valsts ekonomiskās intereses, politiskās intereses un valsts pārvaldības kārtība. Aizsargājamās intereses, to loks pamatā ir nemainīgs, taču mainīga ir aizsargāto interešu situācija valstī un pasaulē kopumā, to apdraudējuma intensitāte un apdraudējuma potenciālās sekas. Piemēram, ar valsts robežas šķērsošanu saistītie nodarījumi. Krimināllikuma normu kopumam, kas paredz atbildību par prettiesisku robežas šķērsošanu, mērķis ir bijis viens – valsts drošības sargāšana, valsts pārvaldes kārtības sargāšana. Taču mainījusies ir situācija – ja agrāk robežas šķērsošana pārsvarā bija saistīta ar personu ekonomiskām interesēm, tad šobrīd tā ir kļuvusi arī par hibrīdkara daļu. Apdraudētās intereses ir tās pašas, taču tas, kā mēs tagad saprotam piepildījumu šīm interesēm un kādas var būt nodarījuma sekas, ir pavisam kas cits.

Ja runājam par sodu politiku un sodu piemērošanas praksi par noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret valsts drošību, jāņem vērā, ka pēdējos 2–3 gados ir notikušas būtiskas izmaiņas ģeopolitiskajā situācijā, dažādu valsts drošības un ekonomisko interešu apdraudējumu intensitātē, formās. Krimināltiesiskajiem līdzekļiem, ar kuriem valsts vērsas pret valsts iekšējo un ārējo apdraudējumu, nepāšaubāmi jāatbilst konkrētajā laikā pastāvošajam apdraudējumam.

Kas ir nepieciešams, lai līdzekļi būtu atbilstoši gan to esības ziņā, gan piemērošanas aspektā? Vispirms – izpratne par politisko situāciju, pastāvošajiem apdraudējumiem un attiecīgās kriminālsodāmās darbības sekām, ietekmi uz valsts drošību.

Izpratne veidojas pakāpeniski – ir vajadzīgi fakti, to analīze, viedokļi, kas kopumā rezultējas katra, tostarp arī tiesneša, individuālā izpratnē.

Valsts vērtējums krimināltiesībās izpaužas tiesību normās, kas nosaka, kāda darbība ir kriminālsodāma un kādi ir līdzekļi, ar kuriem jāvērsas pret vainīgo. Likumā paredzētā soda sankcija krimināltiesībās ir tā skaidrākā ziņa, kā valsts novērtē pastāvošo apdraudējumu. Tātad pirmā ir likumdevēja reakcija. Jo sodu politiku veido likumdevējs, tiesneši to piemēro.

Pagājušajā gadā stājās spēka grozījumi vairākās Krimināllikuma normās, kas noteic atbildību par valsts interešu apdraudējumu, tostarp arī par robežas nelikumīgu šķērsošanu. Tas nozīmē, ka mainījies arī likumdevēja skatījums uz to, kādiem jābūt līdzekļiem, ar

kuriem konkrētajos apstākļos jāvērsas pret personām, kas ar savām noziedzīgām darbībām apdraud valsts drošību. Ir gan palielinātas sankcijas, gan ieviesta kriminālatbildība par atsevišķām noziedzīgām darbībām.

Tas nozīmē, ka uz sodu noteikšanas praksi par noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret valsts drošību, jāraugās, paturot prātā izmaiņas valsts drošības iekšējā un ārējā apdraudējumā. Tas ir tādos kā divos nogriežņos – līdz un pēc. Gan līdz izmaiņām ģeopolitiskajā situācijā, gan arī izmaiņām likumdošanā.

Attiecībā uz likumdevēju, jādomā, neatbilstība šobrīd ir novērsta. Jautājums ir, cik ātri izmaiņām līdzī tiek tiesas. Tas, ka šis jautājums aktualizējās un tika identificēti gadījumi, kad ar sabiedrības vērotāja skatījumu uz lietas rezultātu bija lēmumus noraidoša reakcija, nozīmē, ka tiesas izpratne atsevišķos gadījumos neatbilst šībrīža situācijai. Tas praktiski bija signāls, ka skala valsts drošības interešu apdraudējuma vērtējumam mainās.

Tādēļ arī kontekstā ar tiesu prakses apkopojumu izšķirošais, manuprāt, nav līdz 2022.gadam piemēroto sodu statistika, bet tas, kā tiesa „noķer” pārmaiņas gan reālajā dzīvē, gan likumdošanā. Tas ir laika jautājums, izpratne šobrīd vēl attīstās. Apkopojuma mērķis ir palīdzēt dot atbildes un trīs jautājumiem: 1) vai tiesa savā izpratnē tiek līdzī pārmaiņām, 2) ko darīt, lai tā būtu, 3) kā panākt, lai sabiedrība saprot tiesas noteiktā soda pamatojumu.

Par pirmo jautājumu. Ņemot vērā, ka ir bijušas lietas, kuras sabiedrībā raisīja pārdomas par sodu atbilstību, principā var teikt, ka nē – tiesas savā izpratnē vēl netiek līdzī laikam pilnībā. Bet pilnībā līdzī pārmaiņām minūti minūtē netiek arī likums.

Vienlaikus apkopojumā ir arī tādi nolēmumi, kur ir skaidri redzams – tiesa ir tikusi līdzī. Pat tad, kad likuma grozījumi vēl nebija, tiesa ir varējusi sniegt izsmelošu vērtējumu situācijai, izmaiņām un pamatot, kāpēc sodam, skatoties tajā sodu iespēju nogrieznī, kāds bija dots likumā agrāk, ir jābūt tuvu maksimālajam. Tiesa nav sodu politikas virzītājs, tā nenosaka sodu politiku, tā piemēro noteiktos likumus. Bet tiesai ir likumā noteikts sodu intervāls, kurā tā var noteikt sodu, un redzot, ka samērīgais sods būtu tuvāk maksimālajam, dodot argumentāciju, var to piemērot. Šādi lēmumi ir, un tas priecē. Var redzēt, ka daļai tiesu ir bijusi savlaicīga reakcija, pat vēl neesot grozījumiem likumā.

Ko varam darīt, lai tiesas izpratne par pārmaiņām ietu līdzī faktiskajai situācijai?

Apkopojums ir viens no paņēmieniem. Tajā ir identificētas problēmas, ir dots skatījums, kas ir vērtējams un ņemams vērā šo lietu kategorijā. Materiāls ir domāts tiesnešiem, lai sniegtu pārskatu par šīs kategorijas lietām, dotu izpratni par apstākļiem, kas ir mainījušies, kas jāņem vērā.

Nākamais ir šī mūsu tikšanās ar žurnālistiem. Sarunas tēma izraudzīta ar mērķi, lai tai pievērstu sabiedrības uzmanību. Tiesnesis ir daļa no sabiedrības, un arī viņš noteikti saņems šo ziņu. Tajā, kā veidojas sabiedrības izpratne par dažādām situācijām, mediju loma ir samērā liela. Mēs neesam visās situācijās tieši klāt, līdz ar to sākums, no kā veidojas mūsu izpratne, ir informācija. Tā ir mediju lielā nozīme šajā jautājumā un pat ietekme uz tiesu

nolēmumiem. Ne tādā nozīmē, ka jūs ietekmētu konkrētus tiesas nolēmumus, bet jūs virzāt kopumā izpratni par faktiskajiem apstākļiem valstī.

Savukārt tiesai ar saviem nolēmumiem ir jādod izpratne sabiedrībai par to, kā tiesa reaģēs uz noteiktiem noziegumiem. Tādēļ tiek aktualizēts jautājums par sodu paredzamību. Viens no soda mērķiem ir likt šķēršļus noziedzīgai darbībai, atturēt no nozieguma izdarīšanas. Līdz ar to sabiedrībai ir jāzina tas potenciālais sods, kas par attiecīgo nodarījumu var būt. Šie argumenti bija norādīti, arī pamatojot likuma grozījumus minētās kategorijas lietās – apdraudējuma intensitāte un arī sekas, kas attiecīgajam apdraudējumam šobrīd var iestāties attiecībā pret valsti, ir palielinājušās ievērojami, tādēļ ar likuma grozījumiem arī sankcijas par šiem noziegumiem ir palielinājušās. Un neapšaubāmi tiesām ar saviem spriedumiem arī ir jādod

par to ziņu. Līdz ar to būtiskākais, ko šim apkopojumam jāsekmē, ir dot stingru mājienu, impulsu tiesām, nodot ziņu – kolēģi, situācija nav tāda, kāda tā bija, kad šīs tiesību normas piemēroja divus, trīs gadus atpakaļ. Ceram, ka gan grozījumi likumā, gan šis apkopojums būs pietiekams vēstījums tiesnešiem par to, kam jāpievērš uzmanība.

Kopsavilkumā neizlasīsiet šodien teikto. Kopsavilkumā ir vairāk norādīts uz tiesu spriedumu motivācijā pieļautajām kļūdām. Jā, arī pienācīga spriedumu motivācija ir tiesas uzdevums šīs kategorijas lietās. Mēs vēlamies, lai sabiedrībai nolēmums būtu saprotams un lai būtu izpratne par atbilstīgiem sodiem. Bet saprotams tas ir tikai tad, ja ir skaidri izklāstīts, kā pie attiecīgā secinājuma par sodu tiesa nonākusi. No pārbaudītajām lietām un apkopojuma redzams, ka nolēmumu argumentācija nav pietiekama.

SODU NOTEIKŠANAS PRAKSE PAR NOZIEDZĪGIEM NODARĪJUMIEM, KAS VĒRSTI PRET VALSTS DROŠĪBU (KOPSAVILKUMS)

IEVADS

Augstākajā tiesā veikta pirmās un apelācijas instances tiesu prakses analīze, nosakot sodu par noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret valsts drošību. Tiek publicēts apkopojumam pievienotais kopsavilkums, kurā ietvertas atziņas par sodu noteikšanas pamatojumu visās aplūkotajās krimināllietās. Lai sniegtu plašāku kontekstu apkopojumā izmantotajiem nolēmumiem un tajos noteiktajiem sodiem, šajā materiālā iekļauts statistisks pārskats par krimināllietām, kurās celta apsūdzība pēc kāda no pantiem Krimināllikuma IX nodaļā „Noziegumi pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds”, X nodaļā „Noziegumi pret valsti”, kā arī pēc pantiem, kas saistīti ar valsts robežas pārkāpšanu (atrodas Krimināllikuma XXII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldes kārtību”). Lietu statistika tika apkopota no Tiesu informatīvajā sistēmā pieejamajiem Krimināllietu statistikas pārskatiem par notiesātajām un attaisnotajām personām. Statistikas pārskati tika aplūkoti par laiku no 2017.gada līdz 2023.gadam, papildinot ar atsevišķām lietām arī no 2024.gada.

KOPSAVILKUMS

1. Sodu noteikšanas prakses pilnvērtīga analīze ir iespējama, ja spriedumā ir ne vien citēti tie Krimināllikuma panti, kas regulē soda noteikšanu, bet ir arī norādīti argumenti, skaidrojot tiesību normas jēgu un mērķi un atklājot saistību starp lietas faktiskajiem apstākļiem un piemērojamo tiesību normu. Nereti tiesas argumentācija par konkrēta soda noteikšanu aprobežojas ar Krimināllikuma 35. un 46.panta pārstāstu, kam seko secinājums par konkrēta soda veida un mēra noteikšanu, līdz ar to daļa no sodu pamatojošajiem argumentiem paliek neatklāti.

2. Spriedumos ne vienmēr tiek skaidri un uzskatāmi nošķirti argumenti, kas pamato soda veida izvēli, no soda mēra izvēles argumentiem. Apvienotu soda noteikšanas argumentāciju paredz Krimināllikuma 46.panta trešā prim daļa (stājās spēkā 2022.gada 4.maijā) tikai tajos gadījumos, kad Krimināllikuma

sevišķās daļas attiecīgā panta sankcijā paredzēts tikai viens pamatsods – brīvības atņemšana.

3. Lai arī Krimināllikuma 46.pants nosaka atsevišķus kritēriju soda veida un soda mēra noteikšanai, soda mērķis (*Krimināllikuma 35.pants*) ir vienojošais soda noteikšanas aspekts, kas vienlīdz attiecas kā uz soda veida, tā arī uz soda mēra un arī papildsoda noteikšanu. Spriedumu argumentācijā ne vienmēr tiek atklāts, vai tiesa ir vērtējusi soda mērķa sasniegšanas iespējamību, nosakot arī soda mēru vai papildsodu.

4. Motivējot piemērojamā soda veidu, tiesas vispirms izdarīto noziedzīgo nodarījumu klasificē atbilstoši Krimināllikuma 7.pantam, proti, norāda, vai izdarīts kriminālpārkāpums, mazāk smags, smags vai sevišķi smags noziegums.¹ Dažos gadījumos šis formālais secinājums ir vienīgais apsvērums, kas var tikt sasaistīts ar izdarītā noziedzīgā nodarījuma rakstura vērtēšanu.

5. No 20 aplūkotajām lietām piecās (11840001817, 11840000914, 11840000422, 11840001716, 11840002321) sniegts salīdzinoši izvērsts izdarītā noziedzīgā nodarījuma rakstura un radītā apdraudējuma vērtējums, tai skaitā ņemts vērā arī ģeopolitiskās situācijas konteksts. Visbiežāk tiesas norāda uz objektu, pret ko konkrētais nodarījums ir vērsts. Taču ir arī spriedumi, kuros pie soda noteikšanas noziedzīga nodarījuma raksturs nemaz nav ticis apskatīts. Tādos

¹ Tomēr jāņem vērā, ka ar Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu kopsapulces 2008.gada 1.jūlija lēmumu apstiprinātajā sodu piemērošanas prakses apkopojumā skaidrots, ka fakts, ka noziedzīgs nodarījums klasificējams kā kriminālpārkāpums, mazāk smags, smags vai sevišķi smags noziegums, nav pamats izvēlēties no konkrēta panta sankcijā paredzētā vieglāku vai bargāku sodu. Ņemot vērā nodarījuma smagumu, likumdevējs jau ir paredzējis atbilstošu sodu konkrētā Krimināllikuma panta sankcijā un tāpēc nedrīkst uz tā paša pamata vēlreiz palielināt personai piemērojamās krimināltiesiskās represijas apjomu (tiesu prakses apkopojums „Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse”, 2007/2008, 47.lpp.)

gadījumos gan noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītās apdraudējums ir vērtēts saistībā ar noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju (objekta un objektīvās puses ietvarā).

6. Tiesas reti pievērsušās noziedzīgā nodarījuma radītā kaitējuma apzināšanai. Vienā no aplūkotajām lietām tiesa šo soda veida izvēli ietekmējošo kritēriju izpratusi šauri, aprobežojoties ar konstatējumu, ka materiāli zaudējumi valstij nav nodarīti. Vēl vienā lietā tiesa norādījusi tikai to, ka faktiskais kaitējums nav nodarīts. Nosakot soda veidu vai brīvības atņemšanas soda ilgumu (*Krimināllikuma 46.panta trešā prim daļa*), izdarītā noziedzīgā nodarījuma radītā kaitējuma vērtēšana būtu veicama arī formāla sastāva noziedzīgo nodarījumu gadījumā.

7. Vērtējot vainīgā personību, tiesas ar dažādu detalizācijas pakāpi uzskaita ziņas par apsūdzētā dzimšanas laiku, dzīvesvietu, ģimenes stāvokli, izglītības līmeni, nodarbošanos un profesiju, veselības stāvokli un iepriekšējo sodāmību. Nevienā no aplūkotajiem spriedumiem nebija argumentēts, kādā veidā šīs ziņas ietekmē soda veida vai mēra noteikšanu (piemēram, vai personas izglītības līmenis kalpo par soda bardzību palielinošu vai samazinošu faktoru). Vienīgais izņēmums bija saistīts ar iepriekšējās sodāmības nozīmes paskaidrošanu, proti, gadījumos, kad netika konstatēts noziedzīgu nodarījumu recidīvs kā atbildību pastiprinošs apstāklis, tiesas iepriekšēju sodāmību uzskatīja par apsūdzētā personību raksturojošu faktoru, kas liecina par noslieci regulāri pārkāpt likumu un tāpēc ir jāņem vērā pie soda mērķim atbilstoša soda noteikšanas.

8. Ievērojot to, ka tikai piecās no 20 lietām sniegts salīdzinoši izvērsts izdarītā noziedzīgā nodarījuma rakstura un radītā kaitējuma (apdraudējuma) vērtējums, jāsecina, ka tiesas soda noteikšanā lielāku nozīmi piešķirušas ar apsūdzētā personību saistītiem faktoriem.² Par to netieši liecina arī tas, ka gadījumos, kad citēta tikai daļa no Krimināllikuma 35.pantā uzskaitītajiem soda mērķiem, izcelti tiek tieši ar indivīdu saistītie soda mērķi, proti, sodīt vainīgo personu un panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

9. Tiesas izvēlēto soda veidu mēdz pamatot arī netieši, respektīvi, motivējot alternatīvu soda veidu piemērošanas nelietderību. Kā piemēru šāda veida argumentācijai var minēt valsts robežas pārkāpšanas krimināllietas (*Krimināllikuma 284. un 285.pants*). Tiesa šajās lietās atsaucās uz apsūdzēto mantisko stāvokli (tā nepietiekamību vai ziņu neesību par apsūdzēto iespējām naudas sodu samaksāt), lai secinātu, ka naudas soda noteikšana nav lietderīga. Tāpat tiesa vairākās lietās noraidīja iespēju noteikt piespiedu darbu, pamatojot to ar šī soda veida praktiskās izpildes neiespējamību, ievērojot, ka apsūdzētajam piesprieda izraidīšanu no valsts vai arī to, ka viņam nav tiesiska pamata Latvijas Republikā

uzturēties. Senāts norādījis, ka Krimināllikuma 46.panta otrajā daļā norādītais soda veida izvēli ietekmējošo apstākļu uzskaitījums ir izsmēlošs un paplašināti nav tulkojams, līdz ar to atzinums par naudas soda nepiemērošanu apsūdzētā mantiskā stāvokļa dēļ un piespiedu darba nepiemērošana apsūdzētā izraidīšanas dēļ nav pareizs.³

10. Tiesas, nosakot atbildību mīkstinošu un pastiprinošu apstākļu (to neesības) ietekmi uz soda mēru, nav vadījušās pēc vienota principa. Tiesas norādīja, ka sods ir nosakāms vidējās robežās gan gadījumos, kad netika konstatēts neviens atbildību mīkstinošs vai pastiprinošs apstāklis, gan lietās ar tikai vienu mīkstinošu vai tikai vienu pastiprinošu apstākli, gan arī lietās, kurās konstatēts pa vienam no abiem. Tādos pašos gadījumos citās lietās tiesa norādīja, ka sods nosakāms gan zem, gan arī virs vidējās robežas. Divās krimināllietās, nekonstatējot nevienu atbildību mīkstinošu vai pastiprinošu apstākli, tiesa norādīja, ka sods pietuvināms minimālajai robežai. Sešās krimināllietās tiesa nav konkretizējusi izvēlēto soda mēra robežas, proti, iztrūkst vispārīga secinājuma par soda noteikšanu minimālā, vidējā vai maksimālā apmērā. Ne vienmēr no sprieduma argumentācijas ir saprotams, kādā veidā tiesa ir noteikusi konkrētu vidējo sodu.

11. Nevienā krimināllietā tiesa nav norādījusi atsevišķus argumentus, kas pamatotu papildsoda (probācijas uzraudzības, iecelšanas aizlieguma Latvijas Republikā) mēra noteikšanu. Līdz ar to neskaidrs ir jautājums par papildsoda mēra izvēli izmantotajiem kritērijiem (it īpaši, ja papildsoda mērs atšķiras no pamatsoda mēra izvēlētajām robežām).

12. Prokurora izteiktais viedoklis par apsūdzētajam piemērojamo soda veidu un mēru spriedumā parasti netiek norādīts. Vairākās lietās tiesas ir minējušas, ka, nosakot sodu, ņem vērā prokurora viedokli par nosakāmo soda veidu un mēru. Izņēmums ir apelācijas instances nolēmumi, kuru aprakstītajā daļā šo prokurora lūgto sodu gan mēdz norādīt.

13. Vienā krimināllietā tiesa atzina, ka nav tikušas ievērotas apsūdzēto tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tādēļ tā, pamatojoties uz Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 2. punktu, visiem apsūdzētajiem noteica sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, taču sprieduma argumentācijā netika norādīts, kāds sods apsūdzētajiem tiktu piespriests gadījumā, ja tiesību pārkāpums uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā netiktu konstatēts.

14. Gadījumos, kad tiesai jānosaka galīgais sods pēc noziedzīgo nodarījumu kopības (*Krimināllikuma 50.pants*), spriedumā reti tiek norādīti argumenti piemērojamā sodu saskaitīšanas principa izvēlei.

15. Mīkstinošu apstākļu atzīšana spriedumā motivējama. Ja rajona tiesas spriedumā argumentēti atzīts, ka nav konstatēti atbildību mīkstinoši apstākļi, apelācijas instancē nav pietiekoši, ka spriedumā tie tiek konstatēti. Spriedumā arī argumentēti izklāstāms, kādēļ pirmās instances secinājumi tiek atzīti par nepamatotiem vai kļūdainiem.

² Faktorus, kas ņemami vērā pie soda noteikšanas, likumdevējs ir izkārtojis noteiktā secībā, un tādā kārtībā tie arī ir izvērtējami, sākot ar noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu. Tikai pēc tam izvērtējama noziedzīgā nodarījuma izdarītāja personība, kas var zināmā mērā korigēt arī izdarītā kaitējuma vērtējumu (tiesu prakses apkopojums „Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse”, 2007./2008., 17., 18.lpp.).

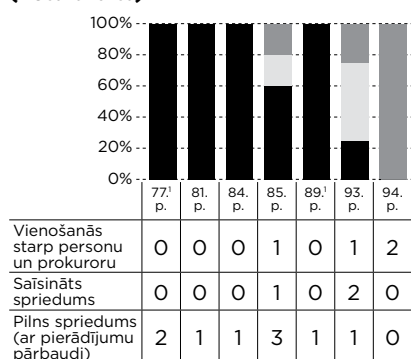
³ Senāta 2020.gada 16.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKK-308/2020, ECLI:LV:AT:2020:0416.11823003916.3.L, 5.2.punkts.

DATU KOPAS PĀRSKATS

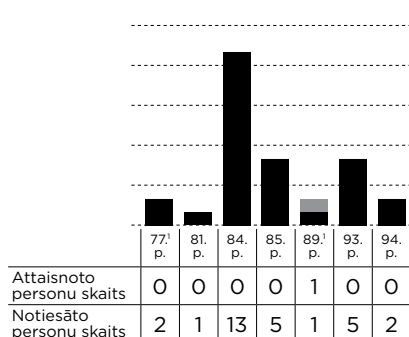
PANTI, KURI IR KRIMINĀLLIKUMA IX NODAĻĀ „NOZIEGUMI PRET CILVĒCI, MIERU, KARA NOZIEGUMI, GENOCĪDS” UN X NODAĻĀ „NOZIEGUMI PRET VALSTI”

Pants	Lietu skaits	Notiesāto personu skaits	Sprieduma veids (norādīts lietu skaits)			Pamatsods (norādīts personu skaits, kuras ir tikušas sodītas)				
			Pilns	Saīsināts	Pēc vienošanās	Brīvības atņemšana	Naudas sods	Sabiedriskie (piespiedu) darbi	Probācijas uzraudzība	Cits
77.p.	2	2	2			2				
81.p.	1	1	1			1				
84.p.	7	13	1 (1)	1	5		7	1		5
85.p.	5	5	3	1	1	5				
89.p.	1	1	1			1				
93.p.	4	5	1	2	1	1	2	2		
94.p.	2	2			2	2				
Kopā	22	29	9 (1)	4	12	12	9	3	0	5

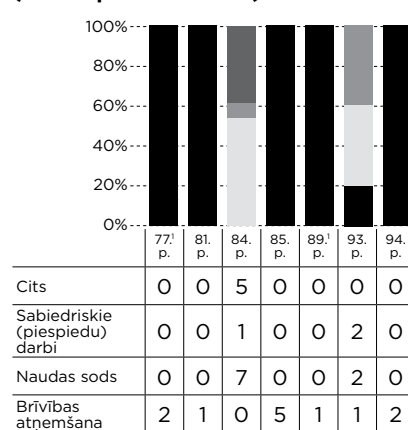
SPRIEDUMU VEIDS (pilns spriedums, saīsināts spriedums, vienošanās starp prokuroru un apsūdzēto) (lietu skaits)

NOTIESĀTO/ATTAISNOTO PERSONU SKAITS

PAMATSODS (sodīto personu skaits)

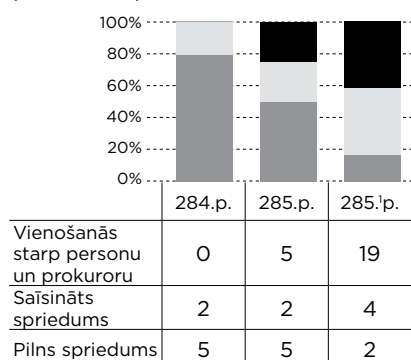

PANTI, KURI IR SAISTĪTI AR VALSTS ROBEŽAS PĀRKĀPŠANU (atrodas Krimināllikuma XXII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldes kārtību”)

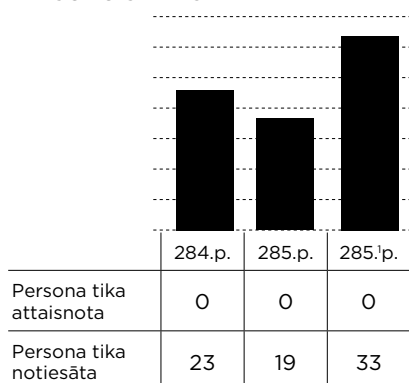
Pants	Lietu skaits	Notiesāto personu skaits	Sprieduma veids (norādīts lietu skaits)			Pamatsods (norādīts personu skaits, kuras ir tikušas sodītas)				
			Pilns	Saīsināts	Pēc vienošanās	Brīvības atņemšana	Naudas sods	Sabiedriskie (piespiedu) darbi	Probācijas uzraudzība	Cits
284.p.	7	23	5 (2)	2		21				2
285.p.	12	19	5	2	5	17		2		
285.p.	25	33	2	4	19	28	2	3		
Kopā	44	75	12	8	24	66	2	5	0	2

PANTI, KURI NAV SAISTĪTI AR VALSTS ROBEŽU

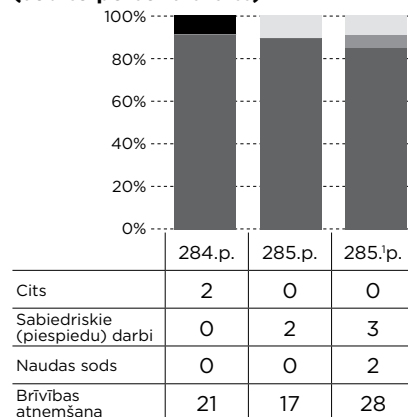
SPRIEDUMU VEIDS (pilns spriedums, saīsināts spriedums, vienošanās starp prokuroru un apsūdzēto) (lietu skaits)

NOTIESĀTO/ATTAISNOTO PERSONU SKAITS

PAMATSODS (sodīto personu skaits)

ANALIZĒTO NOLĒMUMU SARAKSTS

1. Krimināllieta Nr.11840001216

- 1.1. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2021.gada 23.aprīļa spriedums, ECLI:LV:RVPT:2021:0423.11840001216.1.S
- 1.2. Rīgas apgabaltiesas 2021.gada 21.septembra lēmums, ECLI:LV:RAT:2021:0921.11840001216.3.L.⁴

2. Krimināllieta Nr.11840001817

- 2.1. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2019.gada 28.jūnija spriedums, ECLI:LV:RVPT:2019:0628.11840001817.3.S.

3. Krimināllieta Nr.11840000914

- 3.1. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2021.gada 17.maija spriedums, ECLI:LV:RVPT:2021:0517.11840000914.1.S
- 3.2. Rīgas apgabaltiesas 2021.gada 19.oktobra lēmums, ECLI:LV:RAT:2021:1019.11840000914.2.L.⁵

4. Krimināllieta Nr.11840001417

- 4.1. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2019.gada 8.maija spriedums, ECLI:LV:RVPT:2019:0508.11840001417.1.S

5. Krimināllieta Nr.11840000422

- 5.1. Rīgas pilsētas tiesas 2022.gada 28.oktobra spriedums, ECLI:LV:RPT:2022:1028.11840000422.4.S.
- 5.2. Rīgas apgabaltiesas 2023.gada 20.aprīļa spriedums, ECLI:LV:RAT:2023:0420.11840000422.8.L.⁶

6. Krimināllieta Nr.11840001716

- 6.1. Zemgales rajona tiesas 2018.gada 29.maija spriedums, ECLI:LV:ZRT:2018:0529.11840001716.2.S.
- 6.2. Zemgales apgabaltiesas 2018.gada 18.decembra spriedums, ECLI:LV:ZAT:2018:1218.11840001716.3.S.⁷

7. Krimināllieta Nr.11840002321

- 7.1. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2022.gada 17.maija spriedums, ECLI:LV:RVPT:2022:0517.11840002321.1.S
- 7.2. Rīgas apgabaltiesas 2023.gada 6.septembra spriedums, ECLI:LV:RAT:2023:0906.11840002321.3.S.⁸

8. Krimināllieta Nr.11840000918

- 8.1. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2020.gada 17.augusta spriedums, ECLI:LV:RVPT:2020:0817.11840000918.8.S.
- 8.2. Rīgas apgabaltiesas 2022.gada 11.aprīļa lēmums, ECLI:LV:RAT:2022:0411.11840000918.10.L.⁹

9. Krimināllieta Nr.11840003615

- 9.1. Rīgas apgabaltiesas 2018.gada 3.decembra spriedums, ECLI:LV:RAT:2018:1203.11840003615.4.S. (Pirmās instances tiesa bija pieņēmusi attaisnojošu spriedumu, tāpēc izmantots apelācijas instances tiesas notiesājošais

spriedums, kas pieņemts pēc lietas otrreizējas izskatīšanas apelācijas kārtībā)¹⁰

10. Krimināllieta Nr.11087032517

- 10.1. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2018.gada 5.jūnija spriedums, ECLI:LV:RVPT:2018:0605.11087032517.2.S
- 10.2. Rīgas apgabaltiesas 2019.gada 19.marta lēmums, ECLI:LV:RAT:2019:0319.11087032517.3.L.¹¹

11. Krimināllieta Nr.11823003916

- 11.1. Rēzeknes tiesas 2017.gada 27.jūnija spriedums, 11823003916.
- 11.2. Latgales apgabaltiesas 2019. gada 4.februāra spriedums, ECLI:LV:LAAT:2019:0204.11823003916.1.S.
- 11.3. Senāta 2020.gada 16.aprīļa lēmums Nr.SKK-308/2020, ECLI:LV:AT:2020:0416.11823003916.3.L
- 11.4. Latgales apgabaltiesas 2022.gada 6.janvāra spriedums, ECLI:LV:LAAT:2022:0106.11823003916.4.S.¹²

12. Krimināllieta Nr.11823002820

- 12.1. Rēzeknes tiesas 2022.gada 7.oktobra spriedums, ECLI:LV:REZT:2022:1007.11823002820.3.S

13. Krimināllieta Nr.13340000619

- 13.1. Rēzeknes tiesas 2020.gada 10.augusta spriedums, ECLI:LV:REZT:2020:0810.13340000619.3.S

14. Krimināllieta Nr.11824003021

- 14.1. Daugavpils tiesas 2021.gada 25.novembra spriedums, 11824003021.
- 14.2. Latgales apgabaltiesas 2022.gada 17.maija spriedums, ECLI:LV:LAAT:2022:0517.11824003021.17.S.

15. Krimināllieta Nr.11824002221

- 15.1. Daugavpils tiesas 2021.gada 14.jūnija spriedums, ECLI:LV:DAUT:2021:0614.11824002221.1.S.

16. Krimināllieta Nr.11820000411

- 16.1. Vidzemes rajona tiesas 2022.gada 29.aprīļa spriedums, ECLI:LV:VRT:2022:0429.11820000411.8.S.¹³

17. Krimināllieta Nr.11823002820

- 17.1. Rēzeknes tiesas 2022.gada 7.oktobra spriedums, ECLI:LV:REZT:2022:1007.11823002820.3.S.

18. Krimināllieta Nr.11829003621

- 18.1. Rīgas pilsētas tiesas 2023.gada 29.marta spriedums, ECLI:LV:RPT:2023:0329.11829003621.1.S.

19. Krimināllieta Nr.18240002323

- 19.1. Daugavpils tiesas 2023.gada 1.marta spriedums, ECLI:LV:DAUT:2023:0301.18240002323.1.S
- 19.2. Latgales apgabaltiesas 2023.gada 11.maija spriedums, ECLI:LV:LAAT:2023:0511.18240002323.3.S

20. Krimināllieta Nr.11824004122

- 20.1. Daugavpils tiesas 2022.gada 9.novembra spriedums, 11824004122.

Sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa, saskaņoja Senāta Kriminālietu departaments

⁴ Senāts ar 2022.gada 31.janvāra lēmumu lietā Nr.SKK-186/2022 nolēma atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību, ECLI:LV:AT:2022:0131.11840001216.6.L.

⁵ Senāts ar 2022.gada 7.aprīļa lēmumu lietā Nr.SKK-258/2022 nolēma atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību, ECLI:LV:AT:2022:0407.11840000914.3.L.

⁶ Senāts ar 2023.gada 3.augusta lēmumu lietā Nr.SKK-412/2023 nolēma atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību, ECLI:LV:AT:2023:0803.11840000422.9.L.

⁷ Senāts ar 2019.gada 26.septembra lēmumu lietā Nr.SKK-265/2019 nolēma atstāt negrozītu Zemgales apgabaltiesas spriedumu, ECLI:LV:AT:2019:0926.11840001716.4.L.

⁸ Senāts ar 2024.gada 10. janvāra lēmumu lietā Nr.SKK-73/2024 nolēma atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību, ECLI:LV:AT:2024:0110.11840002321.4.L.

⁹ Senāts ar 2023.gada 27.aprīļa lēmumu lietā Nr.SKK-58/2023 nolēma Rīgas apgabaltiesas 2022.gada 11.aprīļa lēmumu atstāt negrozītu, ECLI:LV:AT:2023:0427.11840000918.11.L.S.

¹⁰ Senāts ar 2019.gada 16.aprīļa lēmumu lietā Nr.SKK-338/2019 nolēma atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību, ECLI:LV:AT:2019:0416.11840003615.6.L.

¹¹ Senāts 2019.gada 12.augustā lietā Nr.SKK-545/2019 atteicies pārbaudīt nolēmuma tiesiskumu.

¹² Senāts ar 2023.gada 24.maija lēmumu lietā Nr.SKK-62/2023 nolēma atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību, ECLI:LV:AT:2023:0524.11823003916.5.L.

¹³ Vidzemes apgabaltiesa ar 2022.gada 15.novembra spriedumu, ECLI:LV:VAT:2022:1115.11820000411.10.S, šo pirmās instances spriedumu atcēla daļā par apsūdzībām saistībā ar dokumentu viltošanu un attiecīgi arī par jaunu noteica galīgo sodu pēc noziedzīgo nodarījumu kopības.

TIESU PRAKSE LAUKU ATBALSTA DIENESTA LIETĀS

Apkopojumā sistematizētas Senāta Administratīvo lietu departamenta atziņas 2010.–2023.gadā pieņemtos nolēmumos par lauksaimniecības politikas instrumentu īstenošanu. Tās ir lietas, kurās atbildētājs ir Lauku atbalsta dienests, kā arī lietas, kas ir saistītas ar atbalsta maksājumiem un kompensācijām par īpašuma tiesību ierobežošanu.

Senāta atziņas izkārtotas pie atbilstošiem tiesību aktiem, proti, ir norādīta tiesību norma, kam seko

saistībā ar tās interpretāciju un piemērošanu paustās Senāta atziņas. Pie atziņām no lietām, kurās Senāts ir uzdevis prejudiciālos jautājumus EST, atsaucē ir pievienotas informatīvas norādes par to.

Izveidots detalizēts satura rādītājs, kā arī rādītājs, kurā lietas ir sagrupētas pēc atbalsta maksājumu/kompensācijas veidiem vai tiesību jautājumiem, un saraksts ar lietām, kurās Latvijas tiesas vērsušās EST prejudiciālo nolēmumu procedūrā.

TIESU PRAKSE MUITAS TIESĪBU JOMĀ

Apkopojumā sistematizētas Senāta Administratīvo lietu departamenta atziņas ar muitas tiesību jomu saistītās lietās, kas skatītas no 2016.gada septembra līdz 2023.gadam.

Apkopojuma pirmajā daļā sistematizētas atziņas par būtiskiem Eiropas Savienības tiesību aktiem, piemēram, Muitas kodeksu (Regula Nr.952/2013 un Regula Nr.2913/92), citiem Eiropas Savienības tiesību aktiem saistībā ar muitas jomu, kā arī Latvijas normatīvajam regulējumam. Seko nodaļas par tādiem jautājumiem kā preču klasifikācija konkrētiem kombinētās nomenklatūras

kodiem un antidempinga maksājumiem. Otrajā daļā sistematizētas Senāta atziņas par citiem jautājumiem, kas arī ir saistīti ar muitas jomu, proti, par akcīzes nodokli un pievienotās vērtības nodokli, kā arī procesuālajiem jautājumiem.

Senāta secinājumi par muitas jautājumiem lielā mērā ir balstīti Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā, tāpēc apkopojumā iekļautas arī norādes uz attiecīgajām EST atziņām. Papildus izveidots atsevišķs pielikums ar lietām, kurās Latvijas tiesas vērsušās EST prejudiciālo nolēmumu procedūrā ar muitas lietām saistītos jautājumos.

KAITĒJUMA KOMPENSĀCIJA KRIMINĀLPROCESĀ CEĻU SATIKSMES NEGADĪJUMOS CIETUŠAJIEM

Senāta atziņu apkopojums par to, kā kriminālprocesā izlemt jautājumu par kaitējuma kompensāciju ceļu satiksmes negadījumos cietušajiem, tika veikts jau 2021.gadā un ietvēra Senāta nolēmumus kopš 2020.gada. Tagad apkopojums ir aktualizēts un aptver arī būtiskākos 2022. un 2023.gadā pieņemtos nolēmumus.

Atgādināms, ka 2020. gadā Senāts grozīja judikatūru jautājumā par kaitējuma atlīdzību cietušajam ceļu satiksmes negadījumā un atzina, ka kriminālprocesā no vainīgā var tikt piedzīti tie zaudējumi, kuri netiek atlīdzināti saskaņā ar Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumu vai kuri pārsniedz šajā likumā

un saskaņā ar to izdotajos normatīvajos aktos noteikto apdrošinātāja atbildības limitu. Ja cietušais uzskata, ka viņam ceļu satiksmes negadījumā nodarītie zaudējumi naudas izteiksmē ir lielāki nekā apdrošināšanas atlīdzība, kas aprēķināta atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem, viņam ir tiesības vērsties pie apdrošinātāja ar lūgumu pārskatīt pieņemto lēmumu par apdrošināšanas atlīdzību, un gadījumā, ja aprēķinātā apdrošināšanas atlīdzība nesniedz gandarījumu par morālo aizskārumu, cietušais var celt prasību pret apdrošinātāju vispārējās jurisdikcijas tiesā.

Pārējos gadījumos kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā nenoteic.

TIESU PRAKSE FINANŠU TIRGUS UZRAUDZĪBAS LIETĀS

Apkopojumā sistematizētas Senāta Administratīvo lietu departamenta un Civillietu departamenta atziņas no nolēmumiem lietās, kas saistītas ar finanšu tirgus uzraudzību un kas pieņemti no 2019.gada līdz 2023.gadam. Šis apkopojums ir turpinājums 2019.gadā publicētajam tiesu prakses apkopojumam Finanšu un

kapitāla tirgus komisijas lietās 2006–2018. Taču šim apkopojumam ir izvēlēta Senāta atziņu apkopojumiem ierastā struktūra, proti, tas ir veidots galvenokārt kā tiesību aktu komentāri, kur komentāru vietā ir Senāta atziņas. Atsevišķi izdalīts arī Senāta nolēmumos analizētais Eiropas Savienības tiesību regulējums.

SENĀTA ATZIŅAS OPERATĪVĀS DARBĪBAS JOMĀ

Apkopojumā ietverti Senāta Krimināllietu departamenta 58 lēmumi lietās, kas izskatītas laikā no 2013.gada sākuma līdz 2023.gada maijam.

Senāta atziņas sakārtotas šādās jautājumu grupās: operatīvās darbības pasākumi, operatīvais eksperiments, provokācija (uzkūdišana) izdarīt

noziedzīgu nodarījumu, sevišķajā veidā veicamie operatīvās darbības pasākumi, sarunu ieraksti, operatīvās darbības pasākumos iegūto ziņu par faktiem izmantošana pierādīšanā, uzziņa par operatīvās darbības pasākumu veikšanas akceptēšanu un iepazīšanās ar operatīvās darbības materiāliem.

2023.gada judikatūras pārskats

BŪTISKIE TIESĪBU JAUTĀJUMI SENĀTA PRAKSĒ

KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTS

KAITĒJUMA KOMPENSĀCIJA KRIMINĀLPROCESĀ

SKK-[M]/2023.¹ Senāts skaidroja kaitējuma kompensācijas piedziņas kārtību no nepilngadīgā, kuram noteikts medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis.

Pirmās instances tiesa no nepilngadīgas personas, kurai noteikts medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis, subsidiāri ar viņas māti valsts labā piedzina cietušajai izmaksāto valsts kompensāciju un cietušās labā piedzina mantiskā un morālā kaitējuma kompensāciju.

Apelācijas instances tiesa atcēla pirmās instances tiesas lēmumu daļā un kaitējuma kompensāciju cietušās labā piedzina no nepilngadīgās, kurai noteikts medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis. Tiesa uzskatīja, ka kaitējuma kompensācija valsts labā par cietušajam izmaksāto valsts kompensāciju piedzenama no nepilngadīgās personas, kurai noteikts medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis, subsidiāri ar viņas vecākiem, savukārt cietušās labā kaitējuma kompensācija piedzenama tikai no šādas nepilngadīgās personas.

Senāts atzina šādu apelācijas instances tiesas atzinumu par kļūdainu un norādīja, ka Kriminālprocesa likuma 353.panta pirmās daļas 2.punkts, kas noteic kaitējuma kompensācijas subsidiāro piedziņu no nepilngadīgā un viņa vecākiem vai personām, kuras viņus aizstāj, izņemot gadījumus, kad tas ir šo personu amata pienākums, ir speciālā tiesību norma, kas attiecināma uz visiem nepilngadīgajiem, arī tiem, kuriem noteikts medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis.

Senāts arī norādīja, ka par kaitējuma kompensāciju ir atbildīgi abi vecāki. Konkrētajā lietā par nepilngadīgās personas pārstāvi atzīta viņas māte. Ne pirmstiesas izmeklēšanas laikā, ne iztiesāšanas laikā netika noskaidrota nepilngadīgās personas tēva identitāte un viņš nav bijis informēts par notiekošo kriminālprocesu pret viņa meitu. Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesa nav izvērtējusi iespēju noteikt kaitējuma kompensācijas piedziņu no nepilngadīgās subsidiāri ar abiem vecākiem.

SKK-343/2023.² Senāts vērtēja jautājumu par kaitējuma kompensācijas noteikšanu, ja cietušais kaitējuma kompensācijas pieteikumu ir atsaucis daļā.

Lietā par automašīnas riepu sagriešanu (noziedzīgais nodarījums kvalificēts pēc Krimināllikuma 185.panta pirmās daļas) cietušais pirmstiesas procesā sākotnēji iesniedza kaitējuma kompensācijas pieteikumu un lūdza no apsūdzētā piedzīt 280 euro par mantisko zaudējumu.

Cietušais norādīja, ka kaitējuma kompensācijas apmēru veido četru riepu vērtība – katra 70 euro. Vēlāk cietušais iesniedza papildu kompensācijas pieteikumu, lūdzot no apsūdzētā piedzīt 480 euro. Cietušais precizēja, ka noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī iznīcināto četru riepu vērtība bija 200 euro, proti, 50 euro par katru riepu, savukārt 280 euro viņš ir samaksājis par jaunu riepu iegādi. Pirmās instances tiesā cietušais uzturēja kaitējuma kompensācijas pieteikumu 200 euro apmērā, proti, 50 euro par katru iznīcināto riepu, bet kompensācijas pieteikumu daļā par riepu maiņu neuzturēja.

Ar pirmās instances tiesas spriedumu, ko apelācijas instances tiesa atstāja negrozītu, kaitējuma kompensācijas pieteikums tika apmierināts daļēji un tiesa no apsūdzētā cietušā labā piedzina 280 euro, kas atbilst četru jaunu riepu vērtībai.

Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesa, atstājot negrozītu pirmās instances tiesas spriedumu, nav ņēmusi vērā faktu, ka cietušais pirmās instances tiesā ir grozījis pieteiktās kaitējuma kompensācijas apmēru.

Pamats kaitējuma kompensācijas noteikšanai ir cietušā pieteikums. Savukārt tiesa, izvērtējot iesniegto pieteikumu, nosaka, nenosaka vai noraida pieteikto kaitējuma kompensāciju.³

Senāts norādīja, ka kaitējuma kompensācijas pieteikums var tikt atsaukts kā pilnībā, tā arī daļā, bet tiesai kaitējuma kompensācijas pieteikums ir jāizlemj tikai tādā apjomā, kādā tas tiek uzturēts.

PIERĀDĪJUMU VĒRTĒŠANA

SKK-128/2023.⁴ Lietā tika aplūkots jautājums par alkohola ietekmē sniegtu liecību izmantošanu pierādīšanā.

Senāts šajā lietā konstatēja, ka apelācijas instances tiesa, atzīstot par ticamām liecinieka liecības, nav ņēmusi vērā apstākli, ka liecinieks nopratināts, būdams alkohola ietekmē. Tiesa nav izvērtējusi, vai liecinieka atrašanās alkohola ietekmē, sniedzot liecības, ir ietekmējusi viņa spēju saprast ar viņu veikto procesuālo darbību saturu un nozīmi, kā arī spēju liecināt par lietas taisnīgai izspriešanai nozīmīgiem apstākļiem.

Senāts norādīja, ka liecinošās personas atrašanās alkohola ietekmē pati par sevi nav tāds apstāklis, kas liedz izmantot šīs personas reibuma stāvoklī sniegtās liecības kā pierādījumu, tomēr tiesai, kas izskata lietu pēc būtības, vērtējot šādu liecību ticamību, ir rūpīgi jāizvērtē arī tas, vai, sniedzot liecības, persona spējusi pareizi saprast un uztvert ar viņu veiktās procesuālās darbības saturu un nozīmi.

¹ Senāta 2023.gada lēmums lietā Nr.SKK-[M]/2023. Slēgtas lietas statuss.

² Senāta 2023.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.SKK-343/2023, ECLI:LV:AT:2023:0707.11092121316.9.L.

³ Senāta 2018.gada 6.septembrālēmumalietā Nr.SKK-420/2018, ECLI:LV:AT:2018:0906.11360024715.3.L, 9. punkts.

⁴ Senāta 2023.gada 14.novembra lēmums lietā Nr.SKK-128/2023, ECLI:LV:AT:2023:1114.11320050717.12.L.

SODA NOTEIKŠANA

SKK-462/2023.⁵ Senāts vērtēja, vai tiesa pamatoti par apsūdzēto atbildību pastiprinošo apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 2.punktu atzinusi to, ka noziedzīgais nodarījums ir izdarīts personu grupā.

Apelācijas instances tiesa divas personas atzina par vainīgām Krimināllikuma 125.panta trešajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, proti, ka apsūdzētie personu grupā tiši nodarīja tādus miesas bojājumus, kas bīstami dzīvībai (smagus miesas bojājumus) un kas vainīgo neuzmanības dēļ bija par iemeslu cietušā nāvei. Vienlaikus apelācijas instances tiesa atzina par pamatotu pirmās instances tiesas secinājumu, ka atbilstoši Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 2.punktam par apsūdzēto atbildību pastiprinošu apstākli atzīstams tas, ka noziedzīgs nodarījums ir izdarīts personu grupā. Šo atbildību pastiprinošo apstākli tiesa ņēma vērā, nosakot apsūdzētajiem sodu.

Senāts atzina, ka apelācijas instances tiesa ir nepareizi piemērojusi Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 2.punktu un tādējādi pieļāvusi Kriminālprocesa likuma 574.panta 1.punktā noteikto Krimināllikuma Vispārīgās daļas pārkāpumu.

Senāts izskaidroja, ka tad, ja tišs smags miesas bojājums, kas vainīgā neuzmanības dēļ bijis par iemeslu cietušā nāvei, nodarīts personu grupā, noziedzīgais nodarījums kvalificējams pēc Krimināllikuma 125.panta trešās daļas, norādot arī 125.panta otrās daļas 5.punktā paredzēto kvalificējošo pazīmi (personu grupa). Šādā gadījumā, nosakot sodu, par apsūdzētā atbildību pastiprinošu apstākli nav atzīstams Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 2.punktā paredzētais apstāklis – noziedzīgais nodarījums izdarīts personu grupā.

SKK-227/2023.⁶ Senāts lietā skaidroja, kā izlīgums var ietekmēt nosakāmā soda apmēru.

Persona (apsūdzētais), kura bija apsūdzēta par laupīšanu (Krimināllikuma 176.panta pirmā daļa), apelācijas instances tiesā iesniedza dokumentus, kas

apliecina, ka viņa ir atlīdzinājusi cietušajiem radīto kaitējumu, kā arī izlīgumu ar vienu no cietušajiem. Apelācijas instances tiesa saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 3.punktu par apsūdzētā atbildību mīkstinošu apstākli atzina to, ka vainīgais labprātīgi atlīdzinājis cietušajam radīto kaitējumu. Savukārt par tiesā iesniegto izlīgumu apelācijas instances tiesa norādīja, ka izlīguma esība vai neesība nevar ietekmēt nosakāmā soda apmēru.

Šādu apelācijas instances tiesas secinājumu Senāts atzina par nepamatotu.

Ievērojot, ka apsūdzētajam inkriminētais Krimināllikuma 176.panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums saskaņā ar Krimināllikuma 7.panta ceturto daļu klasificējams kā smags noziegums un neietilpst to noziedzīgo nodarījumu lokā, par kuriem kriminālprocesu uzsāk vienīgi uz cietušās personas iesnieguma pamata. Cietušā un noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas izlīgums šajā gadījumā nav kriminālprocesu nepieļaujošs apstāklis. Šāds izlīgums nevar būt par pamatu arī kriminālprocesa izbeigšanai, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 379.pantu.

Senāts vērsa uzmanību, ka izlīgums nav tikai vienas puses rīcība, kā tas ir tad, ja vainīgais labprātīgi atlīdzinājis cietušajam ar noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai novērsis radīto kaitējumu.

Izlīguma, kad tas nav pamats kriminālprocesa izbeigšanai, esība var ietekmēt nosakāmā soda apmēru. Tiesai, izskatot lietu, jāizvērtē, vai izlīgumā starp cietušo un noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu ir norādīts, ka vainīgais cietušajam tikai labprātīgi ir atlīdzinājis ar noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai novērsis radīto kaitējumu, vai arī ir veicis vēl kādas citas darbības, kuras neaptver Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 3.punkta saturs, bet kas būtu papildus vērtējamas kā atbildību mīkstinošs apstāklis saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta otro daļu, kā, piemēram, savas vainas atzīšana un izdarītā nožēlošana.

Senāts arī norādīja, ka Krimināllikuma 47.panta otrā daļa nav imperatīva tiesību norma un par tās piemērošanu izlemj tiesa, kas izskata lietu pēc būtības.

*Apkopojumu sagatavoja Kristīne IVULĀNE,
Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas
konsultante*

⁵ Senāta 2023.gada 30.novembra lēmums lietā Nr.SK-462/2023, ECLI:LV:AT:2023:1130.11091208211.12.L.

⁶ Senāta 2023.gada 5.jūlija lēmums lietā Nr.SK-227/2023, ECLI:LV:AT:2023:0705.11088102121.6.L.

Administratīvajām tiesām – 20

Pirms 20 gadiem 2004.gadā Latvijā darbu sāka administratīvās tiesas. Administratīvā rajona tiesa un Administratīvā apgabaltiesa 2.februārī, bet Senāta Administratīvo lietu departaments 6.februārī, kad Augstākās tiesas plēnums apstiprināja departamenta pirmos senatorus Jautrīti Briedi, Valerijanu Jonikānu, Ilzi Skultāni, Edīti Vernušu un Guntu Višņakovu un par departamenta priekšsēdētāju iecēla senatoru Valerijanu Jonikānu.

Administratīvās tiesas ar dažādiem pasākumiem svin savus 20 gadus.

Pirmais veltījums jubilejai bija žurnāla „Jurista Vārds” speciālnumurs pagājušā gada 19.decembrī, kura satura tapšanu koordinēja Senāta Administratīvo lietu departaments.

Februārī Administratīvo tiesu namā Baldones ielā skatāma fotoizstāde „Retrospekcija. Administratīvajām tiesām 20”.

Aprīlī notiks jubilejai veltīts pasākums „Administratīvajai tiesai 20 – cauri laikiem”, kurā pulcēsies visi administratīvo tiesu bijušie un tagadējie tiesneši un tagadējie darbinieki. Pasākumā tiks atklāta Augstākās tiesas izdotā grāmata „Senatore Dace Mita”.

ADMINISTRATĪVĀS TIESAS UZ DIVDESMITGADES SLIEKŠŅA

Pirmpublicējums žurnālā „Jurista Vārds” 2023.gada 19.decembrī

Aigars STRUPIŠS

Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Pārlapojot Augstākās tiesas tīmekļvietnes materiālus, varam izdzīvot vēlreiz 20 gadu notikumus: kā notika administratīvo tiesu izveidošanas nepieciešamības atzīšana, kā tika veidots to institucionālais modelis, kādas strukturālas un darba saturiskās pārmaiņas tās piedzīvojušas.¹ Arī šis speciālais „Jurista Vārda” izdevums būs paliekoša liecība aktualitātēm administratīvo tiesību jomā un administratīvo tiesu darbībā.

Kā Augstākās tiesas priekšsēdētājam man ir gandarījums, ka šā izdevuma kodolu veido senatoru un Administratīvo lietu departamenta darbinieku pienesums. Turklāt šajā gadījumā Senāts jāskata daudz plašāk, jo gan senatoru palīgi, kas kļuvuši par tiesnešiem, gan senatori, kas strādā kā Satversmes tiesas tiesneši, paliek saistīti ar Senāta vārdu. Atskatoties vēsturē, esam liecinieki tam, ka administratīvo tiesu darbības pirmsākumā

administratīvo tiesību izpratnes veidošana un tiesībzinātības attīstība notika tieši Senātā.

VAI ADMINISTRATĪVO TIESU IZVĒLĒTĀ VIETA TIESU VARĀ IR SEVI ATTAISNOJUSI?

Tieslietu padomes rūpu lokā pēdējos gados ir bijusi tiesu teritoriālā reforma, struktūras un kompetences izmaiņas. Laikā, kad veidoja administratīvās tiesas, Tieslietu padome kā institūcija vēl nedarbojās.

Pārdomājot, vai šodien administratīvās tiesas būtu pamats veidot kā atsevišķas tiesas, kā Tieslietu padomes priekšsēdētājs es teiktu – jā. Tas bija optimāls lēmums.

Jaunas tiesas izveidošana, precīzi nedefinējot tās tiesnešiem uzstādāmās prasības, sasniedza savu mērķi efektīvāk, jo ļāva tiesnešu atlasīties pieņemot jaunajām vajadzībām. Tas savukārt izslēdza nepieciešamību pārorientēt esošos tiesnešus uz jauno tiesību nozari, kas prasītu daudz vairāk laika. Šis risinājums ļāva arī iepludināt tiesnešu rindās administratīvajā procesā pieredzējušus valsts pārvaldes darbiniekus, kam, domāju, arī bija izšķirošā nozīme ātrai un sekmīgai administratīvo tiesu darbības uzsākšanai.

Manā skatījumā, īpaši labs risinājums bija tas, ka, izveidojot atsevišķu specializēto tiesu pirmajā un

¹ Skat., piemēram, konferences „Administratīvo tiesu 5 gadi” materiālus: <https://www.at.gov.lv/lv/par-augstako-tiesu/informativie-materiali/konferences/administrativo-tiesu-5-gadi>; projekta „Administratīvajai justīcijai 100” materiālus: <https://www.at.gov.lv/lv/par-augstako-tiesu/vesture/administrativajai-justicijai-100>

otrajā instancē, trešā – kasācijas instance – tika nodota Senāta pārziņā, nevis tika dibināta jauna augstākā administratīvā tiesa. Tas palīdz saturēt tiesisko sistēmu kompaktāku, uz vienotiem tiesību principiem orientētu. Turklāt Administratīvo lietu departamenta atrašanās vienotā kasācijas instancē ar civillietas un krimināllietas izskatošajiem departamentiem ļauj nodrošināt efektīvu lietu pakļautības strīdu risināšanu, izmantojot departamentu priekšsēdētāju lēmumu institūtu.²

SABIEDRĪBĀ AKTUĀLO JAUTĀJUMU ATSPULGS ADMINISTRATĪVO TIESU NOLĒMUMOS

Administratīvo tiesu tiesnešiem bija priekšrocība sākt darbu paralēli ar Latvijas integrācijas Eiropas tiesību telpā procesiem. Rietumu pasaules vērtības administratīvo lietu izskatīšanā tika ienestas caur Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas judikatūru, caur atsaucēm uz ārvalstu doktrīnu. Laika gaitā ārvalstu doktrīnu aizstājusi augstas kvalitātes nacionālā administratīvo tiesību doktrīna, kuras veidošanā piedalās arī senatori gan ar publikācijām, gan izglītojot jaunos juristus.

Šodien īsumā varu teikt, ka administratīvās tiesas sevi ir pierādījušas kā sociāli³ un sistēmiski⁴ atbildīgas un tālredzīgas.⁵ Nereti īpaši Administratīvo lietu departamenta nolēmumi ir kā detalizētas vadlīnijas tiesību normu piemērošanai.⁶

Ja pirms 20 gadiem aktualitāte bija indivīda tiesību un sabiedrības interešu līdzsvara veidošana, tad pēdējos gados iezīmējas arī indivīda tiesību aizsardzība no citu indivīdu ļaunprātīgas tiesību īstenošanas, izmantojot valsts un pašvaldības iestādes, piemēram, būvniecības jautājumos vai vides aizsardzības jomā.

Līdzīgi kā Eiropas Cilvēktiesību tiesai piedēvēts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas saimnieka tituls,⁷ tā arī administratīvās tiesas pārvalda administratīvo tiesību jautājumus un prot tos piemērot jaunos sociālās realitātes apstākļos. Tās principiālus risinājumus rod, ievērojot gan vienlīdzības principu, gan tiesiskās drošības principu.

Tiesību jēga ir – dot sabiedrībai drošību un paredzamību. Tāpēc arī ir gandarījums, ka judikatūra šajos gados jau ir nostabilizējusies un sniedz sabiedrībai šo paredzamības un līdz ar to arī drošības izjūtu.

ADMINISTRATĪVO TIESU IZVEIDOŠANAS VEIKSMES STĀSTS LIELĀ MĒRĀ BALSTĪTS TIESNEŠU PERSONĪBĀS

Administratīvās tiesas netika izdalītas no rajonu (pilsētu) tiesām un apgabaltiesām. Tās pirms 20 gadiem tika veidotas kā jaunas tiesas. Tiesneši bija jauni, attiecībā uz tiesnešiem un senatoriem pat tika pieļauti izņēmumi vispārējās pieredzes prasībām.⁸

Vai tas sevi attaisnoja?

Noteikti jā. Rajona tiesai un apgabaltiesai tika atlasīti administratīvajā procesā iestādē pieredzējuši cilvēki, kuri saskatīja savu misiju tiesneša amatā.

Senāta Administratīvo lietu departamenta starta kapitāls bija senators, arī pirmais Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētājs Valerijans Jonkāns, tiesneses Jautrīte Briede, Ilze Skultāne, Edīte Vernuša un Gunta Višņakova.⁹ 2005.gadā departamentam pievienojās Veronika Krūmiņa un Normunds Salenieks, savukārt 2006.gadā arī Dace Mita.

Lai aplis noslēgtos, atgriežos pie vēstures un Augstākās tiesas veidotās filmas „Cilvēks – Valsts – Tiesnesis. Administratīvā tiesa”,¹⁰ kurā apkopotas intervijas ar Administratīvā procesa likuma rakstītājiem. Senatores G.Višņakovas vērtējumā, viņas kolēģi bija godīgi un zinoši cilvēki. Šīs kvalitātes jātur godā visiem tiesnešiem.

² Skat.: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/departamentu-priekssedetaju-sezu-lemumi>

³ Piemēram, Senāta 2021.gada 16.marta spriedums lietā Nr.SKA-259/2021 par minimālās vecuma pensijas apmēru cilvēka cienīgas dzīves nodrošināšanai vai Senāta 2023.gada spriedums lietā Nr.SKA-[B1]/2023 (slēgtas lietas statuss) par valsts pienākumu juridiski atzīt viena dzimuma pāru veidotās ģimenes un to tiesiskās attiecības.

⁴ Piemēram, lietās Nr.SKA-351/2023 un Nr.SKA-280/2022 Senāts papildus 2023.gada 25.jūlija un 2022.gada 7.jūnija spriedumiem izmantojis arī blakus lēmuma institūtu, lai vērstu pirmajā no minētajām lietām Tieslietu ministrijas uzmanību uz nepilnībām komerciesību regulējumā, savukārt otrajā lietā Ministru kabineta uzmanību uz vispārēju problēmu vides pieejamības nodrošināšanā personām ar invaliditāti. Lai arī šeit minētie piemēri ir no Senātā izskatītajām lietām, būtiskos, īpaši individuālo lietu jautājumos tādus taisījušas arī rajona un apgabaltiesas.

⁵ Piemēram, Senāta 2008.gada 14.janvāra spriedums lietā Nr.SKA-5/2008 par valsts pienākumu pēc iespējas saudzīgāk nodrošināt ar transseksuālistu saistīto jautājumu risināšanu gan likumdošanas ceļā, gan pārvaldē.

⁶ Piemēram, Senāta 2022.gada 26.maija spriedums lietā Nr.SKA-197/2022 par nodokļu maksāšanas pienākumu fiziskās personas maksātspējas procesa laikā.

⁷ "Masters of the Convention", skat., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019.gada 24.oktobra sprieduma lietā „J.D. and A v. the United Kingdom”, iesniegumi Nr.32949/17 un 34614/17, 56. punktu.

⁸ Likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 9. un 10.punkts.

⁹ Augstākās tiesas 2004.gada 6.februāra plēnuma lēmums. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/plenum/ATPL_06.02.2004.doc

¹⁰ Skat. Augstākās tiesas Youtube kontā: <https://www.youtube.com/watch?v=6nvryaRpcWU>

FOTOIZSTĀDE „RETROSPEKCIJA. ADMINISTRATĪVAJĀM TIESĀM 20”

Izstādi „Retrospekcija. Administratīvajām tiesām 20” organizē Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrība, un tajā ar fotogrāfijām piedalās visas administratīvās tiesas – Senāta Administratīvo lietu departaments, Administratīvā apgabaltiesa un Administratīvā rajona tiesa.

Izstādē apskatāmas fotogrāfijas, kurās iemūžināti gan administratīvajām tiesām īpaši mirkļi un cilvēki, gan citi interesanti brīži. Ekspozīcija dod iespēju uz administratīvajām tiesām paraudzīties no līdz šim neredzētiem skatu punktiem vai gluži vienkārši kavēties patīkamās atmiņās par kopā pieredzēto.

Izstāde tapusi sadarbībā ar fotogrāfu Valteru Poļakovu, kas tai piešķīris māksliniecisku pieskārienu.

Izstādes atklāšanā Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa sacīja, ka šīs fotogrāfijas atgādina gan par notikumiem vairāku

gadu garumā, gan sajūtām: „Mēs noteikti esam staigājuši pa kādu no Latvijas skaistajām sajūtu takām basām kājām, izbaudot dažādas sajūtas – smilšu siltumu, čiekuru raupjumu, māla lipīgumu un ūdens dzestrumu. Arī šīs fotogrāfijas ir ne tikai stāsts un atgādinājums par notikumiem, bet galvenokārt tās liek mums atcerēties sajūtas. Šodien mums ir iespēja ceļot laikā un vēlreiz izjust to, ko jutām tad, kad tika uzņemts attiecīgais foto. Kāda bilde liks atcerēties kādu joku vai neveiklību, cita liks sajust tā mirkļa uztraukumu, cita – lepnumu un prieku. Citā raugoties varbūt saskūsim. Katrai no šīm emocijām un izjūtām ir sava vieta. Tās visas veidojušas mūs katru kā cilvēku. Tās visas kopā ir summējušās administratīvo tiesu garā, veidojot administratīvās tiesas tādas, kādas tās ir šodien. Novērtēsim viens otru! Novērtēsim to, ko esam sasnieguši! Paldies ik katram, kas ceļo šajā administratīvo tiesu ceļojumā!”

Violetie ceriņi ir izvēlēti par administratīvo tiesu simbolu, un šis motīvs caurvija arī izstādi. Neskatoties uz ziemu aiz logiem, izstādes atklāšanā smaržoja dzīvi ceriņziedi.

Izstādes atklāšanā centrā Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētājs Ojārs Priedītis, izstādes koordinatore tiesnese Marita Miķelsone un Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa

**Senāta Administratīvo
lietu departamenta
senatori izstādes
atklāšanā**

**Fotoizstādi papildināja mākslinieka Valda Opmaņa
gleznu izstāde „Ceriņu kupenas”**

**Piemiņas stendi aizsaulē aizgājušajām
administratīvajām tiesnesēm Zītai Kupcei, Dacei Mītai
un Tatjanai Jefremovai**

VII

NO OTRAS PUSES

VIŅU LIKTENĪGAIS *ALD*

*Kas ir ALD? Tā Augstākajā tiesā mēdz saīsināt Administratīvo lietu departamenta nosaukumu. Bet tā ir arī **A**gra un **L**īvas **D**reimaņu ģimenes monogramma. Turklāt šīs abas lietas ir savstarpēji un nedalāmi saistītas – Agris un Līva, strādājot Administratīvo lietu departamentā par senatoru palīgiem, ne tikai auga un pilnveidojās administratīvajās tiesībās, bet te pirms astoņiem gadiem izveidojās arī viņu ģimene. Nu Agris ir Administratīvās apgabaltiesas tiesnesis, Līva turpina darbu Administratīvo lietu departamentā un viņi ir vecāki divarpus gadus vecajām dvīņu meitenēm Paulai un Dārtai.*

– Vai Jums ir Jūsu ģimenes monogramma? Ja to veidotu – ko tajā attēlotu?

Līva: Nav mums tādu nopietnu lietu kā monogramma vai ģerbonis.

Agris: Bet tas varētu būt astoņkājis, ko Līva savulaik kabinetā uz tāfeles uzzīmēja. Aizejot no darba departamentā, paņēmu to līdzī kā attēlu telefonā, un tur tā man arī stāv.

Līva (ar smaidu): Tagad jau mums arī ir astoņas kājas visiem kopā. Bet par ALD saīsinājumu – nekad nebijām to iedomājušies. Tagad skatāmies – tiešām, nopietni?

– Administratīvo lietu departamentam bijusi liela nozīme Jūsu dzīvē?

Līva: Tas patiesībā ir bijis pamatu pamats visam.

– Kāda bija Jūsu iepazīšanās un tālākais kopējais stāsts?

Agris: Departamentā strādāju no 2006.gada. Tas bija 2010.gadā, kad Veronika (departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa) teica, ka būs jauna darbiniece, būs viņai tiesa jāparāda. Nākamajā dienā atnācu laikus uz darbu, skatos – jau mantas kabinetā. Līva jau nāca no ekskursijas kopā ar Gati Bārdu, kurš bija paspējis pirmais viņu sagaidīt.

Līva: Veronika ļoti neapdomīgi bija salikusi mūs vienā kabinetā, un ar to arī pietika.

Agris: Kad vēlāk mūs pārsēdināja dažādos kabinetos, turpinājām kopā iet pusdienās un kopā arī kaut kur tālāk aizbraukt.

Līva: Mēs uzvedāmies kā samīļējušies pusaudži, un Veronikai bija jātiek ar mums galā. Jā, tas bija negaidīts pavērsiens manā dzīvē – jauns darbs, un pēkšņi arī Agris. Viss ļoti veiksmīgi kopā salikās.

– Kāpēc sapratāt, ka gribat būt viens ar otru kopā?

Agris: Līva ir skaista, gudra, interesanta, ar ļoti labu humora izjūtu. Piemēram, viņa sacīja, ka nevar mācīties autoskolā, jo nevar taču prasīt, lai neviens tajā laikā neizietu uz ielas. (Piezīme – Līva tomēr tiesības ir nokārtojusi un ar mašīnu brauc bez problēmām).

Līva: Ko lai pretī lieku? Agris, kā jau Agris – stabils, nosvērts – tāds bija arī mans pirmais iespaids. Patiesībā –

Līva un Agris ar meitiņām Paulu un Dārtu

arī mīļš, ar diezgan maigu dvēseli. Mani pievilka viņa nosvērtība un tas, ka viņš ir ļoti gudrs – sākumā to novērtēju darba ziņā, bet pēc tam arī dzīvē. Pievilka viņa pārliecība visā, ko saka un ko dara. Laikam kas pašai pietrūkst, tas otrā pievelk.

– Vai joprojām viens otrā saskatāt to, ko toreiz novērtējāt?

Agris (ar smaidu): Nekas nav mainījies – tas taču acīm redzami un ausīm dzirdami.

Līva: Tas tā ir joprojām, taču ar laiku parādās arī otra puse. Un dažreiz ļoti liela pārliecība var robežoties ar spītību. Viss atkarīgs no dzīves situācijām.

– Kādi bija plusi un mīnusi attiecībām darba vietā?

Agris: Darba vietā kā jebkur citur cilvēki var iepazīties. Bet tālāk jau attiecības veidojas citādi. Mums patika brīvdienās izbraukt ar mašīnu – bieži braucām pastaigāties pa Siguldu vai vakariņās, piemēram, uz Pērnavu.

Līva: Darba vietā jau nerādīsi savas jūtas. Tā ka tas savā ziņā ir ierobežojošs apstāklis. Tajā pašā laikā mēs labi zinām, kāds ir otra darbs, un varbūt kādos brīžos varam otru labāk saprast.

– Par vedējiem kāzās aicinājāt senatori Jautrīti Briedi un viņas vīru Aigaru. Kāpēc? Ko no viņu ģimenes mācāties?

Līva: Tas bija likumsakarīgi un vienīgā loģiskā izvēle.

Agris: Citas kandidatūras pat neapsvērām.

Līva: Jautrīte uzskatīja, ka savā ziņā viņa ir mūs saredusi kopā. Agris uz Augstāko tiesu atnāca kā Jautrītes izvēlēts palīgs. Arī es te nokļuvu, zināmā mērā pateicoties Jautrītei. Viņa kā pasniedzēja pazina studentus un pēc maģistra darba aizstāvēšanas man ieminējās, ka Administratīvo lietu departamentā būs tiesneša palīga konkurss, varbūt gribu pamēģināt. Toreiz tikt darbā Senātā nebija viegli, bija liels konkurss uz vietu. Bet man veicās.

Tāpēc Jautrīte sacīja – kad precēsimies, būs mums viņa uz kāzām jāaicina. (*Ar smaidu*) Tad nu arī paaicinājām. Ja ved, tad lai ved.

Agris: Kopīgos velobraucienos bijām iepazinuši un sadraudzējušies arī ar Jautrītes vīru Aigaru.

Līva: Viņi ir tik fantastisks pāris, kas ar tādu vieglumu

iet pa dzīvi! Dzīve nevienam nav viegla, bet pēc viņiem to nepateiksi. Viņi prot tā viegli attiecības un dzīvi tvert. Viņi ir tik ilgu gadu jau precējušies, bet joprojām tik jauni – katrs par sevi un abi kopā kā pāris. Tas ir iedvesmojoši.

– Un kā Jums vieglums izdodas?

Līva: Mēs to mācāmies. Varbūt tas nāk ar laiku vai arī to iemācās ar gadiem. Šobrīd mēs nejūtamies ļoti viegli.

Agris: Viegli ir tad, kad mazās ir bērnudārzā. Agrāk mēs brīvdienās nekad mājās nesēdējām, vienmēr kaut kur braucām. Tagad ir ierobežotas iespējas to darīt. Bet ceram, ka meitenes izaugs un būs ceļojumu biedres.

– Bet kādi ir Jūsu profesionālie sapņi? Agri, kad atgriezīsies Administratīvo lietu departamentā, nu jau kā senators?

Agris: Nesen nonācu tur, kur esmu, un tas mani ļoti apmierina. Šobrīd neko neplānoju.

Līva: Man jautājums droši vien, vai es domāju par tiesneša amatu. Šobrīd nē. Šis amats man liekas savā ziņā tāds vientuļš darbs. Otrkārt, es nemīlu pieņemt lēmumus. Man patīk domāt, meklēt risinājumus, dot idejas, bet ne pieņemt lēmumus – tāpēc ir Agris.

– Kāds ir Jūsu darba ritms tagad?

Agris: Viss atkarīgs no tā, vai mazās slimas, vai iet bērnudārzā. Ja viņas ir mājās, tad strādājam uz maiņām – viens dzīvo ar meitenēm, otrs strādā. Man ir vairāk jābūt darbā klātienē, jo ir tiesas sēdes.

Līva: Ļoti novērtēju iespēju katru dienu nebraukt uz darbu, bet strādāt attālināti. Šādi mans darbs noteikti ir produktīvāks un efektīvāks. Ja abas meitenes ir mājās, tad, protams, abi vienlaikus nevaram pastrādāt, tad strādājam uz maiņām un arī pa naktīm. Jā, ir jāpārķārtojas,

Līva un Agris kādā no Augstākās tiesas konferencēm 2012.gadā

Kāzu dienā ar vedējiem Jautrīti un Aigaru Briēžiem

Draugu ceļojums pa Itāliju ar velosipēdiem, 2014.gads

jāpārslēdzas no viena darba uz otru, no sadzīves jautājumiem uz tiesību jautājumiem, no bērniem uz tiesas nolēmumiem. Tas nav vienkārši, bet esam pie tā pieraduši.

- Šāds darbs nojauc robežu starp darbu un mājas dzīvi. Vai arī Jūsu mājas sarunas ir par administratīvajām tiesībām?

Līva: Jā, risinām arī tiesību jautājumus, un reizēm tas mums aiziet līdz tādiem strīdiem, ka labāk varbūt nevajag. Agris savos viedokļos ir ļoti nepieklāpīgs, bet es cenšos viņu pārliecināt, ka varbūt man tomēr ir taisnība. Mūsu diskusijas par tiesību jautājumiem ir ļoti spraigas.

- Spraigākas nekā par sadzīves jautājumiem?

Līva: Jā, tā mēdz būt.

- Kādas ir Jūsu sarunas ar draugiem? Vai arī Jūsu ģimenes draugi ir tikai juristi?

Agris (ar smaidu): Nē, nav tikai juristi, ir arī grāmatvede.

Līva: Nebijām par to domājuši, bet jā, laikam tiešām lielākoties juristi. Taču tā kā katram cita darbības sfēra, nejūtam, ka tas būtu ļoti vienveidīgi.

Agris: Ar draugiem nerisinām juridiskus jautājumus, bet, piemēram, piedalāmies Prāta spēlēs – publiskajās viktorinās. Tā ir cita vide, citas sarunas. Agrāk piedalījāmies abi ar Līvu, bija departamenta komanda vai arī komanda kopā ar jauniešiem tiesnešiem. Tagad gan komanda transformējusies un uz spēli biežāk dodos viens, Līva paliek ar bērniem.

- Bet ko izdodas darīt kopā?

Līva: Šobrīd visai maz izdodas. Agrāk daudz braucām, visu vasaru dzīvojam teltī. Tagad esam vairāk vietsēži. Bet lielo telti jau esam sagādājuši un pagājušajā vasarā izmēģinājām vienu nakti tajā kopā ar meitenēm. Audzinām teltošanas jauno paaudzi! Bet jā, šīs dzīves daļas ļoti pietrūkst.

Agris: Vakar pirmo reizi šajā gadā izdevās visiem tikt uz jūru pastaigāt.

- Ko gribat savām meitiņām ieaudzināt? Uz ko viņas virzīsiet?

Agris: Uz ko pašas gribēs.

Līva: Gribētu, lai viņas īsteno to, kas viņās jau dabiski ielikts. Paulai, piemēram, prieku sagādā ar kustībām saistītas lietas, viņa ir ļoti aktīva. Lai viņas attīstītu savus talantus un būtu saskaņā ar sevi. Nav būtiski, ko viņas darīs, galvenais, lai būtu laimīgas.

- Kā Jūs paši nonācāt līdz jurista profesijai un administratīvajām tiesībām?

Agris: Man bija ziņkārīga vēlme saprast, kā strādā tiesības. Domāju – kad to sapratīšu, varēšu kam citam pievērsties. Vidusskolā mācoties, man bija trīs varianti nākotnei – jurists, arhitekts vai ģeogrāfs, sestdienās apmeklēju jauno ģeogrāfu skolu. Augstskolā stājos juristos un ģeogrāfos, tiku abās fakultātēs, bet juristus biju ierakstījis kā pirmo prioritāti, tāpēc bija jādodas tur. Ģeogrāfija tomēr vēl prātā bija, un pirmajā kursā C daļā pat paņēmu ģeogrāfiju kā izvēles priekšmetu. *(Ar smaidu)* Kad uzrakstīju kursa darbu šajā priekšmetā, tas tika atzīmēts kā tāds, kam nav nekāda sakara ar ģeogrāfiju.

- Par ko tad rakstīji kursa darbu ģeogrāfijā?

Agris: Par administratīvajām tiesībām, šķiet, saistībā ar pašvaldībām.

Līva: Bet Agris zina visu globusu no galvas! Tiešām nesaprotu, kā cilvēks var zināt visu vietu nosaukumus

un atrašanās vietas. Arī vēsturē viņš visu zina. Agris ir kā staigājoša enciklopēdija.

Agris: Skolas laikā nebija mobilo telefonu un interneta. Pēc skolas to vien darīju kā ģeogrāfijas atlantus pētīju.

- Un kāds, Līva, Tavs ceļš uz juristiem?

Līva: Man visas profesionālās lietas notikušas nejauši, bet uz ilgu laiku. Mana pirmā izvēle, stājoties augstskolā, bija komunikācija. Bija milzīgs konkurss, un es tur neiekluvu. Nav izskaidrojuma, kāpēc kā otro prioritāti biju ierakstījusi juristus, un tā tur nonācu. Kur esmu nonākusi, sapratu tikai tad, kad sāku studēt. Domāju – kāpēc es šeit esmu, neko nesaprotu. Taču pamazām „ielauzos”, bija interesanti, un man sāka iet arvien labāk. Man patīk tiesības, bet vai tas ir tas, ko gribēšu darīt visu dzīvi? Droši vien, ka nē. Pasaulē ir tik daudz interesantu lietu, ko padarīt.

- Piemēram?

Līva: Joprojām man interesē žurnālistika, tieši analītiskā žurnālistika. Bija pat doma pastrādāt „Aizliegtajā paņēmienu”, tā slēptā izmeklēšana liekas ļoti interesanta! Bet lai ko es darīšu, jurista profesija kā pamata profesija ir ļoti vērtīga un būs noderīga.

- Agri, bet vai Tu esi nonācis savā īstajā vietā? Tiesneša amats ir tavējais?

Agris: Man patīk tiesas vide, un tiesneša darbs nav vienmuļš – lietu kategorijas atšķiras, katra lieta atšķiras. Tagad esmu apgabalietī, kur lietas skata trīs tiesnešu sastāvs, tādēļ ir diskusijas un viedokļi, tas ir interesanti.

- Vai nav kādreiz bijusi doma administratīvās tiesības nomainīt pret citu tiesību jomu?

Agris: Administratīvās tiesības šķita interesantas no pirmā brīža, kad sāku tās mācīties. Varbūt kādam tās šķiet sarežģītas, bet tas ir tikai pirmo reizi ar tām sastopoties. Kad apgūsti, tad vairs nelielas sarežģītības. Tas ir tāpat kā kvantu fizikā – droši vien ar to sastopoties, visiem liksies sarežģīti, bet pēc 10 gadiem tas vairs tā nebūs.

Līva: Bet to gan esam novērojuši, ka daudziem nav priekšstats, ko dara administratīvās tiesības. Kad Agris kādam atklāj, ka ir tiesnesis, parasti seko klasiskais joku jautājums, cik tad cilvēkus notiesājis un vai pietiekami bargus sodus piespriedis. Kad sāk skaidrot, ko dara administratīvās tiesības, jautātājs pāriet pie citiem tematiem.

Agris: Es parasti saku – ja nesaprotat, ko mēs darām, tad ar jums viss kārtībā. Tas ir labi, ka nav bijis vajadzības saprast administratīvās tiesības.

- Sarunas noslēgumā atgriezīsimies pie Paulas un Dārtas. Kādas grāmatas Jūs viņām lasāt?

Agris (ar smaidu): Administratīvā procesa likums tas nav. Skatām bilžu grāmatas ar suņiem un kaķiem. Bet redzot, ka pieaugušo grāmatās ir burti un ka mēs tos lasām, viņas arī atver jebkuru grāmatu un saka, ka lasot. Ja gadās zīmulis pa rokai, tad arī pazīmē.

Līva: Vislabāk viņām patīk krustvārdu mīklu žurnāli. Agris ir „apsēsts” ar šiem žurnāliem, pērķ un risina. Tad meitenes viņam klāt no abām pusēm, pildspalvas rokās un velk ķeburus katrā rūtiņā. Tā ir nodarbe ilgam laikam. Kad visas rūtiņas pilnas ar ķeburiem, Agris saka: šī ir atrisināta, šķiram nākamo!

Rasma Zvejniece

LATVIJAS TIESNEŠU BIEDRĪBA

95 KOPŠ DIBINĀŠANAS 30 KOPŠ ATJAUNOŠANAS

2023.gada nogalē Augstākajā tiesā izveidota izstāde par Latvijas Tiesnešu biedrības vēsturi, kas skatāma līdz šīgada rudenim. Latvijas tiesnešu biedrība dibināta 1929.gadā un ir viena no senākajām tiesnešu biedrībām Eiropā. Tā darbojās līdz Latvijas Republikas okupācijai 1940.gadā. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas atjaunotā Latvijas tiesnešu biedrība reģistrēta 1993.gadā. Statūtos noteikts, ka tā ir 1929.gadā dibinātās biedrības tiesību un pienākumu pārņēmēja.

LATVIJAS TIESNEŠU BIEDRĪBAS PRIEKŠSĒDĒTĀJI

JĒKABS STUMBERGS
Rīgas apgabaltiesas
priekšsēdētāja biedrs
1929.gada 2.aprīlis –
1931.gada 22.februāris

FRĪCIS ZILBERS
Latvijas Senāta senators
1931.gada 22.februāris –
1932.gada 17.aprīlis

ALEKSANDRS BŪMANIS
Rīgas apgabaltiesas
priekšsēdētājs
1932.gada 17.aprīlis –
1937.gada 17.augusts

JĀNIS SKUDRE
Latvijas Senāta senators
1937.gada 17.augusts –
līdz 1940.gada okupācijai

VOLDEIMĀRS ŠUBROVSKIS
Siguldas tiesas
priekšsēdētājs
1992.gada 1.februāris –
1996.gada 18.aprīlis

ANDREJS LEPSE
Augstākās tiesas
Kriminālietu tiesu
palātas priekšsēdētājs
1996.gada 18.aprīlis –
1998.gada 28.maijs

IVARS BIČKOVĪČS
Augstākās tiesas
Kriminālietu tiesu
palātas priekšsēdētājs
1998.gada 28.maijs –
2008.gada 21.novembris

IVETA ANDŽĀNE
Bauskas rajona tiesas
priekšsēdētāja
2008.gada 21.novembris –
2014.gada 13.novembris

JURIS SILIŅŠ
Zemgales apgabaltiesas
tiesnesis
2014.gada 13.novembris –
2020.gada 10.novembris

ADRIJA KASAKOVSKA
Zemgales rajona tiesas
tiesnese Tukumā, tiesas
priekšsēdētāja vietniece
Kopš 2020.gada
10.novembra

Plašu informāciju par Augstākās tiesas darbu var atrast mājaslapā

www.at.gov.lv

Twitter: [@Augstaka_tiesa](https://twitter.com/Augstaka_tiesa)